

Försäkringsföreningar

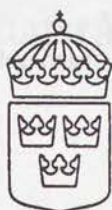

Betänkande av understödsföreningsutredningen

SOU

1990:101

Ref KB

Statens offentliga utredningar

1990:101

Finansdepartementet

Försäkringsföreningar

Betänkande av understödsföreningsutredningen
Stockholm 1990

SOU och Ds kan köpas från Allmänna Förlaget, som också på uppdrag av regeringskansliets förvaltningskontor ombesörjer remissutsändningar av dessa publikationer.

Adress: Allmänna Förlaget
Kundtjänst
106 47 Stockholm
Tel 08/739 96 30
Telefax: 08/739 95 48

Publikationerna kan också köpas i Informationsbokhandeln, Malm Morgsgatan 5, Stockholm.

Medaljen på omslagets framsida är en förtjänstmedalj utdelad inom understödsföreningen Nordens Wenner, som grundades 1876 och under mellankrigstiden gick upp i Stockholms Erkända Centralsjukkassa, numera Allmänna Begravningsfonden – Trygghet försäkringsförening.

Till statsrådet Erik Åsbrink

Genom beslut den 21 december 1987 bemyndigade regeringen det statsråd som hade till uppgift att föredra ärenden om understödsföreningar att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att göra en allmän översyn av lagstiftningen om understödsföreningar.

Med stöd av detta bemyndigande förordnades den 8 februari 1988 hovrättslagmannen Lars Persson som särskild utredare.

Som experter i utredningen förordnades den 6 juni 1988 numera förbundsjuristen Anders Beskow, numera revisionssekreteraren Måns Edling, försäkringskonsulten fil. dr. Gunvall Grip, verkställande direktören Lars Johansson, byrådirektören Sven Leijonmarck, direktören Arne Magnuson och verkställande direktören Lars-Erik Nilson samt den 7 september 1988 avdelningsdirektören Brita Wenner.

Till sekreterare i utredningen förordnades den 1 mars 1988 numera revisionssekreteraren Hans Frostell. I arbetet med betänkandet har även kanslissekreteraren Viveka Engstrand samt assistenterna Anita Laitinen och Karin Söderberg deltagit. Vid utarbetandet av bestämmelserna om kapitalplacering i 11 kap. lagförslaget har utredningen biträtt av statsrådsberedningens språkexperter.

Utredningen antog namnet Understödsföreningsutredningen.

Till justitiedepartementet har utredningen avgett remissyttrande över kommerskollegiums brev den 25 augusti 1987 till regeringen med förslag till ändringar i aktiebolagslagen m.fl. författningar.

Utredningen överlämnar härmed betänkandet Försäkringsföreningar. Uppdraget är därmed slutfört.

Stockholm den 31 augusti 1990

Lars Persson

/Hans Frostell

Table 1. Mean (SD) age, height, weight, and body mass index (BMI) of the participants in the study

Measure	Age	Height	Weight	BMI
Mean	12.5	150.5	45.5	19.8
SD	0.5	6.5	10.5	3.5

the study. The mean (SD) age, height, weight, and BMI of the participants are shown in Table 1.

The participants were divided into two groups: the first group consisted of 10 participants who were asked to perform the task without any external load (unloaded condition), and the second group consisted of 10 participants who were asked to perform the task with a 10 kg external load (loaded condition).

The participants were asked to perform the task for 10 trials in each condition. The order of the conditions was randomized. The participants were asked to perform the task as quickly and accurately as possible.

The participants were asked to perform the task for 10 trials in each condition. The order of the conditions was randomized. The participants were asked to perform the task as quickly and accurately as possible.

The participants were asked to perform the task for 10 trials in each condition. The order of the conditions was randomized. The participants were asked to perform the task as quickly and accurately as possible.

The participants were asked to perform the task for 10 trials in each condition. The order of the conditions was randomized. The participants were asked to perform the task as quickly and accurately as possible.

The participants were asked to perform the task for 10 trials in each condition. The order of the conditions was randomized. The participants were asked to perform the task as quickly and accurately as possible.

The participants were asked to perform the task for 10 trials in each condition. The order of the conditions was randomized. The participants were asked to perform the task as quickly and accurately as possible.

The participants were asked to perform the task for 10 trials in each condition. The order of the conditions was randomized. The participants were asked to perform the task as quickly and accurately as possible.

The participants were asked to perform the task for 10 trials in each condition. The order of the conditions was randomized. The participants were asked to perform the task as quickly and accurately as possible.

The participants were asked to perform the task for 10 trials in each condition. The order of the conditions was randomized. The participants were asked to perform the task as quickly and accurately as possible.

The participants were asked to perform the task for 10 trials in each condition. The order of the conditions was randomized. The participants were asked to perform the task as quickly and accurately as possible.

The participants were asked to perform the task for 10 trials in each condition. The order of the conditions was randomized. The participants were asked to perform the task as quickly and accurately as possible.

The participants were asked to perform the task for 10 trials in each condition. The order of the conditions was randomized. The participants were asked to perform the task as quickly and accurately as possible.

Innehåll

Förkortningar	11
Definitioner och begrepp	13
Sammanfattning	19
Författningsförslag	25
1. Försäkringsföreningslagen	27
2. Lag om införande av försäkringsföreningslagen (1990:000)	82
3. Lag om ändring i lagen (1987:668) om införande av lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar	87
4. Lag om ändring i lagen (1987:621) om införande av ny banklagstiftning	88
5. Lag om ändring i konkurslagen (1987:672)	89
6. Lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor	90
1 Uppdraget	91
2 Vad är understödsföreningar?	93
2.1 Kort presentation	93
2.2 Utvecklingen av det svenska understödsföreningsväsendet	93
2.2.1 Historisk bakgrund	93
2.2.2 Utvecklingen fr.o.m. 1973	98
2.2.3 De nya understödsföreningarna	100
2.2.4 Några större understödsföreningar	103
2.2.5 Samarbetsorgan	107
2.3 Gällande lagstiftning	108
2.3.1 Inledning	108
2.3.2 Lagen om ekonomiska föreningar	108
2.3.3 Försäkringsrörelselagen	109
2.3.4 Försäkringsavtalslagen	111
2.3.5 Understödsföreningslagstiftningen	113
2.4 Utländska förhållanden	114
2.4.1 Finland	114
2.4.2 Danmark	116
2.4.3 Storbritannien	118

2.5	Vissa särdrag beträffande understödsföreningar	122
2.5.1	Inledning	122
2.5.2	Skillnader mellan understödsföreningar och ekonomiska föreningar	122
2.5.3	Vissa grundläggande skillnader mellan understödsföreningar och försäkringsbolag	124
2.6	Källförteckning till avsnitt 2.2	135
3	En självständig lag	137
3.1	Bakgrund	137
3.2	Utredningens överväganden	140
4	Understödsförening eller försäkringsförening?	143
5	ITP-kassorna och försäkringsföreningslagen	145
5.1	Bakgrund	145
5.2	Utredningens överväganden	146
6	Grundlagsfrågor	149
6.1	Lagens utformning	149
6.2	Behovsprincipen och föreningsfriheten	150
7	Minsta medlemsantal m.m.	153
7.1	Registreringsskyldighet för understödsföreningarna	153
7.2	Minsta medlemsantal	154
7.3	Utredningens överväganden	155
8	Förbudet mot affärsmässig verksamhet	159
8.1	Förbudet mot affärsmässigt drivande av försäkringsrörelse	159
8.2	Högsta belopp för kapitalförsäkring	160
8.3	Utredningens överväganden	162
9	Försäkringsföreningarna och EG	165
9.1	Inledning	165
9.1.1	Regeringens kommittédirektiv rörande EG	165
9.1.2	EG:s liv- och skadeförsäkringsdirektiv	165
9.1.3	Svenska försäkringsbolag och EG	168
9.2	Utredningens överväganden	169
10	Indelning av försäkringsföreningar	173
10.1	Inledning	173
10.2	Utredningens överväganden	173
11	Avskaffande av medborgarskaps- och bosättningskrav	175
11.1	Inledning	175
11.2	Utredningens överväganden	176
12	Behovsprincipen	177
12.1	Gällande ordning	177
12.2	Utredningens överväganden	179

13	Medlemskapet m.m.	181
13.1	Medlemskap och försäkringsvillkor	181
13.1.1	Inledning	181
13.1.2	Information om försäkringsvillkoren	182
13.1.3	Inträde i understödsförening	182
13.1.4	Avgifter	183
13.1.5	Uteslutningsgrunder	184
13.1.6	Medlems rättigheter vid uteslutning eller avgång av andra orsaker	184
13.1.7	Twister mellan föreningen och den enskilde medlemmen	185
13.1.8	Pensionskassor	185
13.1.9	Kapitalförsäkring	186
13.1.10	Sjukhjälp	188
13.2	Utredningens överväganden	188
13.2.1	Inledning	188
13.2.2	Information	191
13.2.3	Rätten till medlemskap m.m.	192
13.2.4	Begränsningar av försäkringsföreningens ansvar	196
13.2.5	Medlemsavgifter	198
13.2.6	Förfoganden över försäkringen	199
13.2.7	Förhållandet till borgenärerna	202
13.2.8	Reglering av försäkringsfall m.m.	202
13.2.9	Kollektivavtalsgrundad försäkring m.m.	203
14	Soliditets- och skälighetsprinciperna	207
14.1	Soliditetsprincipen	207
14.1.1	Garantikapital	207
14.1.2	Försäkringsteknisk utredning	207
14.1.3	Fondbildning	208
14.1.4	Särskild uttaxering	209
14.2	Skälighetsprincipen	209
14.2.1	Inledning	209
14.2.2	Försäkringsinspektionens tillämpning av skälighetsprincipen	210
14.3	Andra utredningar m.m.	213
14.4	Utredningens överväganden	215
15	Kapitalförvaltning	219
15.1	Inledning	219
15.1.1	Understödsföreningarnas kapitalplaceringar	219
15.1.2	Gällande lagbestämmelser	220
15.1.3	Andra utredningsförslag	221
15.2	Utredningens överväganden	222

16	Beslutsformer och kallelseförfarande	223
16.1	Inledning	223
16.1.1	Gällande ordning	223
16.1.2	Annan lagstiftning	224
16.2	Utredningens överväganden	225
17	Redovisning	227
17.1	Inledning	227
17.1.1	Allmän bakgrund	227
17.1.2	Bokföringslagen m.m.	227
17.1.3	Redovisning i försäkringsbolagen	228
17.1.4	Redovisning i understödsföreningar	229
17.2	Utredningens överväganden	230
18	Fusion	233
18.1	Inledning	233
18.1.1	Allmän bakgrund	233
18.1.2	Annan lagstiftning	234
18.2	Utredningens överväganden	234
18.3	Konkurrenslagen och försäkringsföreningarna	236
19	Tillsynsverksamhetens omfattning	239
19.1	Försäkringsinspektionens rådgivningsverksamhet	239
19.2	Utredningens överväganden	240
20	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	243
20.1	Inledning	243
20.1.1	Dispens från försäkringsrörelselagen beträffande försäkringsbolag	243
20.1.2	Dispens från tillsyn enligt UFL	244
20.2	Utredningens överväganden	245
21	Följdlagstiftning	251
22	Specialmotivering till försäkringsföreningslagen	253
22.1	Inledande bestämmelser	253
22.2	Bildandet av en försäkringsförening	260
22.3	Information	263
22.4	Rätten till medlemskap m.m.	267
22.5	Begränsningar av försäkringsföreningens ansvar	272
22.6	Medlemsavgifter	276
22.7	Förfoganden över försäkringen	278
22.8	Förhållandet till borgenärerna	283
22.9	Reglering av försäkringsfall m.m.	286
22.10	Kollektivavtalsgrundad försäkring	289
22.11	Rörelsen	293
22.12	Försäkringsföreningens ledning	303
22.13	Föreningsstämman	308
22.14	Revision	315
22.15	Redovisning	320

22.16	Likvidation och upplösning	322
22.17	Fusion och inlösen av aktier i dotteraktiebolag	331
22.18	Skadestånd m.m.	336
22.19	Försäkringsföreningens firma	338
22.20	Tillsyn m.m.	339
22.21	Registrering	343
22.22	Straff och vite	345

23	Specialmotivering till lagen om införande av försäkringsföreningslagen (1990:000)	347
-----------	--	------------

Bilagor

<i>Bilaga 1:</i>	Sammandrag av betänkande av den finska kommissionen för förnyande av lagstiftningen om understöds-kassor.	355
<i>Bilaga 2:</i>	Understödsföreningar i storleksordning.	359
<i>Bilaga 3:</i>	Sammanställning med hänvisning mellan lagrummen i UFL och utredningsförslaget.	363

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

196

197

198

199

200

Förkortningar

Lagar, m.m.

BLP	Lagen (1987:621) om införande av ny banklagstiftning
BRL	Bankrörelselagen (1987:617)
EFL	Lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar
EFLP	Lagen (1987:668) om införande av lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar
FAL	Lagen (1927:77) om försäkringsavtal
FBL	Föreningsbankslagen (1987:620)
FFL	Förslag till försäkringsföreningslag
FFLP	Förslag till lag om införande av försäkringsföreningslagen
FRK	Försäkringskommittén (Ju 1974:09)
FRL	Försäkringsrörelselagen (1982:713)
FRLP	Lagen (1922:728) om införande av försäkringsrörelselagen (1982:713)
FVK	Försäkringsverksamhetskommittén
PFL	Förslag till personförsäkringslag (SOU 1986:56)
PFLP	Förslag till lag om införande av personförsäkringslagen (SOU 1986:56)
UFL	Lagen (1972:262) om understödsföreningar

Initialförkortningar

använda av de största understödsföreningarna och med dem samverkande organ

AP	Arkitekternas Pensionskassa Försäkringsförening
APK	Arbetarepensionskassan (numera likviderad)
FPK	Försäkringsbranschens Pensionskassa — försäkringsförening
FUK	Försäkringsbranschens Understöds-kassa (ett enkelt bolag som förvaltas av FPK och som bl.a. utger bidrag till försäkringstjänstemän)
KP	Kooperationens pensionsanstalt (ideell förening som bl.a. förvaltar Konsumentkooperationens pensionskassa)

KPA	Kommunernas Pensionsanstalt (ideell förening som bl.a. förvaltar SKP)
KPK	1. Sveriges Köpmannaförbunds Pensionskassa, försäkringsförening 2. Köpmännens Pensionskassa (ideell förening som förmedlar grupplivförsäkringar till medlemmar i Sveriges Köpmannaförbund)
PP	Pressens Pensionskassa, försäkringsförening
SARP	se AP
SKP	Sveriges Kommunalanställdas Pensionskassa — försäkringsförening
SLR	Svenska Livförsäkringsföreningars Riksförbund
SPK	Sparinstitutens Pensionskassa, försäkringsförening

Definitioner och begrepp

Vid utarbetandet av denna *ordlista* har i första hand använts Försäkrings-
termer, utgiven av Svenska försäkringsföreningen. Understödsföreningar-
nas särart i förhållande till försäkringsbolagen har emellertid medfört att
det inom understödsföreningsväsendet vuxit fram en terminologi som på
några punkter väsentligt avviker från vad som gäller inom försäkrings-
branschen i övrigt. Ordlistan skall inte uppfattas som normerande, utan
endast som ett hjälpmedel vid inläsningen och den fortsatta behandlingen
av detta betänkande.

avgift

se medlemsavgift

begravningskassa

understödsförening* som meddelar kapitalförsäkring*

driftskostnad

kostnader för förvaltning och utbetalning av förmåner

dödsfallsförsäkring

se kapitalförsäkring för dödsfallet

fondgilla tillgångar

tillgångar som får användas för redovisning av försäkringsfonden

fortsättningsförsäkring

en individuell försäkring som medlem eller medförsäkrad under vissa
förutsättningar har rätt att utan hälsoprövning teckna från den tid
medlemmen inte längre omfattas av den ursprungliga försäkringen

fria fonder

fonder, som bildats av överskott på försäkringsverksamheten eller av
donationer och andra frivilliga bidrag m.m. De brukar benämnas under-
stödsfond, vinstfond, tilläggsfond e.d.

fria sektorn

den del av försäkringsfonden som en understödsförening efter medgivan-
de av försäkringsinspektionen får redovisa i andra värdehandlingar än de
i 24 § första och andra stycket UFL föreskrivna (dock inte i aktier eller
andel i aktiefond

fribrev

avgiftsfri försäkring som gäller med nedsatt försäkringsbelopp när avgiftsbetalningen avbrutits före avgiftsbetalningstidens slut

fribrevskassa

en understödsförening*, oftast en äldre tjänstepensionskassa*, där avgiftsbetalningen i princip upphört och försäkringarna blivit nedsatta till fribrev

förmånstagare

såvitt gäller understödsföreningar alla som är berättigade till ersättning vid försäkringsfall

förmånstagarförordnande

ger den eller de personer som förordnats av medlemmen eller i stadgarna rätt till försäkringen eller utfallande försäkringsbelopp i medlemmens ställe

försäkringsfond

fond avsedd för försäkringsverksamheten. För varje verksamhetsgren* skall enligt 23 § UFL avsättas det bokföringsmässiga överskott som enligt bokslutet uppkommit på verksamhetsgrenen

försäkringsförening

i 12 § UFL medgiven alternativ firmabeteckning för understödsförening* som också används av försäkringsbolag

försäkringskassa

1. allmän försäkringskassa enligt lagen om allmän försäkring
2. finländsk motsvarighet till svenska understödsföreningar enligt förslaget till försäkringskasselag

försäkringsteknisk utredning

innehåller

1. en beräkning av premiereserv
2. en prövning av de gällande medlemsavgifternas bärighet och skälighet för nytillträdande medlemmar
3. ett förslag till åtgärder vid överskott eller underskott

grunder

har utfärdats av försäkringsinspektionen och tillämpas vid beräkning av avgifter och premiereserv (fribrevs- och återköpsvärden m.m.)

ITP-kassa

tjänstepensionskassa* som meddelar kompletteringsförsäkringar enligt på arbetsmarknaden träffade pensionsuppgörelser enligt ITP-planen eller liknande uppgörelser. I denna grupp ingår Konsumentkooperationens pensionskassa som meddelar försäkring enligt pensionsplanen KTP* och STPK*

ITP-planen

plan för ett pensionssystem för privatanställda tjänstemän som kompletterar den allmänna pensionsförsäkringen och bygger på ett avtal mellan Svenska Arbetsgivareföreningen och Privattjänstemannakartellen

ITPK

ITP-kompletterande ålderspension

ka-försäkring

se kollektivavtalsgrundad försäkring*

kapitalförsäkring

livförsäkring i vilken betalningsskyldigheten vid försäkringsfall är bestämd till ett i stadgarna eller försäkringsbrevet angivet belopp. Utgår i en understödsförening huvudsakligen vid dödsfall som begravningshjälp

kapitalförsäkring för dödsfall

kapitalförsäkring som understödsföreningen utbetalar som begravningshjälp vid den försäkrades död

kapitalförsäkring för dödsfall, temporär

kapitalförsäkring som utbetalas endast om den försäkrade avlider före viss i stadgarna angiven ålder eller tidpunkt

kapitalförsäkring för livsfall

kapitalförsäkring som utbetalas då den försäkrade uppnår viss ålder

kapitalförsäkring för både livsfall och dödsfall

kapitalförsäkring som utbetalas vid viss angiven ålder eller vid dessförinnan inträffat dödsfall (kallas även sammansatt kapitalförsäkring)

kollektivavtalsgrundad försäkring

försäkring som avser anställda m. fl. och där villkoren är baserade på ett kollektivavtal

kollektivt inträde

inträde i en förening som beviljas en hel grupp, t.ex. vid övertagande av försäkringsrörelse, och som innebär att inträde sker oavsett medlemmar-
nas ålder och hälsotillstånd

konsolideringskapital

skillnaden mellan verkliga tillgångar och verkliga skulder

KTP

kooperationens tilläggspension för tjänstemän

livförsäkring

personförsäkring* där utbetalning av försäkringsersättning är beroende av viss eller vissa personers liv

livsfallsförsäkring

se kapitalförsäkring för livsfall

livränteförsäkring

se pensionsförsäkring*

medförsäkrad

såvitt gäller understödsföreningar till medlemmen närstående person som omfattas av medlemmens försäkringar i föreningen

medlemsavgift

betalning för försäkringsförmån och motsvarar försäkringsbolagens premier

obligatorisk anslutning

en skyldighet för personer tillhörande den i en understödsförenings stadgar angivna personkretsen, t.ex. medlemmar i en viss fackförening eller anställda vid en viss arbetsplats, att tillhöra föreningen

pensionsförsäkring

(eller livränteförsäkring)

försäkring avsedd att trygga medlemmens eller dennes efterlevandes försörjning genom regelbundet återkommande utbetalningar och där betalningsskyldigheten är beroende av en eller flera människors liv. I understödsföreningar utgår pensionsförsäkring, efterlevandepension, sjukpension eller förtidspension och kan vara temporär eller livslång. Till pensionsförsäkring räknas även kapitalförsäkring* som utgår i samband med pension.

pensionskassa

understödsförening* som meddelar pensionsförsäkring*

pensionsplan

en allmän pensionsplan, t.ex. ITP-planen, som innehåller på arbetsmarknaden träffade överenskommelser om pensionering av arbetstagare eller arbetstagares efterlevande

personförsäkring

försäkring där försäkringsfallets inträffande är beroende av en eller flera personers liv, hälsa, ålder eller arbetsförmåga

placeringsplikt

i 24 § UFL föreskriven skyldighet för understödsföreningarna att redovisa tillgångarna motsvarande försäkringsfond* med undantag för fria sektorn* samt övriga skulder (utom fria fonder*) i särskilt angivna slag av tillgångar

premiereserv

värdet av understödsföreningens samlade ansvarighet för löpande försäkringar, dvs. försäkringar för vilka försäkringsansvaret finns kvar (medlemmarnas sparkapital). Premiereserv skall enligt 22 UFL beräknas för varje verksamhetsgren*

riskförsäkring

försäkring som inte innefattar något sparande

sammansatt kapitalförsäkring

se kapitalförsäkring för både dödsfall och livsfall*

sjukförsäkring

omfattar sjukpenning* och sjukvårdsersättning*. Till sjukförsäkring hänförs också såvitt gäller understödsföreningar tandvårdsersättning, ersättning för glasögon samt moderskapshjälp

sjukkassa

understödsförening* som meddelar sjukförsäkring*

sjuk- och begravningskassa

understödsförening* som meddelar såväl sjukförsäkring* som kapitalförsäkring*

sjukpenning

sjukförsäkring* i form av dagersättning vid sjukdom m.m.

sjukvårdsersättning

sjukförsäkring* i form av ersättning för läkarvård, läkemedel, sjukvårdande behandling, m.m.

skälighetsprincipen

uttrycks i 11 § UFL så att stadgarna förutom att uppfylla soliditetsprincipen* skall tillgodose medlemmarnas intresse av att kostnader och villkor för försäkringarna är skäliga med hänsyn till förmånernas art och omfattning. Dock görs för understödsföreningarnas del den modifikation som att särskild hänsyn tas till understödsföreningens särskilda förhållanden

sluten understödsförening

understödsförening som är avsedd för en på förhand avgränsad grupp personer. I 1 § UFL anges på vilket sätt en förening måste vara sluten för att kunna registreras

soliditetsprincipen

uttrycks i 11 § UFL så att stadgarna skall vara ägnade att trygga att föreningen kan fullgöra sina försäkringsutfästelser

sparmoment, livförsäkring med

livförsäkring som bildar premiereserv*

STPK

särskild tilläggspension för arbetare inom konsumentkooperationen

särskild uttaxering

förfarande som kan tillgripas mot medlemmarna i en understödsförening om föreningens tillgångar skulle visa sig otillräckliga för verksamhetens fortsatta bedrivande

temporär dödsfallsförsäkring

se kapitalförsäkring för dödfall, temporär*

temporär pensionsförsäkring (livränteförsäkring)

pensionsförsäkring (livränteförsäkring) som endast utgår under viss tid

tjänstepensionsförsäkring

se pensionsförsäkring*

tjänstepensionskassa

understödsförening* vars verksamhet huvudsakligen avser pensionsförsäkringar på grund av anställning. Alltefter verksamheten indelas dessa kassor i ITPkassor*, fribrevskassor* och övriga tjänstepensionskassor

understöd

användes före UFL när det gällde understödsföreningar som synonymt med försäkringsförmåner men avser i dag närmast de bidrag som utgår ur föreningarnas fria fonder*

understödsförening

anges i 1 § UFL som en förening för inbördes bistånd som — utan affärs-
mässigt drivande av försäkringsrörelse — har till ändamål att meddela
annan personförsäkring än arbetslöshetsförsäkring. Föreningen skall
vidare — med undantag för vissa äldre föreningar — vara sluten*

verksamhetsgren

som olika verksamhetsgrenar räknas pensionsförsäkring*, sjukförsäkring*
och kapitalförsäkring*

återbäring

tilldelning av överskott som uppkommit av försäkringsverksamheten

återköp

en understödsförenings utbetalning till medlem av försäkringens beräk-
nade värde vid förtida avgång

öppen understödsförening

understödsförening som är öppen för allmän anslutning och som endast
kräver att medlemmarna t.ex. är bosatta inom ett visst område eller
tillhör samma kön

Sammanfattning

Understödsföreningar är föreningar för inbördes bistånd som bedriver försäkringsverksamhet.

För föreningarna gäller en lag från 1972.

Understödsföreningsutredningen har haft till uppgift att göra en allmän översyn av lagstiftningen om understödsföreningar.

Målet för arbetet har varit att i en gemensam lag samla alla bestämmelser som har anknytning till den försäkringsverksamhet som föreningarna driver. I samband med denna översyn skulle utredningen också beakta de förändringar i lagstiftningen på närliggande områden som skett sedan 1972. Utredningen har också haft att ta hänsyn till regeringens direktiv till kommittéer och särskilda utredare angående beaktande av EG-aspekter i utredningsverksamheten.

Betänkandet inleds med en allmän översikt över det svenska understödsföreningsväsendet och något om föreningarnas roll i det svenska samhället. Härefter redovisas i olika avsnitt de viktigaste nyheterna enligt lagförslaget. I betänkandet har statistiskt material medtagits endast i den mån det kunna direkt belysa framställningen. För ytterligare statistiska uppgifter kan hänvisas till försäkringspektionens redogörelse för understödsföreningarnas verksamhet i årspublikationen *Understödsföreningar*, som ingår i Sveriges officiella statistik.

Nedan redovisas de viktigaste punkterna i lagförslaget. Varje avsnitt i den allmänna motiveringen inleds också med en sammanfattning av förslagen i det avsnittet.

Förbudet att driva affärsmässig försäkringsrörelse har upphävts. Detta har betydelse främst när det gäller formerna för medlemsvärning och inkassering av medlemsavgifter.

Även i fortsättningen bör det gälla ett maximibelopp för kapitalförsäkring som meddelas av föreningarna. Detta föreslås dock höjt till en nivå motsvarande ett basbelopp. För tjänstegrupplivförsäkring skall inte gälla något maximibelopp.

Minsta antalet medlemmar i en förening höjs till 500. En förening skall endast för en kortare tid medges att underskrida detta antal.

Som en konsekvens av höjningen av medlemsantalet upphävs möjligheterna till särskild uttaxering och minsta tiden mellan två försäkrings tekniska utredningar sänks till tre år.

Kravet på inbördes bistånd föreslås upphävt såvitt gäller kollektivavtalsgrundad försäkring.

För att understryka att föreningarna bedriver försäkringsverksamhet har utredningen döpt om dem till försäkringsföreningar.

Utredningen har beaktat de förändringar som skett genom 1982 års försäkringsrörelselag (FRL) och senare gjorda ändringar i denna lag samt 1987 års lag om ekonomiska föreningar (EFL). Utredningen har även tagit hänsyn till förslaget till personförsäkringslag (PFL) utifrån en från försäkringsrättskommittén till utredningen överlämnad promemoria.

Väsentliga och lagtekniskt omfattande nyheter för föreningarna utgörs av de bestämmelser i lagförslaget som berör frågor om medlemskap, försäkringsvillkor, borgenärsskydd m.m. Utgångspunkten har varit att en person som tecknar en försäkring skall ha samma skydd oavsett om den meddelas av ett försäkringsbolag eller en försäkringsförening. Bestämmelserna i dessa delar föreslås i allt väsentligt överensstämma med vad som enligt PFL skall gälla för försäkringsbolagen. I enlighet härmed föreslås relativt ingående bestämmelser rörande information om försäkringarna. Vidare ges i förhållande till gällande rätt nya regler om utrymmet för försäkringsföreningarnas möjligheter att begränsa sitt försäkringsansvar. Samma regler skall gälla för alla försäkringsföreningar (i övergångsbestämmelserna föreslås dock undantag kunna göras för mindre, äldre föreningar). Bestämmelserna skall vidare vara tvingande om inte stadgarna följer ett kollektivavtal där ena avtalsparten är en central arbetstagarorganisation.

I lagförslaget ges olika regler om informationsskyldighet för föreningarna när medlemskap förvärvats och upphör samt under medlemstiden. Om en förening försummar att lämna information om väsentliga avgränsningar i försäkringsskyddet kan avgränsningarna inte åberopas av föreningen.

En lagstadgad rätt till medlemskap införs. Rätt till domstolsprövning skall finnas om en medlemsansökan avslås eller en medlem utesluts. En person kan inte åläggas att gå med i en försäkringsförening. En medlem skall vidare ha full frihet att lämna föreningen. Pensionstagare och fribrevshavare skall inte i denna egenskap kunna uteslutas från medlemskap i en förening.

Ett medlemskap skall kunna upphöra i förtid vid en del allvariga brott mot stadgarna. Vid sjuk- och olycksfallsförsäkring ges vissa ytterligare möjligheter att säga upp medlemskapet i förtid.

Även i fortsättningen skall en förening kunna vara fri från försäkringsansvar vid svek m.m. från medlemmens sida. Denna huvudregel skall dock kunna frångås om den skulle leda till ett resultat som är uppenbart oskäligt mot medlemmen eller dennes rättsinnehavare. Vid livförsäkring för dödsfall får andra oriktiga uppgifter än sådana som meddelas svikligen eller i strid mot tro och heder inte åberopas av föreningen till stöd för ansvarsfrihet om mer än två år förflutit sedan upplysningar lämnades. Karenstiden vid självmord har förkortats från tre till ett år.

En medlem skall ha ett förlängt skydd om han inte kunnat betala avgifter för att han t.ex. blivit svårt sjuk. Om en medlem uteslutits från en förening pga. dröjsmål med avgiftsinbetalning skall han inom viss tid kunna återuppliva medlemskapet.

Förmånstagarförordnande skall upprättas skriftligen och meddelas till föreningen. Förmånstagare skall dock också kunna utpekas genom bestämmelser i stadgarna. Särskilda regler om fördelningen av försäkringen ges om något förmånstagarförordnande inte finns.

I försäkringsföreningar som meddelar kollektivavtalsgrundad försäkring (t.ex. ITP-kassor) skall även i fortsättningen endast de anställda och alltså inte arbetsgivarna anses som medlemmar i föreningarna. På kollektivavtalsgrundad försäkring skall flera av de bestämmelser som gäller för individuella försäkringar i försäkringsföreningarna tillämpas. Dessutom gäller särskilda regler om bl.a. information och uppsägning av försäkringen samt förfoganden över denna.

Nuvarande lag om understödsföreningar innehåller ett flertal hänvisningar till 1951 års lag om ekonomiska föreningar, som 1987 ersatts av EFL. Utredningen har i sina förslag beaktat EFL samt i enlighet med sina direktiv arbetat in bestämmelserna i den nya lagen.

De stora försäkringsföreningarna skall utse verkställande direktör. I andra föreningar skall verkställande direktör kunna utses om bestämmelser om detta införs i stadgarna. Mandattiden för styrelseledamöter och revisorer ändras från tre till fyra år. Bestämmelser om effektivare revision införs. Reglerna rörande medborgarskap och bosättning anpassas till vad som enligt en regeringsproposition som lämnats under våren 1990 föreslagits gälla för andra associationsformer.

I vissa fall föreslår emellertid utredningen ändringar beträffande föreningarnas organisation som går längre än EFL. Stadgeändringar skall således kunna ske redan genom majoritetsbeslut vid en föreningsstämma. Denna förenkling i beslutsförfarandet motiveras av att stadgeändringarna ofta är av försäkringsteknisk natur. I stora försäkringsföreningar skall också stadgeändringar av försäkringsteknisk natur kunna beslutas av styrelsen.

Efter förebild av EFL och lagarna på bankområdet föreslås bestämmelserna i UFL om överlåtelse av försäkringsrörelse ersättas med regler om fusion mellan försäkringsföreningar. Fusion skall kunna ske såväl genom att en förening uppgår i en annan förening som genom att två föreningar går samman och bildar en ny förening. Det skall inte behövas något kallelseförfarande beträffande okända borgenärer.

Bestämmelserna om likvidation bibehålls i allt väsentligt oförändrade. En förening som saknar tillgångar att betala likvidationsförfarandet skall dock försättas i konkurs. Vid konkurs skall alltid utses ett allmänt ombud.

De bestämmelser som rör försäkringsföreningarnas organisation har i betänkandet endast kommenterats i den mån de avviker från motsvarande lagrum i EFL. Till vägledning för uttolkningen av de paragrafer i lagförslaget som endast innehåller hänvisning till EFL kan hänvisas till prop. 1986/87:7 om ekonomiska föreningar samt till lagkommentarer av Per Pettersson resp. Anders Mallmén, utgivna 1988 resp. 1989.

En anpassning till FRL har skett genom att behovsprincipen och straffbestämmelserna om drivande av oregistrerad understödsförening avskaffats.

Genom lagförslaget införs regler som på olika sätt närmar de stora försäkringsföreningarnas verksamhet till den som försäkringsbolagen bedriver. För stora försäkringsföreningar ges sålunda regler om koncernbildning och koncernredovisning samt rätt att äga aktier i serviceaktiebolag. Försäkringsteknisk utredning skall utföras varje år i dessa föreningar. Uttryckliga krav införs på när en auktoriserad revisor skall utses.

I sitt utredningsuppdrag har utredningen haft att ta hänsyn till de förslag om ändringar i FRL som framlagts av försäkringsverksamhetskommittén (FVK), vilka dock ännu inte lett till lagstiftning. I enlighet härmed har föreslagits en ny definition av soliditetsprincipen och ett uttryckligt krav på riskspridning av placeringstillgångarna. Bestämmelserna om låneförbud ersätts med regler om kreditjäv i enlighet med vad som genomförts på bankområdet. Även i försäkringsföreningarna föreslås gälla försäkringssekretess och rätt till överprövning av ett beslut om att vägra utlämna ett läkarintyg till en medlem.

Flera av de frågor FVK behandlat skall emellertid ses över av en ny utredning. En utgångspunkt för utredningen kommer att vara att harmonisera FRL med vad som gäller på försäkringsrörelseområdet inom EG. Dessutom skall systemet med grunder inom livförsäkring ses över.

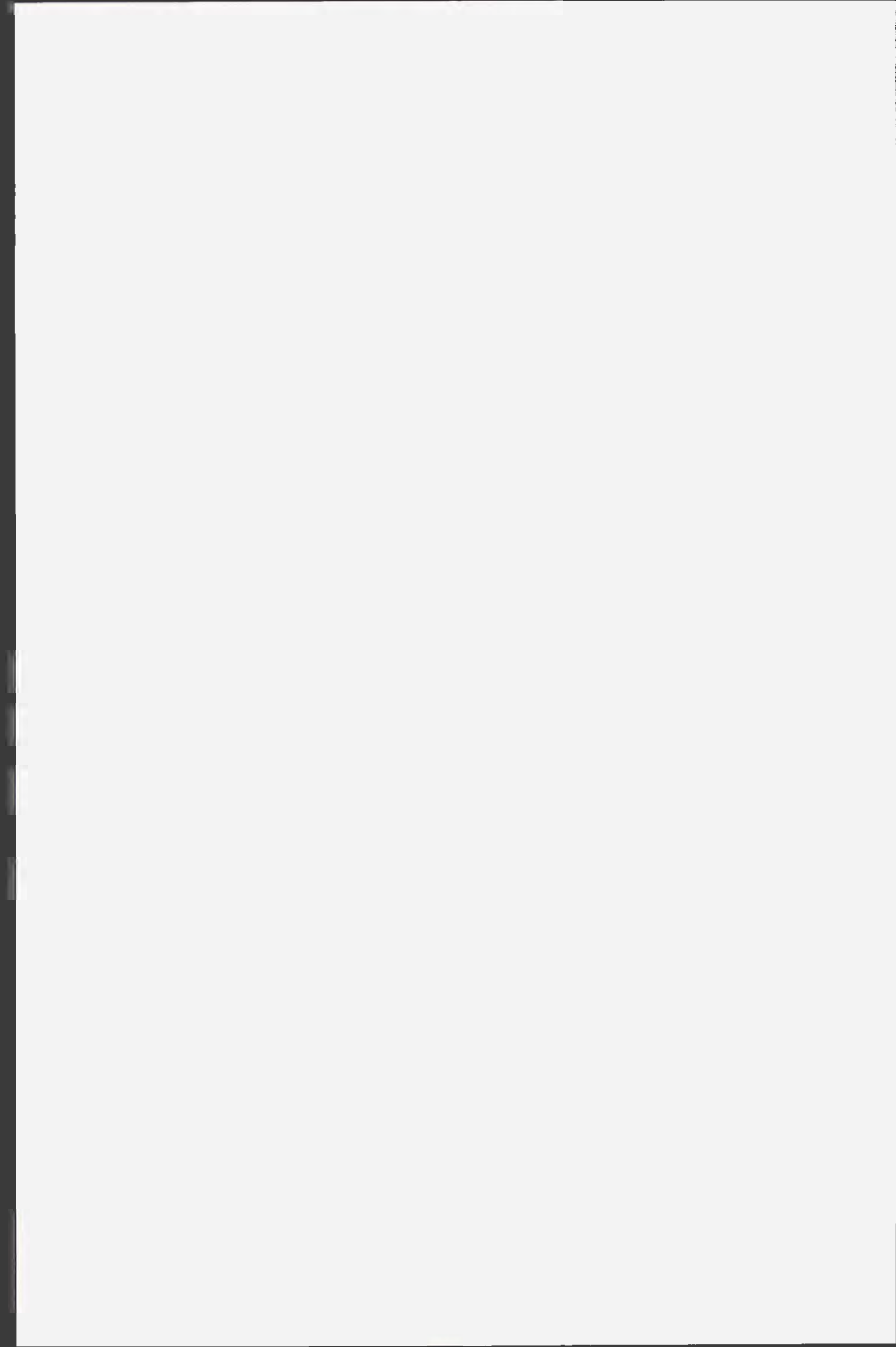
Som en konsekvens av denna nya utredning har understödsföreningsutredningen valt att inte föreslå ändringar inom sådana områden där samma regler bör gälla för understödsföreningar som för försäkringsbolag och där den nya utredningen kan förväntas föreslå ändringar i FRL. Det gäller dels viktiga frågor av försäkringsteknisk natur som beräkning av avgifter och premiereserv samt frågor rörande redovisning och kapitalplacering. Understödsföreningsutredningen har i sitt arbete förutsatt att det i framtiden på dessa områden bör gälla i allt väsentligt samma regler för försäkringsföreningar som för försäkringsbolag.

Utredningen har försökt att anpassa understödsföreningarna till EG:s regelsystem. EG:s första livförsäkringsdirektiv gäller alla försäkringsgivare inom EG som har en premieinkomst om minst 500.000 ECU. Uppdelningen i stora och i övriga försäkringsföreningar har anpassats till denna gräns. För att en förening skall anses som en stor förening skall den ha en årlig avgiftsintäkt om minst 120 basbelopp, vilket ungefär motsvarar 500.000 ECU i dagens penningvärde (för att även de största fribrevskassorna skall kunna anses som stora föreningar införs för dessa en specialregel i övergångsbestämmelserna).

Inga nuvarande understödsföreningar tvingas avveckla genom den nya lagen. Försäkringsinspektionens skyldighet att lämna rådgivning, som torde ha störst ekonomisk betydelse för de minsta föreningarna, förutsätts upphöra. Tillsynen över de föreningar som endast meddelar utfästa förmaner till förhållandavis obetydliga belopp skall inskränkas på samma sätt som skett beträffande de s.k. sockenbolagen. För dessa föreningar skall också kunna medges undantag från olika bestämmelser i den nya lagen. Detta får framför allt betydelse när det gäller medlemmars rätt till information, återbäring, fribrev m.m. De minsta föreningarna uppmanas i betänkandet att genom fusion förena sig med andra föreningar eller att låta ombilda sig till ideella föreningar.

Eftersom lagförslaget bör träda i kraft samtidigt med PFL har utredningen inte framlagt något förslag om när lagen skall börja gälla. Av framställningstekniska skäl har utredningen valt att i övergångsbestämmelserna ange den 1 januari 1991.

Författningsförslag

1 Förslag till Försäkringsföreningslag

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om

1. lagens tillämpningsområde och vissa för försäkringsföreningarna grundläggande regler (1 kap.)

2. bildandet av en försäkringsförening (2 kap.)

3. information (3 kap.)

4. rätten till medlemskap m.m. (4 kap.)

5. begränsningar av försäkringsföreningens ansvar (5 kap.)

6. medlemsavgifter (6 kap.)

7. förfoganden över försäkringen (7 kap.)

8. förhållandet till borgenärerna (8 kap.)

9. reglering av försäkringsfall m.m. (9 kap.)

10. kollektivavtalsgrundad försäkring (10 kap.)

11. rörelsen (11 kap.)

12. försäkringsföreningens ledning (12 kap.)

13. föreningsstämman (13 kap.)

14. revision (14 kap.)

15. redovisning (15 kap.)

16. likvidation och upplösning (16 kap.)

17. fusion och inlösen av aktier i dotteraktiebolag (17 kap.)

18. skadestånd m.m. (18 kap.)

19. försäkringsföreningens firma (19 kap.)

20. tillsyn m.m. (20 kap.)

21. registrering (21 kap.)

22. straff och vite (22 kap.)

2 § I denna lag betyder

den försäkrade: den på vars liv eller hälsa en försäkring har tecknats,

förmånstagare: den som på grund av ett förmånstagarförordnande enligt denna lag eller enligt bestämmelserna i 7 kap. 8 § har rätt att i medlemmens ställe erhålla försäkringen eller från den utfallande ersättning,

kapitalförsäkring: livförsäkring där föreningens betalningsskyldighet vid försäkringsfall är bestämd till visst belopp,

livränteförsäkring: livförsäkring med periodisk utbetalning där föreningens betalningsskyldighet är beroende av en eller flera personers liv.

tidsbegränsad försäkring: försäkring som skall gälla för en bestämd tid eller till dess att den försäkrade uppnår en bestämd ålder.

Om en medlems rätt övergår till någon annan, tillämpas i fråga om de förmåner försäkringen avser vad som i lagen sägs om medlemmen på förvärvaren.

3 § En försäkringsförening är en förening som meddelar livförsäkringar, sjukförsäkringar eller olycksfallsförsäkringar och som bildats för inbördes bistånd eller där medlemsavgifterna betalas av medlemmarnas arbetsgivare.

Försäkringsföreningarna skall stå under tillsyn av försäkringsinspektionen och vara registrerade hos denna.

Försäkringsinspektionen skall efter ansökan lämna bindande förhandsbesked om huruvida registrering enligt andra stycket krävs för en planerad verksamhet.

4 § Försäkringsföreningen skall vara sluten så att den huvudsakligen är avsedd för

1. anställda i ett visst eller vissa företag,
2. personer som tillhör en viss yrkesgrupp, eller
3. medlemmar i en sammanslutning med en sådan intressegemenskap att en samverkan även för personförsäkring är naturlig.

5 § Om de sammanlagda årliga medlemsavgifterna till en försäkringsförening under ett vart av de tre senaste åren överstigit 120 basbelopp enligt 1 kap 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring gäller särskilda bestämmelser i 7 och 10 §§ samt om rörelsen, ledningen och redovisning i 11, 12 och 15 kap. En sådan förening kallas i denna lag för *stor försäkringsförening*.

6 § Kapitalförsäkring får ej meddelas till högre sammanlagt belopp per medlem än som motsvarar ett basbelopp enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring. Föreligger särskilda skäl, kan försäkringsinspektionen medge undantag.

Första stycket gäller inte sådan kollektivavtalsgrundad försäkring som avses i 10 kap.

7 § En stor försäkringsförening får meddela sådan försäkring som avses i lagen (1989:1079) om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder.

8 § En försäkringsförening får inte driva annan verksamhet än försäkringsverksamhet. Försäkringsinspektionen får dock medge att en förening driver annan verksamhet som står i rimligt förhållande till försäkringsverksamheten.

9 § För en försäkringsförenings förpliktelser svarar endast föreningens tillgångar. I tillgångarna inräknas därvid avgifter som har förfallit till betalning, även om de ännu inte har betalats.

10 § Bestämmelserna om koncerner i 1 kap. 9 § första—tredje styckena försäkringsrörelselagen (1982:713) skall tillämpas i fråga om stora försäkringsföreningar

11 § Bestämmelser i stadgarna, som i jämförelse med reglerna i 3—10 kap. är till nackdel för medlemmen eller annan försäkrad eller deras rättsinnehavare är utan verkan mot dem.

Vad som sägs i första stycket gäller inte kollektivavtalsgrundad försäkring, om stadgarna följer ett kollektivavtal mellan en arbetsgivarorganisation och en central arbetstagarorganisation. Sådana avvikelser från reglerna i 11–22 kap. som är ändamålsenliga från allmän synpunkt får beträffande sådan försäkring göras efter medgivande av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, försäkringsinspektionen.

2 kap. Bildandet av en försäkringsförening

1 § En försäkringsförening skall bestå av minst 500 medlemmar. Om särskilda skäl föreligger, kan försäkringsinspektionen bestämma att minsta antalet medlemmar tillfälligt får vara lägre.

Medlemmarna skall anta stadgar samt välja styrelse och revisorer.

2 § En försäkringsförenings stadgar skall vara förenliga med de krav på betryggande soliditet och på skälighet som anges i 11 kap. 1 §.

Stadgarna skall ange

1. föreningens firma,
2. den ort i Sverige, där föreningens styrelse skall ha sitt säte,
3. ändamålet med föreningens verksamhet och verksamhetens art,
4. de villkor som skall gälla för inträde i föreningen och när föreningens försäkringsansvar inträder,
5. försäkringsförmånernas beskaffenhet och storlek eller grunderna för beräkning av förmånerna, tid och villkor för utbetalning av försäkringsbelopp samt, i fråga om kapitalförsäkring, högsta tillåtna försäkringsbelopp för en medlem,
6. de avgifter, som skall erläggas till föreningen, eller grunderna för deras beräkning,
7. påföljden för försummelse att till föreningen erlägga avgift,
8. för det fall rätt till fribrev eller återköp skall förekomma, villkoren för rätten och reglerna för beräkning av fribrevs- eller återköpsvärdena,
9. för det fall belåning av försäkringsbrev hos föreningen skall få förekomma, villkoren för sådan belåning,
10. tider för verkställande av försäkringsteknisk utredning, om skyldighet föreligger att verkställa sådan utredning,
11. grunderna för fondbildning,
12. hur medel som ej behövs för löpande utgifter skall placeras och hur värdehandlingar skall förvaras,
13. hur medel som ej ingår i försäkringsfond skall användas samt, om återbäring skall förekomma, bestämmelser därom,
14. antalet eller lägsta och högsta antalet styrelseledamöter och revisorer samt eventuella suppleanter, tiden för deras uppdrag samt om någon av dem skall utses på annat sätt än som anges i denna lag, hur det i så fall skall ske,
15. för det fall att fullmäktige enligt 13 kap. 12 § skall finnas, deras befogenhet, hur de skall utses och tiden för deras uppdrag,
16. inom vilken tid och hur föreningsstämma skall sammankallas samt hur andra meddelanden skall bringas till medlemmarnas eller fullmäktiges kännedom,

17. vilka ärenden som skall förekomma på ordinarie stämma,

18. hur man skall förfara med föreningens behållna tillgångar när föreningen upplöses.

Bestämmelserna i andra stycket 14 gäller inte arbetstagarrepresentanter som utsetts enligt lagen (1987:1245) om styrelserepresentation för de privatanställda.

3 § Försäkringsföreningen skall anmälas hos försäkringsinspektionen för registrering senast sex månader efter det att beslut fattades om att bilda den.

Om föreningen enligt stadgarna eller enligt beslut som har fattats vid sammanträde med medlemmarna inte skall börja sin verksamhet förrän visst villkor har uppfyllts, räknas tiden för anmälan för registrering i stället från den tidpunkt då villkoret är uppfyllt. Registrering får inte ske före denna tidpunkt.

Frågan om föreningens bildande har fallit, om anmälan för registrering inte skett inom den tid som anges i första eller andra stycket eller om försäkringsinspektionen genom beslut som vunnit laga kraft har avskrivit sådan anmälan eller vägrat registrering. Styrelseledamöterna svarar solidariskt för återbetalningen av avgifter jämte uppkommen avkastning med avdrag för kostnader på grund av åtgärder som avses i 8 § första stycket.

4 § Försäkringsinspektionen prövar att de antagna stadgarna överensstämmer med denna lag och andra författningar samt om och i vad mån särskilda bestämmelser i stadgarna behövs med hänsyn till omfattningen och arten av föreningens verksamhet.

5 § Försäkringsinspektionen registrerar föreningen om inte den planerade verksamheten bedöms vara oförenlig med en sund utveckling av försäkringsväsendet.

6 § Om stadgarna ändras skall även ändringen underställas försäkringsinspektionen för godkännande genom registrering. Avser ändringen en utvidgning av rörelsen till en ny försäkringsgren eller ett nytt verksamhetsområde eller avser ändringen en väsentlig omläggning av rörelsen skall vid prövningen av registreringen samma regler gälla som vid registrering av en ny förening.

7 § Sedan föreningen har registrerats kan den förvärva rättigheter och iklåda sig skyldigheter samt föra talan inför domstol och andra myndigheter.

8 § Utan hinder av 7 § får styrelsen före registreringen föra talan i mål rörande föreningens bildande.

Om en förpliktelse uppkommer genom en åtgärd på föreningens vägnar före registreringen, svarar de som har beslutat eller deltagit i åtgärden solidariskt för förpliktelsen. Vid registreringen övergår ansvaret på föreningen, om förpliktelsen följer av stadgarna eller har tillkommit efter det att föreningen bildats.

Har före registreringen ett avtal för föreningen slutits med en medkontrahent som visste att föreningen var oregistrerad kan denne, såvida inte

annat följer av avtalet, frånträda detta endast om frågan om föreningens bildande har fallit enligt 3 § tredje stycket.

Om medkontrahenten inte visste att föreningen var oregistrerad, kan han frånträda avtalet innan föreningen har registrerats.

3 kap. Information

Information innan medlemskap beviljas

1 § Innan någon antas som medlem i en försäkringsförening, skall föreningen lämna en information som är utformad så att den underlättar sökandens bedömning av försäkringsbehovet och valet av försäkring. Föreningen skall ge den information om omfattningen av det försäkringsskydd som följer med medlemskapet, stadgarna i övrigt och andra förhållanden som sökanden behöver för att kunna bedöma kostnaderna för och förmånerna av medlemskap i föreningen. Viktiga avgränsningar av försäkringsskyddet skall vara särskilt framhävda.

Information behöver inte lämnas i den mån sökanden avstår från den eller det möter särskilt hinder.

Försäkringsbrev m.m.

2 § Senast när försäkringsföreningen första gången framställer krav på medlemsavgift, skall föreningen tillställa medlemmen ett försäkringsbrev och den information om stadgarna som han behöver. Om stadgarna innehåller att medlemskapet skall kunna upphöra i förtid eller att den enskilda försäkringen skall kunna ändras under medlemstiden, skall detta särskilt framhållas i försäkringsbrevet. Detsamma gäller viktiga avgränsningar av försäkringsskyddet.

Information under medlemstiden

3 § Försäkringsföreningen skall i skälig omfattning ge medlemmen fortlöpande information om sådana förhållanden rörande försäkringen som det är av betydelse för honom att känna till. Informationsskyldigheten med anledning av försäkringsfall gäller även mot annan som har anspråk mot föreningen.

Om stadgarna eller den enskilda försäkringen ändras, skall föreningen tillställa medlemmen den information om ändringarna som han behöver. Nya avgränsningar av försäkringsskyddet skall vara särskilt framhävda. Information om stadgeändring skall lämnas utan oskäligt dröjsmål sedan beslut om stadgeändring registrerats. Ändras den enskilda försäkringen skall information lämnas samtidigt med krav på avgift för den period då de nya bestämmelserna skall börja gälla.

Information om möjligheter till överprövning m.m.

4 § I samband med att ett anspråk på försäkringsersättning regleras skall försäkringsföreningen, om det inte med hänsyn till omständigheterna är obehövligt, upplysa den som berörs av föreningens beslut om vilka möj-

ligheter som finns att få en tvist med föreningen prövad. Detsamma gäller när den enskilda försäkringen ändras eller försäkringen upphör i förtid om inte medlemmen själv har begärt åtgärden. Finns det risk för att rätt till försäkringsersättning skall gå förlorad på grund av preskription, skall föreningen också erinra om detta. Informationen skall lämnas skriftligen.

Underlåtenhet att lämna information m.m.

5 § I fråga om underlåtenhet att lämna information enligt denna lag skall tillämpas vad som föreskrivs i marknadsföringslagen (1975:1418) om underlåtenhet att lämna information vid marknadsföring.

Ett åläggande att lämna information får innehålla att informationen skall lämnas i skriftlig form.

6 § Om försäkringsföreningen har underlåtit att lämna särskild information enligt 1, 2 eller 3 § om en viktig avgränsning av försäkringsskyddet, får avgränsningen inte åberopas av föreningen. Vad som nu sagts gäller dock inte om föreningen senast fjorton dagar före försäkringsfallet har avsänt särskilt meddelande om avgränsningen till medlemmen eller denne på annat sätt då har fått kännedom om avgränsningen. Har information inte lämnats enligt 1 §, anses kravet på särskilt meddelande uppfyllt om föreningen har iakttagit föreskriften i 2 § sista meningen.

4 kap. Rätten till medlemskap m.m.

Rätten till medlemskap

1 § Om någon har ansökt om medlemskap i en försäkringsförening och föreningen har fått de uppgifter den har begärt, får föreningen avslå ansökan bara om det finns särskilda skäl för avslag med hänsyn till arten eller omfattningen av föreningens verksamhet eller föreningens syfte, risken för försäkringsfall eller någon annan omständighet. Avslag får inte grundas på att ett försäkringsfall har inträffat eller på att sökandens hälsotillstånd har försämrats efter det att ansökan om medlemskap har avsänts eller lämnats till föreningen. Medlemsavgiften och andra villkor för försäkringen skall fastställas på grundval av sökandens hälsotillstånd vid tiden för ansökan.

Styrelsen skall pröva en ansökan om inträde, om inte annat följer av stadgarna.

Tiden för föreningens ansvar

2 § Om ett medlemskap meddelas på normala villkor eller sådana särskilda villkor som angetts i ansökan om medlemskap, räknas tiden för föreningens ansvar från och med dagen efter den då medlemmen avsände eller lämnade ansökan om medlemskap till föreningen.

Vad som sägs i första stycket gäller inte om sökanden har begärt att medlemskapet skall beviljas först senare. Om det är påkallat av försäkringens beskaffenhet eller av någon annan särskild omständighet, får

föreningen också förbehålla sig att dess ansvar inte skall inträda förrän dagen efter den då medlemmen betalar medlemsavgift. Skall föreningen återförsäkra en viss del av försäkringen, får föreningen föreskriva att dess ansvar för den delen skall inträda först när återförsäkring beviljas.

Om ansvaret har avtalats att inträda en viss dag, sker det kl. 0.00. Skall ansvaret upphöra en viss dag, sker det kl. 24.00. Har annat klockslag överenskommits, gäller det.

Utträde ur föreningen m.m.

3 § Medlemmen har rätt att när som helst avbryta avgiftsbetalningen och fortsätta försäkringen som avgiftsfri försäkring (fribrev) i den utsträckning som anges i stadgarna. Han har också rätt att utträda ur föreningen och att därvid få försäkringen återköpt av föreningen i den omfattning som anges i stadgarna.

Om medlemmen har rätt att påfordra återköp, har han också rätt att i stället belåna försäkringen hos föreningen i den utsträckning som anges i stadgarna.

4 § Försäkringsföreningen får utesluta en medlem i förtid endast på grund av vad som anges i denna lag eller därför att medlemmen inte längre uppfyller de krav för medlemskap som anges i stadgarna. Fråga om uteslutning prövas av styrelsen, om inte annat är bestämt i stadgarna.

Vid sjuk- och olycksfallsförsäkring får stadgarna innehålla att föreningen kan utesluta en medlem vid slutet av en period för vilken avgift skall erläggas, om det är påkallat av försäkringens beskaffenhet eller av någon annan särskild omständighet. Uteslutning får inte ske därför att ett försäkringsfall har inträffat eller därför att medlemmens hälsa har försämrats. Ett beslut om uteslutning får verkan en månad efter att föreningen avsände besked om uteslutningen.

5 § Stadgarna får inte innehålla bestämmelser om att den enskilda försäkringen skall kunna ändras i andra fall än som anges i denna lag.

Om det är påkallat av försäkringens beskaffenhet eller av någon annan särskild omständighet, får stadgarna innehålla att föreningen har rätt att ändra försäkringen vid början av en period för vilken avgift skall erläggas. Förbehållet får inte avse rätt att ändra försäkringen därför att ett försäkringsfall har inträffat eller därför att medlemmens hälsa har försämrats. I 3 kap. 3 § andra stycket finns bestämmelser om information i samband med ändring av försäkringen.

Vad som sägs i andra stycket om rätt att ändra försäkringen gäller också i fråga om ändring utan särskilt beslut om någon viss händelse inträffar. För att försäkringen skall kunna ändras utan särskilt beslut, krävs dock att det enligt stadgarna åligger medlemmen att anmäla händelsen till föreningen och att föreningen i samband med krav på medlemsavgift har erinrat medlemmen om hans anmälningsskyldighet och om följderna av att denna inte fullgörs.

Rätten till försäkringens värde m.m.

6 § När ett medlemskap upphör skall försäkringsföreningen ställa försäkringens värde till medlemmens förfogande, även om föreningen i övrigt är fri från ansvar. Om föreningen i annat fall, på grund av dröjsmål med betalningen av medlemsavgift till föreningen, har varit helt eller delvis fri från ansvar, skall avgiftsskyldigheten eller återbäringen anpassas efter detta.

Tidsbegränsad försäkring

7 § Om medlemskapet upphör därför att medlemmen uppnår viss ålder och medlemskapet har varat längre tid än ett år, skall försäkringsföreningen minst en och högst sex månader före upphörandet avsända en påminnelse till medlemmen om att medlemskapet kommer att upphöra.

Försummar föreningen att sända påminnelse och gäller försäkringen enbart för dödsfall, förlängs tiden för föreningens ansvar. Ansvaret upphör en månad efter det att en försenad påminnelse har avsänts, dock senast sex månader efter det att medlemskapet skulle ha upphört.

Medlemmens rätt till fortsatt försäkring efter återköp

8 § Om försäkringsföreningen har återköpt en livförsäkring med sparmoment, har medlemmen rätt att utan ny hälsoprövning fortsätta försäkringen som en riskförsäkring med de ändringar som föranleds av återköpet i den mån föreningen meddelar sådan försäkring.

Föreningen skall senast när återköpsbeloppet betalas ut avsända en underrättelse till medlemmen om hans rätt till fortsatt försäkring enligt första stycket. Försummar föreningen det, ansvarar den under sex månader från utbetalningen som om sådan försäkring hade begärts. Om föreningen under denna tid avsänder en underrättelse, upphör dock ansvaret när underrättelsen avsänds.

Begäran om fortsatt försäkring skall framställas inom sex månader från det att föreningen har avsänt en underrättelse enligt andra stycket, dock senast inom ett år från det att återköpsbeloppet betalades ut.

9 § Styrelsen skall föra en medlemsförteckning.

Förteckningen skall beträffande varje medlem och livräntetagare som inte är medlem innehålla uppgift om fullständigt namn, personnummer och postadress. Beträffande medlemmarna skall också antecknas när medlemmen inträdde i föreningen.

Under en särskild rubrik skall dessutom i förteckningen anges tillgängliga uppgifter om innehavare av fribrev vilka inte är medlemmar i föreningen.

Förteckningen skall förvaras på ett betryggande sätt.

5 kap. Begränsningar av försäkringsföreningens ansvar

Upplysningsplikten

1 § Intill dess försäkringsföreningen har tagit ställning till frågan om ett medlemskap skall beviljas får föreningen begära sådana upplysningar som kan ha betydelse för denna bedömning. Vid sjuk- och olycksfallsförsäkring får föreningen också under försäkringstiden begära sådana upplysningar om medlemmens ekonomiska förhållanden som är av betydelse för försäkringens utformning. Medlemmen skall ge riktiga och fullständiga svar på föreningens frågor.

2 § Har medlemmen vid inträdet i försäkringsföreningen förfarit svikligt eller i strid mot tro och heder, är föreningen fri från ansvar för inträffade försäkringsfall.

Detsamma gäller om medlemmen i annat fall, uppsåtligt eller av oaktsamhet som inte är ringa, har lämnat oriktiga eller ofullständiga uppgifter och föreningen inte skulle ha beviljat medlemskap om upplysningsplikten hade fullgjorts. Skulle föreningen ha antagit medlemmen mot högre avgift eller i övrigt på andra villkor än som bestämts, är föreningens ansvar begränsat till vad som svarar mot den avgift som har avtalats och de bestämmelser i övrigt som föreningen skulle ha godtagit.

Bestämmelserna i första och andra styckena får inte tillämpas i den mån detta skulle leda till ett resultat som är uppenbart oskäligt mot medlemmen eller hans rättsinnehavare.

3 § Om försäkringsföreningen under medlemstiden får kännedom om att upplysningsplikten har åsidosatts på det sätt som sägs i 2 § första eller andra stycket, får föreningen utesluta medlemmen eller ändra försäkringen. Föreningens beslut får verkan tre månader efter att föreningen avsände meddelande om uteslutning eller ändring.

Skulle föreningen, om upplysningsplikten hade fullgjorts, ha beviljat medlemskap mot högre medlemsavgift eller i övrigt med andra bestämmelser än som bestämts, har medlemmen rätt till fortsatt försäkring med det försäkringsbelopp som svarar mot den bestämda medlemsavgiften och de bestämmelser i övrigt som föreningen skulle ha godtagit. Begäran om fortsatt försäkring skall framställas inom den tid som anges i första stycket. Om medlemmen har förfarit svikligt eller i strid mot tro och heder, har han rätt till fortsatt försäkring bara i den mån det skulle vara uppenbart oskäligt att vägra fortsatt försäkring.

I meddelandet om uteslutning skall anges under vilka förutsättningar en medlem enligt andra stycket har rätt till fortsatt försäkring. Saknas denna uppgift, får föreningens beslut ingen verkan. Om medlemmen begär att få försäkringen ändrad, har föreningen rätt att få de nya upplysningar som föreningen behöver för sin bedömning.

4 § Försäkringsföreningen får inte åberopa att upplysningsplikten har åsidosatts om föreningen, när den mottog upplysningarna, insåg eller hade bort inse att de var oriktiga eller ofullständiga. Detsamma gäller om det förhållande som upplysningarna avsåg var utan betydelse för föreningen eller senare har upphört att ha betydelse.

Vid livförsäkring för dödsfall får föreningen åberopa att upplysningsplikten har åsidosatts bara om dödsfallet har inträffat inom två år från det att upplysningarna lämnades eller om föreningen har lämnat besked enligt 11 § inom samma tid.

Första stycket första meningen och andra stycket gäller inte om medlemmen har förfarit svikligt eller i strid mot tro och heder.

Undantag från försäkringen m.m.

5 § Om försäkringen gäller för följder av sjukdom eller kroppsfel, får stadgarna innehålla att försäkringsföreningen inte ansvarar för sådana sjukdomar och kroppsfel som medlemmen hade när han antogs som medlem, bara om undantaget

1. grundar sig på upplysningar om medlemmen som föreningen har inhämtat, eller

2. är påkallat av försäkringens beskaffenhet eller någon annan särskild omständighet.

6 § Om stadgarna anger att försäkringsföreningen inte är ansvarig när den försäkrade deltar i särskilt angivna verksamheter eller är utsatt för särskilt angivna risker, ansvarar föreningen ändå för försäkringsfall som inträffar under sådana omständigheter men som inte sammanhänger med den särskilda verksamheten eller risken.

7 § Försäkringsföreningen kan göra försäkringens giltighet och utformning beroende av medlemmens levnadsförhållanden, såsom hans yrkesverksamhet, bostadsort eller liknande, under de förutsättningar som anges i 4 kap. 4 och 5 §§ och ålägga medlemmen att anmäla ändringar i sådana förhållanden till föreningen. Försummar medlemmen uppsåtligt eller av oaktsamhet som inte är ringa att göra sådan anmälan senast vid första betalningen av stadgeenlig avgift efter ändringen, är föreningens ansvar vid försäkringsfall begränsat enligt reglerna i 2 § andra och tredje styckena. En förutsättning är dock att föreningen i samband med krav på avgiften har erinrat medlemmen om hans anmälningsskyldighet och om följderna av att denna inte fullgörs.

Föreningen får inte göra sitt ansvar beroende av att den försäkrades hälsotillstånd inte försämrats.

Framkallande av försäkringsfall

8 § Om medlemmen uppsåtligt har framkallat ett försäkringsfall, är försäkringsföreningen fri från ansvar.

Har medlemmen begått självmord, ansvarar föreningen dock vid livförsäkring om det har gått mer än ett år från det att han antogs som medlem i föreningen eller om det måste antas att han ansökte om medlemskap utan tanke på självmordet.

Vid sjukförsäkring gäller inte första stycket, om medlemmen var under femton år eller i sådant tillstånd som avses i 30 kap. 6 § brottsbalken.

9 § Om medlemmen, genom överträdelse av en säkerhetsföreskrift eller på annat sätt, av grov oaktsamhet har framkallat ett försäkringsfall eller förvärrat en inträffad skada, kan försäkringsföreningens ansvar vid sjuk- och olycksfallsförsäkring sättas ned efter vad som är skäligt. Detta gäller dock inte om medlemmen var under femton år eller i sådant tillstånd som avses i 30 kap. 6 § brottsbalken.

I andra fall än som sägs i första stycket får föreningen inte åberopa att medlemmen har framkallat försäkringsfallet av oaktsamhet.

Gemensamma bestämmelser

10 § Försäkringsföreningen kan inte åberopa sådana förbehåll som avses i 6 § eller bestämmelserna i 8 eller 9 §, om medlemmen handlade för att förebygga skada på person eller egendom under sådana omständigheter att handlingen kan anses försvarlig.

11 § Vill försäkringsföreningen göra gällande att den i fall som avses i detta kapitel är helt eller delvis fri från ansvar eller har rätt att utesluta en medlem skall föreningen ge medlemmen skriftligt meddelande om detta. Meddelandet skall lämnas utan oskäligt dröjsmål från det att föreningen fick kännedom om det förhållande som medför att ansvarsfrihet eller rätt till uteslutning kan föreligga.

Meddelande enligt första stycket skall lämnas också till den som har fått försäkringen i pant eller är förmånstagare enligt ett oåterkalleligt förmånstagarförordnande, om hans rätt är känd för föreningen. Efter försäkringsfall skall meddelande lämnas till den som är förmånstagare, även om förordnandet inte varit oåterkalleligt.

Försummar föreningen att lämna meddelande enligt första eller andra stycket, får föreningen inte åberopa förhållandet mot den som skulle ha haft meddelandet, om inte medlemmen har förfarit svikligt eller i strid mot tro och heder.

6 kap. Medlemsavgifter

När avgiften skall betalas m.m.

1 § Försäkringsföreningen skall till verksamhetens bedrivande ta ut medlemsavgift. Har föreningen flera verksamhetsgrenar, skall särskild avgift tas ut för varje verksamhetsgren.

Uttagande av avgifter får inte göras beroende av att försäkringsfall inträffat inom föreningen.

2 § Om inte betalningen av medlemsavgift är ett villkor för att försäkringsföreningens ansvar skall inträda, skall första avgiften betalas inom fjorton dagar från den dag då föreningen avsände krav på avgiften.

Medlemsavgiften för en senare avgiftsperiod skall betalas senast på periodens första dag. En avgift som avser längre tid än en månad behöver dock inte betalas tidigare än en månad från den dag då föreningen avsände krav på avgiften. Om särskilda avgiftsperioder inte har avtalats, skall senare avgift betalas inom en månad från den dag då föreningen avsände krav på avgiften.

Uteslutning på grund av dröjsmål med avgiften m.m.

3 § Betalas inte medlemsavgiften i rätt tid, får försäkringsföreningen utesluta medlemmen eller begränsa sitt ansvar enligt vad stadgarna närmare föreskriver. Meddelande härom skall sändas till medlemmen.

Uteslutning eller ansvarsbegränsning får verkan fjorton dagar efter den dag då meddelande i frågan avsändes, om inte medlemsavgiften betalas inom denna frist. Meddelandet skall innehålla uppgift om detta och om möjligheten att få försäkringen återupplivad enligt 4 §. Saknas någon av dessa uppgifter, får föreningens beslut inte någon verkan.

Om medlemmen inte har kunnat betala medlemsavgiften inom den i andra stycket angivna fristen därför att han har blivit svårt sjuk eller berövats friheten, därför att han inte har fått ut pension eller intjänad lön från sin huvudsakliga anställning eller därför att någon liknande oväntad händelse har inträffat, får föreningens beslut verkan tidigast en vecka efter det att hindret har fallit bort, dock senast tre månader efter fristens utgång.

Återupplivning

4 § Om ett beslut enligt 3 § har fått verkan och dröjsmålet inte avser första avgiften, återupplivas medlemskapet till sin tidigare omfattning om utestående avgift betalas inom sex månader från utgången av den frist som anges i 3 § andra stycket.

En försäkring som har ändrats till premiefri försäkring (fribrev) utan att ett beslut enligt 3 § dessförinnan har fått verkan, återupplivas till sin tidigare omfattning om medlemmen, inom sex månader från den dag då försäkringsföreningen avsände ett meddelande om fribrevet till honom, betalar den medlemsavgift som skulle ha betalats om försäkringen inte hade ändrats. Meddelandet skall innehålla uppgift om rätten att få försäkringen återupplivad.

Vid återupplivning ansvarar föreningen från och med dagen efter den då medlemsavgiften betalas.

Underrättelse till annan om dröjsmål med avgiften

5 § Om det har begärts, skall försäkringsföreningen sända meddelande enligt 3 § också till den som har fått försäkringen i pant eller är förmanstagare enligt ett oåterkalleligt förmanstagarförordnande. Försummar föreningen att sända meddelande till någon sådan person, får föreningen inte mot honom åberopa att medlemsavgiften inte har betalats.

Avgiftsbetalning genom post eller bank m.m.

6 § Om medlemmen betalar medlemsavgiften på ett post- eller bankkontor, anses beloppet komma försäkringsföreningen till handa omedelbart vid betalningen. Lämnar medlemmen ett betalningsuppdrag avseende medlemsavgiften till post-, bank- eller girokontor, anses beloppet komma föreningen till handa när betalningsuppdraget tas emot av det förmedlande kontoret.

Preskription av rätt till avgift

7 § Försäkringsföreningen förlorar rätten till obetald medlemsavgift när ett år har förflutit från det att avgiften skulle ha betalats, om inte medlemskapet dessförinnan har sagts upp av föreningen eller av annan anledning har upphört att gälla.

7 kap. Förfoganden över försäkringen*Förmånstagarförordnande*

1 § Medlemmen har rätt att förfoga över försäkringen genom förmånstagarförordnande. När ett sådant förordnande eller bestämmelserna i 7 eller 8 § tillämpas, ingår försäkringen inte i medlemmens förmögenhet eller kvarlåtenskap. I 8 kap. finns dock bestämmelser om utmätning m.m. för medlemmens skulder.

Vad som i 9 kap. 1 § och 13 kap. 2 och 3 §§ ärvdabalken föreskrivs om rätt att göra testamente och om testamentes ogiltighet gäller också i fråga om förmånstagarförordnanden.

Vad som i 9 kap. 2 § ärvdabalken föreskrivs om förordnande genom testamente till den som inte är född eller avlad vid testators död gäller också för förmånstagarförordnande till den som inte är född eller avlad när förordnandet skall tillämpas första gången.

2 § Medlemmen kan, före den tidpunkt då försäkringsersättningen förfaller till betalning, ändra eller återkalla ett förmånstagarförordnande. Detta gäller dock inte om han gentemot förmånstagaren har utlovat att förordnandet skall stå fast (oåterkalleligt förmånstagarförordnande).

3 § Ett förmånstagarförordnande och återkallelse eller ändring av ett sådant förordnande skall göras genom skriftligt meddelande till försäkringsföreningen.

Ett förmånstagarförordnande kan också göras genom att förordnandet tas in i stadgarna. Ett sådant förordnande saknar verkan, i den mån ett förordnande enligt första stycket gäller och kan verkställas.

Tolkning av förmånstagarförordnande

4 § Vid tolkning av ett förmånstagarförordnande enligt 3 § första stycket gäller vad som sägs i 5 och 6 §§, om inte annat med hänsyn till omständigheterna får anses framgå av förordnandet. Vid tolkning av ett förordnande enligt 3 § andra stycket gäller vad som sägs i 5 och 6 §§ om inte annat framgår av förordnandet.

5 § Skall enligt stadgarna en försäkring gälla på medlemmens liv eller hälsa, skall ett förmånstagarförordnande anses gälla bara för medlemmens död.

Om ett förmånstagarförordnande inte kan verkställas såvitt angår en viss förmånstagar, gäller förordnandet till förmån för hans avkomlingar, om de i fråga om arv efter medlemmen hade varit berättigade att träda i förmånstagarens ställe. Saknas sådana avkomlingar men finns det andra förmånstagar, tillfaller hela försäkringen dem.

6 § Har en medlem som har en försäkring som gäller på hans liv eller hälsa utan att namnge förmånstagaren använt någon av nedan angivna beteckningar, anses detta innebära följande:

make: den som är gift med medlemmen när förordnandet tillämpas; om det pågår mål om äktenskapsskillnad mellan markarna, gäller förordnandet inte,

barn: medlemmens bröstarvingar, med fördelning av försäkringen efter de grunder som gäller i fråga om arvsrätt efter medlemmen,

make och barn: medlemmens make är förmånstagare till halva försäkringen och hans bröstarvingar till återstoden; efterlämnar medlemmen bara make eller bara bröstarvingar, tillfaller hela försäkringen maken eller bröstarvingarna,

arvingar: de som enligt 1–5 kap. ärvdabalken har arvsrätt efter medlemmen, med fördelning av försäkringen efter de grunder som gäller för arvsrätten.

Jämkning av förmånstagarförordnande

7 § Om tillämpningen av ett förmånstagarförordnande som gäller för medlemmens död skulle leda till ett resultat som är oskäligt mot make eller bröstarvinge efter medlemmen, kan förordnandet jämkas så att försäkringen helt eller delvis tillfaller maken eller bröstarvingen. Vid prövningen skall särskilt beaktas skälen för förordnandet samt förmånstagarens och makens eller bröstarvingens ekonomiska förhållanden.

Har dödsfallet inträffat sedan det har dömts till äktenskapsskillnad mellan medlemmen och hans make eller sedan talan om äktenskapsskillnad har väckts men innan bodelning har förrättats, gäller i stället för vad som föreskrivs i första stycket följande beträffande jämkning till förmån för medlemmens make. Kan maken inte vid bodelningen få ut sin andel därför att försäkringen tillfaller någon annan som förmånstagare, är denne skyldig att avstå vad som fattas.

Den som vill begära jämkning enligt första eller andra stycket, skall väcka talan mot förmånstagaren inom ett år från det att bouppteckning efter medlemmen avslutades eller dödsboanmälan gjordes. Väcks inte talan inom denna tid, är rätten till jämkning förlorad.

Förmånstagare utan särskilt förordnande

8 § Om det inte finns någon annan förmånstagare, gäller följande i fråga om försäkringsersättning som utfaller med anledning av medlemmens död. Hans make är förmånstagare till halva ersättningen och hans arvingar till återstoden. Efterlämnar han inte make, är hans arvingar förmånstagare till hela ersättningen. Make är inte förmånstagare, om det vid medlemmens död pågår mål om äktenskapsskillnad mellan makarna.

Vad som sägs i första stycket gäller inte om det sammanlagda belopp som skall utgå från försäkringen uppgår till högst det basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gällde vid medlemmens död.

Annat förfogande över försäkringen

9 § Medlemmen har rätt att förfoga över försäkringen genom pantsättning. Försäkringsföreningen kan dock i stadgarna bestämma att en pantsättning som inte avser hela försäkringen eller en kvotdel av den, är utan verkan mot föreningen.

Om det för försäkringen gäller ett oåterkalleligt förmånstagarförordnande, skall medlemmen anses ha utfäst sig att inte utan förmånstagarens samtycke förfoga över försäkringen på ett sätt som inskränker dennes rätt.

10 § Pantsättning av försäkringen medför rätt för panthavaren att uppbära utfallande försäkringsersättning. Om försäkringen är förenad med återköpsrätt, får han också påkalla återköp av försäkringen. Återköp får dock ske bara om panthavaren har underrättat medlemmen och denne inte inom två månader har återlöst panten genom att betala det belopp som panthavaren kan få ut från försäkringsföreningen. Panthavaren har även rätt att påkalla utbetalning av återbäring som medlemmen är berättigad att få ut från föreningen.

Förbehåll om rätt att göra panträtten gällande på annat sätt än som sägs i första stycket är ogiltigt mot medlemmen.

11 § Om det av försäkringsbrevet framgår att bara den som innehar detta har rätt att få ut försäkringsersättning eller eljest förfoga över försäkringen, gäller följande.

Ett förfogande över försäkringen genom pantsättning, belåning hos försäkringsföreningen eller oåterkalleligt förmånstagarförordnande blir gällande mot medlemmens borgenärer när den, till vars förmån förfogandet sker, får försäkringsbrevet i sin besittning.

Förfogar medlemmen på sådant sätt över försäkringen till förmån för flera, gäller ett tidigare förfogande framför ett senare. Ett senare förfogande gäller dock framför ett tidigare om den, till vars förmån det senare förfogandet sker, i god tro får försäkringsbrevet i sin besittning.

12 § Är försäkringsbrevet inte sådant som sägs i 11 §, blir ett förfogande över försäkringen genom pantsättning eller oåterkalleligt förmånstagarförordnande gällande mot medlemmens borgenärer när meddelande om förfogandet kommer in till försäkringsföreningen. Förfogar medlemmen på sådant sätt över försäkringen till förmån för flera, gäller ett tidigare förfogande framför ett senare. Ett senare förfogande gäller dock framför ett tidigare, om meddelande om det senare förfogandet kommer in till föreningen först och den till vars förmån förfogandet skett då är i god tro.

Belåningen av försäkringen hos föreningen ger föreningen bättre rätt till försäkringen än medlemmens övriga borgenärer när lånebeloppet betalas ut. Har medlemmen tidigare förfogat över försäkringen på annat sätt, gäller belåningen dock framför det förfogandet bara om bolaget är i god tro vid utbetalningen.

13 § Innan förmånstagarens rätt har inträtt får han inte förfoga över den rätt som förordnandet medför.

Rätten till försäkringen i vissa särskilda fall

14 § Om någon annan än medlemmen genom brottslig gärning uppsåtligt dödar den försäkrade eller en förmånstagare, tillämpas bestämmelserna i 15 kap. ärvdabalken.

Om vid försäkring på annans liv eller hälsa medlemmen genom brottslig gärning uppsåtligt framkallar ett försäkringsfall, skall oavsett vad som annars skulle gälla den försäkrade vara förmånstagare. Om den försäkrade är död, skall de personer vara förmånstagare som enligt 8 § första stycket skulle ha haft rätt till försäkringsersättningen om den försäkrade hade varit medlem. Om medlemmen härigenom skulle komma att anses som förmånstagare, tillämpas bestämmelserna i 15 kap. 1 § första stycket och 4 § ärvdabalken.

Vad som sägs i andra stycket gäller inte om medlemmen var under femton år eller i sådant sinnestillstånd som avses i 30 kap. 6 § brottsbalken.

Förfoganden som är utan verkan m.m.

15 § Ett förfogande över försäkringen är utan verkan i den mån förfogandet är förbjudet enligt försäkringsvillkor, som enligt kommunalskattelagen (1928:370) skall tas in i försäkringsavtalet. Ett förbud mot överlåtelse hindrar dock inte utmätning eller överlåtelse vid ackord eller i konkurs i vidare mån än detta följer av vad som annars föreskrivs i lag eller annan författning.

Vad som föreskrivs i första stycket gäller också då villkoren innehåller förbud mot överlåtelse i annat fall och i förhållande till den som med stöd av bestämmelserna i 8 eller 14 § är berättigad till försäkringsersättning.

8 kap. Förhållandet till borgenärerna

1 § En försäkring och från den utfallande ersättning får tas i anspråk för medlemmens eller annan berättigads skulder i enlighet med reglerna i detta kapitel och lagstiftningen i övrigt. Ersättning som tillfaller någon annan än medlemmen eller dödsboet efter honom får tas i anspråk för medlemmens skulder, bara om fordran har uppkommit före försäkringsfallet och inte kan utgå ur medlemmens förmögenhet eller kvarlåtenskap.

Om verkan av oåterkalleliga förmånstagarförordnanden finns bestämmelser i 7 kap. 9, 11 och 12 §§.

Skyddet för livförsäkring före försäkringsfall

2 § Innan något försäkringsfall har inträffat, får en livförsäkring som gäller på medlemmens eller hans makes liv tas i mät endast i den mån det under något av de senaste tio åren har betalats medlemsavgift med belopp som överstiger

1. för tidsbegränsad försäkring som endast avser dödsfall: fem gånger den avgift som beräknas belöpa på det året,
 2. för kapitalförsäkring som inte omfattas av punkt 1: femton procent av det försäkringsbelopp som enligt stadgarna gällde efter betalningen och
 3. för livränteförsäkring som inte omfattas av punkt 1: femton procent av den avgift som skulle ha betalats om försäkringen hade tecknats mot engångsavgift vid början av det året.
- Utmätningen får avse ett belopp som förhåller sig till det vid utmätningstillfället gällande basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring på samma sätt som det överstigande avgiftsbeloppet förhåller sig till det basbelopp som gällde vid tiden för betalningen.

Skyddet för livförsäkring efter försäkringsfall

3 § Sedan ett försäkringsfall har inträffat, får en livförsäkring och från den utfallande ersättning inte utmätas för medlemmens eller annan berättigads skulder, i den mån ersättningen tillfaller någon som behöver den för sin försörjning eller fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom. Om ersättningen tillfaller någon annan än medlemmen, gäller första meningen bara om medlemmen har försörjt eller varit skyldig att försörja den berättigade. När ersättningen utgår i form av livränta, gäller förbudet mot utmätning för den berättigades skulder bara rätten till livräntan.

Även om förutsättningarna i första stycket inte är uppfyllda, gäller följande. Från vad som efter medlemmens död tillfaller hans make eller hans eller makens barn, som vid tiden för dödsfallet inte har fyllt 20 år, får för varje berättigad från utmätning undantas ett belopp motsvarande sex gånger det för dödsåret gällande basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Utan hinder av vad som sägs i första och andra styckena får ett ersättningsbelopp som inte hålls avskilt efter utbetalningen utmätas för den berättigades skulder. När två år har förflutit från det att beloppet förföll till betalning, får även vad som hålls avskilt utmätas i den mån beloppet inte behövs för den berättigades försörjning eller fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom.

Reglernas tillämpning på samboförhållanden m.m.

4 § Vid tillämpning av 2 och 3 §§ jämföras med make sådan sambo som avses i lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem. Vad som sägs i 2 § om make gäller också tidigare make eller sambo.

Tidsfrist för utmätning för medlemmens skulder

5 § Om en livförsäkring eller från sådan försäkring utfallande ersättning tillfaller någon annan än medlemmen eller dödsboet efter honom, får utmätning för medlemmens skulder äga rum i den utsträckning som framgår av 1—4 §§ bara om ansökan härom görs inom tre år från det att

den berättigades rätt inträdde. Efter den tiden är borgenärernas rätt förfallen.

Medlemmens konkurs m.m.

6 § Om vid livförsäkring medlemmen eller dödsboet efter honom försätts i konkurs och medlemmen under de tre senaste åren före den i 4 kap. 2 § konkurslagen (1987:672) angivna fristdagen eller senare har betalat stadgeenlig avgift till försäkringsföreningen för försäkringen med belopp som vid betalningstillfället inte stod i skäligt förhållande till hans villkor, får konkursboet av tillgodohavandet hos föreningen återkräva vad han har betalat för mycket. Om inte medlemmen har lämnat sitt samtycke till återbetalningen, skall konkursboet för prövning av dess rätt väcka talan mot honom. Beträffande sådan talan tillämpas föreskrifterna i 4 kap. 19 och 20 §§ konkurslagen.

Har försäkringsbeloppet betalats ut, är den som har uppburit beloppet skyldig att till konkursboet återbetala det belopp som konkursboet annars hade kunnat återkräva av föreningen. Har beloppet uppburits av en förmånstagare, gäller detta dock bara om utbetalningen har skett senare än sex månader före fristdagen. Också beträffande talan mot den som har uppburit försäkringsbeloppet tillämpas föreskrifterna i 4 kap. 19 och 20 §§ konkurslagen.

Bestämmelserna i första och andra styckena tillämpas också om i stället offentligt ackord har fastställts. I fråga om talan med anledning av ackordsförhandling tillämpas 17 och 18 §§ ackordslagen (1970:847).

Skyddet för sjuk- och olycksfallsförsäkring

7 § Om ersättningen från en sjuk- eller olycksfallsförsäkring skall tillfalla den försäkrade, får försäkringen och från den utfallande ersättning inte utmätas för medlemmens eller den försäkrades skulder. Om den försäkrade inte är medlem, får försäkringen inte i någon form tas i anspråk för medlemmens skulder. När ersättningen utgår i form av livränta, gäller förbudet mot utmätning bara rätten till livräntan.

Utan hinder av vad som sägs i första stycket får ett ersättningsbelopp som har tillfallit den försäkrade och som inte hålls avskilt efter utbetalningen utmätas för den försäkrades skulder. När två år har förflutit från det att beloppet förföll till betalning, får även vad som hålls avskilt utmätas i den mån beloppet inte behövs för den försäkrades försörjning eller fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom.

Om ersättningen skall tillfalla någon annan än den försäkrade, tillämpas vad som enligt 2–5 §§ gäller om utmätning av tidsbegränsad livförsäkring som endast avser dödsfall och från livförsäkring utfallande ersättning.

9 kap. Reglering av försäkringsfall m.m.

Tiden för utbetalning m.m.

1 § Sedan försäkringsföreningen fått underrättelse om ett försäkringsfall, skall föreningen utan uppskov vidta de åtgärder som behövs för att försäkringsfallet skall kunna regleras. Föreningen skall handlägga ärendet skyndsamt och med iakttagande av den ersättningsberättigades behöriga intressen.

Försäkringsersättning skall betalas ut senast en månad efter det att rätten till ersättning inträtt och utredning, som skäligen kan begäras för att fastställa betalningsskyldigheten och mot vem denna skall fullgöras, har lagts fram för föreningen.

Om den som gör anspråk på försäkringsersättning uppenbarligen har rätt till åtminstone ett visst belopp, skall detta på hans begäran betalas ut i förskott.

Utbetalning till annan än rätt förmånstagare

2 § Har försäkringsföreningen betalat ut försäkringsersättning till någon annan än den som i egenskap av förmånstagare har rätt till ersättningen och därvid iakttagit skälig aktsamhet, är föreningen befriad från sin skuld. Detta gäller dock inte om utbetalningen grundats på en handling som är förfalskad eller som är ogiltig på grund av att den har tillkommit under tvång som avses i 28 § avtalslagen (1915:218) eller på grund av att den har utfärdats av någon som var omyndig eller som handlat under inflytande av rubbad själsverksamhet.

Försummelse att anmäla försäkringsfall m.m.

3 § Om medlemmen eller den försäkrade har försummat att iaktta föreskrifter i stadgarna om skyldighet att anmäla försäkringsfall till försäkringsföreningen inom viss tid eller om skyldighet att medverka till utredningen av försäkringsfallet eller föreningens ansvar och försummelsen har medfört skada för föreningen, kan ersättning som annars skulle ha utgått från försäkringen sättas ned efter vad som är skäligt med hänsyn till omständigheterna. Har någon annan på sådant sätt orsakat skada för föreningen, kan ersättning som annars skulle ha utgått till honom sättas ned efter vad som är skäligt med hänsyn till omständigheterna.

4 § Om den som kräver ersättning av försäkringsföreningen efter ett försäkringsfall uppsåtligen har oriktigt uppgett eller förtigit eller dolt något av betydelse för bedömningen av rätten till försäkringsersättning, kan ersättning som annars skulle ha utgått till honom sättas ned efter vad som är skäligt med hänsyn till omständigheterna.

Preskription av rätt till försäkringsersättning

5 § Den som vill göra anspråk på försäkringsersättning förlorar sin rätt mot försäkringsföreningen om han inte väcker talan mot föreningen inom

tre år från det att han fick kännedom om att anspråket kunde göras gällande och i varje fall inom tio år från det att anspråket tidigast hade kunnat göras gällande. Har han framställt anspråk till föreningen inom denna tid, har han dock alltid sex månader på sig att väcka talan sedan föreningen har förklarat att det har tagit slutlig ställning till anspråket.

Risken för vissa meddelanden

6 § Gör medlemmen sannolikt att en uteslutning eller ansvarsbegränsning enligt 4 kap. 4 § eller 6 kap. 3 § eller en uppsägning enligt 10 kap. 6 § har försenats eller inte kommit fram på grund av omständigheter som han inte kunnat råda över, får försäkringsföreningens beslut verkan tidigast en vecka efter den dag då meddelandet kom fram och senast tre månader efter den dag då försäkringsföreningen avsände beslutet till honom. Beslutet får dock aldrig verkan tidigare än som anges i föreningens besked.

Twist om rätten till medlemskap

7 § Om försäkringsföreningen i strid mot 4 kap. 1 § har vägrat någon medlemskap i föreningen, skall domstol på yrkande av honom förklara att han har rätt till medlemskap. Domstolen får bestämma att tiden för föreningens ansvar skall räknas från den tidpunkt som skulle ha gällt om föreningen hade bifallit ansökan.

Talan om förklaring enligt första stycket skall väckas inom sex månader från det att föreningen till sökanden har avsänt meddelande om sitt beslut, uppgift om skälen för detta och erinran om vad han skall iakttä om han vill få beslutet prövat av domstol.

Iakttas inte den tid som anges i andra stycket är rätten att föra talan förlorad.

8 § Har en försäkringsförening uteslutit en medlem i förtid i strid mot denna lag, skall domstol på yrkande av medlemmen förklara beslutet ogiltigt.

Talan om förklaring enligt första stycket skall väckas inom sex månader från det att föreningen till medlemmen har avsänt meddelande om beslutet, uppgift om skälen för beslutet och erinran om vad medlemmen skall iakttä om han vill få beslutet prövat av domstol. Talan behöver dock aldrig väckas före den tidpunkt när beslutet skulle få verkan.

Iakttas inte den tid som anges i andra stycket är rätten att föra talan förlorad.

9 § Domstolen kan på yrkande meddela förklaring enligt 7 eller 8 § att gälla för tiden intill dess att det föreligger ett avgörande som har vunnit laga kraft. En sådan förklaring får dock inte meddelas utan att försäkringsföreningen har beretts tillfälle att yttra sig över yrkandet.

Innan en twist som avses i 7 eller 8 § avgörs skall domstolen inhämta yttrande från försäkringsinspektionen, om det inte är obehövligt.

Förbud mot regress

10 § Försäkringsföreningen får inte återkräva försäkringsersättning av den som har framkallat försäkringsfallet eller annars är ersättningsskyldig med anledning av detta.

10 kap. Kollektivavtalsgrundad försäkring*Tillämpningsområde m.m.*

1 § Bestämmelserna i denna lag om kollektivavtalsgrundad försäkring tillämpas på försäkringar som meddelas

1. för att ge försäkringsskydd åt anställda hos arbetsgivare som har ingått anslutningsavtal med en försäkringsförening,

2. enligt stadgar som följer ett i stadgarna angivet kollektivavtal mellan en arbetsgivarorganisation och en arbetstagarorganisation och

3. av en försäkringsförening som framgår av kollektivavtalet.

Kollektivavtalsgrundad försäkring kan omfatta även arbetsgivaren själv, annan som har anknytning till hans verksamhet samt närstående till anställda eller andra försäkrade.

Om försäkringsskyddet enligt ett kollektivavtal som avses i första stycket skall gälla också för anställda hos sådana arbetsgivare som inte har fullgjort sin skyldighet enligt kollektivavtalet att ingå anslutningsavtal, skall utgående ersättning anses som ersättning från kollektivavtalsgrundad försäkring.

2 § Bestämmelserna i 3, 4 och 6 kap. gäller endast för kollektivavtalsgrundad försäkring i den utsträckning det anges i detta kapitel.

Vad som i 3 och 4 §§ sägs om anställda gäller också andra som omfattas av försäkringen.

Information

3 § När en överenskommelse som medför skyldighet för arbetsgivare att ingå anslutningsavtal med en försäkringsförening har ingåtts, skall föreningen och de arbetsmarknadsparter som har slutit det kollektivavtal som försäkringen följer på lämpligt sätt informera de arbetsgivare och anställda som berörs av överenskommelsen. Informationen skall avse arbetsgivarnas skyldighet att ingå anslutningsavtal, kostnaderna för försäkringen och förmånerna av denna.

Föreningen och arbetsmarknadsparterna skall i skälig omfattning fortlöpande informera arbetsgivare och anställda om sådana förhållanden rörande försäkringen som det är av betydelse för dem att känna till. Informationsskyldigheten med anledning av försäkringsfall åvilar föreningen och gäller även mot annan som har anspråk mot föreningen.

4 § När en kollektivavtalsgrundad försäkring har meddelats, skall försäkringsföreningen snarast på ändamålsenligt sätt avsända försäkringsbesked för de anställdas kännedom. Beskeden skall innehålla upplysningar som de väsentliga rättigheter och skyldigheter som följer av försäkringen samt om viktiga avgränsningar av försäkringsskyddet. Detsamma

gäller när stadgarna har ändrats, om de nya stadgarna innebär begränsning av försäkringsskyddet eller väsentlig ändring av försäkringen.

Om en uppgift i ett försäkringsbesked avviker från stadgarna och avvikelserna inte är till nackdel för den som har fått beskedet, gäller uppgiften i försäkringsbeskedet. Uppgiften kan dock inte återopas om nya försäkringsbesked eller annat meddelande i frågan senast fjorton dagar före försäkringsfallet på ändamålsenligt sätt har avsänts för de anställdas kännedom eller om den som har fått försäkringsbeskedet har insett eller bort inse att uppgiften är oriktig eller inte längre är giltig.

Reglerna i 3 kap. 4 § tillämpas vid kollektivavtalsgrundad försäkring. Om föreningen underlåter att fullgöra sin informationsskyldighet enligt denna lag, gäller 3 kap. 5 §.

Tiden för försäkringsföreningens ansvar

5 § När en arbetsgivare ansöker om anslutning till en försäkringsförening enligt skyldighet i ett kollektivavtal, räknas tiden för försäkringsföreningens ansvar från och med den dag då arbetsgivaren blev bunden av kollektivavtalet eller den senare dag som anges i kollektivavtalet. I annat fall räknas tiden från och med dagen efter den då ansökan om anslutning avsändes eller lämnades till föreningen.

Uppsägning av försäkringen

6 § Stadgarna får innehålla att försäkringen inte kan upphöra på grund av uppsägning, så länge arbetsgivaren enligt kollektivavtal är skyldig att hålla försäkringen. Om villkoren inte innehåller en sådan bestämmelse gäller vad som anges i andra stycket.

En försäkring som gäller tills vidare kan sägas upp till utgången av månaden efter den då uppsägning skedde. Vid försäkring som gäller för viss tid kan försäkringsföreningen säga upp försäkringen för upphörande i förtid bara om medlemsavgiften inte erläggs i rätt tid. Uppsägningstiden skall då vara en månad, räknat från det att föreningen avsände uppsägningen till arbetsgivaren.

Ändring av stadgarna

7 § Försäkringsföreningens stadgar får såvitt gäller de frågor som behandlas i 2 kap. 2 § andra stycket 4-9 ändras bara med godkännande av de arbetsmarknadsparter som har slutit det kollektivavtal som stadgarna följer.

Efterskydd m.m.

8 § När någon lämnar sin anställning, har han rätt till efterskydd, fribrev eller fortsättningsförsäkring enligt vad som föreskrivs i stadgarna. Detsamma gäller när någon av annan anledning inte längre uppfyller kraven för att omfattas av försäkringen. Fortsättningsförsäkring anses inte som kollektivavtalsgrundad försäkring.

Återbäring

9 § Arbetsgivare och försäkrade har rätt till återbäring enligt vad som föreskrivs i stadgarna. Principerna för tillgodoräknande av återbäring skall framgå av stadgarna.

Förfoganden över försäkringen

10 § Försäkringsföreningen kan i stadgarna bestämma att den försäkrade inte får pantsätta sin rätt enligt försäkringen. Ett förfogande i strid mot en sådan bestämmelse är utan verkan.

11 kap. Rörelsen

Försäkringsverksamheten

1 § Styrelsen och verkställande direktören skall fortlöpande tillse att verksamheten bedrivs så att kraven på betryggande soliditet och på skälighet tillgodoses.

Kravet på betryggande soliditet innebär att försäkringsföreningen skall vara i stånd att alltid uppfylla sina förpliktelser.

Kravet på skälighet innebär att medlemmarnas kostnader för försäkringsskyddet skall vara skäliga med hänsyn till förmånernas art och omfattning samt föreningens förhållanden.

2 § Styrelsen för en försäkringsförening skall minst vart tredje år låta verkställa försäkringsteknisk utredning av föreningens ställning vid närmast föregående års slut. I en stor försäkringsförening skall sådan utredning i stället utföras varje år. Försäkringsteknisk utredning behöver inte verkställas i fråga om livförsäkringar för vilka de årliga medlemsavgifterna beräknas täcka endast utbetalning för försäkringsfall och driftskostnader under året (riskförsäkring). Såvitt gäller sjuk- och olycksfallsförsäkring behöver utredning bara verkställas, om sjukpenning meddelas för längre tid än 180 dagar och för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd.

Försäkringsinspektionen kan ålägga föreningens styrelse att också på annan tid eller i annat fall än som följer av första stycket låta verkställa försäkringsteknisk utredning.

Försäkringstekniska utredningar skall göras av någon som är behörig att utöva befattningen som aktuarie vid livförsäkringsbolag eller som av inspektionen förklarats behörig att göra utredningen. Har föreningen flera verksamhetsgrenar, skall varje verksamhetsgren behandlas särskilt i utredningen. Utredningen skall inges till försäkringsinspektionen inom den tid som inspektionen bestämmer.

3 § En premiereserv beräknas vid den försäkringstekniska utredningen för varje verksamhetsgren.

Premiereserven utgör skillnaden mellan det förväntade kapitalvärdet av föreningens framtida utgifter för löpande försäkringar och det förväntade kapitalvärdet av de avgifter föreningen ytterligare kan ha att uppbära för försäkringarna.

4 § Den del av intäkterna under räkenskapsåret som inte gått åt till kostnader skall avsättas till en försäkringsfond för varje verksamhetsgren. Överstiger kostnaderna intäkterna nedsätts fonden i motsvarande mån.

Framgår det av den försäkringstekniska utredningen att försäkringsfonden överstiger vad som behövs för att täcka premiereserven ökad med fem procent av denna får överskjutande belopp helt eller delvis överföras till en fri fond. Överföring får dock endast ske om det medges enligt stadgarna.

I annat fall än som avses i andra stycket får belopp överföras från försäkringsfonden endast efter försäkringsinspektionens medgivande. Sådant medgivande får ej lämnas, om åtgärden kan äventyra föreningens förmåga att fullgöra sina förpliktelser.

Kapitalplacering

5 § En försäkringsförenings tillgångar, utöver dem som avses i 6–8 §, skall vara så fördelade mellan olika tillgångsslag att tillräcklig riskspridning erhålls.

6 § Försäkringsföreningens försäkringsfond och övriga skulder, med undantag för andra fonder än försäkringsfonden, skall alltid motsvaras av följande slag av tillgångar:

1. Obligationer eller andra skuldförbindelser som utfärdats eller garanterats av staten.

2. Obligationer som utfärdats av Sveriges allmänna hypoteksbank, Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, Svenska bostadskreditkassan, Svenska skeppshypotekskassan, Nordiska Investeringsbanken eller av något kreditaktiebolag, eller

andra skuldförbindelser som utfärdats av någon av dessa kreditinrättningar.

Undantagna är förlagsbevis (förbindelser som är avsedda för rörelsen och som medför rätt till betalning först efter utfärdarens övriga fordringsägare).

3. Obligationer som utfärdats eller garanterats av ett bankaktiebolag, en sparbank eller en central föreningsbank, eller

andra fordringsbevis, med undantag av förlagsbevis, som en sådan bank eller riksbanken har utfärdat.

4. Obligationer eller andra skuldförbindelser som är utfärdade eller garanterade av en svensk kommun.

5. Obligationer som utfärdats av ett svenskt näringsföretag och som offentligen bjudits ut av ett svenskt bankaktiebolag, en sparbank, en föreningsbank, ett fondkommissionärsbolag, Sveriges Investeringsbank AB eller Nordiska Investeringsbanken.

6. Skuldförbindelser för vilka föreningen äger panträtt i en jordbruks-, bostads-, kontors- eller affärsfastighet inom fyra femtedelar eller i en fastighet som är helt eller delvis inrättad för industriell verksamhet, två tredjedelar av det senast fastställda taxeringsvärdet, eller

panträtt i en tomträtt, till vilken hör en byggnad som är avsedd för bostads-, kontors- eller affärsändamål, inom fyra femtedelar eller hör en

byggnad helt eller delvis inrättad för industriell verksamhet inom två tredjedelar av det senast fastställda taxeringsvärdet.

Ytterligare begränsningar av rätten att utnyttja panträtten i en tomträtt kan föreskrivas av försäkringsinspektionen med hänsyn till tomträttsavtal-ets innehåll eller någon annan omständighet.

En förutsättning för att panträtten i en fastighet eller en tomträtt skall godkännas är att de tillhörande byggnaderna är brandförsäkrade i ett svenskt försäkringsbolag eller i ett utländskt försäkringsföretag med rätt att driva försäkringsrörelse i Sverige. Detta gäller dock inte för lån till en svensk kommun för vilket försäkringsinspektionen har medgett undantag.

7. Svenska eller utländska värdehandlingar som kan jämföras med någon av de som nämns under 1–6, dock inte sådana som skall lösas in i främmande valuta.

8. Lån mot säkerhet i föreningens försäkringsbrev inom återköpsvärdet.

9. Fastighet eller tomträtt i Sverige som tillhör föreningen direkt eller genom ett dotterbolag som har till ändamål att äga fastigheter eller tomträtter (fastighetsbolag), med de begränsningar och med de brandförsäkringsvillkor som enligt 6 gäller för panträtt dock endast motsvarande aktieinnehavet. För fastigheter och tomträtter som inte omfattas av 6 fastställer försäkringsinspektionen i varje särskilt fall det värde som får redovisas.

10. Värdet av återförsäkringsgivares ansvarighet på grund av de livförsäkringar som har övertagits i form av en återförsäkring, i den mån ansvarigheten överstiger värdet av reservdeposition som har ställts av återförsäkringsgivare hos den avgivande föreningen.

Värdet av utländska försäkringsföretags ansvarighet får dock inte användas till redovisning av försäkringsfonder i större omfattning än vad försäkringsinspektionen medger med hänsyn till medlemmarnas säkerhet.

7 § En försäkringsförening, som enligt sina stadgar huvudsakligen är avsedd för anställda i ett visst eller vissa företag, får vid tillämpningen av placeringsbestämmelserna i 6 § även redovisa sådana skuldförbindelser som är utfärdade av ett eller flera av företagen och som föreningen har säkerhet för i värdehandlingar enligt 1–5 och 7.

8 § För stora försäkringsföreningar gäller vid tillämpningen av 6 § 6 följande:

Fyra femtedelar av taxeringsvärdet ersätts

- med sjuttio procent av det uppskattade värdet, eller
- med sjuttiofem procent av pantvärdet, om pantvärdet fastställts för egendomen enligt gällande bestämmelser om lån av statsmedel till främjande av bostadsbyggandet, och

två tredjedelar av taxeringsvärdet ersätts

- med sextio procent av egendomens uppskattade värde.

Om panträtten avser en tomträtt, till vilken hör en byggnad som helt eller delvis är inrättad för industriell verksamhet, får försäkringsinspektionen föreskriva ytterligare begränsningar med hänsyn till tomträttsavtal-ets innehåll eller någon annan omständighet.

Med det uppskattade värdet avses det värde som försäkringsföreningen bestämt på grundval av en särskild värdering.

Stora försäkringsföreningar får redovisa ett belopp som motsvarar högst tjugo procent av deras försäkringsfond i andra värdehandlingar än dem som sägs i 6 § 1–7. Undantagna är dock aktier, andelar i en aktiefond samt tillgångar som sägs i 6 § 9 och som överskrider den gräns som anges där.

9 § Regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, försäkringsinspektionen får medge att 8 § får gälla även annan förening än stor försäkringsförening, om det finns särskilda skäl för detta.

10 § En försäkringsförening får inte äga

1. en större andel av aktierna i ett svenskt eller utländskt aktiebolag än som svarar mot högst fem procent av röstetalet för samtliga aktier, eller

2. andelar i aktiefonder eller i andra juridiska personer än aktiebolag.

Tillhör försäkringsföreningen en koncern skall vad nu sagts gälla koncernen.

Stora försäkringsföreningar får utan hinder av första stycket äga andelar i juridiska personer vars verksamhet enligt bolagsordningen har till uteslutande uppgift att förvalta försäkringsföreningens fastigheter eller att biträda försäkringsföreningen vid rörelsens bedrivande.

Föreligger särskilda skäl får försäkringsinspektionen medge undantag från första stycket.

11 § En försäkringsförening får inte på andra villkor än sådana som föreningen normalt ställer upp lämna penninglån till

1. styrelseledamot, verkställande direktör eller person som verkställer försäkringsteknisk utredning åt föreningen,

2. ställföreträdare som ensam eller tillsammans med annan får avgöra på styrelsen ankommande låneärenden,

3. anställd som innehar en ledande ställning inom föreningen,

4. make eller sambo till revisor i försäkringsföreningen eller till person som avses under 1–3, eller

5. juridisk person i vilken en sådan person som avses under 1–4 har ett väsentligt ekonomiskt intresse i egenskap av delägare eller medlem.

Tillhör försäkringsföreningen en koncern skall vad nu sagts gälla koncernen.

Försäkringsinspektionen prövar om en anställd har en sådan ledande ställning som avses i första stycket 3.

Föreningens styrelse och verkställande direktör skall i en förteckning föra in uppgifter om de lån som har beviljats någon som avses i första stycket. Regeringen, eller efter regeringens bemyndigande försäkringsinspektionen, får utfärda föreskrifter om vilka uppgifter som skall antecknas i förteckningen.

Första och fjärde styckena tillämpas på motsvarande sätt beträffande lån mot säkerhet av borgen eller fordringsbevis som utfärdats av någon som avses i första stycket. Detsamma gäller för en fordran som föreningen förvärvar och för vilken någon som avses i första stycket är betalningsskyldig.

Försäkringssekretess

12 § Enskildas förhållanden till försäkringsförening får inte obehörigen röjas.

I det allmännas verksamhet tillämpas i stället bestämmelserna i sekretesslagen (1980:100).

Insyn i sidoordnat organ

13 § Om det föreligger intressegemenskap mellan å ena sidan en försäkringsförening och å andra sidan ett aktiebolag, ekonomisk förening eller annan liknande sammanslutning får försäkringsinspektionen förelägga aktiebolaget, föreningen eller sammanslutningen att avge en särskild redovisning över intressegemenskapen. Sådant föreläggande får dock endast meddelas om det behövs med hänsyn till tillsynen över försäkringsverksamheten och om regeringen lämnat sitt samtycke till det. Redovisningen skall avges enligt anvisningar av försäkringsinspektionen.

12 kap. Försäkringsföreningens ledning

1 § En försäkringsförening skall ha en styrelse med minst tre ledamöter. Styrelsen väljs av föreningsstämman, om det inte föreskrivs i stadgarna att en eller flera styrelseledamöter skall utses på annat sätt. Minst hälften av ledamöterna skall dock väljas av föreningsstämman eller av en organisation som kan anses företräda medlemmarna.

En styrelseledamots uppdrag gäller för den tid som anges i stadgarna. Uppdragstiden får inte omfatta mer än fyra räkenskapsår och skall bestämmas så att uppdraget upphör vid slutet av den ordinarie föreningsstämma på vilken styrelseval förrättas.

Vad som sägs i denna lag om styrelseledamöter skall i tillämpliga delar gälla även suppleanter.

Bestämmelser om arbetstagarrepresentanter finns i lagen (1987:1245) om styrelserepresentation för de privatanställda.

2 § Ett uppdrag som styrelseledamot upphör i förtid, om ledamoten eller den som har utsett honom begär det. Anmälan om avgång skall göras hos styrelsen och, om en ledamot som inte är vald på föreningsstämma vill avgå, även hos den som har tillsatt honom.

Om en styrelseledamots uppdrag upphör i förtid eller hinder enligt 4 § uppkommer för honom att vara styrelseledamot och det inte finns någon suppleant som kan inträda i hans ställe, skall övriga styrelseledamöter vidta åtgärder för att en ny styrelseledamot tillsätts för den återstående mandattiden. Sådana åtgärder behöver dock inte vidtas, om den förutvarande ledamoten var arbetstagarrepresentant som avses i lagen (1987:1245) om styrelserepresentation för de privatanställda. Skall ledamoten väljas på föreningsstämma, kan utan hinder av 1 § första stycket valet anstå till nästa ordinarie stämma på vilken styrelseval förrättas, om styrelsen är beslutför med kvarstående ledamöter och suppleanter.

Om en styrelseledamot som enligt stadgarna skall tillsättas i annan ordning än genom val av föreningsstämman inte har utsetts, skall rätten förordna en ersättare på ansökan av en styrelseledamot, medlem, borgenär eller någon annan vars rätt kan vara beroende av att det finns någon som kan företräda föreningen.

3 § Styrelsen skall utse en verkställande direktör i en stor försäkringsförening. Har en verkställande direktör utsetts, får han kvarstå i befattningen även om de årliga medlemsavgifterna sammanlagt skulle komma att nedgå under 120 basbelopp enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring eller ett lägre tal. I en förenings stadgar kan föreskrivas att styrelsen även i andra fall skall utse en verkställande direktör. Om en verkställande direktör inte utses, skall styrelsen uppdra åt en av styrelseledamöterna att fullgöra de skyldigheter som åligger verkställande direktören i fråga om bokföring och medelsförvaltning. Styrelsen svarar för vad som i övrigt åligger verkställande direktören enligt denna lag.

Vad som sägs i denna lag om verkställande direktör skall i tillämpliga delar gälla även en suppleant för honom (vice verkställande direktör).

Försäkringsinspektionen får meddela undantag från första stycket första meningen, om det finns särskilda skäl.

4 § Verkställande direktören och minst halva antalet styrelseledamöter skall vara bosatta i Sverige om inte regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer i särskilda fall tillåter något annat. Den som är underårig eller i konkurs eller som har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken kan inte vara styrelseledamot eller verkställande direktör.

Styrelseledamöterna skall vara medlemmar i försäkringsföreningen, om inte stadgarna i särskilt angivna fall tillåter annat. Den som enligt lag är ställföreträdare för en medlem får dock vara styrelseledamot utan att vara medlem i föreningen, även om stadgarna saknar föreskrift om det.

Bestämmelserna i andra stycket gäller inte arbetstagarrepresentanter som har utsetts enligt lagen (1987:1245) om styrelserepresentation för de privatanställda.

5 § Styrelsen svarar för försäkringsföreningens organisation och förvaltningen av föreningens angelägenheter. Verkställande direktören skall ha hand om den löpande förvaltningen enligt de riktlinjer och anvisningar som styrelsen meddelar. Verkställande direktören får dessutom utan styrelsens bemyndigande vidta sådana åtgärder som med hänsyn till omfattningen och arten av föreningens verksamhet är av osedvanlig beskaffenhet eller stor betydelse, om styrelsens beslut inte kan avvaktas utan väsentlig olägenhet för föreningens verksamhet. I sådana fall skall styrelsen så snart som möjligt underrättas om åtgärderna.

Styrelsen skall se till att organisationen beträffande bokföringen och medelsförvaltningen även innefattar en tillfredsställande kontroll. Verkställande direktören skall sörja för att föreningens bokföring fullgörs i överensstämmelse med lag och att medelsförvaltningen sköts på ett betryggande sätt.

6 § Om en försäkringsförening meddelar kollektivavtalsgrundade försäkringar som avses i 10 kap. får styrelsen, såvitt gäller dessa försäkringar, besluta om ändringar i stadgarna i de delar som avses i 2 kap. 2 § andra stycket 4–11. För genomförandet av ändringar gäller 13 kap. 14 § tredje stycket i tillämpliga delar.

7 § Om en försäkringsförening har blivit moderförening, skall styrelsen meddela detta till dotterföretagets ledning. Dotterföretagets ledning skall lämna styrelsen för moderföreningen de upplysningar som behövs för beräkningen av koncernens ställning och resultatet av koncernens verksamhet.

8 § Inom styrelsen skall en av ledamöterna vara ordförande. Styrelsen skall välja ordförande, om inte annat föreskrivs i stadgarna eller har beslutats av föreningsstämman. Vid lika röstetal avgörs valet genom lottning. Den som är anställd i försäkringsföreningen får inte vara ordförande.

Ordföranden skall se till att sammanträden hålls när det behövs. På begäran av en styrelseledamot eller verkställande direktören skall styrelsen sammankallas. Verkställande direktören har, även om han inte är styrelseledamot, rätt att närvara och yttra sig vid styrelsens sammanträden, om inte styrelsen bestämmer annat i ett särskilt fall.

Vid styrelsens sammanträden skall det föras protokoll som undertecknas eller justeras av ordförande och den ledamot som styrelsen utser till det. Styrelseledamöterna och verkställande direktören har rätt att få avvikande mening antecknad till protokollet. Protokollen skall föras i nummerföljd och förvaras på betryggande sätt.

9 § Styrelsen är beslutförför, om mer än hälften av hela antalet styrelseledamöter eller det högre antal som föreskrivs i stadgarna är närvarande. Beslut i ett ärende får dock inte fattas, om inte såvitt möjligt samtliga styrelseledamöter har fått tillfälle att delta i ärendets behandling och erhållit tillfredsställande underlag för att avgöra ärendet. Om en styrelseledamot inte kan komma och det finns en suppleant som skall träda in i hans ställe, skall suppleanten ges tillfälle till det. Suppleant för arbetstagarledamot, som har utsetts enligt lagen (1987:1245) om styrelserepresentation för de privatanställda, skall dock alltid få underlag och ges tillfälle att delta i ärendets behandling på samma sätt som en styrelseledamot.

Om inte stadgarna föreskriver en särskild röstmajoritet, gäller som styrelsens beslut den mening för vilken mer än hälften av de närvarande röstar eller, vid lika röstetal, den mening som ordföranden biträder. Är styrelsen inte fulltalig, skall de som röstar för beslutet dock utgöra mer än en tredjedel av hela antalet styrelseledamöter, om inte annat föreskrivs i stadgarna.

Handlingar som enligt denna lag skall undertecknas av styrelsen skall skrivas under av minst hälften av hela antalet styrelseledamöter.

10 § En styrelseledamot eller verkställande direktören får inte handlägga frågor rörande avtal mellan honom och föreningen. Han får inte heller

handlägga frågor om avtal mellan föreningen och tredje man, om han i frågan har ett väsentligt intresse som kan vara stridande mot föreningens. Med avtal jämställs rättegång eller annan talan.

11 § Styrelsen företräder föreningen och tecknar dess firma.

Styrelsen kan bemyndiga en styrelseledamot, verkställande direktören eller någon annan att företräda föreningen och teckna dess firma, om inte ett förbud mot sådant bemyndigande har tagits in i stadgarna. Minst en av dem som bemyndigas att företräda föreningen och teckna dess firma skall vara bosatt i Sverige om inte regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer i särskilda fall tillåter något annat. I övrigt gäller i fråga om den som inte är styrelseledamot eller verkställande direktör vad som sägs i 4 och 8 §§ om verkställande direktör. Styrelsen kan föreskriva att rätten att företräda föreningen och teckna dess firma får utövas endast av två eller flera personer i förening. Ingen annan inskränkning får registreras.

Styrelsen kan när som helst återkalla ett bemyndigande som avses i andra stycket.

12 § Verkställande direktören har alltid rätt att företräda föreningen och teckna dess firma beträffande sådana åtgärder som enligt 5 § ankommer på honom.

13 § Styrelsen eller annan ställföreträdare för försäkringsföreningen får inte företa en rättshandling eller annan åtgärd som är ägnad att bereda en otillbörlig fördel åt en medlem eller någon annan till nackdel för föreningen eller annan medlem.

En ställföreträdare får inte följa sådana föreskrifter av föreningsstämman eller annat föreningsorgan som inte är gällande därför att de står i strid med denna lag eller stadgarna.

14 § Har en ställföreträdare överskridit sin befogenhet när han företog en rättshandling för föreningen, gäller inte rättshandlingen mot försäkringsföreningen, om den mot vilken rättshandlingen företogs insåg eller borde ha insett att befogenheten överskreds. Detsamma gäller, om verkställande direktören då han företog en rättshandling överskred den behörighet att vidta åtgärder på föreningens vägnar som tillkommer honom enligt 5 §.

15 § För registrering skall försäkringsföreningen till försäkringsinspektionen anmäla vem som har utsetts till styrelseledamot, verkställande direktör, suppleant eller firmatecknare samt deras postadress och personnummer. För registrering skall även anmälas av vilka och hur föreningens firma tecknas.

Anmälan görs första gången när föreningen enligt 2 kap. 3 § anmäls för registrering och därefter genast efter det att ändring har inträffat i ett förhållande som har anmälts eller skall anmälas för registrering enligt första stycket. Rätt att göra anmälan tillkommer även den som anmälningen gäller.

Om föreningens postadress ändras, skall föreningen genast anmäla det för registrering.

13 kap. Föreningsstämman

1 § Föreningsmedlemmarnas rätt att besluta i försäkringsföreningens angelägenheter utövas vid föreningsstämman.

Varje medlem har en röst.

Av 12 § framgår att föreningsstämmans befogenheter kan helt eller delvis överlämnas åt särskilt valda fullmäktige.

2 § En medlems rätt vid föreningsstämman utövas av medlemmen personligen eller den som är medlemmens ställföreträdare enligt lag eller genom ombud med skriftlig, dagtecknad fullmakt.

Endast medlemmens make eller sambo eller annan medlem får vara ombud, om inte annat anges i stadgarna.

Ingen får som ombud företräda mer än en medlem, om inte annat anges i stadgarna. Fullmakten gäller högst ett år från utfärdandet.

En medlem kan vid föreningsstämman medföra högst ett biträde. Endast medlemmens make eller sambo eller annan medlem får vara biträde om inte annat anges i stadgarna.

3 § En medlem får inte själv eller genom ombud rösta i fråga om

1. talan mot honom,

2. hans befrielse från skadeståndsansvar eller annan förpliktelse emot föreningen, eller

3. talan eller befrielse som avses i 1 eller 2 beträffande annan, om medlemmen i fråga har ett väsentligt intresse som kan strida mot föreningens.

Bestämmelserna i första stycket om medlem gäller även ombud för medlem.

4 § Ordinarie föreningsstämma skall hållas inom sex månader efter utgången av varje räkenskapsår.

Vid ordinarie föreningsstämma skall styrelsen lägga fram årsredovisningen och revisionsberättelsen.

Vid stämman skall beslut fattas

1. om fastställelse av resultaträkningen och balansräkningen,

2. om ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna och verkställande direktören, samt

3. i andra ärenden som ankommer på stämman enligt denna lag eller stadgarna.

Beslut i en fråga som avses i tredje stycket 1 och 2 skall dock skjutas upp till en fortsatt stämma, om majoriteten eller en minoritet som består av minst en tiondel av samtliga röstberättigade begär det. Sådan stämma skall hållas minst en och högst två månader därefter. Något ytterligare uppskov är inte tillåtet.

5 § Extra föreningsstämma skall hållas när styrelsen finner skäl till det. Sådan stämma skall även hållas när det för uppgivet ändamål skriftligen begärs av en revisor eller av minst en tiondel av samtliga röstberättigade eller det mindre antal som kan vara bestämt i stadgarna. Kallelse skall utfärdas inom fjorton dagar från den dag då sådan begäran kom in till föreningen.

6 § En medlem har rätt att få ett ärende behandlat vid en föreningsstämma, om han begär det i den ordning och inom den tid som kan vara bestämd i stadgarna. Saknar stadgarna sådana bestämmelser, skall medlemmen skriftligen framställa sin begäran hos styrelsen i så god tid att ärendet kan tas upp i kallelsen till stämman. Den som har uteslutits ur föreningen saknar rätt att få ärenden behandlade vid stämman även om han ännu inte har avgått ur föreningen.

7 § Styrelsen kallar till föreningsstämma. Om en stämma som skall hållas enligt denna lag, enligt stadgarna eller enligt ett stämmobeslut inte sammankallas i föreskriven ordning, skall försäkringsinspektionen på anmälan av en styrelseledamot, verkställande direktören, en revisor eller någon röstberättigad genast på föreningens bekostnad sammankalla stämman i den ordning som sägs i 8 §. Detsamma gäller om inspektionen på något annat sätt fått kännedom om förhållandet.

8 § Kallelse till en föreningsstämma får utfärdas tidigast fyra veckor före stämman. Kallelsen skall utfärdas senast två veckor före ordinarie och en vecka före extra stämma, om inte stadgarna föreskriver längre tid. Om en stämma skjuts upp till en dag som infaller senare än fyra veckor efter det att stämman har inletts, skall kallelse utfärdas till den fortsatta stämman. Om det enligt denna lag eller stadgarna krävs för att ett föreningsstämmobeslut skall bli giltigt att det fattas på två stämmor, får kallelse till den senare stämman inte utfärdas innan den första stämman har hållits. I en sådan kallelse skall anges vilket beslut den första stämman har fattat. Kallelse skall ske enligt stadgarna.

I kallelsen skall tydligt anges de ärenden som skall förekomma på stämman. Om stämman skall behandla ett ärende om föreningens uppgående i en annan förening genom fusion eller ett ärende om föreningens försättning i likvidation, skall förslaget och grunden för detta anges i kallelsen. Om ett ärende avser ändring av stadgarna, skall det huvudsakliga innehållet av förslaget till ändringen anges i kallelsen. Ett fullständigt förslag till stadgeändringen skall efter det att kallelse har utfärdats hållas tillgängligt för medlemmarna hos föreningen och genast sändas till medlemmar som begär det och uppger sin postadress.

Under minst en vecka före den stämma som avses i 4 § skall redovisningshandlingarna och revisionsberättelsen eller avskrifter därav hållas tillgängliga för medlemmarna hos föreningen och genast sändas till medlemmar som begär det.

9 § Om bestämmelser i denna lag eller stadgarna rörande kallelse till föreningsstämma eller tillhandahållande av handlingar har åsidosatts i ett ärende, får stämman inte besluta i ärendet utan samtycke av alla medlemmar som berörs av felet. Stämman får dock även utan sådant samtycke avgöra ett ärende som inte har tagits upp i kallelsen, om ärendet enligt stadgarna skall förekomma på stämman eller omedelbart föranleds av ett annat ärende som skall avgöras. Den får också besluta att extra föreningsstämma skall sammankallas för behandling av ärendet.

10 § Föreningsstämman öppnas av styrelsens ordförande eller av den som styrelsen har utsett. Ordförande vid föreningsstämma utses av stämman. I stadgarna kan dock bestämmas vem som skall öppna föreningsstämman och vara ordförande vid stämman.

Stämmans ordförande skall, om det behövs, upprätta en förteckning över närvarande medlemmar, ombud och biträden (röstlängd). Uppgift om medlemmarnas rösträtt skall lämnas i röstlängden, om det förekommer olika rösträtt bland medlemmarna. Sedan röstlängden har godkänts av stämman, skall den tillämpas till dess att stämman beslutar om ändring. Uppskjuts stämman till en senare dag än nästföljande vardag, skall en ny röstlängd upprättas om det behövs.

Ordföranden skall sörja för att det förs protokoll vid stämman. I fråga om protokollets innehåll gäller

1. att röstlängden skall tas in i eller fogas som bilaga till protokollet,
2. att stämmans beslut skall föras in i protokollet, samt
3. om röstning har skett, att resultatet skall anges i protokollet.

Protokollet skall undertecknas av ordföranden och minst en justeringsman som utses av stämman. Senast tre veckor efter stämman skall det justerade protokollet hållas tillgängligt hos föreningen för medlemmarna. Protokollen skall förvaras på tryggsätt.

11 § Styrelsen och verkställande direktören skall, om någon medlem begärt det och styrelsen finner att det kan ske utan väsentlig nackdel för föreningen, på föreningsstämman lämna upplysningar om förhållanden som kan inverka på bedömningen av föreningens årsredovisning och dess ställning i övrigt eller av ett ärende på stämman.

Kan en begärd upplysning lämnas endast med stöd av uppgifter som inte är tillgängliga på stämman, skall upplysning inom två veckor därefter hållas skriftligen tillgänglig hos föreningen för medlemmarna samt översändas till varje medlem som har begärt upplysningen.

Finner styrelsen att en begärd upplysning inte kan lämnas till medlemmarna utan väsentlig nackdel för föreningen, skall upplysningen i stället på medlemmens begäran lämnas till föreningens revisorer inom två veckor därefter. Revisorerna skall inom en månad efter stämman till styrelsen skriftligen yttra sig om huruvida den begärda upplysningen har lämnats till dem samt huruvida upplysningen enligt deras mening borde ha föranlett ändring i revisionsberättelsen eller, beträffande moderförening, i koncernrevisionsberättelsen, liksom huruvida upplysningen i övrigt ger anledning till erinran. Om så är fallet, skall ändringen eller erinringen anges i yttrandet. Styrelsen skall hålla revisorernas yttrande tillgängligt hos föreningen för medlemmarna samt översända yttrandet i avskrift till varje medlem som har begärt upplysningen.

12 § I stadgarna får bestämmas att föreningsstämmans befogenheter skall helt eller delvis utövas av särskilt valda fullmäktige. Minst hälften av fullmäktige skall utses av föreningsstämman eller av en organisation som kan anses företräda medlemmarna.

En fullmäktig får inte väljas för längre tid än fyra år. Till fullmäktig får utses endast medlemmar i försäkringsföreningen. Försäkringsinspek-

tionen kan, om särskilda skäl föreligger, medge att även annan än medlem får vara fullmäktig.

Ett fullmäktigesammanträde anses som en föreningsstämma. I fråga om fullmäktig gäller bestämmelserna i 1–11 §§ om föreningsmedlem. Dock får en fullmäktig inte rösta genom ombud.

Angående beslut av fullmäktige i ämnen som avses i 15 § eller i 17 kap. 4 § skall medlemmarna underrättas på det sätt som stadgarna föreskriver.

Även om fullmäktige har utsetts, har föreningsmedlemmarna sådan rätt som avses i 6 §, 8 § fjärde stycket och 10 § fjärde stycket andra meningen.

13 § Föreningsstämmans beslut utgörs av den mening som har fått mer än hälften av de avgivna rösterna eller, vid lika röstetal, den mening som ordföranden biträder. Vid val anses den vald som har fått de flesta rösterna. Vid lika röstetal avgörs valet genom lottning, om inte annat beslutas av stämman innan valet förrättas.

Första stycket gäller inte, om annat följer av denna lag eller föreskrivs i stadgarna. Beträffande beslut som avses i 14 och 15 §§ kan dock i stadgarna endast föreskrivas villkor som går längre än som anges i dessa paragrafer.

14 § Beslut att ändra stadgarna är giltigt om det har biträttats av samtliga röstberättigade eller vid en föreningsstämma har biträttats av minst två tredjedelar av de röstande.

Har i stadgarna tagits in ytterligare villkor för ändring av stadgarna gäller det villkoret.

Ett beslut om ändring av stadgarna skall genast anmälas för godkännande genom anmälan för registrering. Beslutet får inte verkställas förrän registreringen har skett.

Bestämmelser om när styrelsen får besluta om ändring av stadgarna finns i 12 kap. 6 §.

15 § Ett beslut om en sådan ändring av stadgarna som innebär att det införs en ny grund för när medlemskapet kan upphöra och som gäller även dem som är medlemmar i försäkringsföreningen när frågan avgörs är giltigt endast om beslutet har biträttats av samtliga röstberättigade eller har fattats på två på varandra följande föreningsstämmor och på den senare stämman har biträttats av minst tre fjärdedelar av de röstande. Den senare stämman skall vara en ordinarie föreningsstämma.

Ett beslut om en sådan ändring av stadgarna som innebär nya bestämmelser om fördelning av tillgångarna vid en förenings upplösning skall fattas i samma ordning som beslut om likvidation enligt 16 kap. 1 §.

16 § Föreningsstämman får inte fatta beslut som är ägnade att bereda otillbörlig fördel åt en medlem eller någon annan till nackdel för försäkringsföreningen eller annan medlem.

17 § Om ett beslut av föreningsstämman inte har kommit till i behörig ordning eller i övrigt strider mot denna lag eller mot stadgarna, kan talan

mot försäkringsföreningen om att beslutet skall upphävas eller ändras föras av föreningsmedlemmar, styrelsen, styrelseledamöter eller verkställande direktören.

Talan skall väckas inom tre månader från dagen för beslutet. Väcks inte talan inom denna tid, är rätten till talan förlorad.

Talan får väckas senare än vad som sägs i andra stycket, när

1. beslutet är sådant att det inte lagligen kan fattas ens med alla medlemmarnas samtycke,

2. samtycke till beslutet krävs av alla eller vissa medlemmar och sådant samtycke inte har getts, eller

3. kallelse till stämman inte har skett eller de bestämmelser om kallelse som gäller för föreningen har eftersatts i något väsentligt avseende.

En dom varigenom föreningsstämmans beslut upphävs eller ändras gäller även för medlemmar som inte har fört talan. Rätten kan ändra föreningsstämmans beslut endast om det kan fastställas vilket innehåll beslutet rätteligen borde ha haft. Är föreningsstämmans beslut sådant som enligt denna lag skall anmälas för registrering, skall rätten underrätta försäkringsinspektionen för registrering, om beslutet har upphävts eller ändrats genom en dom som har vunnit laga kraft eller rätten genom beslut under rättegången har förordnat att föreningsstämmans beslut inte får verkställas.

18 § Om styrelsen vill väcka talan mot försäkringsföreningen, skall styrelsen sammankalla en föreningsstämma för val av ställföreträdare att föra föreningens talan i tvisten. Stämning delges med den valde ställföreträdaren.

Ett förbehåll i stadgarna att tvister mellan föreningen och styrelsen, styrelseledamot, verkställande direktören, likvidator, föreningsmedlem eller röstberättigad som inte är medlem skall hänskjutas till skiljemän har samma verkan som ett skiljeavtal. Om styrelsen begär skiljemannaförfarande mot föreningen, tillämpas första stycket. Är det fråga om en klandertalan av styrelsen mot föreningsstämmans beslut är rätten till talan inte förlorad enligt 17 § andra stycket, om styrelsen inom den klandertid som anges där har kallat till föreningsstämma enligt första stycket.

14 kap. Revision

1 § En försäkringsförening skall ha minst två revisorer. Revisorerna väljs av föreningsstämman, om det inte föreskrivs i stadgarna att en eller flera revisorer skall utses på annat sätt.

En revisors uppdrag gäller för den tid som anges i stadgarna. Om uppdraget inte skall gälla tills vidare, skall uppdragstiden bestämmas så att uppdraget upphör vid slutet av den ordinarie föreningsstämma på vilken revisorsval förrättas.

Den som har utsetts till revisor skall omedelbart underrättas om det. Har revisorn valts på föreningsstämma är styrelsen skyldig att sörja för underrättelsen. I annat fall ligger skyldigheten på den som har tillsatt revisorn.

Föreningsstämman kan utse en eller flera revisorssuppleanter. Bestämmelserna i denna lag om revisorer gäller i tillämpliga delar om revisorssuppleanter.

När revisor eller revisorssuppleant utsetts skall anmälan om detta genast göras till försäkringsinspektionen. Om han valts på föreningsstämman skall anmälan göras genom styrelsens försorg. I annat fall skall anmälan göras av den som utsett honom. Närmare föreskrifter om sådan anmälan meddelas av regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, av försäkringsinspektionen.

2 § Försäkringsinspektionen får förordna en eller flera revisorer att med övriga revisorer delta i revisionen. För revisor som förordnats av försäkringsinspektionen skall inspektionen utfärda instruktion. Revisorn har rätt att få arvode av försäkringsföreningen. Arvodets storlek bestäms av inspektionen.

Försäkringsinspektionen får när som helst återkalla förordnandet enligt första stycket och i stället utse ny revisor.

3 § Revisorer som inte är auktoriserade eller godkända skall vara svenska medborgare och bosatta i Sverige om inte regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, försäkringsinspektionen i särskilda fall tillåter något annat. Vad som sagts nu gäller dock inte om även en auktoriserad eller godkänd revisor deltar i revisionen. Den som är underårig, i konkurs eller underkastad näringsförbud eller som har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken får inte vara revisor.

Revisorerna skall ha den insikt och erfarenhet av redovisning och ekonomiska förhållanden som med hänsyn till arten och omfånget av försäkringsföreningens verksamhet fordras för uppdragets fullgörande.

Till revisor kan utses även ett auktoriserat eller ett godkänt revisionsbolag. Vid tillämpningen av bestämmelserna i detta kapitel likställs ett auktoriserat revisionsbolag med auktoriserad revisor och ett godkänt revisionsbolag med godkänd revisor. Ett bolag som utses till revisor skall till styrelsen för den förening som revisionen avser anmäla vem som är huvudsansvarig för revisionen. Den huvudsansvarige skall i ett auktoriserat revisionsbolag vara auktoriserad revisor och i ett godkänt revisionsbolag auktoriserad eller godkänd revisor. Bestämmelserna i 5 och 13 §§ tillämpas på den huvudsansvarige.

Till revisor i dotterföretag bör utses minst en av moderföreningens revisorer, om det kan ske.

4 § Minst en av revisorerna skall vara auktoriserad revisor eller godkänd revisor, om tillgångarnas bruttovärde (balansomslutningen) enligt fastställda balansräkningar för de två senaste räkenskapsåren överstiger ett gränslöpp som motsvarar 100 basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Minst en av de revisorer som föreningsstämman utser skall vara auktoriserad revisor, om balansomslutningen enligt fastställda balansräkningar för de två senaste räkenskapsåren överstiger ett gränslöpp som motsvarar 1 000 gånger det angivna basbeloppet.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan i fråga om en förening som avses i andra stycket förordna att en viss godkänd revisor får utses i stället för en auktoriserad revisor. Sådana beslut är giltiga i högst fem år.

Första—tredje styckena gäller även för en moderförening i en koncern om bruttovärdet av koncernföretagens tillgångar enligt fastställda koncernbalansräkningar för de två senaste åren överstiger det gränslöpp som anges i första eller andra stycket.

5 § Den kan inte vara revisor som

1. är styrelseledamot eller verkställande direktör eller innehar en befattning i ledande ställning i försäkringsföreningen eller dess dotterföretag eller biträder vid föreningens bokföring eller medelsförvaltning eller föreningens kontroll däröver,

2. är anställd hos eller på annat sätt intar en underordnad eller beroende ställning till föreningen eller någon som avses under 1 eller är verksam i samma företag som den som yrkesmässigt biträder föreningen vid grundbokföringen eller medelsförvaltningen eller föreningens kontroll däröver,

3. är gift eller sambo med eller är syskon eller släkting i rätt upp- eller nedstigande led till en person som avses under 1 eller är besvägrad med en sådan person i rätt upp- eller nedstigande led eller så att den ene är gift med den andres syskon, eller

4. på annat sätt än genom belåning av livförsäkringsbrev enligt stadgarna står i låneskuld till föreningen eller annat företag i samma koncern eller har förpliktelser för vilka föreningen eller sådant företag har ställt säkerhet.

I ett dotterföretag kan den inte vara revisor som enligt första stycket inte är behörig att vara revisor i moderföreningen.

En revisor får vid revisionen inte anlita någon som enligt första eller andra stycket inte är behörig att vara revisor. Har föreningen eller moderföreningen någon anställd i sin tjänst med uppgift att uteslutande eller huvudsakligen ta hand om föreningens interna revision, får revisorn dock anlita en sådan anställd i den utsträckning det är förenligt med god revisionsd.

6 § Ett uppdrag att tills vidare vara revisor upphör när ny revisor har utsetts.

Ett uppdrag som revisor upphör i förtid, om revisorn eller den som har utsett honom begär det. Anmälan om detta skall göras hos styrelsen och, om en revisor som inte är vald på föreningsstämman vill avgå, hos den som har tillsatt honom.

En revisor vars uppdrag upphör i förtid skall genast anmäla detta till försäkringsinspektionen. Revisorn skall i anmälningen lämna en redogörelse för iakttagelserna vid den granskning som han har utfört under den del av löpande räkenskapsår som hans uppdrag har omfattat. För anmälningen gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs i 11 § tredje och fjärde styckena om revisionsberättelse. Avskrift av anmälningen skall överlämnas till föreningens styrelse.

Upphör en revisors uppdrag i förtid eller uppkommer hinder för honom enligt 3—5 §§ eller enligt stadgarna att vara revisor och finns det inte någon suppleant för honom, skall styrelsen vidta åtgärder för att en ny revisor tillsätts för den återstående mandattiden eller anmäla förhållandet för försäkringsinspektionen, som på förslag av styrelsen skall utse en ny revisor under tiden fram till nästa ordinarie föreningsstämma.

7 § På anmälan skall försäkringsinspektionen förordna behörig revisor, om

1. någon auktoriserad revisor eller godkänd revisor inte är utsedd enligt 4 § första—tredje styckena,
2. en revisor är obehörig enligt 3 § första stycket eller 5 § första eller andra stycket, eller
3. en bestämmelse i stadgarna om antalet revisorer eller om revisors behörighet har åsidosatts.

Var och en kan göra anmälan enligt första stycket. Styrelsen är skyldig att göra anmälan, om inte rättelse utan dröjsmål sker genom den som utser revisor.

8 § Revisorerna skall i den omfattning som följer av god revisionssed granska försäkringsföreningens årsredovisning jämte räkenskaperna samt styrelsens och verkställande direktörens förvaltning.

Om föreningen är en moderförening, skall revisorerna även granska koncernredovisningen och koncernföretagens inbördes förhållanden i övrigt.

Revisorerna skall följa de särskilda föreskrifter som meddelas av föreningsstämman om de inte strider mot lag, av regering eller försäkringsinspektionen utfärdade föreskrifter, stadgarna och god revisionssed.

9 § Styrelsen och verkställande direktören skall ge revisorerna tillfälle att verkställa granskningen i den omfattning som dessa finner behövt samt lämna de upplysningar och det biträde som de begär. Samma skyldighet föreligger för företagsledningen och revisorerna i ett dotterföretag gentemot revisorerna i en moderförening.

10 § Sedan revisorerna har slutfört granskningen, skall de skriva en hänvisning till revisionsberättelsen på årsredovisningen. Finner revisorerna att balansräkningen eller resultaträkningen inte bör fastställas, skall de anteckna även detta.

11 § Revisorerna skall för varje räkenskapsår avge en revisionsberättelse till föreningsstämman. Berättelsen skall överlämnas till försäkringsföreningens styrelse senast två veckor före den ordinarie föreningsstämman. Revisorerna skall inom samma tid till styrelsen återlämna de redovisningshandlingar som har överlämnats till dem.

Revisionsberättelsen skall innehålla ett uttalande om huruvida årsredovisningen har gjorts upp enligt denna lag eller föreskrifter enligt 15 kap. Innehåller inte årsredovisningen sådana upplysningar som skall lämnas enligt 15 kap., skall revisorerna ange detta och lämna behövliga upplysningar i sin berättelse, om det kan ske.

Har revisorerna vid sin granskning funnit att någon åtgärd eller försummelse som kan föranleda ersättningsskyldighet ligger en styrelseledamot eller verkställande direktören till last eller att en styrelseledamot eller verkställande direktören på annat sätt har handlat i strid mot denna lag eller stadgarna, skall det anmärkas i berättelsen. Revisionsberättelsen skall även innehålla ett uttalande i frågan om ansvarsfrihet för styrelseledamöterna och verkställande direktören. Revisorerna kan även i övrigt till berättelsen anteckna de upplysningar som de önskar meddela medlemmarna.

I revisionsberättelsen skall också anmärkas om revisorerna funnit att föreningen inte har fullgjort sin skyldighet

1. att göra avdrag för preliminär A-skatt eller kvarstående skatt enligt uppbördslagen (1953:272),

2. att lämna uppgift enligt 54 § 1 mom. uppbördslagen eller 4 eller 11 § lagen (1984:668) om uppbörd av socialavgifter från arbetsgivare, eller

3. att i rätt tid betala skatter och avgifter som ävses i 1 och 2.

Om revisionsberättelsen innehåller anmärkning om att föreningen inte har fullgjort någon sådan skyldighet som avses i fjärde stycket 1–3, skall revisorerna genast sända in en avskrift av den till länsstyrelsen i det län där föreningens styrelse enligt stadgarna har sitt säte.

Revisionsberättelsen skall innehålla särskilda uttalanden om fastställande av balansräkningen och resultaträkningen.

I en moderförening skall revisorerna avge en särskild revisionsberättelse beträffande koncernen. Härvid skall första–tredje och sjätte styckena tillämpas.

12 § Erinringar som revisorerna framställer till styrelsen eller verkställande direktören och som inte har tagits in i revisionsberättelsen skall de anteckna i protokoll eller någon annan handling. Handlingen skall överlämnas till styrelsen och bevaras av denna på betryggande sätt.

13 § Revisorerna har rätt att närvara vid föreningsstämmorna. De är skyldiga att närvara vid en stämma, om det med hänsyn till ärendena kan anses påkallat.

14 § Revisorerna får inte lämna upplysningar till enskilda medlemmar eller utomstående om sådana försäkringsföreningens angelägenheter som de har fått kännedom om vid fullgörandet av sitt uppdrag, om det kan vara till nackdel för föreningen.

Revisorerna är skyldiga att

1. till föreningsstämman lämna alla upplysningar som stämman begär, om det inte skulle vara till väsentlig nackdel för föreningen,

2. till ny revisor och, om föreningen har försatts i konkurs, konkursförvaltare lämna erforderliga upplysningar om föreningens angelägenheter, samt

3. på begäran lämna upplysningar om föreningens angelägenheter till undersökningsledare under förundersökning i brottmål.

15 kap. Redovisning

Årsredovisning

1 § Kalenderår utgör räkenskapsår, om inte annat följer av 12 § andra stycket bokföringslagen (1976:125). För varje räkenskapsår skall årsredovisning avges. Denna består av resultaträkning, balansräkning och förvaltningsberättelse. Har en försäkringsförening flera verksamhetsgrenar, skall intäkter och kostnader redovisas särskilt för varje verksamhetsgren.

I fråga om resultaträkning och balansräkning i årsredovisning och i årsbokslut enligt bokföringslagen gäller, förutom bestämmelserna i den lagen, föreskrifterna i detta kapitel.

Regeringen, eller efter regeringens bemyndigande försäkringsinspektionen, får utfärda närmare föreskrifter om försäkringsföreningarnas löpande bokföring, årsbokslut och årsredovisning samt därvid, om särskilda skäl föreligger, meddela föreskrifter som avviker från bokföringslagen. Föreskrifterna skall utformas så att de främjar en klar och rättvisande översikt av föreningens resultat och ställning.

2 § I årsredovisningen skall återges resultaträkningen och balansräkningen för det närmast föregående räkenskapsåret. Har det under året skett någon ändring i specificeringen av poster i resultaträkningen och balansräkningen, skall uppgifterna från den tidigare årsredovisningen sammanställas så att dessa kan jämföras med posterna i den senare årsredovisningen, om det inte möter särskilda hinder.

Årsredovisningen skall skrivas under av samtliga styrelseledamöter och av verkställande direktören. Har en avvikande mening beträffande årsredovisningen antecknats till styrelsens protokoll, skall den avvikande meningen fogas till redovisningen.

3 § Minst en månad före ordinarie föreningsstämma skall årsredovisningshandlingarna för det förflutna räkenskapsåret avlämnas till revisorer-na.

Senast en månad efter det att resultaträkningen och balansräkningen har blivit fastställda, skall avskrift av årsredovisning och revisionsberättelse hållas tillgängliga hos försäkringsföreningen för alla som är intresserade.

Koncernredovisning

4 § Bestämmelserna om koncernredovisning i 11 kap. 12 och 13 §§ försäkringsrörelselagen (1982:713) skall tillämpas i fråga om stora försäkringsföreningar.

16 kap. Likvidation och upplösning

Frivillig likvidation

1 § Föreningsstämman kan besluta att försäkringsföreningen skall träda i likvidation.

Ett beslut om likvidation är giltigt endast om samtliga röstberättigade har förenat sig om beslutet eller detta har fattats på två på varandra följande föreningsstämmor, varav en ordinarie, och på den senare stämman biträts av minst två tredjedelar av de röstande.

Längre gående villkor för att beslutet skall bli giltigt får föreskrivas i stadgarna. Likvidationen inträder omedelbart eller den senare dag som föreningsstämman beslutar.

Ett beslut om likvidation kan dock alltid fattas med enkel majoritet, om det gäller ett beslut enligt 24 § andra stycket eller om det föreligger grund för tvångslikvidation enligt 2 eller 4 §. Vid lika röstetal utgörs stämmans beslut av den mening som ordföranden biträder. Ett beslut om likvidation enligt detta stycke har omedelbar verkan.

Tvångslikvidation

2 § Om antalet föreningsmedlemmar går ned under det lägsta antal som föreskrivs i 2 kap. 1 § eller som inspektionen bestämt, skall styrelsen omedelbart anmäla detta till försäkringsinspektionen. Inspektionen skall pröva om försäkringsföreningen skall få fortsätta sin verksamhet. Om inspektionen lämnar medgivande till detta, skall inspektionen föreskriva de villkor som skall gälla och bestämma nytt minsta antal medlemmar för föreningen. Om inspektionen beslutar att inte medge föreningen att fortsätta verksamheten skall föreningen träda i likvidation.

3 § Om styrelseledamöterna underlåter att fullgöra vad som åligger dem enligt 2 §, svarar de och andra som med vetskap om denna underlåtenhet handlar på försäkringsföreningens vägnar solidariskt för de förpliktelser som uppkommer för föreningen. Ett sådant ansvar inträder även för sådana medlemmar som, när likvidationsplikt föreligger enligt 2 §, med vetskap om likvidationsplikten deltar i beslut att fortsätta föreningens verksamhet.

4 § Rätten skall förordna att försäkringsföreningen skall träda i likvidation, om

1. likvidationsskyldighet föreligger enligt 2 § eller stadgarna och någon uppgift om att föreningen trätt i likvidation inte införs i försäkringsföreningsregistret inom sex veckor från det att denna skyldighet inträtt,

2. föreningen efter en konkurs som avslutats med överskott inte inom föreskriven tid har fattat beslut om likvidation enligt 24 §, eller

3. föreningen inte inom bestämd tid följt ett av försäkringsinspektionen enligt 20 kap. 7 § utfärdat föreläggande som vunnit laga kraft och ändamålet med föreläggandet inte förfallit eller på annat sätt tillgodosetts.

Beslut om likvidation skall dock inte meddelas, om det styrks att likvidationsgrunden har upphört under ärendets handläggning i första instans.

Frågor om likvidation enligt första stycket prövas på anmälan av försäkringsinspektionen eller på ansökan av styrelsen, styrelseledamot, verkställande direktören, föreningsmedlem eller röstberättigad som inte är medlem. I de fall som avses i första stycket 2 prövas frågan även på

ansökan av borgenär eller av annan vars rätt kan vara beroende av att det finns någon som kan företräda föreningen.

Förfarandet hos rätten

5 § Görs ansökan eller anmälan som avses i 4 §, skall rätten genast kalla försäkringsföreningen, försäkringsinspektionen samt de föreningsmedlemmar och borgenärer som vill yttra sig i ärendet att inställa sig för rätten på en bestämd dag, då frågan om skyldighet för föreningen att träda i likvidation skall prövas. Kallelsen skall delges föreningen, om det kan ske på annat sätt än enligt 15–17 §§ delgivningslagen (1970:428). Kallelsen skall i fall som avses i 4 § första stycket 3 kungöras genom rättens försorg i Post- och Inrikes Tidningar minst två och högst fyra månader före inställelsedagen.

6 § Har sökanden haft kostnader för delgivning eller kungörelse samt för expeditioner i ett ärende enligt 2 eller 4 §, skall kostnaderna betalas av försäkringsföreningens medel, om föreningen förpliktats träda i likvidation eller om rätten i annat fall finner det skäligt. När anmälan har gjorts av försäkringsinspektionen, skall dessa kostnader betalas av föreningen eller, om föreningen saknar tillgångar, av staten.

Utseende av likvidatorer

7 § Föreningsstämman eller den domstol som fattar beslut att försäkringsföreningen skall träda i likvidation enligt 4 § första stycket, skall samtidigt utse en eller flera likvidatorer. I fall som avses i 4 § första stycket 1 och 2 skall domstolen i stället förelägga föreningen att inom viss tid, dock minst sex veckor, till domstolen inkomma med bevis om att föreningsstämman har utsett likvidator. Har något beslut om detta inte registrerats inom denna tid skall domstolen utse likvidator. I stadgarna kan föreskrivas att dessutom en eller flera likvidatorer skall tillsättas på något annat sätt.

Likvidatorerna träder i styrelsens och verkställande direktörens ställe och har i uppgift att genomföra likvidationen.

Saknar en försäkringsförening som trätt i likvidation, till registret anmälda behöriga likvidatorer, skall rätten förordna en eller flera likvidatorer efter anmälan av försäkringsinspektionen eller på ansökan av medlem eller röstberättigad som inte är medlem eller borgenär eller annan vars rätt kan vara beroende av att det finns någon som kan företräda föreningen.

Likvidatorerna skall genast anmäla likvidationsbeslutet för registrering.

8 § Försäkringsinspektionen skall om det behövs förordna en likvidator att tillsammans med de övriga likvidatorerna genomföra likvidationen. När en stor försäkringsförening trätt i likvidation, skall en sådan likvidator förordnas. Förordnas en likvidator av inspektionen, skall föreningens firma tecknas av denne i förening med annan som äger teckna firman.

Bestämmelserna i denna lag om likvidator skall tillämpas på den likvidator som har utsetts av försäkringsinspektionen. Sådan likvidator får endast entledigas av inspektionen. Ersättare får inte förordnas av rätten.

En likvidator som har förordnats av försäkringsinspektionen har rätt till arvode av föreningen. Arvodets storlek bestäms av inspektionen.

9 § Om en likvidator visar uppenbar motvilja eller försummelse när han fullgör sitt uppdrag kan rätten på anmälan av försäkringsinspektionen entlediga honom och förordna annan i hans ställe. Yttrande skall inhämtas från likvidatorn.

Genomförandet av likvidationen

10 § Bestämmelserna i denna lag om styrelse och styrelseledamöter tillämpas på likvidatorerna, i den mån inte annat följer av detta kapitel.

Ett uppdrag att vara revisor upphör inte genom att föreningen träder i likvidation. Bestämmelserna i 14 kap. tillämpas under likvidationen. Revisionsberättelsen skall innehålla ett uttalande huruvida enligt revisorernas mening likvidationen onödigt fördröjs.

11 § I fråga om föreningsstämma under likvidationen skall bestämmelserna i denna lag om föreningsstämma tillämpas, i den mån inte annat följer av detta kapitel.

12 § När försäkringsföreningen har trätt i likvidation skall styrelsen och verkställande direktören genast avge en redovisning för sin förvaltning av föreningens angelägenheter under den tid för vilken redovisningshandlingar inte förut har lagts fram på föreningsstämma.

Redovisningen skall läggas fram på föreningsstämma så snart det kan ske. Bestämmelserna om årsredovisning och revisionsberättelse skall tillämpas.

Om tiden även omfattar det föregående räkenskapsåret, skall en särskild redovisning avges för detta år. I en moderförening skall denna särskilda redovisning även omfatta koncernredovisning.

13 § Likvidatorerna skall genast söka kallelse på föreningens okända borgenärer.

14 § Likvidatorerna skall så snart det kan ske genom försäljning på offentlig auktion eller på annat lämpligt sätt förvandla försäkringsföreningens egendom till pengar, i den mån det behövs för likvidationen, samt betala föreningens skulder. Försäkringsinspektionen får medge att föreningens rörelse får fortsättas, om det behövs för en ändamålsenlig avveckling eller för att de anställda skall få skäligt rådrom för att skaffa sig nya anställningar. Medgivandet får förenas med föreskrifter.

15 § Likvidatorerna skall för varje räkenskapsår avge en årsredovisning, som skall läggas fram på den ordinarie föreningsstämman för godkännande. I fråga om likvidatorernas redovisning och dess behandling på föreningsstämman tillämpas inte 13 kap. 4 § tredje stycket 1 eller 15 kap. 3 §.

16 § Om en försäkringsförening trätt i likvidation eller försatts i konkurs får inte nya medlemmar antas eller förskott på framtida förmåner lämnas. En medlem har vid sin avgång ur föreningen rätt att få ut del av tillgångarna endast om medlemmen avgått innan beslutet om likvidation eller konkurs fattats av föreningen eller meddelats av rätten.

Sedan beslutet om likvidationen eller konkursen fattats av föreningen eller meddelats av rätten får inte de avgifter samt de försäkringsförmåner som förfaller till betalning efter denna tidpunkt utkrävas eller utges. Livräntebelopp som förfallit till betalning efter beslutet om likvidation får dock utbetalas, om försäkringsfallet inträffat innan likvidationsbeslutet och utbetalning kan ske utan att borgenärernas, de övriga medlemmarnas eller förmånsberättigades rätt försämrats.

Har beslutet om likvidation fattats på flera föreningsstämmor gäller vad som sagts i första stycket andra meningen och andra stycket beslutet på den sista stämman.

17 § När den i kallelsen på okända borgenärer bestämda anmälningstiden har gått ut och alla kända skulder blivit betalda, skall likvidatorerna skifta försäkringsföreningens behållna tillgångar.

Om något skuldbelopp är tvistigt eller inte förfallit till betalning eller av annan orsak inte kan betalas, skall så mycket av föreningens medel som kan behövas för denna betalning behållas och återstoden skiftas.

18 § Om tillgångarna fördelats eller överlämnats till någon som enligt stadgarna är berättigad att övertaga dem utan att betalning för skuld erlagts eller innehållits, är den som uppburit något till nackdel för en borgenär skyldig att återbetala vad han därigenom fått om föreningen ej kan fullgöra sina förpliktelser. Detsamma gäller om de innehållna medlen inte räcker till för att betala skulderna.

Livräntebelopp som utbetalats med tillämpning av 16 § skall återbetalas, om utbetalningen är till nackdel för borgenär, medlem eller annan förmånsberättigad.

För den brist som kan uppkomma när belopp skall återbetalas är likvidatorerna ansvariga enligt bestämmelserna i 18 kap.

19 § De föreningsmedlemmar som vill klandra skiftet skall väcka talan mot försäkringsföreningen senast tre månader efter det att slutredovisning lades fram på föreningsstämman.

I fråga om återbetalningsskyldighet och om likvidators ansvarighet äger 18 § motsvarande tillämpning.

Om en medlem inte inom fem år efter det att slutredovisning lades fram på föreningsstämman har anmält sig för att lyfta vad han erhållit vid skiftet, har han förlorat sin rätt till detta. Om medlen är ringa i förhållande till de skiftade tillgångarna, kan rätten på anmälan av likvidatorerna och efter hörande av försäkringsinspektionen förordna att medlen skall tillfalla allmänna arvsfonden. I annat fall skall 23 § tillämpas.

20 § När likvidatorerna har fullgjort sitt uppdrag, skall de så snart det kan ske avge en slutredovisning för sin förvaltning genom en förvaltningsberättelse som avser likvidationen i dess helhet. Berättelsen skall

även innehålla en redogörelse för skiftet. Till berättelsen skall fogas redovisningshandlingar för hela likvidationstiden. Berättelsen och redovisningshandlingarna skall avlämnas till revisorerna. Dessa skall inom en månad därefter avge en revisionsberättelse över slutredovisningen och förvaltningen under likvidationen.

Efter det att revisionsberättelsen har avlämnats till likvidatorerna skall dessa genast kalla föreningsmedlemmarna till en föreningsstämma för granskning av slutredovisningen. Slutredovisningen med bifogade redovisningshandlingar och revisionsberättelsen skall hållas tillgängliga och sändas till medlemmar enligt bestämmelserna i 13 kap. 8 § fjärde stycket samt läggas fram på stämman. Föreskrifterna i 13 kap. 4 § tredje stycket 2 och fjärde stycket om beslut på föreningsstämma om ansvarsfrihet för styrelseledamöterna och verkställande direktören skall tillämpas på likvidatorerna.

21 § När likvidatorerna har lagt fram slutredovisningen, är försäkringsföreningen upplöst. Detta förhållande skall genast anmälas för registrering.

En tiondel av samtliga röstberättigade kan dock begära hos likvidatorerna att en föreningsstämma inkallas för att behandla frågan huruvida talan skall väckas enligt 18 kap. 5 §. Därvid tillämpas 13 kap. 7 § andra meningen.

Om likvidatorerna finner att föreningen är på obestånd och inte kan betala likvidationskostnaderna skall de ansöka om att föreningen försätts i konkurs.

22 § Om det efter försäkringsföreningens upplösning enligt 21 § visar sig att föreningen har tillgångar eller om talan väcks mot föreningen eller det av någon annan orsak uppkommer behov av en likvidationsåtgärd, skall likvidationen fortsättas. Detta skall genast anmälas av likvidatorerna för registrering. Kallelse till första föreningsstämman efter återupptagandet skall utfärdas enligt stadgarna.

23 § Om en försäkringsförening har trätt i likvidation på grund av föreningsstämmans beslut, kan stämman sedan revisorerna har avgett yttrande besluta att likvidationen skall upphöra och föreningens verksamhet återupptas. Ett sådant beslut får dock inte fattas, om det finns anledning till likvidation på grund av denna lag eller stadgarna eller om utskiftning har ägt rum. Beslut om att återuppta verksamheten får inte fattas om det inte finns full täckning för föreningens förpliktelser.

Om beslut enligt första stycket fattas, skall en styrelse samtidigt väljas.

Föreningsstämmans beslut om likvidationens upphörande och val av styrelse skall likvidatorerna genast anmäla för registrering. Beslutet får inte verkställas förrän registrering har skett.

Om ett likvidationsbeslut som avses i 1, 2 eller 4 § har blivit upphävt genom en dom eller ett beslut av domstol som har vunnit laga kraft, skall likvidatorerna genast anmäla detta för registrering samt kalla till föreningsstämma för val av styrelse.

När likvidation har upphört enligt denna paragraf, skall 20 § tillämpas.

Konkurs

24 § Om en försäkringsförening är försatt i konkurs och denna avslutas utan överskott, är föreningen upplöst när konkursen avslutas.

Om det finns överskott, skall föreningsstämman inom en månad från det att konkursen avslutades besluta att föreningen skall träda i likvidation. Om inte ett sådant beslut fattas gäller 3 och 4 §§.

Var föreningen i likvidation när den försattes i konkurs, skall likvidationen fortsättas enligt 22 §, om konkursen avslutas med överskott.

25 § Om en försäkringsförening försatts i konkurs skall tingsrätten sända en underrättelse om beslutet till försäkringsinspektionen för registrering.

Under konkursen företräds föreningen som konkursgäldenär av den styrelse och verkställande direktör eller de likvidatorer som finns vid konkursens början. Även under konkursen gäller dock bestämmelserna i denna lag om rätt att avgå, om entledigande och om ny tillsättning.

När en konkurs har avslutats skall tingsrätten genast för registrering underrätta försäkringsinspektionen samt ange om något överskott finns eller inte. Tingsrätten skall även för registrering underrätta försäkringsinspektionen när en överrätt genom beslut som vunnit laga kraft har upphävt ett beslut att försätta föreningen i konkurs.

26 § Har en försäkringsförening försatts i konkurs, skall försäkringsinspektionen förordna ett allmänt ombud. Det allmänna ombudet skall som konkursförvaltare delta i konkursboets förvaltning tillsammans med den eller de förvaltare som utses enligt konkurslagen (1987:672).

Det allmänna ombudet kan beträffande medförvaltare göra en sådan framställning som avses i 7 kap. 5 § konkurslagen.

Även om beslut om delning av konkursboets förvaltning enligt 7 kap. 3 § andra stycket konkurslagen (1987:672) har fattats, får det allmänna ombudet delta i förvaltningen i dess helhet.

Bestämmelserna i konkurslagen om arvode till konkursförvaltare gäller också det allmänna ombudet.

17 kap. Fusion och inlösen av aktier i dotteraktiebolag*Fusion genom absorption*

1 § Genom ett avtal om fusion kan en försäkringsförening (den överlåtande försäkringsföreningen) gå upp i en annan försäkringsförening (den övertagande försäkringsföreningen). En sådan fusion innebär att medlemmarna i den överlåtande föreningen blir medlemmar i den övertagande föreningen, att den överlåtande föreningen upplöses utan likvidation samt att dess försäkringsrörelse med tillgångar och skulder övertas av den övertagande föreningen. Avtalet skall för att bli giltigt godkännas av föreningsstämman i den överlåtande föreningen.

Fusion kan ske, trots att den överlåtande föreningen har trätt i likvidation. I ett sådant fall skall likvidationen avslutas när godkännande av fusionen enligt 7 § har registrerats.

2 § Följande handlingar skall hållas tillgängliga för de röstberättigade och föreningsmedlemmarna i den överlåtande försäkringsföreningen under minst en vecka före den föreningsstämma vid vilken frågan om godkännande av fusionsavtalet skall behandlas samt läggas fram på stämman

1. förslag till föreningsstämans beslut,
2. fusionsavtalet,
3. en redogörelse av styrelsen i den överlåtande föreningen för de omständigheter som kan vara av vikt vid bedömningen av förslagets lämplighet för föreningen, samt
4. ett yttrande av revisorerna över styrelsens redogörelse enligt 3.

Skall den överlåtande föreningens årsredovisning inte behandlas på den stämma som anges i första stycket skall i stället följande handlingar hållas tillgängliga och läggas fram på den förstnämnda stämman i enlighet med vad som anges i första stycket

1. avskrift av föreningens senaste årsredovisning samt avskrift av revisionsberättelsen för det år årsredovisningen avser,
2. en av föreningens styrelse undertecknad redogörelse för händelser av väsentlig betydelse för föreningens ställning som har inträffat efter det att årsredovisningen har avgetts, samt
3. ett av revisorerna avgivet yttrande över styrelsens redogörelse enligt 2.

Handlingarna skall genast sändas till sådan röstberättigad eller medlem som begär det och uppger sin postadress.

Fusion genom kombination

3 § Genom ett avtal om fusion kan två eller flera försäkringsföreningar (de överlåtande försäkringsföreningarna) förenas genom att bilda en ny förening (den övertagande försäkringsföreningen). En sådan fusion innebär att medlemmarna i de överlåtande föreningarna blir medlemmar i den nya föreningen, att de överlåtande föreningarna upplöses utan likvidation samt att deras försäkringsrörelse jämte övriga tillgångar och skulder övertas av den nya föreningen. Avtalet skall för att bli giltigt godkännas av föreningsstämman i varje överlåtande förening. Bestämmelserna i 1 § andra stycket skall därvid tillämpas.

De handlingar som anges i 2 § första stycket 1–4 och andra stycket 1–3 skall upprättas för varje överlåtande förening. De skall hållas tillgängliga för de röstberättigade och föreningsmedlemmarna i respektive överlåtande förening under minst en vecka före den föreningsstämma vid vilken frågan om godkännande av fusionsavtalet skall behandlas. Handlingarna skall genast sändas till sådan röstberättigad eller medlem som begär det och uppger sin postadress. Handlingarna skall läggas fram på stämmorna.

Fusionsavtalet skall innehålla ett förslag till stadgar för den nya föreningen och ange hur styrelse och revisorer skall utses. Om de överlåtande föreningarna godkänner fusionsavtalet, skall de samtidigt i enlighet med fusionsavtalets bestämmelser utse styrelse och revisorer i den nya föreningen.

Fusionsförfarandet

4 § Ett beslut om godkännande av fusionsavtal är giltigt endast om det har biträttits av samtliga röstberättigade eller har fattats på två på varandra följande föreningsstämmor, varav en ordinarie, och på den senare stämman har biträttits av minst två tredjedelar av de röstande. I stadgarna får föreskrivas villkor som går längre.

5 § När fusionsavtalet har slutligt godkänts av föreningsstämman skall det underställas försäkringsinspektionen för godkännande genom anmälan för registrering. Om detta inte har skett inom fyra månader från stämmans beslut eller om försäkringsinspektionen genom lagakraftätagande beslut har avskrivit en sådan anmälan eller vägrat registrering av avtalet, har frågan om fusion fallit.

Inspektionen skall vid sin prövning av fusionsavtalet se till att inte vissa medlemmar eller andra förmånsberättigade otillbörligt gynnas på övriga medlemmars eller förmånsberättigades bekostnad.

I samband med att fusionsavtalet godkänns skall stadgeändringar eller, i fall som avses i 3 §, den nybildade föreningens stadgar godkännas.

6 § Om sådan rätt som tillkommer den som är anställd i en försäkringsförening och som innehar en pensionsfordran finns bestämmelser i 23 § andra stycket lagen (1967:531) om tryggnad av pensionsutfästelse m.m.

7 § Försäkringsinspektionen skall registrera sitt beslut om godkännande enligt 5 § första och tredje styckena. Genom registreringen anses fusionen genomförd och överlåtande förening upplöst. Överlåtande förenings medlemmar blir då medlemmar i den övertagande föreningen. Samtidigt övergår överlåtande förenings tillgångar och skulder till den övertagande föreningen.

8 § Sedan fusionen registrerats skall styrelsen och verkställande direktören i den övertagande försäkringsföreningen underrätta de medlemmar eller förmånstagare som berörs av överlåtelsen. Försäkringsinspektionen bestämmer på vilket sätt underrättelsen skall ske.

Fusion mellan försäkringsförening och ett helägt dotteraktiebolag

9 § Om en försäkringsförening äger samtliga aktier i ett dotterföretag kan föreningens och bolagets styrelser träffa ett fusionsavtal som innebär att dotterföretaget skall gå upp i föreningen. Styrelserna skall anmäla avtalet för registrering hos försäkringsinspektionen. Därvid gäller 5—7 §§ i tillämpliga delar.

Dotterföretaget är upplöst när försäkringsinspektionens beslut om godkännande enligt 5 § har registerats. Försäkringsinspektionen skall lämna uppgifter om fusionen till pant- och registreringsverket, som skall registrera tillståndet enligt 5 §.

Inlösen av aktier i ett dotteraktiebolag

10 § Bestämmelserna om inlösen av aktier i ett dotteraktiebolag i 15 kap. 8–12 §§ försäkringsrörelselagen (1982:713) gäller i fråga om stora försäkringsföreningar.

18 kap. Skadestånd m.m.

1 § Om en styrelseledamot, verkställande direktören eller den som utfört försäkringsteknisk utredning åt försäkringsföreningen uppsåtligen eller av oaktsamhet skadar föreningen då han fullgör sitt uppdrag, skall han ersätta skadan. Detsamma gäller när skadan tillfogas en föreningsmedlem eller någon annan genom överträdelse av denna lag eller stadgarna.

2 § En revisor är ersättningsskyldig enligt de grunder som anges i 1 §. Han ansvarar även för skada som uppsåtligen eller av oaktsamhet orsakas av hans medhjälpare.

Om ett revisionsbolag är revisor, åligger ersättningsskyldigheten detta bolag och den som är huvudansvarig för revisionen.

3 § En föreningsmedlem eller en röstberättigad som inte är medlem är skyldig att ersätta den skada som han genom att medverka till överträdelse av denna lag eller stadgarna uppsåtligen eller av grov oaktsamhet tillfogar försäkringsföreningen, en medlem eller någon annan.

4 § Om någon är ersättningsskyldig enligt 1–3 §§, kan skadeståndet jämkas efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens beskaffenhet, skadans storlek och omständigheterna i övrigt.

Skall flera ersätta samma skada, svarar de solidariskt för skadeståndet i den mån inte skadeståndsskyldigheten har jämkats för någon av dem enligt första stycket. Vad någon har utgett i skadestånd får krävas tillbaka från de andra efter vad som är skäligt med hänsyn till omständigheterna.

5 § Talan om skadestånd till försäkringsföreningen enligt 1–3 §§ kan väckas, om vid en föreningsstämma majoriteten eller en minoritet bestående av minst en tiondel av samtliga röstberättigade har biträtt ett förslag om att väcka skadeståndstalan eller, såvitt gäller en styrelseledamot eller verkställande direktören, har röstat mot ett förslag om att bevilja ansvarsfrihet. En uppgörelse om skadeståndsskyldigheten kan träffas endast av föreningsstämman och bara under förutsättning att inte en tiondel av samtliga röstberättigade röstar mot förslaget till uppgörelse. Om en föreningsmedlem för skadeståndstalan för föreningens räkning, kan någon uppgörelse inte träffas utan hans samtycke.

Talan om skadestånd till föreningen får föras av röstberättigade som utgör minst en tiondel av samtliga röstberättigade. Om en röstberättigad sedan talan har väckts avstår från talan, kan likväl de övriga fullfölja denna. Den som har väckt talan svarar för rättegångskostnaderna men har rätt till ersättning av föreningen för den kostnad som täcks av vad som har kommit föreningen till godo genom rättegången.

Talan för föreningens räkning mot en styrelseledamot eller verkställande direktören om skadestånd på grund av ett beslut eller en åtgärd under

ett räkenskapsår skall väckas senast ett år från det att årsredovisningen och revisionsberättelsen för räkenskapsåret lades fram på föreningsstämman.

Har ett beslut fattats om att bevilja ansvarsfrihet eller att inte föra skadeståndstalan utan att det minsta antalet röstberättigade som avses i första stycket röstat mot beslutet eller har tiden för talan förslutits enligt tredje stycket, kan trots detta talan enligt första eller andra stycket väckas, om det i årsredovisningen eller i revisionsberättelsen eller på något annat sätt till föreningsstämman inte har lämnats i väsentliga hänseenden riktiga och fullständiga uppgifter om det beslut eller den åtgärd som ligger till grund för talan.

Skadeståndstalan som grundas på brott kan alltid föras av styrelsen.

6 § Sådan talan för försäkringsföreningens räkning enligt 1–3 §§ som inte grundas på brott kan ej väckas mot

1. styrelseledamot, verkställande direktören eller den som utfört försäkringsteknisk utredning sedan tre år har förflutit från utgången av det räkenskapsår då det beslut eller den åtgärd, som ligger till grund för talan fattades eller vidtogs,

2. revisor sedan tre år har förflutit från det att revisionsberättelsen lades fram på föreningsstämman eller yttrande som avses i denna lag avgavs,

3. föreningsmedlem eller röstberättigad, som inte är föreningsmedlem, sedan två år har förflutit från det beslut eller den åtgärd som ligger till grund för talan.

Försätts föreningen i konkurs på en ansökan som gjorts innan den tid som anges i första stycket har gått ut, kan konkursboet föra talan enligt 1–3 §§ trots att frihet från skadeståndsansvar har inträtt enligt 5 §.

Efter utgången av den nämnda tiden kan en sådan talan dock inte väckas senare än sex månader från edgångssammanträdet enligt 6 kap. 4 § konkurslagen (1987:672).

19 kap. Försäkringsföreningens firma

1 § En försäkringsförenings firma skall innehålla ordet "försäkringsförening". Meddelar förening uteslutande eller huvudsakligen sjukhjälp får firman dock i stället innehålla ordet "sjukkassa". I firman får inte ordet "bolag" eller något annat som betecknar ett bolagsförhållande tas in på ett sådant sätt som kan leda till missförståndet att ett bolag innehar firman. Firman får inte heller innehålla orden "erkänd" eller "bank" eller såväl ordet "ömsesidig" som ordet "försäkring". Firman skall tydligt skilja sig från andra ännu bestående firmor som är införda i föreningsregistret. I övrigt finns bestämmelser om registreringen i firmalagen (1974:156).

2 § Skriftliga handlingar som utfärdas för en försäkringsförening bör undertecknas med föreningens firma. Har styrelsen eller någon annan ställföreträdare för föreningen utfärdat en handling utan firmateckning och framgår det inte av handlingens innehåll att den har utfärdats på

föreningens vägnar, svarar de som har undertecknat handlingen solidrisk för förpliktelsen enligt handlingen. Detta gäller dock inte, om

1. det framgick av omständigheterna vid handlingens tillkomst att handlingen utfärdades för föreningen, samt

2. medkontrahenten har fått ett av föreningen behörigen undertecknat godkännande av handlingen utan oskäligt dröjsmål efter det att antingen en begäran om sådant godkännande har framställts eller personlig ansvarighet har gjorts gällande mot undertecknarna.

3 § I firmalagen (1974:156) finns bestämmelser om förbud mot användning av firma och om hävande av firmaregistrering.

20 kap. Tillsyn m.m.

1 § Försäkringsinspektionen skall verka för en sund utveckling av försäkringsföreningarnas verksamhet.

2 § Försäkringsinspektionen får, när det anses nödvändigt, sammankalla försäkringsföreningens styrelse. Har styrelsen inte rättat sig efter en begäran från inspektionen om att kalla till en extra föreningsstämma, får inspektionen utfärda sådan kallelse.

Företädare för försäkringsinspektionen får närvara vid stämma och vid sådant styrelsesammanträde som inspektionen har sammankallat samt delta i överläggningarna.

3 § Styrelsen, verkställande direktören och andra befattningshavare i ansvarig ställning i en försäkringsförening skall lämna försäkringsinspektionen de upplysningar om verksamheten som inspektionen begär.

4 § Styrelsen och verkställande direktören skall när som helst för befattningshavare hos försäkringsinspektionen eller för annan som inspektionen har förordnat hålla försäkringsföreningens kassa och övriga tillgångar samt böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning.

Styrelsen och verkställande direktören skall inom två månader efter ordinarie föreningsstämma till försäkringsinspektionen sända in

1. avskrift av styrelsens årsredovisningshandlingar och revisionsberättelse,

2. i förekommande fall, koncernredovisningshandlingar och koncernrevisionsberättelse med tillhörande handlingar,

3. protokoll över förhandlingarna vid ordinarie föreningsstämma och

4. en särskild redogörelse för försäkringsföreningens verksamhet under räkenskapsåret.

Redogörelsen skall vara undertecknad av behörig firmatecknare eller i förekommande fall verkställande direktören.

På avskriften av årsredovisningen skall finnas av firmatecknare eller verkställande direktören undertecknat bevis om att resultaträkning och balansräkning har fastställts.

5 § Senast en månad efter sådan föreningsstämma som avses i 16 kap. 12, 15, 20 och 23 §§ skall likvidatorerna till försäkringsinspektionen

sända in avskrifter av de vid stämman framlagda handlingar som nämns i dessa lagrum.

6 § Styrelsen och verkställande direktören i de aktiebolag, föreningar eller andra sammanslutningar vilkas verksamhet uteslutande har till ändamål att biträda försäkringsföreningar skall enligt 3 och 4 §§ lämna upplysningar och hålla tillgångar och handlingar tillgängliga för granskning. Detsamma gäller ordföranden och verkställande direktören eller motsvarande befattningshavare i villkorsnämnder och andra organ som biträder försäkringsföreningar vid rörelsens bedrivande samt styrelsen och verkställande direktören i annat aktiebolag än nu sagts, om det med bolagets samtycke föreskrivits i villkor för medgivande enligt 11 kap. 10 § att inneha aktier i bolaget.

7 § Försäkringsinspektionen får meddela de erinringar i fråga om verksamheten i en försäkringsförening som inspektionen finner påkallade.

Försäkringsinspektionen skall förelägga föreningen eller styrelsen att inom viss tid vidta erforderliga åtgärder, om inspektionen finner att någon av följande omständigheter föreligger

1. Avvikelse skett från denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av denna lag från andra författningar som gäller för verksamheten eller från stadgarna.

2. Stadgarna inte längre är tillfredsställande med hänsyn till omfattningen och beskaffenheten av föreningens rörelse.

3. Tillgångarna i vilka försäkringsfond redovisas med hänsyn till omfattningen och beskaffenheten av föreningens rörelse inte är eller kan förväntas vara tillräckliga för att en betryggande soliditet skall anses föreligga.

4. Det i övrigt finns allvarliga anmärkningar mot föreningens verksamhet.

Om ett föreläggande enligt andra stycket inte har följts inom den bestämda tiden och det anmärkta förhållandet inte heller på något annat sätt undanröjts, kan försäkringsinspektionen hos rätten ansöka om att föreningen skall åläggas att träda i likvidation enligt bestämmelserna i 16 kap. 4 § 3.

8 § Om det kan antas att någon driver sådan verksamhet att denna lag är tillämplig, får försäkringsinspektionen förelägga denne att till inspektionen lämna de upplysningar om verksamheten som behövs för att bedöma om lagen är tillämplig.

Om försäkringsinspektionen finner att någon driver försäkringsrörelse enligt denna lag utan att vara registrerad, skall inspektionen förelägga denne att inom viss tid ansöka om registrering eller vidta de ändringar i verksamheten som inspektionen anger eller också upphöra med verksamheten.

9 § Uppgifter om en skadelidandes hälsotillstånd vilka sammanställts av en försäkringsförening i samband med ett skadeärende skall, om den skadelidande begär det, tillhandahållas denne så snart som möjligt, om det inte med hänsyn till ändamålet med vården eller behandlingen av den

skadelidande är av synnerlig vikt att uppgiften inte lämnas till denne eller att det kan antas att fara uppkommer för att den som lämnat uppgiften eller någon denne närstående utsätts för våld eller annat allvarligt men om uppgiften röjs.

Anser föreningen att uppgifterna eller någon del av dessa inte bör lämnas ut, skall föreningen genast med eget yttrande överlämna frågan om utlämnande till försäkringsinspektionen för prövning. Inspektionen skall innan ärendet avgörs inhämta yttrande från socialstyrelsen.

10 § Försäkringsinspektionens eller annan myndighets beslut som inte meddelas i ett särskilt fall överklagas till regeringen genom besvär.

Försäkringsinspektionens beslut enligt denna lag överklagas i övriga fall till kammarrätten genom besvär. Inspektionens beslut får verkställas utan hinder av att det överklagats, om inte annat förordnats.

Twist om rätt till medlemskap prövas av allmän domstol enligt 9 kap. 7–9 §§.

11 § Under en försäkringsförenings likvidation har försäkringsinspektionen samma befogenheter i fråga om likvidatorerna och stämman som annars tillkommer inspektionen beträffande styrelsen och stämman.

12 § Försäkringsföreningarna skall med årliga avgifter bidra till försäkringsinspektionens organisation och verksamhet enligt de närmare föreskrifter som regeringen meddelar. Denna avgift skall bestämmas till högst två promille av föreningens hela inkomst av medlemsavgifter och en promille av föreningens nettokapitalavkastning för det nästföregående räkenskapsåret. Avgiften får dock inte understiga två procent av det enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring bestämda basbeloppet som gällde vid utgången av nästföregående räkenskapsår, avrundat till närmast högre femtiotal kronor.

13 § Den som är ledamot eller suppleant i styrelsen för försäkringsinspektionen eller befattningshavare där får inte ingå i styrelsen för eller vara anställd i en försäkringsförening. Inte heller får en sådan person vara fullmäktig i en försäkringsförening.

Regeringen får meddela särskilda bestämmelser om beviljande av kredit till sådan person som avses i första stycket.

21 kap. Registrering

1 § Hos försäkringsinspektionen skall föras ett försäkringsföreningsregister för registrering enligt denna lag eller andra författningar.

2 § Har någon fått en uppgift om ett visst förhållande från registret kan ändring i förhållandet åberopas med laga verkan mot honom, endast om han visas ha vetat om ändringen.

3 § Om en sökande vid anmälan för registrering inte har iakttagit vad som är föreskrivet om anmälan, skall han föreläggas att inom viss tid avge yttrande eller vidta rättelse. Detsamma gäller, om försäkrings-

inspektionen finner att ett beslut som anmäls för registrering, eller en handling som bifogas anmälningen

1. inte har tillkommit i behörig ordning,
2. till sitt innehåll strider mot denna lag eller annan författning eller stadgarna, eller
3. i något viktigare hänseende har en otydlig eller vilseledande avfattning.

Om sökanden inte rättar sig efter föreläggandet, skall anmälan avskrivas. En underrättelse om denna påföljd skall tas in i föreläggandet. Finns det även efter det att yttrandet har avgetts något hinder mot registrering och har sökanden haft tillfälle att yttra sig över hindret, skall registrering vägras, om det inte finns anledning att ge sökanden ett nytt föreläggande.

Bestämmelserna i första stycket utgör inte hinder mot registrering av ett beslut av föreningsstämman, om rätten till talan mot beslutet har gått förlorad enligt 13 kap. 17 § andra stycket.

Försäkringsinspektionen skall genast skriftligen underrätta föreningen när inspektionen förklarat frågan om fusion förfallen enligt 17 kap. 5 § eller förelagt eller dömt ut vite enligt 22 kap. 2 §.

4 § I firmalagen (1974:156) finns bestämmelser om avförande av en firma ur registret sedan en dom om att häva firmaregistreringen har vunnit laga kraft.

5 § Försäkringsinspektionens beslut genom vilket en anmälan avskrivits eller en registrering vägrats enligt 3 § första och andra styckena överklagas till kammarrätten genom besvär inom två månader från beslutets dag. Detsamma gäller ett beslut av försäkringsinspektionen som avses i 17 kap. 5 §.

22 kap. Straff och vite

1 § Till böter eller fängelse i högst ett år döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet begår någon av följande gärningar:

1. Till försäkringsinspektionen meddelar oriktiga eller vilseledande uppgifter i försäkringsteknisk utredning eller om andra sådana omständigheter som han är skyldig att lämna uppgift om enligt denna lag.
2. Underlåter att föra medlemsregister enligt 4 kap. 9 §.
3. Underlåter att enligt 12 kap. 8 § andra stycket sammankalla styrelsen på begäran av styrelseledamot eller verkställande direktör eller underlåter att iaktta vad som enligt 12 kap. 9 § första stycket andra eller tredje meningen gäller för styrelsens beslut.

Ansvar enligt 20 kap. 3 § brottsbalken skall inte följa för den som bryter mot förbudet i 11 kap. 12 § första stycket att obehörigen röja enskildas förhållande till en försäkringsförening. Detsamma gäller en revisor som bryter mot förbudet i 14 kap. 14 § att lämna upplysningar om en försäkringsförenings angelägenheter.

Den som har åsidosatt ett vitesföreläggande enligt 2 § detta kapitel döms ej till ansvar för gärning som omfattas av föreläggandet.

2 § Försäkringsinspektionen kan förelägga verkställande direktören eller styrelseledamot att fullgöra skyldighet enligt denna lag eller andra författningar att

1. till försäkringsinspektionen sända in försäkringsteknisk utredning eller behöriga redovisningshandlingar, revisionsberättelser, övriga handlingar som avses i 20 kap. 4 § och registreringshandlingar, eller
2. hos inspektionen göra anmälan för registrering.

Ett föreläggande enligt första stycket 2 får inte meddelas, om underlåtenheten att göra anmälan medför att föreningsstämmans eller styrelsens beslut förfaller eller föreningen blir skyldig att träda i likvidation. Försäkringsinspektionen får förena föreläggande enligt denna lag med vite.

Försäkringsinspektionen skall pröva frågan om utdömande av ett vite som har förelagts enligt första stycket. I övriga fall prövas frågan enligt lagen (1985:206) om viten av länsrätten. Försäkringsinspektionens beslut varigenom vite förelagts eller utdömts får överklagas hos kammarrätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1991.

2 Förslag till Lag om införande av försäkringsföreningslagen (1990:000)

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Försäkringsföreningslagen (1990:000) och denna lag träder i kraft den 1 januari 1991.

Bestämmelserna i 26 § andra stycket och 28 § denna lag träder dock i kraft två veckor efter den dag då lagen enligt uppgift på den har utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

2 § Genom försäkringsföreningslagen (1990:000) upphävs, med de begränsningar som följer av denna lag, lagen (1972:262) om understödsföreningar.

3 § Om det i lag eller annan författning hänvisas till en föreskrift som har ersatts genom en bestämmelse i försäkringsföreningslagen (1990:000) eller i denna lag tillämpas i stället de nya bestämmelserna.

4 § För understödsföreningar som registrerats före den 1 januari 1991 gäller vad som föreskrivs för försäkringsföreningar i försäkringsföreningslagen (1990:000) med de undantag som anges i det följande.

5 § En understödsförening som inte är sluten enligt bestämmelserna i 1 kap. 4 § försäkringsföreningslagen (1990:000) anses som försäkringsförening enligt denna lag om föreningen vid utgången av år 1972 var registrerad som en understödsförening.

Om en förening som avses i första stycket genom fusion går upp i en annan förening får den övertagande föreningen i sina stadgar införa bestämmelser som innebär att föreningen inte är sluten.

6 § Om en understödsförening som registrerats före den 1 januari 1991 endast bedriver rörelse i ringa omfattning får regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, försäkringsinspektionen medge sådana undantag från försäkringsföreningslagen (1990:000) som föranleds av rörelsen och föreningens förhållanden i övrigt.

7 § Om tillgångarna i en understödsförening som registrerats före den 1 januari 1991 enligt fastställda balansräkningar för ett av de tre senaste räkenskapsåren överstiger ett gränobelopp som motsvarar 10.000 basbelopp enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring skall föreningen anses som en stor försäkringsförening även om inte medlemsavgifterna uppgår till de belopp som anges i 1 kap. 5 § försäkringsföreningslagen (1990:000).

8 § De godkännanden av stadgar för understödsföreningar som gäller vid ikraftträdandet av försäkringsföreningslagen (1990:000) skall gälla som om de meddelats för försäkringsföreningar enligt den lagen.

9 § De avvikelser och undantag från bestämmelser i lagen (1972:262) om understödsföreningar som har medgetts skall sedan försäkringsföreningslagen (1990:000) trätt i kraft i stället avse motsvarande bestämmelser i den nya lagen.

10 § Registrering och verkställande av ett beslut av föreningsstämman som har fattats före utgången av december 1990 samt talan mot ett sådant beslut skall ske enligt lagen (1972:262) om understödsföreningar. Det sagda gäller dock inte om annat följer av 28 § denna lag.

11 § På understödsföreningar som registrerats före den 1 januari 1991 skall 5 § lagen (1972:262) om understödsföreningar tillämpas.

12 § Om stadgarna i en understödsförening som registrerats före den 1 januari 1991 efter utgången av december 1991 strider mot försäkringsföreningslagen (1990:000), skall styrelsen utan dröjsmål lägga fram förslag till föreningsstämman om ändring av stadgarna så att de överensstämmer med den nya lagen.

Anmälan för registrering av stadgeändringar som avses i första stycket skall göras hos försäkringsinspektionen före utgången av december 1995.

Denna paragraf gäller inte föreskrifter i stadgarna som med stöd av denna lag får tillämpas efter utgången av december 1990.

13 § För försäkringar som har meddelats före den 1 januari 1991 (*äldre försäkringar*) gäller lagen (1927:77) om försäkringsavtal, om inte annat sägs nedan.

I den utsträckning bestämmelser i försäkringsföreningslagen (1990:000) enligt 14–21 §§ skall tillämpas på äldre försäkringar, gäller också 1 kap. 11 § den lagen.

14 § Bestämmelserna i 3 kap. 3–6 §§ försäkringsföreningslagen (1990:000) tillämpas på äldre försäkringar.

15 § Bestämmelserna i 4 kap. 3, 7 och 8 §§ försäkringsföreningslagen (1990:000) tillämpas på äldre försäkringar.

16 § Bestämmelserna i 5 kap. 1 § och 7 § andra stycket försäkringsföreningslagen (1990:000) gäller även för äldre försäkringar. Om föreningen begär upplysningar med stöd av 5 kap. 1 §, tillämpas i den delen 2–4 §§ samma kapitel.

Försäkringsföreningen får inte efter den 1 januari 1991 tillämpa bestämmelserna i 4, 6 och 7 §§ lagen (1927:77) om försäkringsavtal, i den mån detta skulle leda till ett resultat som är uppenbart oskäligt mot medlemmen eller hans rättsinnehavare.

Bestämmelserna i 5 kap. 6 och 8–11 §§ försäkringsföreningslagen tillämpas på äldre försäkringar i fråga om försäkringsfall som inträffar efter den 1 januari 1991.

17 § Om en avgift för en äldre försäkring enligt försäkringsavtalet eller stadgarna skall betalas efter den 1 januari 1991 tillämpas bestämmelserna i 6 kap. försäkringsföreningslagen (1990:000). Bestämmelserna i 6 kap. 5 § tillämpas dock bara om begäran om meddelande har framställts efter den 1 januari 1991.

18 § Bestämmelserna i 7 kap. 1—3 och 9—10 §§ samt 13 § och 15 § första stycket försäkringsföreningslagen (1990:000) tillämpas på äldre försäkringar.

Frågan om ett förmånstagarförordnande eller återkallelse eller ändring av ett sådant förordnande har gjorts på föreskrivet sätt skall bedömas enligt äldre rätt, om förfogandet har skett före den 1 januari 1991.

I fråga om förfoganden som sker efter den 1 januari 1991, tillämpas bestämmelserna i 7 kap. 11 § på äldre kapitalförsäkringar och bestämmelserna i 7 kap. 12 § på äldre livränteförsäkringar.

Bestämmelserna i 7 kap. 4—8 och 14 §§ samt 15 § andra stycket tillämpas på äldre försäkringar, om försäkringsfallet eller annan händelse som avses i 14 § inträffar efter den 1 januari 1991.

19 § Bestämmelserna i 8 kap. försäkringsföreningslagen (1990:000) tillämpas på äldre försäkringar, om beslut om utmätning, konkurs eller offentligt ackord meddelas efter den 1 januari 1991. En äldre försäkring får dock inte utmätas med stöd av 8 kap. 2 §, om den skulle ha undantagits från utmätning enligt 116 § första stycket lagen (1927:77) om försäkringsavtal.

20 § Bestämmelserna i 9 kap. 1—4 och 10 §§ försäkringsföreningslagen (1990:000) tillämpas på äldre försäkringar, om försäkringsfallet inträffar efter den 1 januari 1991.

Bestämmelserna i 9 kap. 5 § gäller även för fordran som tillkommit före ikraftträdandet och som inte vid denna tidpunkt är preskriberad enligt äldre bestämmelser.

Bestämmelserna i 9 kap. 6, 8 och 9 §§ tillämpas på äldre försäkringar, om uppsägningen avsänds efter den 1 januari 1991.

21 § I fråga om äldre kollektivavtalsgrundade försäkringar tillämpas dels försäkringsföreningslagen i den utsträckning som anges i 16 och 18—20 §§, dels bestämmelserna i 10 kap. 3 § andra stycket, 4 § tredje stycket, 6—8 och 10 §§ försäkringsföreningslagen.

Om en äldre försäkring ändras efter den 1 januari 1991 tillämpas också 10 kap. 4 § första och andra styckena.

22 § Om stadgarna i en understödsförening som registrerats före den 1 januari 1991 medger särskild uttaxering enligt bestämmelserna i 20 § tredje stycket lagen (1972:262) om understödsföreningar får, utan hinder av försäkringsföreningslagen (1990:000), föreningen även efter denna tidpunkt behålla föreskrifter om särskild uttaxering i stadgarna.

23 § Försäkringsteknisk utredning enligt bestämmelserna i 11 kap. 2 § försäkringsföreningslagen (1990:000) skall utföras senast under år 1993. Till dess sådan utredning utförts skall i stället motsvarande äldre bestämmelser tillämpas.

Såvitt gäller understödsföreningar som registrerats före den 1 januari 1991 skall 21 § andra stycket lagen (1972:262) om understödsföreningar tillämpas.

24 § Om stadgarna i en understödsförening som registrerats före den 1 januari 1991 vid försäkringsföreningslagens (1990:000) ikraftträdande innehåller föreskrifter om försäkringsfonden som avviker från bestämmelserna i 11 kap. 6 § försäkringsföreningslagen får föreningen tillämpa föreskrifterna under åren 1991 och 1992.

25 § Har en försäkringsförening före den 1 januari 1991 beviljat penninglån till någon som avses i 11 kap. 11 § försäkringsföreningslagen (1990:000) skall styrelsen inom den tid och i den utsträckning regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, försäkringsinspektionen föreskriver föra in uppgifter om penninglånen i den förteckning som avses i tredje stycket samma paragraf.

26 § Om styrelsen inte har utsett verkställande direktör enligt bestämmelsen i 12 kap. 3 § första stycket första meningen försäkringsföreningslagen (1990:000) skall det ske snarast möjligt efter första ordinarie föreningsstämma efter denna tidpunkt, om inte försäkringsinspektionen har medgett att försäkringsföreningen inte utser verkställande direktör.

Ett sådant medgivande får meddelas före den 1 januari 1991.

27 § Utan hinder av 13 kap. 2 § försäkringsföreningslagen (1990:000) gäller fullmakter som har utfärdats före utgången av december månad 1990 vid stämman som hålls år 1991. En sådan fullmakt gäller dock inte för stämma som börjar senare än fem år efter fullmaktens utfärdande.

28 § Redan före den 1 januari 1991 får föreningsstämman med tillämpning av bestämmelserna om majoritetskrav i 13 kap. 14 och 15 §§ försäkringsföreningslagen (1990:000) och utan hinder av särskilda föreskrifter i stadgarna besluta om sådana ändringar som behövs för att stadgarna skall stämma överens med den nya lagen. Beslutet skall gälla från och med den 1 januari 1991.

29 § Har en föreningsstämma i andra fall än som avses i 28 § denna lag fattat beslut före den 1 januari 1991 skall bestämmelserna om röstmajoritet i 37 § lagen (1972:262) om understödsföreningar tillämpas på beslutet.

30 § Den som har utsetts till revisor eller revisorssuppleant före den 1 januari 1991 får utan hinder av 14 kap. 5 § försäkringsföreningslagen (1990:000) utöva sitt uppdrag under den tid för vilken han är vald.

31 § Bestämmelserna i 14 kap. 4 § försäkringsföreningslagen (1990:000) om auktoriserad eller godkänd revisor skall gälla från och med den ordinarie stämman år 1991 eller den senare tidpunkt som försäkringsinspektionen i varje särskilt fall medger.

32 § Årsredovisningen och koncernredovisningen skall från och med räkenskapsåret 1991 upprättas enligt försäkringsföreningslagen (1990:000). I koncernredovisningen för räkenskapsåret 1991 behöver koncernresultaträkning och koncernbalansräkning för räkenskapsåret 1990 inte tas med.

33 § Likvidation skall genomföras enligt lagen (1972:262) om understödsföreningar, om likvidatorerna har utsetts före utgången av december 1990.

34 § Överlåtelse av en försäkringsförenings rörelse skall genomföras enligt lagen (1972:262) om understödsföreningar om anbudet om överlåtelsen har godkänts före utgången av december 1990.

35 § En försäkringsförening får använda ordet bank i sin firma om föreningen vid utgången av juni 1987 använde ordet bank i firman.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1991.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1987:668) om införande av lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar

Härigenom föreskrivs att 3 § lagen (1987:668) om införande av lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Om det i lag eller annan författning hänvisas till föreskrifter som har ersatts genom bestämmelser i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar eller i denna lag, tillämpas i stället de nya bestämmelserna.

De hänvisningar till lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar som finns i lagen (1972:262) om understödsföreningar och i lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring skall dock fortsätta att gälla.

De hänvisningar till lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar som finns i lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring skall dock fortsätta att gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1991.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1987:621) om införande av ny banklagstiftning

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1987:621) om införande av ny banklagstiftning skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

5 §

Om en sammanslutning eller annan juridisk person som avses i 1 kap. 5 § andra stycket bankrörelselagen (1987:617) vid lagens ikraftträdande använder ordet bank i sin firma, får den fortsätta därmed utan tillstånd av bankinspektionen.

Av *övergångsbestämmelse till lagen (1987:625) om ändring i lagen (1972:262) om understödsföreningar* framgår att understödsförening får använda ordet bank i sin firma, om föreningen vid utgången av juni 1987 använde ordet bank i firman.

Av *lagen (1990:000) om införande av försäkringsföreningslagen (1990:000)* framgår att försäkringsförening får använda ordet bank i sin firma, om föreningen vid utgången av juni 1987 använde ordet bank i firman.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1991.

5 Förslag till Lag om ändring i konkurslagen (1987:672)

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 2 § konkurslagen (1987:672) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap. 2 §¹

Förvaltare utses av rätten.

Rätten bestämmer också antalet förvaltare. Flera än en förvaltare får utses om det med hänsyn till boets omfattning och beskaffenhet är behövt att förvaltningen delas eller att den handas odelad av flera. Om en förvaltare är jävig men det med hänsyn till förhållandena i konkursen är olämpligt att entlediga honom, får rätten utse någon annan att sköta förvaltningen i den del förvaltaren är jävig.

Om boets förvaltning skall vara delad, skall en förvaltare utses för varje del av förvaltningen. Rätten bestämmer efter vilka grunder delningen skall ske.

Särskilda bestämmelser om att ett allmänt ombud skall delta i konkursförvaltningen finns i försäkringsrörelselagen (1982:713) och i bankrörelselagen (1987:617).

Särskilda bestämmelser om att ett allmänt ombud skall delta i konkursförvaltningen finns i försäkringsrörelselagen (1982:713), i bankrörelselagen (1987:617) och i försäkringsföreningslagen (1990:000).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1991.

¹Senaste lydelse 1989:1084.

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor²

Härigenom föreskrivs att lagen (1987:813) om homosexuella sambor skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Om två personer bor tillsammans i ett homosexuellt förhållande, skall vad som gäller i fråga om sambor enligt följande lagar och bestämmelser tillämpas även på de homosexuella samborna:

1. lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem,
2. ärvdabalken,
3. jordabalken,
4. 10 kap. 9 § rättegångsbalken,
5. 4 kap. 19 § första stycket utsökningsbalken,
6. 19 § första stycket, punkt 1 nionde stycket av anvisningarna till 31 § samt punkt 3 a av anvisningarna till 33 § kommunalskattelagen (1928:370),
7. lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt,
8. 6 § lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden,
9. bostadsrättslagen (1971:479),
10. 9 § rättshjälpslagen (1972:429), *samt*
11. lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer.

Föreslagen lydelse

10. 9 § rättshjälpslagen (1972:429),
11. lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer, *samt*
12. 8 kap. 4 § försäkringsföreningslagen (1990:000)

Förutsätter dessa lagar eller bestämmelser att samborna skall vara ogifta, gäller det också de homosexuella samborna.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1991.

²Senaste lydelse 1990:674.

1 Uppdraget

I december 1987 bemyndigade regeringen det statsråd som då hade till uppgift att föredra ärenden om understödsföreningar, statsrådet Johansson, att tillkalla en särskild utredare för att göra en allmän översyn av lagstiftningen om understödsföreningar.

Målet för arbetet skulle vara att i en gemensam lag samla alla de bestämmelser av näringsrättslig, associationsrättslig och avtalsrättslig art som har särskild anknytning till den försäkringsverksamhet som bedrivs inom understödsföreningar. Utredaren skulle i samband med denna översyn beakta förändringarna under senare år i lagstiftningen rörande ekonomiska föreningar, försäkringsrörelse och försäkringsavtal.

Om skälen för att tillsätta utredningen och om utredningsuppdragets omfattning anförde statsrådet Johansson:

Understödsföreningarna har spelat en betydande roll för framväxten av det sociala trygghetssystemet i Sverige. Deras betydelse har visserligen gått tillbaka under efterkrigstiden. Emellertid har de fortfarande en funktion att fylla i samhället. Framväxten av nya gruppförsäkringslösningar på personförsäkringsområdet kan också tänkas stimulera tillkomsten av ytterligare understödsföreningar.

Det har nu gått drygt 15 år sedan UFL (lagen om understödsföreningar) trädde i kraft. UFL hänvisar på åtskilliga ställen till 1951 års lag om ekonomiska föreningar. Då denna lag fr.o.m. årsskiftet 1987/88 ersätts av en ny lag är det redan av denna anledning befogat att göra en översyn av UFL. Till detta kommer de förändringar i lagstiftningen om försäkringsbolagens verksamhet som redan skett eller är under övervägande.

Även andra förändringar har skett eller är under övervägande i den näringspolitiska, associationsrättsliga och avtalsrättsliga lagstiftningen. Mot denna bakgrund och utvecklingen inom understödsföreningarna anser jag att det nu är motiverat att tillkalla en särskild utredare med huvuduppgift att göra en allmän översyn av lagstiftningen om understödsföreningar. En utgångspunkt skall därvid vara att understödsföreningar kommer att finnas kvar även i framtiden jämsides med försäkringsbolagen.

Syftet med utredningsarbetet skall vara att i en gemensam lag samla alla de bestämmelser av näringsrättslig, associationsrättslig och avtalsrättslig art som har särskild anknytning till den försäkringsverksamhet som bedrivs inom understödsföreningar. Härvid bör utredaren beakta att medlemsantalet i föreningarna ofta är starkt begränsat och att utgående förmåner vanligtvis är förhållandevis små. Det finns därför knappast något behov av ett lika detaljerat regelsystem som

för försäkringsbolagen. Av samma skäl är det angeläget att reglerna är lätta att överblicka och tillämpa.

Vad först gäller frågor av *näringsrättslig* art bör utredaren beakta de förändringar som skett inom lagstiftningen om försäkringsrörelse. I detta sammanhang kan man ifrågasätta om det finns skäl att bibehålla behovsprincipen, som infördes i UFL efter förebild från nu upphävda bestämmelser i försäkringsrörelselagstiftningen. Utredaren bör vidare ta hänsyn till konkurrensförhållandena mellan understödsföreningarna och försäkringsbolagen och i detta sammanhang särskilt överväga om de nuvarande bestämmelserna om högsta och lägsta belopp för tecknande av kapitalförsäkring bör ersättas med bestämmelser som möjliggör en smidig anpassning till förändringar i penningvärdet.

En fråga som också bör övervägas är vilka regler som skall gälla om understödsföreningarnas rätt att placera sina tillgångar.

I utredningsuppdraget bör det ingå att reglerna om redovisning och revision anpassas till de förändringar som skett på dessa områden i bl.a. försäkringsrörelselagen och 1987 års lag om ekonomiska föreningar.

Utredaren bör också överväga om hans förslag bör föranleda ändringar i reglerna om tillsyn över understödsföreningar.

Vad sedan gäller den *associationsrättsliga* regleringen bör vidare en anpassning ske till den nya lagen om ekonomiska föreningar. Utredaren bör därvid bl.a. överväga regler om fusion mellan understödsföreningar i syfte att underlätta samgående mellan framför allt mindre föreningar.

Vad så slutligen gäller det *avtalsrättsliga* förhållandet mellan en understödsförening såsom försäkringsgivare och medlemmarna i föreningen i deras egenskap av försäkringstagare, liksom förhållandet till tredje man, bör utgångspunkten vara att reglerna anpassas till den lagstiftning som kan väntas bli en följd av det inom justitiedepartementet pågående arbetet med förslag till förändringar av lagen om försäkringsavtal. Därvid bör utredaren ta hänsyn till de särskilda omständigheter under vilka understödsföreningarna arbetar.

Utredaren bör vara oförhindrad att ta upp även andra frågor avseende understödsföreningar än de som särskilt tagits upp här i den mån utredningsarbetet föranleder det.

Utredaren skall beakta innehållet i regeringens direktiv (dir. 1984:5) till samtliga kommittéer och särskilda utredare angående utredningsförslagens inriktning.

2 Vad är understödsföreningar?

2.1 Kort presentation

Understödsföreningar är föreningar för inbördes bistånd med uppgift att lämna sjukhjälp, begravningshjälp, pension eller liknande understöd åt sina medlemmar eller deras anhöriga. Föreningarna bedriver försäkringsverksamhet och de är i princip uppbyggda som ekonomiska föreningar. Verksamheten regleras främst i lagen (1972:262) om understödsföreningar (UFL).

En understödsförening kan meddela pensionsförsäkring, kapitalförsäkring eller sjukförsäkring. Allt efter arten av verksamheten indelas understödsföreningarna i pensionskassor, sjukkassor, begravningskassor samt sjuk- och begravningskassor. I gruppen pensionskassor ingår tjänstepensionskassor, som meddelar försäkringar enligt på arbetsmarknaden träffade pensionsuppgörelser och som går under benämningen ITP-kassor. Dessa föreningar intar en särställning bland understödsföreningarna och utgör en minoritet bland dessa. ITP-kassorna är dock den grupp av föreningar som har den största betydelsen från såväl allmän som enskild synpunkt.

Vid utgången av 1989 fanns 144 föreningar medan det totala medlemsantalet vid 1988 års utgång uppgick till ca 638 000. Föreningarnas fonder uppgick vid sistnämnda tidpunkt till ca 20 miljarder kr.

2.2 Utvecklingen av det svenska understödsföreningsväsendet

2.2.1 Historisk bakgrund

De svenska understödsföreningarna har bildats under flera århundraden och är ofta ett resultat av de sociala förhållandena under olika historiska skeenden. Föreningarna är därför ofta sinsemellan mycket olika och uppvisar en rad särdrag.

Fortfarande saknas mera djupgående historiska studier över understödsföreningarnas roll i den svenska samhällsutvecklingen, vilka kan jämföras med t.ex. motsvarande brittiska studier. Det får emellertid anses klart att de haft en mycket stor betydelse för den tidigaste utvecklingen av det svenska enskilda försäkringsväsendet på personförsäkringens område samt att de har lagt grunden för den svenska socialförsäkringen.

I vilken grad föreningarnas bildande beror på utländsk påverkan är en sak som inte närmare undersökts. Det kan dock konstateras att utvecklingen i Sverige i viss utsträckning skett parallellt med motsvarande utveckling i Mellaneuropa och Storbritannien.

Redan från den romerska historien finns exempel på förhållandevis välutvecklade begravningskassor. Dessa försvann emellertid i samband med de ekonomiska kriserna under slutskedet av det romerska imperiet utan att få några direkta efterföljare inom de områden de verkat i.

Den följande översikten tar närmast sikte på de föreningar som har omkring 500 medlemmar eller mindre och vilka meddelar försäkringar till förhållandevis obetydliga belopp. De största föreningarna behandlas i följande avsnitt. De redovisade medlemsantalen avser i samtliga fall utgången av år 1988.

De äldsta svenska begravningskassorna har sitt ursprung i den hjälpsamhet som efter reformationen utvecklats inom olika gillen och skrän och som ersatte de religiösa gillen och ordnar vilka under den katolska tiden bedrev en förhållandevis välutvecklad socialhjälpssamhet.

Den äldsta nu existerande understödsföreningen är *Skeppargillet i Visby*, en pensionskassa som bildades år 1682 och är avsedd för gotländska sjökapten. Gillet har 155 "deltagare".

Fortfarande finns kvar några föreningar som bildades på 1700-talet. I slutet av 1600-talet och början av 1700-talet bildades inom olika yrkesgrupper i bl.a. Danmark och södra Sverige ett stort antal s.k. likbärlag, dvs. ömsesidiga organisationer för att följa medlemmarna till graven utan ekonomiska förpliktelser för medlemmarna. Ett av dessa likbärlag är *Likbärlaget Enigheten i Malmö* som bildades år 1729 inom Malmö handskmakarämbete. År 1741 ombildades laget till en verklig begravningskassa och utvidgades till att avse även andra samhällsgrupper. Detta likbärlag existerar fortfarande och har 535 medlemmar.

Präteståndet var kanske den yrkesgrupp inom vilken pension för efterlevande änkor först organiserades på ett mer genomgripande sätt. I Danmark bildades efter inflytande från den protestantiska delen av Tyskland under 1600- och 1700-talet en lång rad prästänkekassor. Närmast under påverkan av de danska prästekassorna bildades på 1700-talet ett antal prästänkekassor i Skåne. De av dessa kassor som fanns kvar in på 1900-talet uppgick i *Lunds stifts förenade kontraktsänkekassors understödsförening*, som 1989 i sin tur uppgick i Pensionskassan Svenska Prästerskapets understödsförening.

Ännu ett tidigt exempel på att sjökapten organiserade sig är *Skanörs och Falsterbo Stads Sjökapteners pensionsunderstödsförening* från år 1763 som i dag är öppen för alla män i denna stad och har 303 medlemmar.

Under 1700-talet bildades änke- och pupillkassor även för andra statstjänstemän än präster. Dessa kassor tvingades i allmänhet upphöra efter en relativt kort tid. Sådana kassor började emellertid bildas återigen på 1800-talet och då med bättre resultat. Särskilt bland officerare och underofficerare bildades flera kassor. Som exempel kan nämnas att det

fortfarande finns tre pensionskassor med anknytning till Kungl. Wendes Artilleriregemente (A 3) i Kristianstad. Även för de kommunala tjänstemännen bildades pensionskassor. Som ett exempel kan nämnas *Magistratens i Gävle Änke- och Pupillkassa* från år 1874 som numera är den till medlemsantalet minsta understödsföreningen med endast 8 medlemmar och som är avsedd för lagmän och rådmän vid Gävle tingsrätt.

Ett annat exempel på en sådan tidig tjänstepensionskassa är *Pensionsinrättningen för städernas i Skåne tjänstemäns änkor och barn* som bildades år 1838. Kassan är i dag stängd och har 80 medlemmar.

I samband med industrialismens genombrott bildades en mängd sjuk- och begravningskassor. Dessa kassor bildades ofta på initiativ av arbetare och arbetsgivare vid olika fabriker och bruk och var avsedda för de anställda inom det egna företaget. Även inom nykterhetsrörelsen och fackföreningsrörelsen togs initiativ till bildande av ett stort antal föreningar. Ett tidigt exempel på dessa kassor är *Pensionskassan Gutenbergska Stiftelsen* som bildades år 1840 och är öppen för arbetare inom den grafiska industrin och med 116 medlemmar.

Enligt en av Günther Sollinger utförd kartläggning av understödsföreningarna under andra hälften av 1800-talet kan antalet föreningar som totalt funnits under denna tid ha uppgått till inte mindre än 5 700. Understödsföreningarna utgjorde på så sätt en betydande del av de olika folkrörelser som växte fram under denna tid. Den stora nybildningen fortsatte in på 1900-talet.

Som exempel på direkt utländskt inflytande kan nämnas de understödsföreningar som bildades inom olika ordensällskap med engelskt ursprung. Fortfarande finns således fyra mindre understödsföreningar med ett medlemsantal mellan 81 och 369 vilka har anknytning till olika *Odd Fellow-loger* samt *FGDO:s* (Förenade Gamla Druid-Ordens) i Sverige understödsförening. En annan sådan påverkan kan vara det starka inslaget av sparande i vissa föreningar vilket tydligen kunde utformas på samma sätt som i de brittiska "deposit societies".

Samtliga nu beskrivna föreningar kännetecknas av att de var begränsade till en viss krets av personer som tillhörde en viss sällskapsorganisation eller var anställda vid samma företag. Ofta hade föreningarna ett vidare syfte av ideell art, vilket också ibland återspeglades i deras stadgar. Föreningarna hade ofta en klart social karaktär som mötesplats för medlemmarna. Exempel på detta återfinns i namn på föreningar som *Sällskapet Vänskap och Vålgörenhet*, grundad år 1832, som är öppen och har 237 medlemmar, och *Sällskapet Vänskapen*, bildad år 1876, som är stängd och har 235 medlemmar. Vid sidan av försäkringsfonderna förvaltar många av de föreningar som uppstod under denna tid särskilda donationsfonder som kommit till genom gåvor till föreningarna.

Mot slutet av 1800-talet började föreningar bildas där det för medlemskap i princip inte krävdes mer än att vederbörande var bosatt inom ett visst geografiskt område. Även många av de vid olika företag bildade sjuk- och begravningskassorna ombildades till att bli öppna. Föreningarna lämnade sjuk- och begravningshjälp. Medlemsantalet var ofta också maximerat, t.ex. till 100. Dessa föreningar kallades därför ofta för

hundramannaföreningar. Ofta tog dessa föreningar inte ut några periodiskt återkommande avgifter. I stället skedde uttaxering bland medlemmarna allt eftersom föreningarna behövde fullgöra sina förpliktelser gentemot medlemmarna eller deras efterlevande. Även inom dessa föreningar förekom en omfattande social gemenskap. Med särskilda fester vid bl.a. jul och midsommar hade föreningarna ofta stor betydelse för det lokala sällskapslivet. Föreningarna fungerade ofta som ordenssällskap med hemliga ceremonier och utdelning av medaljer.

Till denna kategori hör Understödsföreningen 500—550 i Värnamo som har 177 medlemmar. Vissa föreningar meddelade kapitalförsäkringar till högre belopp än som ansågs nödvändigt för att täcka begravningskostnaderna.

Ett exempel på en öppen förening av annat slag från denna tid är den år 1879 på initiativ av den lokala kommunalstämman bildade *Fårö pensionsinrättning*, som är öppen för alla som är bosatta på Fårö och har 600 medlemmar.

Så småningom kom även dessa avgränsningar att upplevas som besvärande. Några föreningar blev i stället helt öppna. Under denna tid bildades även ett antal öppna föreningar vars verksamhet omfattade hela riket. För dessa gällde det att välja ett namn som uppfordrade till anslutning. Som ett exempel på sådana kassor kan här nämnas *Begravningskassan Skandinavien*, grundad år 1893 och med 341 medlemmar. Hit hör också de i dag största begravningskassorna.

Genom 1938 års lag om understödsföreningar förbjöds det särskilda uttaxeringsförfarandet. Föreningarna fick i fortsättningen inte göra medlemsavgifter beroende av inträffade försäkringsfall.

Långt över hälften av de föreningar som fanns i början av 1910-talet utgjordes av sjukkassor som även meddelade begravningshjälp. Genom 1931 års förordning om erkända sjukkassor infördes möjlighet för sjuk-kassorna att ansöka om att bli antagna som erkända sjukkassor vilket gav rätt till vissa begränsade statsbidrag. Erkända sjukkassor fick emellertid inte meddela begravningshjälp. De sjuk- och begravningskassor som blev erkända sjukkassor tvingades därför avskilja begravningshjälpverksamheten. På så vis bildades en mängd nya begravningskassor. Uppdelningen på begravningskassor och sjukkassor var dock oftast formell genom att den nybildade begravningskassan hade samma styrelse och använde samma lokaler som den sjukkassa den sålunda brutits ur. Som ett exempel på de mindre, kvarvarande av dessa kassor kan nämnas *Sotenäs Allmänna Begravningskassa* med 138 medlemmar. Även de i dag två största begravningskassorna kan helt eller delvis härledas från dessa nya begravningskassor.

Det fick endast finnas en erkänd sjukkassa på varje ort. Många sjuk-kassor kunde därför inte bli erkända. Flera stora sjukkassor samt sjuk- och begravningskassor valde också att stå utanför reformen. Dessa inte erkända kassor kallades för fria sjukkassor. Hit hörde bl.a. *Hjälpkassan i Malmö* med knappt 10 000 medlemmar 1989 då kassan likviderades. Den ojämförligt största kassan var Framtidsförbundet i Uppsala som hade ca 150 000 medlemmar på 1930-talet, men som likviderades i slutet på

1970-talet. Dessa sjukkassor hade ett eget förbund. Förutom av Framtidsförbundet dominerades förbundet av Rikskassan i Malmö och Blomkronan i Stockholm. Mellan de fria sjukkassorna och de erkända sjukkassorna rådde ofta stora spänningar.

För såväl de fria som de erkända sjukkassorna gällde 1938 års lag om understödsföreningar. De erkända sjukkassorna var dock underkastade en strängare tillsyn än de fria.

När den allmänna sjukförsäkringen kom till genom 1955 års lag om allmän försäkring upphörde de sjukkassor, som blivit allmänna sjukkassor att vara understödsföreningar.

Sedan den obligatoriska sjukförsäkringen införts övergick de fria sjukkassorna till att meddela kompletteringsförsäkringar. Från början fanns det stort utrymme för kompletterande förmåner.

Utrymmet för kompletterande sjukpenning minskade undan för undan i takt med de vid olika tidpunkter förbättrade sjukpenningförmånerna från den allmänna försäkringen.

Under 1940-talet bildades ett antal större tjänstepensionskassor, vilka sedermera ombildats till de s.k. ITP-kassorna. Anledningen till att dessa kassor då tillkom torde ha varit ett ökat intresse för att skapa möjligheter till tjänstepension för tjänstemän, samtidigt som andra försäkringsbolag än SPP vid denna tid inte medgavs att driva tjänstepensionsverksamhet. En annan väsentlig orsak till bildandet av de nya kassorna var möjligheterna till återlån.

På initiativ av några stora livförsäkringsbolag bildades i mitten av 1940-talet Arbetarepensionskassan för pension åt arbetare. Kassan fick emellertid inte den utveckling och betydelse som grundarna hade avsett och likviderades i början av 1970-talet.

Efterkrigstiden har inneburit en kraftig nedgång av det totala antalet understödsföreningar.

I samband med införandet av ATP år 1960 träffade huvudorganisationerna på arbetsmarknaden överenskommelser om anpassning av den frivilliga tjänstepensioneringen till ATP. Verksamheten i flertalet av de då verksamma tjänstepensionskassorna berördes av de träffade avtalen.

Ett mindre antal tjänstepensionskassor beslöt att likvidera, varvid man antingen överlät verksamheten på en annan försäkringsinrättning eller fördelade tillgångarna enligt upplösningsbestämmelserna i stadgarna.

Övriga tjänstepensionskassor anpassade verksamheten till de träffade avtalen om industrins tjänstepensionering (ITP). Anpassningen krävde stadgeändringar. Kompletteringsförmånerna försäkrades antingen i föreningen eller lades helt utanför föreningens verksamhet.

Pensionskassor som försäkrade kompletteringsförmånerna fick benämningen ITP-kassor. I de fall förmånerna lades utanför föreningen upphörde avgiftsbetalningen och nya medlemmar kunde inte tas in. Föreningarna blev fribrevskassor.

Under år 1971 träffade huvudorganisationerna SAF och LO avtal om särskild tilläggspension för arbetare (STP). Motsvarande avtal träffades för arbetare inom Kooperationen (STPK).

Försäkringar enligt STPK lades i understödsföreningen Konsumentkooperationens pensionskassa, medan det för STP bildades ett nytt försäkringsbolag.

Avtalet om STP berörde endast ett fåtal föreningar som meddelade försäkringar för LO-anslutna medlemmar.

En av föreningarna upphörde med sin verksamhet. I de övriga föreningarna upphörde avgiftsbetalningen för försäkringar avseende LO-anslutna medlemmar och försäkringarna blev nedsatta till fribrev. Föreningarna blev fribrevskassor.

Även antalet begravningskassor samt sjuk- och begravningskassor minskade kraftigt, mellan åren 1948 och 1973 med 70–80 %. En väsentlig anledning var de stigande förvaltningskostnaderna i kombination med låga avgifter och små försäkringsbelopp, vilket föranledde försäkringsinspektionen att verka för en rad ändringar av begravningshjälpssamheten genom att förmå mindre föreningar att gå upp i större. Många av begravningskassorna likviderades eftersom de inte nådde upp till det i lagen föreskrivna minsta antalet medlemmar. Det totala antalet medlemmar i dessa föreningar uppvisade också en betydligt lägre procentuell minskning än antalet föreningar.

Det totala medlemsantalet i föreningarna ökade fram till år 1952 trots att antalet föreningar under denna tid minskade. Härefter inträdde en minskning av antalet medlemmar i föreningarna. Minskningen berörde antalet försäkrade i sjukkassor, begravningskassor samt sjuk- och begravningskassor. Antalet medlemmar i pensionskassorna fortsatte däremot att öka.

2.2.2 Utvecklingen fr.o.m. 1973

Den kraftiga nedgången av antalet understödsföreningar har fortsatt även efter införandet av UFL. Av de totalt 355 understödsföreningar som fanns vid utgången av år 1972 likviderades under åren 1973–1988 långt över hälften eller 213. Särskilt kraftig har nedgången varit när det gäller sjukkassorna. Främsta anledningen till detta är de ändringar som genomfördes i lagen om allmän försäkring. Fr.o.m. 1974 utges sjukpenning från den allmänna försäkringen med 90 % av inkomsten (upp till 7,5 gånger basbeloppet). Hösten 1972 trädde överenskommelsen mellan SAF och LO om avtalsgruppsjukförsäkring (AGS) i kraft, som kompletterade den sjukpenning från allmän försäkringskassa som utgår till LO-anslutna anställda.

Med hänsyn till det obetydliga utrymmet för kompletterande sjukpenningförsäkring angav försäkringsinspektionen i olika cirkulär regler för sjukpenningförsäkring i understödsföreningarna. Reglerna blev stränga och medförde att flertalet föreningar som före 1974 meddelade sjukpenningförsäkring inte kunde fortsätta att utge sjukpenning utan blev mer eller mindre tvungna att lägga ned sin sjukpenningverksamhet. Många föreningar övergick till att i stället meddela andra försäkringsförmåner som t.ex. sjukvårdsersättning och begravningshjälp eller lade helt ner sin verksamhet.

Antalet sjukkassor samt sjuk- och begravningskassor som meddelade sjukhjälp i form av enbart sjukpenning uppgick således år 1973 till 70, medan motsvarande antal vid utgången av år 1988 var endast 7. I gengäld hade antalet föreningar som meddelade enbart sjukvårdsersättning under denna tid ökat från 18 till 19.

Ännu tydligare blir minskningen av sjukpenningverksamheten vid en jämförelse av antalet sjukpenningdagar åren 1973 och 1988. För år 1973 uppgick de sålunda till ca 1,1 milj. medan motsvarande antal dagar för år 1987 endast var ca 46 000. Vid slutet av år 1955 var 279 826 medlemmar försäkrade för sjukpenning i andra understödsföreningar än erkända sjukkassor. Vid slutet av år 1988 var endast 7 165 medlemmar försäkrade för sjukpenning i dessa föreningar. Flertalet av dessa medlemmar torde vara pensionärer (fr.o.m. 1989 torde samtliga anställda, även de i statens tjänst, erhålla full ersättning för inkomstbortfall vid sjukdom).

I några sjuk- och begravningskassor avvecklades sjukhjälpverksamheten varefter föreningarna fortsatte som rena begravningskassor.

Den kraftiga minskningen när det gäller begravningskassor samt sjuk- och begravningskassor har fortsatt under denna period. Vid utgången av år 1972 uppgick antalet föreningar som meddelade kapitalförsäkring till 211, varav 151 var rena begravningskassor. Vid utgången av år 1988 var motsvarande siffror 77 resp. 61. En väsentlig orsak till det stora antalet nedläggningar var att skälighetsprincipen genom införandet av UFL blev tillämplig på understödsföreningarna. De stigande förvaltningskostnaderna och urholkningen av kapitalförsäkringsbeloppen skapade svårigheter för föreningarna att leva upp till skälighetskravet. Efter påstötningar från försäkringsinspektionen likviderades därför ett stort antal föreningar med eller utan överlåtelse av försäkringsbeståndet på andra understödsföreningar. Det totala antalet medlemmar i begravningskassorna har minskat under perioden från ca en halv miljon år 1973 till ca 315 000 år 1988. En väsentlig anledning till detta är, förutom att antalet föreningar minskat, de begränsningar som förbudet mot affärsmässig verksamhet och maximibeloppet för kapitalförsäkring innebär för de öppna begravningskassorna att hävda sig gentemot försäkringsbolagen när det gäller att rekrytera nya medlemmar. Härtill kommer också att tjänstegrupplivförsäkring blivit mycket vanligare under denna tid. I denna ingår begravningshjälp.

Även beträffande pensionskassorna skedde totalt sett en minskning. Av de 91 pensionskassorna vid utgången av år 1972 fanns vid utgången av år 1988 endast 51 fortfarande kvar. Antalet medlemmar i pensionskassorna har dock genomsnittligt fortsatt att öka under perioden. Anledningen är att ITP-kassornas verksamhet ökat.

Under år 1973 började t.ex. Konsumentkooperationens pensionskassa att även meddela särskild tilläggspension inom Kooperationen med stöd av en överenskommelse mellan Kooperationens Förhandlingsorganisation och LO.

Genomsnittsåldern i de kvarvarande föreningarna har, med undantag av ITP-kassorna, under efterkrigstiden stadigt ökat medan nyrekrytering-

en sjunkit. Detta har varit särskilt märkbart i de minsta understödsföreningarna och av naturliga skäl särskilt då i de föreningar som stängts för nyinträde. Samtidigt måste påpekas att det i många föreningar, även bland de mindre, görs stora ansträngningar att anskaffa nya medlemmar, vilket lett till att dessa föreningar ökat i medlemsantal under senare år.

2.2.3 De nya understödsföreningarna

Sedan UFL infördes har endast ett fåtal nya föreningar bildats. År 1974 registrerades begravningskassan Gåvobrevet, som närmare beskrivs i avsnittet om medlemskap och övriga försäkringsvillkor. En lokal fackföreningsavdelning bildade år 1977 en begravningskassa, som numera är likviderad. Därefter dröjde det ända till år 1986 innan en ny understödsförening inregistrerades. Denna förening, som hette Polisförbundets Försäkringsförening och meddelar pensionsförsäkring åt medlemmar i Svenska Polisförbundet, har emellertid upphört med sin verksamhet med utgången av år 1989.

Anledningen till att Polisförbundets Försäkringsförening bildades var enligt uppgifter från föreningen att representanter för Polisförbundet tog kontakt med olika försäkringsbolag för att inhämta offerter på pensionsförsäkringar. Då något tillfredsställande resultat inte erhöles tog Polisförbundet kontakt med försäkringsbolaget SPP. SPP kunde inte stå som försäkringsgivare till denna form av pensionsförsäkring då SPP inte hade koncession för annan grupp-försäkring än tjänstegrupp-försäkring. I stället bildades en understödsförening som förvaltades av SPP. Från och med år 1990 skall i stället Polisförbundets medlemmar erbjudas en motsvarande försäkringslösning i SPP:s nybildade dotterbolag SPP Grupp Försäkringsaktiebolag.

Under våren 1988 registrerades vidare Volvoresultatats försäkringsförening, som har till ändamål att i enlighet med stadgarna meddela kombinerad ålders- och efterlevandepension. Vid utgången av år 1988 hade ca 15 000 personer anmält sig till föreningen. Berättigade till inträde i föreningen är anställda i Volvokoncernen vilka är destinatörer till (ung. motsvarande andelsägare i) Stiftelsen Volvoresultat. Bakgrunden till bildandet av denna förening är i princip detsamma som för Polisförbundets Försäkringsförening. Till skillnad mot Polisförbundets Försäkringsförening avser emellertid Volvoresultatats Försäkringsförening att fortsätta med verksamheten. Med undantag för ränteantagandet skall emellertid försäkringsvillkoren anpassas till att överensstämja med dem som gäller för grupp-försäkringar som meddelas av SPP Grupp och redovisas under avsnittet Medlemskap och övriga försäkringsvillkor (13.1).

Bakgrunden till föreningen är följande.

Volvokoncernen tillämpar ett vinstandelssystem i form av resultatbonus. Systemet innebär att medel avsätts till resultatfonder de år koncernens resultat är tillräckligt högt och bygger på ett avtal mellan AB Volvo och de fackliga organisationerna.

Stiftelsen Volvoresultat bildades vid årsskiftet 1982/83 då samtidigt det första avtalet om resultatbonus träffades. Totalt finns, inklusive bonus

för år 1988, ca 1,2 mdr kr. i fonderna. Antalet anslutna uppgår till ca 50 000. En genomsnittlig resultatbonus för en anställd uppgår för närvarande till drygt 39 000 kr. om denne varit med i systemet hela tiden. Avsättning till resultatfond sker särskilt för varje år som resultatbonus uppkommit. Samtliga resultatfonder redovisas var för sig och förvaltas av stiftelsen. En resultatfond är i princip bunden i fem år. De avsatta medlen placeras i aktier.

Under tiden pengarna förvaltas i resultatfonden erlägger stiftelsen statlig inkomstskatt, förmögenhetsskatt och omsättningsskatt på aktier. Någon beskattning av den anställda såvitt gäller dessa medel sker inte under den tid pengarna förvaltas i resultatfonden. Vid utskiftning skall det utskiftade värdet deklareras som inkomst av tjänst.

Enbart under år 1989 har anställda som erhållit utskiftning valt att teckna pensionsförsäkringar för ca 126 milj. kr. Härtill kommer möjligheten för de anställda att göra ytterligare avgiftsinbetalningar. Förra året inflöt på detta sätt ca 11 milj. kr. Detta gör sannolikt Volvoresultats Försäkringsförening till den understödsförening som efter Konsumentkooperationens pensionskassa har högst avgiftsinkomst för år 1989. Från och med år 1991 kommer emellertid de utskiftade beloppen från stiftelsen att vara betydligt lägre än i år.

En osäkerhetsfaktor när det gäller försäkringsföreningens framtid är att AB Volvo skall betala sociala avgifter för de utskiftade beloppen som hänförs till resultatbonus för år 1987 och senare år.

Trots detta har emellertid intresset för bildande av liknande pensionsordningar varit starkt även på andra företag. Några liknande föreningar som Volvoresultats Försäkringsförening har dock ännu inte bildats.

Under år 1988 bildades ännu en understödsförening, SPP:s Försäkringsförening, som meddelar pensionsförsäkring i form av frivillig grupp-försäkring med kombinerad temporär ålders- och efterlevandepension. Som medlem i föreningen kan antas den som är anställd vid SPP eller något av dess dotterbolag. Verksamheten administreras av SPP Grupp enligt särskilt förvaltningsavtal mellan föreningen och bolaget. Detsamma gäller i fråga om kapitalförvaltningen.

Eftersom endast en understödsförening trädde i likvidation under år 1988 blev detta år det första året sedan 1930-talet då det totala antalet understödsföreningar ökade (under 1989 sjönk dock antalet föreningar igen).

Lantbrukarnas Pensionskassa-Försäkringsförening, som registrerades 1989, började sin verksamhet under år 1990. Föreningen som skall vara avsedd för lantbrukare skall bedriva sin verksamhet i två avdelningar. I avdelning I meddelas kollektiv jordbrukarpension i form av temporär ålderspension till jordbrukare verksamma inom det prisreglerade produktområdet och i avdelning II frivillig temporär ålders- och efterlevandepension till medlemmar i Lantbrukarnas Riksförbund, LRF. Premierna vid kollektiv jordbrukarpension finansieras genom belopp som erhållits vid LRF:s prisförhandlingar med statens jordbruksnämnd.

Under 1989 registrerades ytterligare två nybildade föreningar, Eurocs Försäkringsförening och KABs Försäkringsförening som understödsföre-

ningar. KAB är förkortning för Arbetsgivarorganisationen för Kooperativa och Allmännyttiga Bostadsföretag.

Eurocs Försäkringsförening har som ändamål att meddela pensionsförsäkring i form av frivillig grupp-försäkring med temporär ålders- och efterlevandepension. Som medlem i föreningen kan antas den som är anställd inom Eurockoncernen i Sverige. Även maka, make eller sambo till sådan anställd kan som medförsäkrad bli medlem i föreningen. Avgifter till föreningen erläggs av medlemmarna.

Även KABs Försäkringsförening har som ändamål att meddela pensionsförsäkring i form av kombinerad temporär ålders- och efterlevandepension. Den som är anställd eller under inträdesåret varit anställd vid företag anslutet till KAB kan bli medlem i föreningen. Vidare kan maka, make eller sambo till sådan anställd som medförsäkrad antas som medlem i föreningen. Avgifter för medlemmarna betalas till övervägande del av vederbörande arbetsgivare och föreningen kan därför i stort sett anses vara en tjänstepensionskassa.

För verksamhetens administration och föreningarnas medelsförvaltning i de båda föreningarna gäller de särskilda bestämmelser som träffats mellan KABs Försäkringsförening och SPP Grupp.

Örebro-Missionens försäkringsförening har registrerats 1990. Föreningens medlemmar är anställda hos Örebro-Missionen och vissa till detta samfund knutna församlingar, organisationer och företag. Föreningen meddelar ålderspension. Premierna uttas genom kapitaltäckning från vederbörande arbetsgivare (passiva medlemmar) med samma procentsats av den uppburna lönen för alla aktiva medlemmar.

Den inriktning på bildande av nya understödsföreningar med individuella pensioner och tjänstepensioner som nu framträtt är ett utslag av det ökade intresset för tecknande av försäkringar som vuxit fram på senare år. I samband med detta intresse har också uttryckts ett behov av att inom ramen för det egna företaget eller fackföreningen kunna erbjuda försäkringar.

Eftersom UFL inte uppställer något krav på maximibelopp för utfästa pensioner kan en understödsförening i princip erbjuda samma produkt som ett försäkringsbolag. Då de formella kraven är mindre långtgående i UFL än i FRL är det också möjligt att en understödsförening kan meddela en smidigare försäkringslösning än ett försäkringsbolag kan göra.

Några nya sjukkassor har inte bildats. Enligt UFL måste medlemmarna själva svara för medlemsavgifterna i dessa kassor. En sjukkassa skulle på grund av förbudet mot överförsäkring i princip endast kunna meddela ersättning för sjukvårdskostnader. Avgiften skulle inte bli avdragsgill för medlemmarna. Begravningskassor är förhindrade att meddela större kapitalförsäkringar än 15 000 kr. för varje medlem. Försäkringsbolagen har inga sådana begränsningar när de meddelar grupplivförsäkring. Vid tjänstegrupplivförsäkring och annan grupplivförsäkring är det vanligt att ett särskilt belopp, i regel ett halvt basbelopp, utgår till dödsboet för att täcka kostnader i samband med begravningen.

Under de senaste åren har försäkringsbolagen emellertid börjat ta fram nya och mer flexibla pensionsförsäkringar. Med början hösten 1988 har också olika försäkringsbolag börjat ta fram nya former av gruppensionsförsäkringar. Ett exempel på detta är det våren 1989 bildade försäkringsbolaget SPP Grupp. Fr.o.m. år 1990 kan också bildas försäkringsbolag som meddelar s.k. unit linkedförsäkring.

De arbetstagare som omfattas av ITPK kan sedan halvårsskiftet 1990 själva välja försäkringsgivare. Nu finns möjlighet att teckna sådan försäkring hos samtliga livförsäkringsbolag. Diskussioner pågår emellertid för att åstadkomma egna företagsanknutna varianter.

I vilken utsträckning denna nya konkurrenssituation kommer att påverka bildandet av nya understödsföreningar är hösten 1990 svårt att överblicka. Härtill kommer de allmänna förändringar som kan väntas på försäkringsmarknaden som en följd av reformeringen av inkomstbeskattningen och vidgade möjligheter att teckna försäkringar utomlands i samband med att valutaregleringen avskaffats.

2.2.4 Några större understödsföreningar

Konsumentkooperationens pensionskassa försäkringsförening, bildades år 1942. Kassan svarar för över hälften av av det totala medlemsantalet i pensionskassorna eller ca 121 000 år 1988 vilket samtidigt gjorde föreningen till den såvitt gäller medlemsantalet näst största understödsföreningen. Kassans avgifter och fonder uppgick år 1988 till ca 456 milj. kr. resp. 6,1 miljarder kr., vilket motsvarar 40 % resp. 30 % av samtliga föreningsavgifter resp. fonder.

Kassan förvaltas av Kooperationens pensionsanstalt (KP), en ideell förening som även förvaltar en för hela konsumentkooperationen gemensam pensionsstiftelse. Kassan meddelar försäkring enligt pensionsplanerna KTP (kooperationens tilläggspension) för tjänstemän och STPK (särskild tilläggspension inom konsumentkooperationen) för arbetare. Verksamheten är uppdelad efter pensionsplanerna på två olika verksamhetsgrenar med skilda redovisningar. Kassan skall även meddela individuell ålders- och efterlevandepension.

I kassan finns såväl passiva som aktiva medlemmar. Passiva medlemmar utgörs i den första verksamhetsgrenen av Kooperativa förbundet (KF), förbundets dotterföretag, samt andra till Kooperationens Förhandlingsorganisation (KFO) anslutna företag. Som passiv medlem kan också antas företag och organisationer med anknytning till folkrörelserna. I den andra avdelningen utgörs de passiva medlemmarna av företag anslutna till KFO vilka har anställda som omfattas av avtalet om STPK. Aktiva medlemmar i kassan är anställda i dessa företag som genom avtal mellan företaget och kassan anslutits till kassan. Föreningsstämmans uppgifter utövas av en särskild överstyrelse, till vilken personalorganisationer och KF väljer hälften var av ledamöter. Även kassans styrelse skall enligt stadgarna sammansättas på detta sätt. Styrelsen utser verkställande direktör och aktuarie.

Pressens Pensionskassa försäkringsförening (PP) är den äldsta ITP-kassan och grundades år 1882. Medlem i PP kan den bli som antingen är anställd på ett tidningsföretag, annat nyhetsföretag eller företag som stödjer sådan verksamhet, eller arbetar som fristående publicist. Inträde i föreningen kan ske individuellt eller kollektivt. Försäkring kan tecknas individuellt eller kollektivt enligt anslutningsavtal.

Föreningsstämmans uppgifter utövas av särskilt utsedda 15 fullmäktige. Av dessa skall enligt stadgarna sju utses av Tidningarnas Arbetsgivareförening (TA) och fyra av Svenska Journalistförbundet (SJF), två av Handelstjänstemannaförbundet och en av Handelsanställdas Förbund. TA och SJF tillsätter tre styrelseledamöter vardera. En fullmäktig utses av parterna gemensamt till ordförande. Antalet medlemmar uppgick vid utgången av år 1988 till ca 14 000.

Fonderna uppgick vid samma tidpunkt till ca 1,6 miljarder kr. i bokförda värden. En förhållandevis stor andel av tillgångarna utgörs av fastigheter i Stockholm med ett totalt marknadsvärde om ca 2 miljarder kr.

Sveriges Köpmannaförbunds Pensionskassa (KPK) försäkringsförening grundades år 1946 och är liksom de två föregående föreningarna en ITP-kassa. Av KPK:s 6 559 medlemmar vid utgången av år 1988, omfattades dock endast 1 447 av ITP-planen. Övriga medlemmar är individuellt anslutna. Under avsnittet "Medlemskap och försäkringsvillkor" redovisas närmare de villkor som gäller för den individuella pensionsförsäkringen. KPK kan inte själv tillhandahålla grupplivförsäkring. I stället förmedlar en till KPK anknuten ideell förening, Köpmännens Pensionskassa, sådana försäkringar från ett par försäkringsbolag. För inträde i KPK krävs medlemskap i Sveriges Köpmannaförbund eller anställning hos medlemmar av detta förbund. Såvitt gäller ITP-planen kan medlemskap i kassan även erhållas genom ett av vederbörande arbetsgivare träffat avtal. Av styrelsens nio ledamöter skall tre väljas av Köpmannaförbundet, medan fem skall väljas av föreningsstämman. Vidare skall den av styrelsen utsedda verkställande ledamoten ingå i styrelsen.

Fonderna uppgick vid 1988 års utgång till ca 1,2 miljarder kr.

Även inom *AP, Arkitekternas pensionskassa* försäkringsförening, grundad 1955, förekommer individuella avtal. Denna del av AP:s verksamhet startades år 1983 och avser individuell tjänstepension för personer tillhörande den s.k. frikretsen enligt ITP-planen. Dessa försäkringar är fortfarande av mindre omfattning. Medlemmar i SAR (Sveriges Arkitekters Riksförbund) och vissa med detta närstående föreningar samt anställda hos dessa äger rätt att inträda i AP.

Enligt stadgarna ingår i styrelsen fyra representanter vardera från arbetsgivar- resp. arbetstagsidan. Vidare ingår en representant från Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges Industritjänstemannaförbund, Arkitektförbundet och SAR. Slutligen ingår en av styrelsen utsedd särskild ledamot i styrelsen. Antalet medlemmar i AP uppgick vid utgången av år 1987 till 4 145 medan fonderna vid samma tidpunkt uppgick till ca 1 miljard kr.

Två betydelsefulla ITP-kassor med likartad uppbyggnad är *Sparinstitutens Pensionskassa* försäkringsförening och *Försäkringsbranschens Pensionskassa* försäkringsförening (FPK), bildades i mitten av 1940-talet efter överenskommelse mellan vederbörande arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer.

Som passiva medlemmar i de två kassorna kan antas spar- och kreditinstitut resp. försäkringsföretag och centralorgan för dessa företag. Aktiva medlemmar är anställda hos dessa institut och företag som genom avtal mellan instituten och företagen anslutits till kassorna. Några av de största försäkringsbolagen har egna försäkringslösningar åt sina tjänstemän. Dessutom finns olika pensionsstiftelser kvar hos vissa bolag. FPK biträder vid förvaltningen av några av dessa stiftelser.

De beslutande organen och styrelserna i de båda kassorna är till lika delar sammansatta av arbetsgivar- och arbetstagarrepresentanter. Sparinstitutens pensionskassa hade vid 1988 års utgång 27 308 aktiva medlemmar medan fonderna vid samma tidpunkt uppgick till ca 3 miljarder kr. I FPK var vid 1988 års utgång antalet medlemmar 11 163 medan fonderna vid samma tidpunkt uppgick till ca 2,7 miljarder kr. I stadgarna för Sparinstitutens pensionskassa föreskrivs att kassan i princip hos varje anslutet sparinstitut skall placera ett belopp som motsvarar den del av premiereserven som belöper på institutets försäkringar i kassa.

FPK förvaltar vidare kapitalet i Försäkringsbranschens understöds-kassa (FUK), som är ett enkelt bolag. FUK ger bidrag till tjänstemän för socialt angelägna ändamål.

Sveriges Kommunalanställdas Pensionskassa — Försäkringsförening (SKP) är den mest betydande fribrevkassan med 15 702 aktiva medlemmar vid 1988 års utgång medan fonderna uppgick till ca 1,6 miljarder kr. vid samma tidpunkt. En avdelning inom kassan skall meddela kollektiv familjepension. Passiva medlemmar är kommuner och företag av kommunalt intresse. Aktiva medlemmar är anställda hos dessa kommuner och företag. Föreningsstämmans funktioner utövas av en fullmäktigeförsamling som väljs på tre år. Enligt stadgarna har Svenska Kommunförbundet 83 % av rösterna på fullmäktige, medan Svenska Landstingsförbundet har 7 %. Resterande röstandelar innehas av arbetstagarorganisationer. En betydande del av placeringarna har skett i kommunlån.

Liksom när det gäller Konsumentkooperationens pensionskassa administreras SKP av en ideell förening, som i detta fall heter Kommunernas Pensionsanstalt (KPA). Inom KPA finns två medlemmar, Svenska Kommunförbundet och Svenska Landstingsförbundet. Förutom SKP förvaltar KPA även Kommunernas Försäkringsaktiebolag (KFA), som meddelar tjänstegrupplivförsäkring åt anställda på det kommunala området.

Den största sjuk- och begravningskassan är *ASB-Asea-personalens Försäkringsförening* med 29 588 medlemmar vid 1988 års utgång och fonder om ca 37 milj. kr. vid samma tidpunkt. Anställda vid ASEA i Sverige som tillhör en personalgrupp för vilka avtal om obligatorisk anslutning träffats är skyldiga att som medlemmar inträda i föreningen. Föreningsstämman består av särskilda ombud, som väljs på två år i

lokala val på de olika ASEA-företagen ute i landet. Styrelsen väljs på tre år och skall bestå av tre ledamöter valda av föreningsstämman och två utsedda av Aseakoncernen.

Den näst största sjuk- och begravningskassan är *Volvo Verkstadsklubbs Försäkringsförening* med 12 782 medlemmar vid utgången av år 1988 och fonder om 10 milj. kr. vid samma tidpunkt. Anställda i Volvokoncernen i Göteborg och som är medlemmar av Svenska Metallindustriarbetareförbundet anses anslutna till föreningen i och med anställningen. Dock finns möjlighet att reservera sig mot anslutningen. Medlem utträder då anställningen i Volvokoncernen upphör.

Den största begravningskassan är Försäkringsföreningen *Livkronan* som går tillbaka till år 1861. Med sina 131 063 medlemmar vid 1988 års utgång är den dessutom till medlemsantalet största understödsföreningen. Kassan fick sitt nuvarande namn vid en sammanslagning av en stor öppen begravningskassa i Norrköping och Ålderdomsförbundet i Stockholm, som också var en stor begravningskassa. Verksamheten förlades till Norrköping. Under åren har på olika sätt försäkringsrörelsen i över 300 understödsföreningar överlåtits till Livkronan varav 25 sedan 1975.

Styrelsen har sitt säte i Norrköping, men verksamhetsområdet omfattar hela Sverige. Livkronan är en öppen förening. Alla i Sverige bosatta personer under 70 år har således möjlighet att bli medlemmar i begravningskassan.

Föreningsstämmans uppgifter utövas av en fullmäktigeförsamling. Val till denna äger rum bland medlemmarna vart fjärde år. Medlemmarna indelas därvid i olika regionala valkretsar. Fonderna uppgick vid 1988 års utgång till ca 233 milj. kr.

Den näst största begravningskassan är *Allmänna Begravningsfonden-Trygghet*, försäkringsförening, med 78 161 medlemmar vid 1988 års utgång. Fonden bildades år 1932 som ett resultat av att Centralsjukkassan Värfast-Stockholm (sedermera Stockholms erkända Centralsjukkassa) måste avskilja sin begravningshjälpverksamhet i samband med att kassan blev en erkänd sjukkasse. Fonden har ett nära samarbete med begravningsföreningen Fonus, konsumentkooperationens och folkrörelsernas begravningsorganisation varvid ombudersättning utges. Även till fonden har under senare år ett stort antal begravningskassor överlåtit sina rörelser. Inte mindre än 144 understödsföreningar har sålunda gått upp i fonden, antingen genom överlåtelse direkt till fonden eller genom överlåtelse till föreningar som i sin tur överlåtit sina tillgångar till fonden.

Fonden är en öppen understödsförening och är öppen för alla under 60 år eller vid engångspremie 75 år. Medlemmar kan anslutas till föreningen såväl individuellt som kollektivt. Vart tredje år sker bland medlemmarna val till en fullmäktigeförsamling. Styrelseledamöterna väljs på två år. Val sker av ungefär halva antalet styrelseledamöter åt gången. Fonderna uppgick vid 1988 års utgång till ca 164 milj. kr.

Försäkringskassan *Funebris* (försäkringsförening) grundades år 1933 och meddelar kapitalförsäkring vid dödsfall. Av stadgarna framgår att medlemskapet innebär ett uppdrag åt Funebris att genom begravningsbyrå

som antagits som ombud ombesörja begravning eller kremering. Funebris samarbetar för detta ändamål med Sveriges Begravningsentreprenörers Förbund. Alla som inte fyllt 70 år har möjlighet att bli medlemmar av Funebris. Personer som inte uppfyller stadgarnas krav på ordinarie medlemmar har i vissa fall möjlighet att genom en engångspremie ansluta sig till Funebris. Vart tredje år sker val bland medlemmarna till en fullmäktigeförsamling. Antalet medlemmar uppgick vid 1988 års utgång till 26 017 och fonderna uppgick vid samma tidpunkt till ca 49 milj. kr. Funebris utger ombudersättning.

Svenska Eldbegängelsekassan försäkringsförening bildades år 1932 på initiativ av Svenska Eldbegängelseföreningen. Sistnämnda förening, som numera sammanslagits med Sveriges kyrkogårds- och krematorieförbund (SKKF), är en ideell organisation med uppgift att verka för forskning och utveckling inom kyrkogårds- och krematoriesektorn i landet. Kassan är en öppen understödsförening. Alla i Sverige bosatta personer kan erhålla medlemskap i kassan. Vidare kan kollektivanslutning ske. Enligt stadgarna har kassan till uppgift att ombesörja och inom ramen för försäkringssumman bekosta medlems begravning. Kassan skall därvid träffa överenskommelser med lämpliga begravningsbyråer om prislistor. I Stockholm berättigar medlemskap i kassan till rabatt då Ignis Eldbegängelseförenings begravningsbyråer i Stockholm anlitas. Föreningsstämmans funktioner utövas av en fullmäktigeförsamling som väljs av föreningsmedlemmarna på tre år. Valen sker landsdelsvis, varvid Stockholm räknas som en särskild landsdel. Landsdelarna röstar olika år. Dessutom ingår styrelseledamöterna i fullmäktige. Styrelsen består av fem personer samt den verkställande ledamoten. Även denna kassa använder sig av ombud och utger ombudersättning.

Kassan har gemensam administration med SKKF, Svenska Eldbegängelseföreningen och Stockholms Eldbegängelseförening. Antalet medlemmar i kassan uppgick vid 1988 års utgång till 28 720 och fonderna uppgick vid samma tidpunkt till ca 68 milj. kr.

Den största kvarvarande begravningskassan med anknytning till ordenssällskapen är FGDO:s (Förenade Gamla Druid-Ordens) i Sverige understödsförening med 4 890 medlemmar vid utgången av år 1988.

2.2.5 Samarbetsorgan

Till skillnad mot vad som gäller inom t.ex. försäkringsbranschen finns inte någon allmän organisation för understödsföreningar.

Svenska Livförsäkringsföreningars Riksförbund (SLR) är en sammanlutning av understödsföreningar som meddelar kapitalförsäkringar avsedda att bestrida begravningskostnader. Inom SLR finns för närvarande 14 begravningskassor samt sjuk- och begravningskassor, däribland de största, med tillsammans över ca 300 000 medlemmar.

De Fria Sjukassornas Förbund, som organiserade understödsföreningar som utgav sjukhjälp, har upplösts.

2.3 Gällande lagstiftning

2.3.1 Inledning

Vid utformningen av de nuvarande bestämmelserna för understödsföreningar togs stor hänsyn till den dåvarande lagstiftningen beträffande de ekonomiska föreningarna samt på försäkringsrörelse- och försäkringsavtalsområdet.

2.3.2 Lagen om ekonomiska föreningar

Lagens principer

Utmärkande för en ekonomisk förening är enligt 1987 års lag om ekonomiska föreningar (nr 667), nedan kallad EFL, att föreningen genom ekonomisk verksamhet skall främja sina medlemmars ekonomiska intressen och att medlemmarna skall delta i verksamheten som konsumenter, leverantörer eller på annat sätt. Genom kravet på deltagande i verksamheten ges den ekonomiska föreningen en kooperativ karaktär. Denna kooperativa inriktning understryks ytterligare av att medlemskapet i princip skall vara öppet, att varje medlem som huvudregel skall ha en röst samt av att utdelning av eventuella överskott skall ske i förhållande till varje enskild medlems deltagande i verksamheten.

Nyheter i lagen

EFL ersatte 1951 års lag om ekonomiska föreningar. Redan före EFL hade vissa partiella reformer skett av föreningslagstiftningen. År 1980 infördes sålunda skärpta bestämmelser om redovisning och revision, bl.a. krav på särskild koncernredovisning. Genom en lagändring år 1984 infördes möjligheter att genom s.k. förlagsinsatser ta till sig riskbärande kapital.

EFL innebär framför allt en modernisering och förenkling av nuvarande bestämmelser. Bland nyheterna märks bl.a. regler om verkställande direktör och om effektivare revision. Bestämmelserna om föreningsledningens medborgarskap och bosättning har mjukats upp när det gäller nordiska medborgare.

Fusion kan numera genomföras även genom att två föreningar förenas så att de bildar en ny förening samt mellan en moderförening och ett helägt dotterbolag.

Vissa andra ekonomiska föreningar

För vissa ekonomiska föreningar gäller särskilda lagregler. Som exempel på sådana föreningar kan nämnas bostadsrättsföreningar, sambruksföreningar och föreningsbanker. Även understödsföreningar och de erkända arbetslöshetskassorna kan, åtminstone i vissa hänseenden, räknas till denna grupp. Lagarna om bostadsrättsföreningar och sambruksföreningar innehåller talrika hänvisningar till EFL, medan föreningsbankerna genom föreningsbankslagen från år 1987 (nr 620) numera erhållit en självständig lag.

De nuvarande lagarna om understödsföreningar och om arbetslöshetskassor innehåller omfattande hänvisningar till 1951 års lag om ekonomiska föreningar. I avvaktan på nya lagar har hänvisningarna till 1951 års lag fått fortsätta att gälla.

2.3.3 Försäkringsrörelselagen

Försäkringsrörelselagens principer

Försäkringsbolagens verksamhet regleras i 1982 års försäkringsrörelselag (nr 713), nedan kallad FRL. Lagen vilar på ett antal grundläggande principer som syftar till att trygga en sund utveckling av försäkringsväsendet, i första hand genom soliditets- och skälighetsprinciperna.

Soliditetsprincipen innebär att försäkringsbolagens soliditet bör vara sådan att de alltid kan fullgöra sina förpliktelser mot försäkringstagarna. Innebörden av skälighetsprincipen kan sägas vara att försäkringspremierna skall vara skäliga och på ett skäligt sätt fördelas mellan försäkringsstagare. Skälighetsprincipen uttrycks något annorlunda beroende på om det gäller försäkring för vilken skall upprättas s.k. grunder eller för annan försäkring. För grundbunden försäkring uttrycks principen så att kostnaderna skall vara skäliga med hänsyn till försäkringens art. För annan försäkring sägs att premiesättningen skall vara skälig med hänsyn till den risk som försäkringen är avsedd att täcka, nödiga omkostnader för försäkringen samt omständigheterna i övrigt. Av FRL framgår vidare att skälighetsprincipen även omfattar andra villkor än premier.

En annan viktig princip är specialitets- eller separationsprincipen som innebär att med direkt livförsäkringsrörelse inte får förenas försäkringsrörelse som avser annat än personförsäkring.

Slutligen gäller också att försäkringsbolag inte får bedriva annan rörelse än försäkringsrörelse. Dock får bolagen driva sådan verksamhet, t.ex. kapitalförvaltning, som i praktiken är en förutsättning för risktäckningsrörelsen eller ett utflöde av denna. Undantag från denna princip kan medges om det finns särskilda skäl för det.

Medgivande har endast lämnats då det kan anses föreligga garantier för att rörelsen drivs i försäkringstagarnas intresse och att det finns ett naturligt samband mellan den andra rörelsen och försäkringsverksamheten.

Nyheter i försäkringsrörelselagen

FRL ersatte 1948 års lag om försäkringsrörelse. Till grund för den nya lagen låg ett förslag från den s.k. försäkringsrörelseutredningen. Den nya lagen innebar främst en lagteknisk anpassning till 1975 års aktiebolagslag (nr 1385) och 1976 års bokföringslag (nr 125) medan de grundläggande principerna överfördes från 1948 års lag.

En del sakliga ändringar genomfördes dock. Bland dessa kan bl.a. nämnas en total omarbetning av reglerna om redovisning samt en ny avgränsning av koncernbegreppet.

De grundläggande redovisningsreglerna anges inte i FRL utan i bokföringslagen. Genom uttryckliga stadganden undantas dock vissa av bokföringslagens bestämmelser eller ersätts med andra regler.

Vad gäller de kompletterande anvisningar som försäkringsinspektionen avses meddela framhålls bl.a. att de skall utformas så att de främjar en klar och rättvisande översikt av försäkringsbolagets ställning. Såvitt gällde koncernbildning innebär de nya reglerna bl.a. att även andra företag än svenska försäkringsbolag kan vara dotterbolag till försäkringsbolag. Vidare öppnades möjlighet för försäkringsinspektionen att förordna att FRL:s bestämmelser om koncerner skall tillämpas på vissa grupper av ömsesidiga försäkringsbolag som samarbetar i koncernliknande former.

1985 års ändringar i FRL

Från 1948 års lag om försäkringsrörelse överfördes den s.k. behovsprincipen till FRL. Denna princip innebar att koncession för ett nytt försäkringsbolag endast kunde medges om den avsedda rörelsen ansågs behövlig och även annars vara ägnad att främja en sund utveckling av försäkringsväsendet.

Genom en lagändring fr.o.m. år 1985 upphävdes emellertid behovsprincipen. Koncession skall i fortsättningen ges om inte den avsedda verksamheten bedöms som oförenlig med en sund utveckling av försäkringsväsendet.

I samband med denna lagändring övervägdes också om begreppet försäkringsrörelse skulle definieras i FRL. Någon sådan definition infördes inte. I stället angavs i förarbetena ett antal kriterier som i praxis borde kunna ligga till grund för bedömningen. Grundläggande kriterier på försäkringsrörelse anges sålunda vara att verksamheten går ut på att yrkesmässigt göra åtaganden att mot vederlag utge ekonomisk ersättning eller utföra en bestämd prestation vid ovisa händelsers inträffande.

Bestämmelsen om straff för olaga försäkringsrörelse avskaffades och i stället infördes en ordning med förhandsgodkännande och vitesföreläggande.

Efter viss förebild från EG infördes krav på att en koncessionsansökan skall åtföljas av en verksamhetsplan för att komplettera uppgifter i bolagsordning och grunder.

Ytterligare framlagda ändringsförslag

Ovan redovisade lagändringar i FRL byggde på ett förslag från den s.k. försäkringsverksamhetskommittén (FVK). FVK har häfter i olika betänkanden framlagt ytterligare förslag till ändringar i FRL, vilka ännu inte blivit föremål för lagstiftning. Hit hör bl.a. en översyn av soliditets- och skälighetsprinciperna och förslag rörande gruppförsäkring. Dock har vissa begränsade ändringar gjorts. Så har t.ex. livförsäkringsbolagens pantsättningsskyldighet avskaffats.

I sitt slutbetänkande behandlade FVK bl.a. frågor rörande kapitalförvaltning, försäkringssekretess och tillsynen över försäkringsbolagen.

Även den s.k kreditmarknadskommittén har i sitt slutbetänkande förnyelse av kreditmarknaden (SOU 1988:29) behandlat försäkringsbolagens kapitalförvaltning.

2.3.4 Försäkringsavtalslagen

Nuvarande lag

Lagen (1927:77) om försäkringsavtal, nedan kallad FAL, gäller för alla slags försäkringar utom återförsäkring, vissa uppräknade typer av socialförsäkringar samt försäkringar som avses i konsumentförsäkringslagen (1980:38). Lagen gäller således också för understödsföreningar. FAL är i stor utsträckning tvingande. Avtalsfriheten är emellertid fullständig när det gäller frågan om vad försäkringen täcker eller för vilka risker försäkringen skall erbjuda skydd. Huvudförpliktelsen för försäkringstagaren är att betala premien. Vid sidan härav har denne ett antal biförpliktelser. Sålunda har försäkringstagaren bl.a. en upplysningsplikt i fråga om förhållanden som har betydelse för försäkringsgivarens riskbedömning. Om försäkringstagaren försummar upplysningsplikten kan försäkringsgivaren bli helt fri från ansvar.

Försäkringsgivaren kan också ha ett begränsat ansvar jämkat i förhållande till vad som mot bakgrund av den erlagda premien skulle ha gällt om han från början fått korrekta upplysningar, den s.k. prorataregeln, något som aktualiseras bl.a. när försäkringstagaren av vårdslöshet lämnat en oriktig uppgift.

En försäkringsgivare behöver inte utge ersättning till den som uppsåtligt eller vid annan försäkring än livförsäkring även av grov vårdslöshet orsakat den uppkomna skadan. För självmord gäller som huvudregel att försäkringsersättning utgår om tre år förflutit sedan försäkringen tecknades.

Vid dröjsmål med premiebetalning får försäkringsgivaren säga upp försäkringen. Kortare uppsägningstid än tre dagar får inte förekomma.

Genom ett förmånstagarförordnande kan försäkringstagaren förordna att någon annan än han själv skall uppbära försäkringsbeloppet. Ett förordnande kan vara återkalleligt eller oåterkalleligt. Oåterkalleliga förmånstagarförordnanden kan inte utmätas hos försäkringstagaren. Detsamma gäller försäkringar som bygger på regelbundet sparande och tagits på försäkringstagarens eller dennes makes liv.

Förslaget till personförsäkringslag

Försäkringsrättskommittén framlade år 1986 ett förslag till en särskild personförsäkringslag (SOU 1986:56). Efter remissbehandling bereds förslaget f.n. i justitiedepartementet.

Lagen skall i princip gälla för all privat liv-, sjuk- och olycksfallsförsäkring som meddelas av försäkringsbolag. I allt väsentligt är lagen tvingande. Möjligheter till mer vittgående avsteg från bestämmelserna ges bara för kollektivavtalsgrundade försäkringar som vilar på centralt kollektivavtal och vissa med dem besläktade försäkringar för grupper av näringsidkare (t.ex. lantbrukare).

Lagförslaget innebär en reglering av informationen till försäkringstagarna i form av ganska allmänt hållna näringsrättsliga regler om informationsskyldighet för bolaget vid ingående och upphörande av försäkringsavtalet samt under försäkringstiden. Men lagen innehåller även en regel om civilrättsligt ansvar för försäkringsbolaget vid försummad information. Om en försäkringstagare inte får vederbörliga upplysningar om väsentliga avgränsningar i försäkringsskyddet kan avgränsningarna i princip inte åberopas av försäkringsbolaget.

En försäkringssökande får en självständig rätt att teckna den försäkring som försäkringstekniken medger utan att vara beroende av försäkringsbolagets välvilja.

En livförsäkring kan endast sägas upp i förtid av försäkringsbolaget i en del allvarliga fall av kontraktsbrott. Däremot kan försäkringspremien och villkoren i övrigt ändras under försäkringstiden om särskilda omständigheter motiverar det. Vid sjuk- och olycksfallsförsäkring ges vissa vidgade möjligheter att säga upp avtalet i förtid. Som en allmän princip slås fast att en personförsäkrings tekniska värde vid varje tid tillhör försäkringstagaren och skall ställas till hans förfogande senast när försäkringen upphör.

Bestämmelserna om följderna av försäkringstagarens åsidosättande av upplysningsplikten har liberaliserats. Bolagets ansvarsfrihet vid svek m.m. samt prorataregeln består. Undantagsvis skall dock huvudreglerna kunna frångås om de skulle leda till ett resultat som är uppenbart oskäligt mot försäkringstagaren eller hans rättsinnehavare.

Vidare har en särskild s.k. oantastbarhetsregel föreslagits. Enligt denna skall andra oriktiga uppgifter än sådana som meddelas svikligen eller i strid mot tro och heder inte få åberopas när mer än två år har förflutit från det försäkringen tecknades. Karenstiden vid självmord har förkortats från tre till ett år.

Formkravet på förmånstagarförordnanden har skärpts. Förordnanden skall endast kunna ske genom skriftligt meddelande till försäkringsbolaget. Dock föreslås samtidigt införandet av ett s.k. legalt förmånstagarförordnande som skall gälla om försäkringstagaren avlider utan att ha upprättat något särskilt förmånstagarförordnande, vilket får betydelse då bestämmelser om borgenärsskydd och arvsskatt skall tillämpas. Med undantag för mindre belopp typ begravningshjälp skall halva beloppet tillfalla den efterlevande maken medan den andra halvan skall tillfalla övriga arvingar.

Såvitt gäller förhållandet till borgenärerna innebär förslaget vissa viktiga ändringar. Även om någon förmånstagar inte insatts skall en försäkring efter försäkringsfallet under vissa omständigheter vara skyddad mot utmätning. Förutsättningen är att den som skall ha det utfallande beloppet behöver det för sin försörjning och att den försäkrade försörjt eller varit skyldig att försörja den berättigade. Om en arbetsgivare tecknat försäkring på sina anställdas liv kan den i princip inte tas i anspråk för arbetsgivarens skulder.

En annan nyhet i förslaget i förhållande till FAL är att gruppförsäkring och kollektivavtalsgrundad försäkring regleras. För dessa försäkringar

skall många av de regler som annars skall tillämpas på individuell försäkring också gälla. Dessutom ges särskilda regler om bl.a. information och uppsägning av försäkringen och förfoganden över denna. Försäkringsbolaget skall sålunda utfärda försäkringsbesked till de försäkrade. En uppgift i beskedet som avviker från försäkringsavtalet kan åberopas av en försäkrad i god tro, om inte bolaget inom viss tid före försäkringsfallet skickat ut ett nytt besked. Oriktiga uppgifter som lämnats av annan än den försäkrade själv får inte åberopas av bolaget. Förmånstagarförordnande får göras genom att tas in i försäkringsvillkoren.

Vid s.k obligatorisk gruppöförsäkring och vid kollektivavtalsgrundad försäkring är gruppen resp. arbetsgivaren enligt förslaget att anse som försäkringstagare. Den försäkrade behandlas dock som försäkringstagare vid tillämpning av reglerna om förfogande över försäkringen och borgenärsskydd samt i fråga om rätten till försäkringsersättning i övrigt.

2.3.5 Understödsföreningslagstiftningen

Lagen om understödsföreningar från år 1972 (nr 262), nedan kallad UFL, omfattar föreningar för inbördes bistånd som utan affärsmässigt drivande av försäkringsrörelse meddelar annan personförsäkring än arbetslöshetsförsäkring. Beroende på den verksamhet som bedrivs av understödsföreningarna indelas de i pensionskassor, begravningskassor, sjukkassor samt sjuk- och begravningskassor.

Genom UFL infördes kravet på en understödsförening att den skall vara sluten eller avgränsad för en på visst sätt avgränsad persongrupp. Öppna föreningar som registrerats innan UFL trätt i kraft får dock fortsätta sin verksamhet.

Efter förebild av försäkringsrörelselagstiftningen gjordes vidare behovsprincipen tillämplig även på understödsföreningarna.

Understödsföreningar står under tillsyn av försäkringsinspektionen och skall vara registrerade hos denna.

Minsta antalet medlemmar i en understödsförening skall enligt UFL vara 100. I tre fall krävs dessutom att antalet medlemmar uppgår till 500. Det gäller för pensionskassor som endast meddelar förtids- eller efterlevandepension utan samband med ålderspension, för begravningskassor samt sjuk- och begravningskassor som meddelar kapitalförsäkring över 1 000 kr. per medlem och för sjukkassor samt för sjuk- och begravningskassor som meddelar sjukpenning för längre tid än 180 dagar för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd.

Efter mönster av försäkringsrörelselagstiftningen infördes genom UFL, vid sidan av kravet på soliditet, även krav på att stadgarna skall vara så utformade att de uppfyller skälighetsprincipen. Såvitt gäller understödsföreningarna har dock denna princip på så sätt modifierats att hänsyn skall kunna tas till en förenings traditioner och andra särförhållanden som kan känneteckna en förening.

Mot bakgrund av införandet av skälighetsprincipen infördes också bestämmelser om rätt till fribrev eller återköp av försäkring. Möjligheterna att placera de medel som avsatts för försäkringsverksamheten vidgades

betydligt, bl.a. genom införandet av en s.k. fri sektor i försäkringsfonden. Högsta tillåtna kapitalförsäkringsbelopp höjdes kraftigt och uppgår numera till i princip 15 000 kr. för en medlem.

En understödsförening skall minst vart femte år upprätta försäkrings-teknisk utredning. Föreningar som meddelar sjukpenning för högst 180 dagar avseende ett sammanhängande sjuklighetstillstånd och/eller sjukvård ersättning behöver inte upprätta sådan utredning.

Såvitt gäller bestämmelser om styrelse, firmateckning, revision och föreningssammanträden sker direkta hänvisningar till lagstiftningen om ekonomiska föreningar.

Bestämmelserna i FAL har särskild betydelse när det gäller uteslutning av medlemmar samt medlemmars upplysningsplikt. Med stöd av bestämmelsen i 36 § avtalslagen (1915:218) kan vidare försäkringsvillkor jämkas eller lämnas utan avseende om villkoret är oskäligt med hänsyn till t.ex. stadgarnas innehåll eller senare inträffade omständigheter.

2.4 Utländska förhållanden

2.4.1 Finland

Den finska motsvarigheten till understödsförening är understöds-kassa. Med understöds-kassor avses pensionskassor, sjuk-kassor och begravningskassor samt andra kassor och ringar som bedriver social pensionsförsäkringsverksamhet. Den företeelse som i Finland benämns försäkringsföreningar motsvarar inte understödsföreningarna i Sverige utan är mindre ömsesidiga försäkringsföretag som i princip bedriver annan försäkringsrörelse än personförsäkring. De motsvarar närmast de svenska lokala skadeförsäkringsbolagen.

Den nuvarande lagen om understöds-kassor är från år 1942. Våren 1989 lade kommissionen för förnyande av lagstiftningen om understöds-kassor fram ett kommittébetänkande med förslag till en ny lag (kommittébetänkande 1989:16). Av kommittébetänkandet framgår bl.a. följande statistiska uppgifter om understöds-kassorna.

Vid utgången av år 1988 fanns 232 understöds-kassor. Av dessa var 28 pensionskassor, 191 sjuk-kassor och 13 begravnings- och avgångskassor. Av pensionskassorna meddelade 12 kassor lagstadgad pensionsförsäkring. I Finland finns inte någon motsvarighet till de svenska allmänna pensionsfonderna, utan motsvarande tillgångar administreras av understöds-kassor, pensionsstiftelser och enskilda försäkringsbolag. Av sjuk-kassorna förmedlar 108 ersättning enligt lagen om sjukförsäkring.

Under åren 1980–1988 bildades 18 nya understöds-kassor, som alla var sjuk-kassor. Under samma tid likviderades 55 kassor.

Antalet medlemmar i kassorna uppgick vid utgången av år 1987 till ca 354 000 varav ca 102 000 i pensionskassor, ca 199 000 i sjuk-kassor och 53 000 i begravnings- och avgångskassor. Genomsnittliga medlemsantalet var 1 525 medlemmar. Den minsta kassan hade 33 medlemmar och den största 18 610.

Understödkassorna uppbär under år 1987 försäkringsavgifter om totalt ca 1,4 miljarder finska mark (FIM) vilket var högre än för de svenska understödsföreningarna. Denna summa inkluderar inte avgifter och bidrag till sjukkassor enligt lagen om sjukförsäkring.

Avgifterna fördelade sig med ca 262 milj. FIM på sjukkassor, 710 milj. FIM på pensionskassor som meddelade lagstadgad pensionsförsäkring, 454 milj. FIM på övriga pensionskassor och 12 milj. FIM på begravnings- och avgångskassor.

De totala tillgångarna i understödkassorna är lägre än i de svenska understödsföreningarna. Pensionskassornas försäkringsfonder vid utgången av år 1987 uppgick till totalt 7,5 miljarder FIM, sjukkassornas till 16 milj. FIM och begravnings- och avgångskassornas till 37 milj. FIM. Till detta kommer att de finska understödkassorna dessutom har eget kapital, vilket vid 1987 års utgång i pensionskassorna uppgick till 8 milj. FIM, i sjukkassorna till 151 milj. FIM och i begravnings- och avgångskassorna till 27 milj. FIM.

I lagen anges det minsta antal medlemmar en kassa måste ha. Detta minimiantal varierar mellan 30 och 300, beroende på kassans åtaganden gentemot sina medlemmar men skall enligt huvudregeln vara 100.

En understödkassa skall bildas av särskilda stiftare.

En understödkassas stadgar skall bl.a. innehålla bestämmelser om grundfondens eller garantikapitalets storlek och om ränta på detta kapital, vilka som får bli medlemmar i kassan, medlemsavgifternas storlek, eventuella fortlöpande bidrag samt understödets storlek eller grunderna för deras fastställande, om grunderna för fastställande av eventuell tillskottsavgift, om kapitalförvaltningen och om garantigivares och bidragsgivares eventuella risksätt.

Stadgarna skall stadfästas av social- och hälsovårdsministeriet. En kassa kan ha ett särskilt garantikapital. Avgifterna skall fastställas så att de täcker den ansvarighet medlemmarna förorsakar kassan jämte skäligen förvaltningskostnader. Ansvarighetens utjämnande mellan medlemmarna skall ordnas så att den inte äventyrar kassans soliditet. Ministeriet skall fastställa avgifterna eller grunderna för deras beräkning.

Kassa som beviljar sjukhjälp i över ett år eller som beviljar pensioner skall ha en premiereserv. Varje understödkassa skall upprätta en ersättningsreserv. Tillgångar motsvarande premiereserv och ersättningsreserv i kassor som är skyldiga att upprätta premiereserv skall placeras i värdehandlingar på det sätt som social- och hälsovårdsministeriet förordnar.

Understödkassorna står under tillsyn av social- och hälsovårdsministeriet. Alla kassor är förpliktade att tillhöra en central förening, som står under tillsyn av ministeriet.

De röstberättigade utövar sin rösträtt på kassamöten. De röstberättigade kan utse ett särskilt representantskap, som bl.a. kan utse styrelse.

Understödkassa kan även stiftas av en juridisk person, t.ex. ett bolag eller en stiftelse. Om en kassa uppbär fortlöpande bidrag har bidragsgivaren rätt att utse styrelseledamöter om stadgarna medger detta. Enligt lagen får emellertid flera bidragsgivare utse sammanlagt högst hälften av styrelseledamöterna.

Om en understöds-kassa inrättats för anställda hos en viss arbetsgivare kan med arbetsgivarens samtycke i kassans stadgar införas en bestämmelse om de anställda skall anses som medlemmar av kassan. Om en kassa bedriver sådan verksamhet som förutsätts i lagarna om pension för arbetstagarna (APL) eller för företagare (FÖPL) kan, med social- och hälsovårdsministeriets medgivande, i stadgarna införas en bestämmelse enligt vilken representantskapet väljs av vederbörande arbetsgivare- och arbetstagarorganisation.

Beträffande de pensionskassor som enbart bedriver i APL och FÖPL förutsatt verksamhet utövar pensionsskyddscentralen de uppgifter såvitt gäller registrering och tillsyn som social- och hälsovårdsministeriet utövar beträffande övriga kassor.

Vidare avger centralens styrelse yttrande över fastställelse av stadgar. Pensionsskyddscentralen fungerar som en övervaknings- och clearingscentral inom det statligt reglerade pensionssystemet.

Den kommission som utarbetat lagförslaget har även låtit upprätta en sammanfattning av förslaget på svenska. Sammanfattningen ingår som bilaga till detta betänkande. En proposition i frågan väntas under hösten 1990.

2.4.2 Danmark

Understödsföreningar

I Danmark fanns vid 1987 års utgång 30 begravningskassor med totalt ca 187 000 medlemmar. Dessa föreningar regleras i en lag om begravningskassor och kremeringsföreningar från år 1940.

Enligt denna lag förstås med begravningskassor sådana föreningar som har till uppgift att uppbära periodiska avgifter för att betala sina medlemmars begravning eller kremering eller att utge engångsbidrag vid medlemmars död.

Lagen omfattar inte obligatoriskt föreningar med under 100 medlemmar och som ger understöd med mindre än 100 DKK.

Begravningskassor får inte utan tillsynsmyndighetens (Finanstilsynets) samtycke driva annan rörelse än nu angetts.

I lagen ställs upp vissa minimikrav på vad stadgarna skall innehålla. Hit hör bl.a. föreningens ändamål, förutsättning för medlemskap och gottgörelse vid utträde samt medlemmarnas rättigheter och förpliktelser. Vidare skall frågor som redovisning, revision, placering och pantsättning av tillgångar samt användning av överskott regleras i stadgarna. En kassa får inte börja sin verksamhet innan stadgarna godkänts av Finanstilsynet. Styrelsen skall väljas av och bland medlemmarna. De tillgångar som skall täcka kassans förpliktelser gentemot medlemmarna skall placeras som inlåning i danska banker eller i obligationer. Inlåningsbeviset eller värdepapperet skall vara pantförskrivet (båndlagt) till täckande av kassans förpliktelser. Räkenskaper och förvaltningsberättelse skall årligen insändas till Finanstilsynet.

Minst vart femte år skall föreningen dessutom till Finanstilsynet insända uppgift om medlemmarna samt om understödets och bidragens

storlek. Finanstilsynet skall vidare vart femte år gå igenom varje enskild kassas ekonomiska ställning. Finanstilsynet kan därefter utfärda anvisningar om höjning av medlemsavgifter eller nedsättning av understöd.

Pensionskassor

I Danmark fanns vid 1988 års utgång 116 pensionskassor med uppgift att trygga pensionen för de anställda i ett visst privat företag eller koncern. Det totala antalet medlemmar uppgick vid samma tidpunkt till ca 39 000. Endast 31 kassor hade mer än 200 medlemmar. De sammanlagda tillgångarna i pensionskassorna uppgick vid utgången av år 1987 till drygt 21 miljarder DKK.

De nu aktuella pensionskassorna, s.k. "firmapensionskasser", regleras i en särskild lag. En ny lag om tillsyn av firmapensionskassor trädde i kraft i maj 1989.

De pensionskassor som omfattar personer med samma utbildning oavsett var de är anställda, eller anställda och egna företagare vid flera olika företag inom samma bransch, s.k. tvärgående pensionskassor, är till viss del underkastade bestämmelserna i den danska försäkringsrörelselagen.

En företagspensionskassa måste i princip ha minst 50 medlemmar för att själv kunna meddela pension. Verksamheten kan inte börja förrän Finanstilsynet godkänt kassans stadgar och ekonomiska och tekniska grunder samt gett kassan koncession. Vidare måste kassan registreras.

I stadgarna skall bl.a. anges hur stora pensionsbeloppen skall vara samt hur de beräknas och skall utbetalas. Vidare skall anges vilka rättigheter en medlem av kassan har vid utträde eller då kassan upplöses.

Styrelsen skall bestå av en ordförande och ett antal övriga styrelseledamöter. Av dessa skall minst hälften utses av och bland medlemmarna i kassan. En pensionskassa skall ha en av Finanstilsynet godkänd aktuarie vars ställning och funktioner stärkts i den nya lagen. Minst en av revisorerna skall vara statsauktoriserad eller registrerad.

För att inte försvåra för en medlem att byta försäkringsgivare har medlemmen vid utträde ur en pensionskassa rätt till samma ersättning som vid återköp av pensionsförsäkringar i försäkringsbolag.

De tillgångar som skall utgöra täckning för pensionskassans förpliktelser gentemot medlemmarna skall i huvudsak placeras på samma sätt som de tillgångar som skall täcka försäkringsfonden i ett livförsäkringsbolag. Det görs i detta sammanhang inte något särskilt undantag för placering i det företag till vilket kassan är knutet.

Möjligheterna till kapitalplaceringar har utvidgats väsentligt i överensstämmelse med samtidigt genomförda ändringar i försäkringsrörelselagen för tvärgående pensionskassor. Företagspensionskassor kan alltså tillsammans med en annan pensionskassa eller ett försäkringsbolag placera sina tillgångar i en form av investmentbolag som kallas kapitalförmedlingsaktiebolag.

Bestämmelserna om redovisning har anpassats till försäkringslagstiftningen. En anledning till detta är att underlätta uppställning av beräkningsunderlag för realränteskatt. Några bestämmelser om koncernredovis-

ning har emellertid inte införts. Benämningen premiereserv och försäkringsfond har utbytt mot "pensionsavsättningar".

Pensionskassan skall årligen till Finanstilsynet inge årsredovisning samt verksamhetsberättelse. Vidare skall kassan minst varje år låta aktuarien utföra en försäkringsteknisk utredning. Finanstilsynet kan med stöd av denna utredning därefter ålägga kassan att nedsätta sina pensionsåtaganden eller höja intäkterna.

De danska begravningskassorna och firmapensionskassorna omfattas inte av EG:s direktiv om försäkring.

2.4.3 Storbritannien

Den brittiska motsvarigheten till de svenska understödsföreningarna benämns Friendly Societies. Liksom beträffande understödsföreningarna kan deras ursprung ledas tillbaka till de medeltida gillena. De första Friendly Societies tillkom i mitten av 1600-talet.

Deras ändamål var ömsesidig hjälp vid sjukdom, dödsfall, arbetslöshet m.m. Vissa sammanslutningar meddelade endast begravningshjälp för att undvika fattigbegravning, medan andra gav understöd vid sjukdom, olycksfall eller arbetslöshet eller meddelade änke- och ålderspensioner.

Som ett led i deras verksamhet ingick ofta att erbjuda medlemmarna social samvaro på t.ex. den lokala puben eller i anslutning till någon gudstjänstlokal. Den första lagen om Friendly Societies tillkom år 1793. Utvecklingen av Friendly Societies stod i nära samband med arbetarrörelsens framväxt under 1800-talet och de av denna rörelse skapade kooperativa organen. Lagarna om Friendly Societies omfattade även sammanslutningar med annan verksamhet. Sålunda registrerades under dessa lagar världens första moderna konsumentförening som bildades år 1844 av några vävare i Rochdale. Eftersom Friendly Societies i början av 1800-talet var den enda lagliga arbetarorganisationen var det därför vanligt att fackföreningar registrerade sig som Friendly Societies.

År 1801 fanns det i England och Wales över 7 000 Friendly Societies med mellan 600 000 och 700 000 medlemmar. I mitten av 1800-talet upprättades en särskild lagstiftning för kooperativa företag. Antalet Friendly Societies växte och år 1874 fanns det i England och Wales 32 000 Friendly Societies med 4 milj. medlemmar.

Bland Friendly Societies växte under 1800-talet olika ordenssällskap som Odd-Fellows i betydelse på bekostnad av de äldre lokala sammanslutningarna. Ordenssällskapen meddelade i första hand sjuk- och olycksfallsunderstöd. Dessa ordenssällskap spreds även utomlands. I Sverige finns fortfarande fyra mindre understödsföreningar med anknytning till Odd Fellows och en större förening med anknytning till Förenade Gamla Druid-Orden. Begravningshjälp började i stället meddelas av Friendly Societies som bedrev industrial assurance, en försäkringsform som innebär att försäkringsavgifter uppbärs genom personliga hembesök från en gång i veckan upp till varannan månad av särskilda inkasserare.

En tillsynsmyndighet tillkom år 1855. Större lagar rörande Friendly Societies utfärdades år 1875 och år 1896 (för en utförlig redovisning på

svenska av 1896 års lagstiftning kan hänvisas till ett år 1905 utgivet kommittébetänkande angående "Vissa försäkringsanstalter, bilaga IV). Nuvarande bestämmelser för Friendly Societies återfinns i allt väsentligt i 1974 års Friendly Societies Act.

Friendly Societies, i fortsättningen kallade föreningar, kan vara registrerade eller oregistrerade. Registrering av föreningar sker enligt Friendly Societies Act. En oregistrerad förening lyder inte under denna lag. Om en sådan förening meddelar livförsäkring eller annan försäkring som regleras i 1982 års brittiska försäkringsrörelselag är den emellertid underkastad bestämmelserna i den lagen. Den kan inte heller bedriva "industrial assurance". Varken registrerade eller oregistrerade föreningar är juridiska personer. Registrerade föreningar kan emellertid i styrelseledamöternas namn inneha tillgångar och föra talan inför domstol. Oregistrerade kassor saknar dessa möjligheter. De åtnjuter emellertid, liksom de registrerade, vissa skattebefrielser. Av den allmänna bolagslagstiftningen följer att de får ha högst 20 medlemmar.

För registrering krävs bl.a. att föreningarna har minst sju medlemmar och antar särskilda stadgar. Dessa skall bl.a. innehålla bestämmelser om årsredovisning och särskild redovisning för verksamhetsgrenar som inges till tillsynsmyndigheten. Stadgarna skall också innehålla en rätt för en minoritet av medlemmarna att kräva särskild granskning av tillsynsmyndigheten.

En förening som meddelar livränteförsäkring måste till tillsynsmyndigheten redovisa beräkningen av medlemsavgifterna. Beräkningen skall vara godkänd av en kvalificerad aktuarie.

För föreningarna gäller vidare, till skillnad från de engelska försäkringsbolagen, vissa begränsningar vid placering av sammanslutningens tillgångar.

Föreningarna kan utge understöd åt medlemmar och deras anhöriga vid sjukdom, pensionering eller förlust av make eller till avlidna medlemmars efterlevande barn. Understöd kan även utges åt medlemmarna när de blir arbetslösa.

Vidare kan föreningarna meddela kapitalförsäkring för livsfall, dödsfall och födelse samt livränteförsäkring. Försäkring för dödsfall kan tecknas på såväl medlemmarna som vissa av deras närmast anhörigas liv.

Såvitt gäller kapitalförsäkring får den årliga avgift en förening kan uppbära från en medlem uppgå till högst 100 pund. Vid kapitalförsäkring på föräldrars eller farföräldrars liv är högsta försäkringsbelopp begränsat till endast 30 pund.

Enligt lagen kan föreningarna fortfarande försäkra medlemmarnas arbetsverktyg.

En förening kan meddela en eller flera av nu uppräknade understöd eller försäkringar.

Medlemsavgifterna betalas av medlemmarna själva. Lagen förutsätter vidare att medlemmarna är fysiska personer. Någon motsvarighet till de svenska tjänstepensionskassorna där arbetsgivaren ensam betalar avgifterna finns därför inte. I de sammanslutningar som meddelar försäkringar enligt tjänstepensionsordningar kan emellertid en arbetsgivare som är en

juridisk person gå in som medlem för att på detta sätt bidra till pensionsplanen. Föreningarna är vidare oförhindrade att ta emot donationer.

Allt efter verksamhetens huvudsakliga inriktning kan man i Storbritannien, liksom i Sverige, dela in de olika föreningarna i begravningskassor, pensionskassor, sjukkassor m.m. "Hospital and Convalescent Societies" äger antingen egna sjukhus eller sjukhem där medlemmarna kan vårdas eller säkerställer genom donationer till andra sjukhus och sjukhem att medlemmarna kan få vård där.

Det årliga överskottet i föreningarna fördelas på olika sätt. I vissa föreningar ackumuleras överskottet i den fond från vilken kostnaderna för försäkringsfallen utbetalas, medan i andra, s.k. dividing societies, hela överskottet fördelas kontant varje år mellan medlemmarna. Några föreningar, s.k. deposit societies, fungerar som en blandform av bank och försäkringsgivare. I dessa kassor sätts medlemmarnas avgifter in dels på försäkringsfonden, dels på personliga räntebärande konton. Sjukersättning utbetalas dels från försäkringsfonden dels från det personliga kontot. Vid medlemmens dödsfall utbetalas vad som återstår på det personliga kontot.

Föreningarna står under tillsyn av en särskild myndighet, The Registry of Friendly Societies, under finansministeriet, medan tillsynen av försäkringsbolagen utövas av handels- och industriministeriet.

Två viktiga händelser som påverkat Friendly Societies är genomförandet av EG:s livförsäkringsdirektiv från år 1979 och nya regler för hela den brittiska finansmarknaden genom antagandet av Financial Services Act, som trädde i kraft den 1 juli 1988.

EG:s livförsäkringsdirektiv är tillämpliga på de föreningar som meddelar livförsäkring och lång sjukförsäkring och vars årliga premieintäkt överstiger 500 000 ECU (europeiska betalningsenheter). De berörda sammanslutningarna underkastas samma soliditetskrav som de brittiska försäkringsbolagen vad gäller solvensmarginal och garantifond. I stället har de befriats från de inskränkningar i placeringsverksamheten som gäller för andra föreningar. Liksom vad gäller bolagen uppställs för soliditetsberäkningen särskilda regler för värdering av tillgångarna. Av det totala antalet om 486 föreningar som fanns vid utgången av september 1989 var 37 sådana direktivföreningar. De har totalt över 90 % av samtliga föreningars fonder och inkomster av medlemsavgifter.

I EG-direktiven har man varit tvungen att göra en särskild reglering för en form av permanent sjukförsäkring utan uppsägningsrätt som meddelas av Friendly Societies.

Financial Services Act omfattar föreningar som meddelar livförsäkring och viss lång sjukförsäkring. Dessa försäkringsformer jämställs i denna lag med andra finansiella investeringar. Syftet med lagen är att öka skyddet för privata investerare genom bl.a. ökad information om olika investeringsmöjligheter och större krav på investeringsverksamheten. Den nya lagen innebär bl.a. att vissa tillsynsfunktioner får överföras från tillsynsmyndigheten till vissa s.k. självreglerande organisationer, som föreningarna kan bilda för att själva övervaka tillämpningen av Financial Services Act. Hösten 1988 hade 206 föreningar blivit medlemmar av

LAUTRO (Life Assurance and Unit Trust Regulatory Organisation) som även omfattar livförsäkringsbolag.

Som en konsekvens av Financial Services Act har ett antal föreningar under år 1987 bildat en frivillig garantiordning för att stötta varandra och därigenom skydda medlemmarna i en enskild förening som inte kan infria sina förpliktelser mot medlemmarna. I oktober 1989 omfattade denna garantiordning 196 föreningar.

Organisatoriskt finns det tre huvudsakliga grupper av föreningar, nämligen de inledningsvis nämnda ordenssällskapen, som driver sin verksamhet genom särskilt registrerade filialer, "collecting societies", och en tredje grupp som består av de föreningar, vars verksamhet bedrivs direkt utan några särskilt registrerade filialer och som inte heller är "collecting societies".

Det fanns sammanlagt 486 registrerade föreningar vid utgången av september 1989, medan det totala medlemsantalet vid utgången av år 1987 uppgick till knappt 19 miljoner. Av dessa tillhörde ca 16 miljoner någon av de olika "collecting societies". Fonderna uppgick samma år till ca 4 miljarder pund, varav ca 1,9 miljarder pund i "collecting societies".

Antalet ordenssällskap uppgick vid utgången av september 1989 till 20 och deras filialer till totalt ca 2 500 vilket utgjorde en halvering sedan år 1970. Antalet medlemmar i denna grupp uppgick vid utgången av år 1987 till ca 450 000 mot nära 900 000 år 1970.

De olika filialer som kännetecknar denna grupp går i dagligt tal under benämningar som loger eller liknande. I praktiken är de snarare självständiga föreningar än sedvanliga filialer, medan moderföreningen fungerar som centralorganisation.

"Collecting societies" är föreningar som bedriver industrial assurance. Dessa försäkringar regleras i en särskild lag som även omfattar industrial assurance som bedrivs av försäkringsbolag. Försäkringarna, som vanligen endast uppgår till mindre belopp, avser oftast betalning av begravningskostnader vid medlemmens eller dennes anhörigas dödsfall. Försäkringsformen industrial assurance påminner till viss del om den i Sverige tidigare meddelade folklivförsäkringen. Personlig inkassering av premier upphörde i Sverige under 1940-talet.

Även för "collecting societies" kan av statistiken utläsas en stark minskning av antalet föreningar och anslutna medlemmar. År 1970 uppgick således antalet föreningar inom denna grupp till 71 med ett totalt antal försäkringar såvitt avsåg livförsäkring om nära 26 miljoner. Vid utgången av september 1989 uppgick antalet föreningar till 29 och antalet livförsäkringar till ca 16 miljoner vid utgången av 1988.

Också i den tredje gruppen har antalet föreningar kraftigt minskat mellan åren 1970 och 1989, från ca 700 till ca 437. Medlemsantalet sjönk förhållandevis något lägre eller från ca 4 miljoner till 2,6 miljoner vid utgången av 1987.

Trots den redovisade nedåtgående tendensen när det gäller såväl antalet föreningar som medlemsantalet i dessa sker fortfarande en viss nybildning av föreningar. Sedan början av 1980-talet rör det sig därvid så gott som uteslutande om pensionslösningar för delägare i enskilda företag i

form av livränteförsäkringar. Vid utgången av september 1989 fanns 158 sådana föreningar. Dessa utgör också anledningen till att antalet föreningar faktiskt stigit under senare år. Vid utgången av år 1985 var antalet föreningar 421.

Friendly Societies Act omfattar också vissa välgörenhetsorganisationer, låneinrättningar, klubbar för rekreation samt organisationer för understöd av vetenskapliga och kulturella ändamål.

Under den särskilda tillsynsmyndigheten faller också den industrial assurance som bedrivs av försäkringsbolag. Vidare har myndigheten tillsyn över vissa allmännyttiga Kooperationer inom t.ex. konsument- och jordbrukskooperationen. Till denna kategor[*Bi* hör också några enstaka försäkringsbolag. Själva tillsynen över dess utövas av handels- och industridepartementet.

Lagstiftningen om Friendly Societies är f.n. föremål för översyn.

Även i *Republiken Irland* finns Friendly Societies. För dessa gäller fortfarande den under det brittiska styret antagna lagen om Friendly Societies från år 1896, som omnämnts ovan.

2.5 Vissa särdrag beträffande understödsföreningarna

2.5.1 Inledning

En understödsförening kan som framgått av det föregående, åtminstone i vissa hänseenden, karaktäriseras som en ekonomisk förening som bedriver försäkringsrörelse. Av historiska och andra orsaker med hänsyn till verksamheten skiljer sig emellertid understödsföreningarna från såväl ekonomiska föreningar som försäkringsbolag. Åtminstone i början av 1900-talet kan understödsföreningarna i stället sägas ha stått närmare de stiftelser och ideella föreningar som meddelar behovsprövat understöd.

Såvitt gäller jämförelsen mellan understödsföreningar och ekonomiska föreningar redogörs i första hand för skillnaderna när det gäller medlemsrekrytering och medlemsinflytande. När det gäller jämförelsen mellan understödsföreningar och försäkringsbolag är inriktningen i första hand mot skillnaderna i sättet att driva försäkringsrörelse, varvid jämförelsen företrädesvis sker med ömsesidiga livförsäkringsbolag.

2.5.2 Skillnader mellan understödsföreningar och ekonomiska föreningar

Skillnaderna mellan regelsystemet för understödsföreningar och ekonomiska föreningar kan främst förklaras av att understödsföreningar meddelar försäkring och skall vara slutna. Som understödsföreningar betraktas dock fortfarande ett antal öppna föreningar som registrerats enligt äldre lag. Ekonomiska föreningar är däremot öppna och får inte driva försäkringsrörelse. Understödsföreningarna är dessutom underkastade en strängare tillsyn än de ekonomiska föreningarna.

Till följd av de ekonomiska föreningarnas öppenhet har det ansetts att en person som vägrats inträde i en förening har rätt att föra frågan om inträde inför allmän domstol. Den som däremot fått avslag på sin ansökan om medlemskap i en understödsförening har ingen möjlighet att få avslaget prövat av något utomstående organ. I stadgarna för en ekonomisk förening kan föreskrivas att föreningsmedlemmarna kan förpliktas att kvarstå som medlem i föreningen under två år efter begäran om utträde. I en understödsförening kan endast föreskrivas att en medlem skall kvarstå under ett år.

Andra viktiga skillnader är att ekonomiska föreningar till skillnad från understödsföreningar även får ha juridiska personer som aktiva medlemmar och ta emot riskbärande kapital från andra än medlemmarna. Medlemmarna i understödsföreningarna behöver inte som i ekonomiska föreningar betala ett särskilt insatskapital som grundar rätt till andelar i föreningarna.

För en ekonomisk förening är det tillräckligt med fem medlemmar. För att en understödsförening skall kunna registreras krävs minst 100 eller 500 medlemmar alltefter de risker som är förenade med de meddelade försäkringarna.

Ekonomiska föreningar skall vidare driva rörelse affärsmässigt, medan understödsföreningar inte får driva affärsmässig försäkringsrörelse.

Beträffande utseende av styrelse och fullmäktige innehåller UFL till skillnad från EFL krav på att minst hälften av styrelsen och fullmäktige skall utses av medlemmarna. Genom EFL har införts bestämmelser om verkställande direktör i ekonomiska föreningar vilket ej finns i UFL. I en understödsförening skall alltid minst två revisorer utses medan det för en ekonomisk förening är tillräckligt med en revisor. Å andra sidan kan en minoritet av medlemmarna i ekonomiska föreningar till skillnad från dem i understödsföreningar påkalla utseende av medrevisor och särskild granskning. På ekonomiska föreningar ställs större krav på att ärenden som behandlas på föreningsstämma skall ha varit angivna i kallelse till stämman och på delgivning av kallelse än på understödsföreningar.

För ekonomiska föreningar infördes redan genom 1951 års lag om ekonomiska föreningar möjligheter till att genom fusion gå upp i en annan förening utan något särskilt likvidationsförfarande. Understödsföreningar saknar denna möjlighet. För att gå samman med en annan understödsförening måste därför en understödsförening först överlåta sin rörelse och därefter likvidera innan understödsföreningen kan upplösas.

Likvidator i en ekonomisk förening utses alltid av allmän domstol, medan en likvidator i en understödsförening i första hand utses av föreningsstämman, även då understödsföreningen tvångslikvideras. I en understödsförening kan en försumlig revisor på anmälan av försäkringsinspektionen entledigas av vederbörande tingsrätt, som även kan utse en ny revisor. Motsvarande möjligheter saknas när det gäller ekonomiska föreningar. Bakgrunden till denna bestämmelse, som saknar motsvarighet även för försäkringsbolagens del, var att en understödsförening var i likvidation i ca 30 år innan den slutligen upplöstes!

2.5.3 Vissa grundläggande skillnader mellan understödsföreningar och försäkringsbolag

Historisk bakgrund

Det regelverk som styr understödsföreningarna är mindre omfattande än det som reglerar försäkringsbolagens verksamhet. Orsaken till denna skillnad kan historiskt förklaras av svårigheterna för lagstiftaren att genom enhetliga lagbestämmelser reglera de mångskiftande föreningarnas verksamhet. I stället gavs tillsynsmyndigheten i 1912 års lag om understödsförening en "stor diskretionär makt" som kunde ge möjlighet att överblicka de i varje särskilt fall föreliggande omständigheterna.

I förarbetena till den första lagen om understödsföreningar anges skillnaden mellan understödsföreningar och försäkringsbolag på följande sätt. I understödsföreningarna är det känslan av samhörighet som leder till inbördes bistånd, medan försäkringsverksamheten vilar på insikten om det rationella och för den enskilde fördelaktiga i fördelningen av en viss risk. En typisk understödsförening var vidare snävt begränsad och medlemmarna knutna till varandra genom gemenskap i anställning och liknande. Försäkringstagarna i ett försäkringsbolag behöver däremot inte ha någon annan gemenskap än den som uppkommit genom försäkringsavtalet. Hos understödsföreningarna var ofta avgifterna lika för alla medlemmar. Försäkringsbolagen tillämpade "rättvisa" individuellt beräknade avgifter med fondbildning enligt tekniska grunder. I understödsföreningarna tillämpades ett uttaxeringssystem med ingen eller otillräcklig fondbildning.

Genom 1938 och 1972 års lagar om understödsföreningar bringades kraven på understödsföreningarna närmare försäkringsbolagen vad gällde i första hand soliditet och skälighet. De grundläggande skillnaderna kan emellertid anses ha bestått.

Jämförelse mellan ömsesidiga försäkringsbolag och understödsföreningar

FRL reglerar två olika former av försäkringsbolag, försäkringsaktiebolag som ägs av sina aktieägare samt ömsesidiga försäkringsbolag som ägs av sina försäkringstagare. Mellan understödsföreningar och ömsesidiga försäkringsbolag råder vissa påtagliga likheter. Båda är till skillnad från aktiebolag s.k. öppna associationsformer där medlemmar resp. delägare kan inträda och utträda utan förändring av det grundläggande avtalet, dvs. stadgarna resp. bolagsordningen.

Reglerna om ömsesidiga försäkringsbolags organisation överensstämmer emellertid mycket nära med vad som gäller för försäkringsaktiebolag. För båda försäkringsbolagsformerna gäller att reglerna för dessa upprättats närmast efter förebild av den aktiebolagsrättsliga lagstiftningen, medan bestämmelser för understödsföreningar upprättats i anslutning till lagstiftningen om ekonomiska föreningar.

Förbudet mot affärsmässig rörelse

Den grundläggande skillnaden mellan understödsföreningar och försäkringsbolag är att understödsföreningar inte skall driva försäkringsrörelse affärsmässigt, medan några sådana förbehåll aldrig ställts upp när det gäller försäkringsbolagen. En konkret avgränsning mot affärsmässig verksamhet är att föreningarna endast får meddela kapitalförsäkring upp till ett visst maximibelopp, för närvarande 15 000 kr.

Störst betydelse har frågan om affärsmässighet fått i praxis när det gäller värvning av nya medlemmar och uppbörd av medlemsavgifter. Det har därvid ansetts att försäkringsinspektionen skall godkänna grunderna avseende ersättning för medlemsvärvning och avgiftsuppbörd samt att denna inte får bedrivas av heltidsanställda ombud eller personal hos föreningen. När det gäller försäkringsbolagen har några sådana restriktioner inte diskuterats. I samband med skälighetsprincipens införande för försäkringsbolagen har tvärtom framhållits att personalkostnadernas storlek inte är en fråga för tillsynsarbetet.

Understödsföreningar får inte som försäkringsbolagen meddela skadeförsäkring utan endast personförsäkring, dvs. i första hand livförsäkring samt sjuk- och olycksfallsförsäkring. Till skillnad mot vad som gäller inom EG räknas även fristående sjuk- och olycksfallsförsäkring som personförsäkring. När det gäller försäkringar som tecknas i försäkringsbolag uppställs inte några krav på att den försäkrade själv skall betala premierna. För understödsföreningar har kravet på inbördes bistånd ansetts innebära att medlemmarna själva skall betala sina försäkringsavgifter. Undantag görs dock i lagen för medlemmars arbetsgivare när det gäller tjänstepension. Inget hindrar heller att medlemmarna i föreningen tecknar försäkring för t.ex. sina familjemedlemmar.

Till skillnad från försäkringsbolagen får en understödsförening enligt huvudregeln i UFL endast vara avsedd för en på förhand avsedd grupp av personer. Indelningen har en viss motsvarighet i den indelning av grupper som vuxit fram på grupplivförsäkringsområdet.

Som en annan avgränsning mot affärsdrivande verksamhet nämns i förarbetena betalning av ränta på garantikapital. Ränta skall således endast utgå i särskilda fall. När det gäller ömsesidiga livförsäkringsbolag uppställs inte någon sådan begränsning. De får dock inte utfärda vinstandelsbevis, s.k. lånedeutures. I ömsesidiga försäkringsbolag kan garanterna ha rösträtt vid bolagsstämma. Motsvarande möjligheter finns inte i understödsföreningar.

Livförsäkringsaktiebolag får inte ge aktieutdelning. Å andra sidan kan s.k. kort sjuk- och olycksfallsförsäkring bedrivas av skadeförsäkringsbolag. I sådana fall gäller ej några begränsningar när det gäller utfärdande av lånedeutures resp. ge utdelning till aktieägarna.

Annan verksamhet

För både försäkringsbolag och understödsföreningar gäller som huvudregel att de inte skall driva annan verksamhet än försäkringsverksamhet. För försäkringsbolagen uttrycks detta så att ett försäkringsbolag inte får

driva annan rörelse än försäkringsrörelse om det inte finns särskilda skäl för det. Sådana undantag skall anges i bolagsordningen, som skall stadfästas av regeringen eller försäkringsinspektionen.

I UFL anges att en understödsförening inte utan medgivande av försäkringsinspektionen får driva verksamhet som är främmande och att omfattningen av den främmande verksamheten skall stå i ett rimligt förhållande till försäkringsverksamheten. Den främmande verksamheten skall anges i stadgarna.

För försäkringsbolag har för undantag i princip krävts ett naturligt samband mellan den andra rörelsen och försäkringsverksamheten. Tillstånd har getts att ta in bestämmelser om uppförande av fastigheter inom kapitalförvaltningen och utnyttja överkapacitet på datoranläggningar genom att ta uppdrag från utomstående.

Förbudet mot främmande verksamhet synes emellertid ha tolkats mindre snävt för understödsföreningarnas del. I förarbetena till 1912 års lag talas om att en förening vid sidan av sin verksamhet lämnar nödställda medlemmar tillfällig ekonomisk hjälp eller att ett ordenssällskap eller annan förening med ideellt ändamål meddelar pension åt behövande medlemmar som uppnått viss ålder. Flera föreningar kan också enligt sina stadgar använda återbäringen för ett behovsprövat understöd.

Understödsföreningar förvaltar också i flera fall donationsfonder, vilka i några föreningar t.o.m. utgör en betydande del av föreningens tillgångar. Understödsföreningar har vidare i stadgarna medgetts att genom begravningsbyrå ombesörja begravning av sina medlemmar.

Förbudet att driva annan verksamhet är inte direkt tillämpligt på sådan verksamhet som ett försäkringsbolag driver genom ett dotterbolag eller en understödsförening skulle tänkas kunna driva genom ett helägt aktiebolag. För både försäkringsbolag och understödsföreningar gäller dock den begränsningen i rätten att placera de fria fonderna eller motsvarande att de inte utan tillstånd får förvärva mer än 5 % av röstetalet för samtliga aktier i ett aktiebolag. Försäkringsinspektionen har vid ett par tillfällen ingripit mot understödsföreningar som bildat sidoordnade organ för att kringgå UFL.

Försäkringsbolag har i ett flertal fall erhållit tillstånd att förvärva större eller samtliga andelar i ett aktiebolag under förutsättning att verksamheten har viss anknytning till försäkringsrörelse. Som exempel på sådana aktiviteter kan nämnas larmtjänst, bilbärgning, sjuk- och olycksfallstransporter, skadeförebyggande verksamheter samt under vissa förutsättningar t.o.m. bilreparationsverksamhet. Några motsvarande tillstånd att äga aktier i dotteraktiebolag har inte tagits in i understödsföreningarnas stadgar. En understödsförening innehade under en period ett fastighetsaktiebolag.

Försäkringsbolag och understödsföreningar får vidare inte utan medgivande av försäkringsinspektionen förvärva andelar i aktiefond. Samma sak gäller för försäkringsbolagen när det gäller förvärv av andelar i andra juridiska personer än aktiebolag. Några motsvarande begränsningar när det gäller förvärv av sådana andelar gäller inte för understödsföreningar. Försäkringsinspektionen har ändå vid prövningen av om möjligheter till

förvärv av andelar får införas i stadgarna ansett att samma bedömning bör ske som äger rum för försäkringsbolagens del. I regel har det då gällt andelar i begravningsföreningar.

För understödsföreningar gäller enklare regler

Craven på understödsföreningarna är i en rad olika hänseenden mindre långtgående än för försäkringsbolagen.

För understödsföreningar är det enklare att erhålla tillstånd att driva försäkringsrörelse än för försäkringsbolag. För båda associationsformerna gäller att de anses bildade först när de registrerats av försäkringsinspektionen. Emellertid kan ett försäkringsbolag driva försäkringsrörelse först sedan det erhållit koncession av regeringen, medan understödsföreningar kan meddela försäkring redan i och med att stadgarna registrerats. Registrering av ett försäkringsbolag skall kungöras, vilket inte behöver ske när det gäller understödsförening. Försäkringsinspektionens prövning av om understödsföreningens stadgar kan registreras omfattar dock även en materiell prövning. Likaså är förfarandet enklare för understödsföreningar än för försäkringsbolag vid överlåtelse av försäkringsrörelsen.

UFL innehåller mindre långtgående bestämmelser om förvaltningen av understödsföreningarna än FRL gör beträffande försäkringsbolagen. UFL saknar sålunda bestämmelser om verkställande direktör samt om koncernbildning och koncernredovisning. För försäkringsbolagen anges i vilken utsträckning deras revisorer skall vara auktoriserade eller godkända. När det gäller understödsföreningarna ankommer det på försäkringsinspektionen att bestämma om detta. I ett försäkringsbolag skall försäkringsinspektionen normalt utse minst en revisor. I understödsföreningar behöver inspektionen bara utse revisor om det anses påkallat.

För försäkringsbolag krävs att det överlåtande bolaget först måste registrera överlåtelsen. Efter ett kungörelseförfarande skall sedan såväl överlåtande som övertagande bolag ansöka om tillstånd att verkställa avtalet. En understödsförening behöver endast ge in beslutet om överlåtelse för godkännande. Sedan inspektionen godkänt överlåtelsen registreras denna utan något kungörelseförfarande.

Beslut från försäkringsinspektionen rörande försäkringsbolag överklagas, med vissa mindre undantag, hos regeringen. Såvitt gäller understödsföreningar anförs besvär mot beslut i särskilda fall till kammarrätten.

Bidragen till försäkringsinspektionen beräknas på olika sätt beroende på om det gäller försäkringsbolag eller understödsföreningar. För understödsföreningar skall, till skillnad från vad som gäller för försäkringsbolagen, bidraget också utgå med en viss procent av inkomsterna från kapitalförvaltningen. Anledningen till denna skillnad är att vissa understödsföreningar, de s.k. fribrevskassorna, inte redovisar några inkomster av avgifter.

Skilnader i lagarnas utformning

Såväl lagen om understödsföreningar som försäkringsrörelselagen kan närmast uppfattas som ramlagar när det gäller att ange samhällets krav på den försäkringsverksamhet som bedrivs i Sverige. Den närmare inriktningen av tillsynsverksamheten bestäms genom i första hand försäkringsinspektionens verksamhet. Emellertid föreligger det en mycket betydelsefull skillnad mellan de båda lagarna när det gäller utformningen av det regelsystem som reglerar verksamheten.

För understödsföreningars del bestäms deras organisatoriska och försäkringstekniska förhållanden i första hand i stadgarna. UFL anger endast den ram inom vilken föreningen skall arbeta. En understödsförenings stadgar som skall godkännas av försäkringsinspektionen genom registrering skall sålunda innehålla inte endast associationsrättsliga bestämmelser motsvarande försäkringsbolagens bolagsordning utan även bestämmelser om avgifter och andra försäkringsvillkor. Härvid föreligger en i förhållande till FRL betydligt större frihet när det gäller att utforma de olika stadgarna efter den enskilda föreningens förhållanden. Som framhållits ovan har emellertid försäkringsinspektionen i samband med registrering av stadgarna vittgående möjligheter att påverka utformningen av dessa. Dessutom skall stadgarna mera noggrant reglera understödsföreningarnas verksamhet än bolagsordningen gör i ett försäkringsbolag.

En parallell i FRL till UFL:s mera flexibla regelsystem är att försäkringsinspektionen beträffande vissa ömsesidiga försäkringsbolag med begränsad verksamhet får medge dispens från FRL:s krav i olika avseenden. De bolag som avses är de s.k. mindre, lokala försäkringsbolag som bedriver brand-, sjö- eller husdjursförsäkring. Efter förebild från försäkringslagsstiftningen har för övrigt en liknande dispensregel införts när det gäller föreningar med endast ringa omfattning. Vidare kan försäkringsinspektionen medge ömsesidiga bolag dispens från kravet att utse verkställande direktör.

Soliditetsprincipen

Både i FRL och UFL finns bestämmelser som avser att trygga soliditeten. Varken för försäkringsbolagen eller understödsföreningarna finns för närvarande några i resp. lagar angivna krav på särskilt konsolideringskapital. Soliditetsprövningen sker i stället utifrån varje enskilt bolags eller föreningens särskilda förutsättningar. De olika bestämmelser i de två lagarna som syftar till att bolagen resp. föreningarna kan uppnå en betryggande soliditet skiljer sig emellertid åt på en rad punkter. Allmänt sett har därvid ett enklare regelsystem valts för understödsföreningarna.

Ett ömsesidigt försäkringsbolag får inte bildas utan garantikapital, om det inte finns särskilda skäl. Detta får endast återbetalas efter försäkringsinspektionens tillstånd. Något krav på garantikapital finns inte när det gäller understödsföreningar. I praktiken torde dock en understödsförening som enbart meddelar annan pensionsförsäkring än ålderspension eller kapitalförsäkring behöva ett sådant kapital för att kunna börja sin verksamhet. I en understödsförenings stadgar kan i stället införas möjlighet

till särskild uttaxering av föreningsmedlemmarna. Uttaxering av försäkringstagarna i ett försäkringsbolag, oavsett om detta är ett livförsäkrings- eller skadeförsäkringsbolag, får inte ske beträffande personförsäkring utan endast såvitt gäller sådan verksamhet som avser direkt meddelad skadeförsäkring. För att trygga riskspridningen inom understödsföreningarna måste dessa uppvisa ett minsta antal medlemmar innan föreningen kan registreras. Motsvarande krav saknas när det gäller försäkringsbolagen.

För grundbunden försäkring, som meddelas av försäkringsbolag, skall upprättas och stadfästas särskilda grunder för beräkning av premiereserv.

För understödsföreningar krävs endast att premiereserv beräknas vid försäkringsteknisk utredning, som i merparten av föreningarna endast behöver utföras vart femte år. Vilka antaganden denna skall innehålla sägs inte uttryckligen i UFL. Liksom för försäkringsbolag anges att den utgör skillnaden mellan kapitalvärdet av föreningens framtida utgifter för löpande försäkringar och kapitalvärdet av de avgifter som föreningen ytterligare kan ha att uppbära för dessa försäkringar.

För understödsföreningar behöver dock inte som för försäkringsbolagen tas hänsyn till belopp som anses behövliga för att möta förluster genom att försäkringar upphör i förtid. Anledningen till detta är att understödsföreningarna inte förväntas ha några nämnvärda anskaffningskostnader.

Olikheter mellan försäkringstekniska skulder i försäkringsbolag och försäkringsfond i understödsförening

Medel som i en understödsförening är avsatta för försäkringsverksamheten redovisas i *försäkringsfonden*. Denna motsvaras i princip av de medel som försäkringsbolagen skall redovisa i balansräkningen under beteckningen *försäkringstekniska skulder*. Det föreligger dock vissa tekniska skillnader.

Enligt FRL skall i posten försäkringstekniska skulder ingå premiereserv, ersättningsreserv och tilldelad återbäring. Premiereserv skall beräknas varje år.

I understödsföreningar redovisas två slag av fonder, försäkringsfond och fria fonder. Medel som är avsatta för försäkringsverksamheten redovisas i försäkringsfonden och övriga medel ingår i fria fonder. För föreningar som skall upprätta försäkringsteknisk utredning skall försäkringsfonden täcka den för verksamheten beräknade premiereserven. I annat fall måste åtgärder vidtas för att trygga soliditeten.

Genom införandet av FRL avskaffades kravet på avsättning till en särskild säkerhetsfond i försäkringsbolagen. I stället kan ett bolag i antagandena i grunderna införa särskilda säkerhetstillägg. Som en sorts motsvarighet till denna säkerhetsfond stadgas i UFL att först om det vid en försäkringsteknisk utredning visar sig att försäkringsfonden täcker premiereserv plus ytterligare 5 % av denna får överskjutande belopp överföras till en fri fond. Överföringen sker i enlighet med bestämmelser i stadgarna eller efter medgivande av försäkringsinspektionen.

Medel i fria fonder som härrör från försäkringsverksamheten används huvudsakligen till återbäring. Återbäringen utges i regel som tillägg till utfästa förmåner enligt olika regler i olika typer av föreningar.

Överföring från försäkringsfonden till fri fond sker alltså i anslutning till försäkringsteknisk utredning. Sådan utredning upprättas i regel som sagt endast vart femte år. Försäkringsinspektionen kan emellertid föreskriva kortare mellanrum mellan utredningarna samt även medge att utredning inte behöver utföras. I den försäkringstekniska utredningen framkommer det överskott som uppsamlats i fonden efter tidpunkten för föregående utredning. I föreningar där det inte krävs försäkringsteknisk utredning kan en överföring från försäkringsfond till fri fond ske först efter tillstånd från försäkringsinspektionen. Överskottet under de mellanliggande åren ligger alltså i båda fallen kvar i försäkringsfonden.

I försäkringsfonden ingår varken ersättningsreserv eller tilldelad återbäring. Oreglerade utbetalningar för försäkringsfall redovisas som en vanlig skuldpost i balansräkningen och återbäringsmedlen redovisas i fria fonder. I försäkringsfonden redovisas endast sådan återbäring som omvandlats till utfästa förmåner och för vilka premiereserv då skall beräknas.

För livförsäkringsbolag skall årligen avges en särskild redogörelse för beräkning av premiereserven samt för i vad mån det verkliga förloppet av rörelsen avvikit från grunderna. Motsvarande uppgifter lämnas för understödsföreningarnas del genom den försäkringstekniska utredningen.

Tillgångar motsvarande försäkringsteknisk skuld resp. försäkringsfond skall såvitt gäller såväl försäkringsbolag som understödsföreningar placeras på det sätt som noggrant anges i de båda lagarna. Placeringsbestämmelserna överensstämmer i princip. Vid lagändringarna år 1979 rörande understödsföreningarnas kapitalförvaltning gav emellertid lagstiftaren försäkringsinspektionen i uppgift att vid registrering av stadgeändringar i de olika föreningarna avgöra vilka föreningar som skulle få utnyttja den genomförda vidgningen av försäkringsfondens s.k. fria sektor och användande av uppskattningsvärden i stället för taxeringsvärden vid värdering av tillgångar vilket har skett beträffande de stora föreningarna. Stadgarna kan också innehålla begränsningar för försäkringsfondens placering.

Till skillnad mot FRL innehåller heller inte UFL några särskilda bestämmelser om värdering av tillgångarna. Hur tillgångarna i en understödsförening skall värderas anges i stället i av försäkringsinspektionen utfärdat cirkulär.

I ett försäkringsbolag skulle tidigare tillgångar motsvarande de försäkringstekniska skulderna dessutom pantsättas till förmån för försäkringstagarna. Numera har försäkringstagarna i stället en särskild förmånsrätt i dessa tillgångar. I en understödsförening har aldrig någon motsvarande pantsättning gjorts. Medlemmarna i en understödsförening har inte heller någon förmånsrätt i motsvarande tillgångar. I gengäld måste de s.k. fondgilla tillgångarna i en understödsförening även täcka föreningens övriga skulder bortsett från andra fonder än försäkringsfonder.

Dessutom kan nämnas att en understödsförening i sina stadgar också skall reglera hur de tillgångar som inte behövs för att täcka förpliktelserna mot medlemmarna, i första hand de fria fonderna, skall placeras. Motsvarande bestämmelse saknas för försäkringsbolagen. Försäkringsinspektionen har därigenom betydligt större möjligheter att övervaka placeringen av dessa tillgångar än den har beträffande försäkringsbolagen.

Olikheter med avseende på redovisning av vinst och förlust i försäkringsbolag och understödsföreningar

För försäkringsbolag skall premiereserv beräknas varje år. Till följd härav kan ökning resp. minskning av premiereserven redovisas som intäkt resp. kostnad i resultaträkningen. Överskottet enligt resultaträkningen kommer därför att motsvara den vinst som uppkommit på försäkringsrörelsen under året. Vid ordinarie bolagsstämma skall stämman fatta beslut om dispositioner av vinst eller förlust enligt balansräkningen.

Eftersom försäkringsteknisk utredning i understödsföreningar i regel endast upprättas vart femte år kan ökning eller minskning av premiereserven inte redovisas i resultaträkningen. En sådan redovisning förutsätter en årlig beräkning av premiereserven.

I UFL har i stället införts den ordningen att ökning eller minskning av premiereserven inte skall redovisas i resultaträkningen på samma sätt. Hela det bokföringsmässiga överskottet skall i stället avsättas till försäkringsfonden för varje verksamhetsgren vid bokslutet.

Något beslut om disposition av vinst eller förlust enligt balansräkningen kan följaktligen inte heller fattas av stämman.

Skälighetsprincipen

Som ett exempel från senare tid på hur försäkringsinspektionen av lagstiftarna fått möjlighet att mera i detalj reglera verksamheten kan nämnas att då skälighetsprincipen infördes för understödsföreningarnas del genom UFL denna modifierades. För föreningarnas del gäller det sålunda att beakta de särskilda förhållanden som kännetecknar föreningarna i förhållande till försäkringsbolagen, dels olikheter mellan skilda föreningar. Denna regel har bl.a. fått betydelse vid utformningen av bestämmelserna om fribrev och återköp i föreningarna. (Försäkringsinspektionens tillämpning av skälighetsprincipen redovisas i avsnittet 14.2.1.)

Försäkringsvillkoren

De största skillnaderna mellan understödsföreningar och försäkringsbolag föreligger när det gäller utformningen av försäkringsvillkoren. Försäkringsavtalslagen är tillämplig på såväl försäkringsbolag som understödsföreningar och måste beaktas vid utformningen av försäkringsvillkoren i försäkringsbolagens avtal med försäkringstagarna och i understödsföreningarnas stadgar.

Ett försäkringsavtal som slutits mellan en understödsförening och en medlem är underkastade samma bestämmelser som i övrigt reglerar förhållandet mellan föreningen och medlemmen. Försäkringsvillkoren kan därför genom ändring av stadgarna ändras av föreningen under försäkringstiden också i skärpande riktning. Vissa begränsningar gäller dock vid uteslutning av medlemmar eller medlemmens rätt till försäkringsbelopp efter försäkringsfall. Några motsvarande ändringsmöjligheter finns inte i de försäkringsavtal som slutits av försäkringsbolagen. Såväl försäkringsrättskommittén som försäkringsverksamhetskommittén har emellertid framlagt förslag som möjliggör för försäkringsbolagen att under vissa förhållanden ändra försäkringsvillkoren under avtalsperioden. En förutsättning för detta är dock att det redan då försäkringsavtalet ingås görs förbehåll om att sådana ändringar kan ske.

Om ett avtal som slutes med ett *försäkringsbolag* avser en försäkringsform för vilken det upprättats s.k. grunder har även dessa betydelse för avtalet.

Särskilda grunder skall upprättas för livförsäkring samt i praktiken även för annan personförsäkring än s.k. kort sjuk- och olycksfallsförsäkring som meddelas av försäkringsbolag. Dessa grunder är närmast att betrakta som ett komplement till bolagsordningen, men innehåller också en reglering i vissa avseenden av rättsförhållandet mellan bolaget och försäkringstagaren.

Grunderna skall bl.a. innehålla principer för beräkning av premier, återbäring och premiereserv samt om verkan för försäkringstagaren av underlåtenhet att betala premier i rätt tid och att lämna oriktiga upplysningar till försäkringsbolaget. Grunderna antas av varje försäkringsbolag för sig och stadfästs av regeringen eller av försäkringsinspektionen.

Såvitt gäller grunderna för beräkning av försäkringspremier skall dessa innehålla särskilda antaganden om dödlighet och andra riskmått, räntefot samt driftkostnader. Dessa antaganden skall vara var för sig betryggande. Avvikelser från detta krav på antagandena får dock ske om det i grunderna finns föreskrifter om särskilda säkerhetstillägg.

Överskottet i ett livförsäkringsbolag skall avsättas till återbäringsfond. Enligt FRL skall grunderna för återbäring innehålla regler om användning av återbäringsfonden, tilldelning av återbäring och hur denna skall ske samt förräntning av återbäringsmedel. Utfästelse om återbäring får inte göras på annat sätt än som följer reglerna om tilldelning av återbäring.

I första hand regleras dock försäkringsvillkoren i det enskilda avtalet mellan försäkringsbolaget och försäkringstagaren. Förutom granskning av grunderna sker inte någon förhandsgranskning eller stadfästelse av villkoren.

Någon direkt motsvarighet till FRL:s krav på särskilda grunder finns inte för *understödsföreningarna*. De uppgifter som för försäkringsbolagens del skall behandlas i dessa grunder skall understödsföreningarna reglera i stadgarna. Dessa skall liksom grunderna i ett försäkringsbolag avse trygga kraven på soliditet och skälighet.

För understödsföreningar finns inte lika långtgående krav när det gäller beräkning av avgifterna. Storleken på avgifterna och förmånerna kan anges direkt i stadgarna. Föreningen kan dock välja att i stället ange grunderna för hur de skall beräknas. Antagandena för dessa innehåller i princip samma antaganden som föreskrivs för försäkringsbolagen. Försäkringsinspektionen har också meddelat detta i ett tidigare gällande cirkulär. Det finns inte något formellt krav på att antagandena skall vara var för sig betryggande. Inspektionen har dock valt antaganden som uppfyller detta krav.

I UFL förbjuds uttryckligen att avgifter görs beroende av försäkringsfall. Något motsvarande förbud finns inte i FRL. I praktiken förekommer emellertid inte någon sådan form av premiesättning på personförsäkringens område.

För understödsföreningar anges såvitt gäller återbäring endast att stadgarna skall innehålla regler om hur tillgångar som inte ingår i försäkringsfond skall placeras samt bestämmelser om återbäring när sådan förekommer. Normalt förekommer återbäring i föreningarna. Till skillnad från försäkringsbolagen behöver emellertid inte principerna för tilldelning av återbäring anges i stadgarna utan föreningsstämman har här en större frihet än som finns i ett försäkringsbolag. I gengäld skall vanligen beslutet om återbäring anmälas till försäkringsinspektionen innan beslutet verkställs. I avsnittet om skälighetsprincipen har ingående redogjorts för hur återbäringssystemet tillämpas med avseende på de olika föreningarnas art och verksamhet. Även när det gäller fribrev, återköp och belåning av försäkringsbrev ges större möjligheter till varierande lösningar för understödsföreningar än för försäkringsbolag. Beslut om återbäring måste grundas på en försäkringsteknisk utredning i föreningar som upprättar sådan utredning.

Även för föreningarnas del lämnar försäkringsavtalslagen en betydande frihet vid utformningen av villkoren. Emellertid skall försäkringsvillkoren tas in i stadgarna, vilka skall godkännas av försäkringsinspektionen genom registrering. Härigenom sker i praktiken en form av förhandsgranskning av försäkringsvillkoren. Denna granskning avser att villkoren överensstämmer med soliditets- och skälighetsprinciperna och omfattar såväl avgifter, förmånernas storlek som andra försäkringsvillkor och avser även sådana verksamhetsgrenar som när det gäller försäkringsbolagen inte omfattas av krav på grunder.

Skillnader mellan försäkringsbolag och understödsföreningar görs även i andra lagar

Lagen (1974:222) om kreditpolitiska medel omfattar försäkringsbolag, medan understödsföreningar undantagits med hänsyn till deras enligt förarbetena "begränsade betydelse i sammanhanget". Med stöd av denna lag ålade riksbanken tidigare försäkringsbolagen att köpa stats- och bostadsobligationer med förhållandevis låg ränta. Understödsföreningarna, som inte omfattades av denna placeringsplikt, kunde därför placera sina tillgångar mot bättre avkastning än försäkringsbolagen hade möjlig-

het till. Riksbankens förordnande om placeringsplikt upphävdes år 1986. Av riksbanken utfärdade restriktioner enligt denna lag kvarstår numera endast vissa restriktioner när det gäller utlåning mot indexbaserad ränta.

Understödsföreningar är vidare till skillnad från försäkringsbolagen befriade från gåvoskatt. Denna skillnad i beskattningshänseende mellan försäkringsbolag och understödsföreningar torde närmast ha historisk betydelse. Arvs- och gåvoskattekommittén har, närmast för att förenkla regelsystemet, i sitt betänkande Ny arvs- och gåvoskattelag (SOU 1987:62) föreslagit att skattskyldigheten upphävs även när det gäller arvsskatt.

Skattefrihet enligt den s.k. katalogen i 7 § 4 mom. lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt föreligger vidare för understödsföreningar som enligt sina stadgar inte får meddela annan kapitalförsäkring än sådan som omfattar kapitalunderstöd på högst 1 000 kr. Motsvarande skattefrihet föreligger inte för försäkringsbolagen. Några självständiga försäkringar med så låga försäkringsbelopp torde knappast vara intressanta för försäkringsbolagen.

Katalogen är för närvarande under översyn av stiftelse- och förenings-skattekommittén (Fi 1988:03). Enligt kommitténs direktiv bör en strävan vara att katalogen på sikt kan tas bort.

2.6 Källförteckning till avsnitt 2.2

Betänkande den 10 december 1910, jämte annat, förslag till lag om understödsföreningar.

Broberg, Rolf: Så formades tryggheten, 1973.

Dalberg, Åke: Försäkringsväsendets historia i Norden intill början av det 19:e århundradet. III. Personförsäkring, Nordisk Försäkringstidskrift (NFT) 1937 s. 209 ff.

Hagström, K G: En folkförsäkring under den romerska kejsartiden, NFT 1926 s. 367 ff.

NJA (Nytt Juridiskt arkiv) afd II 1913.

Koch, Peter: Reformationens inflytande på försäkringsväsendets utveckling, NFT 1984 s. 361 ff.

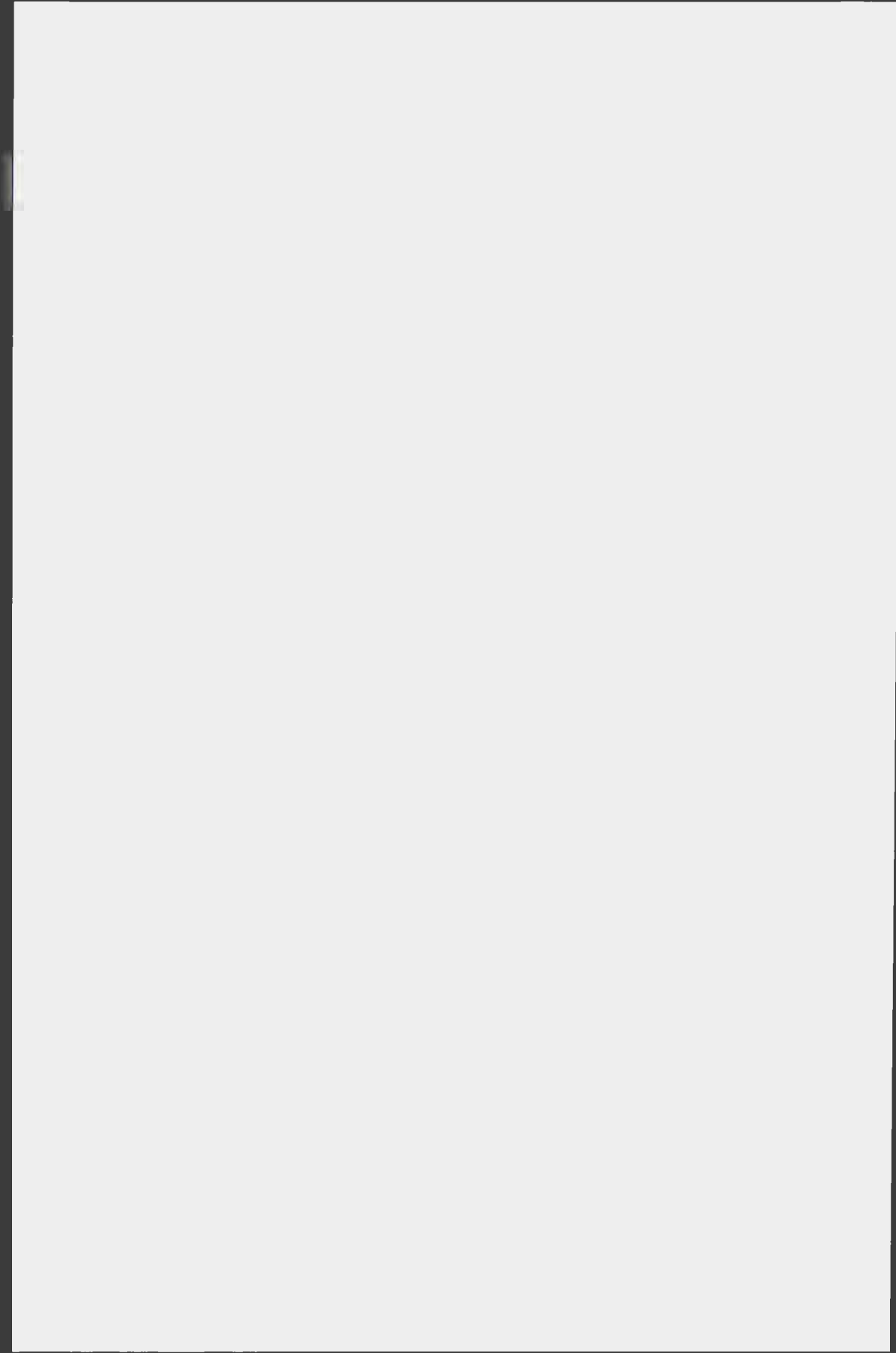
Kungl. Maj:ts proposition 1972:69 om understödsföreningar.

Sollinger, Günther: Den svenska understöds-kasserörelsen 1850—1900, NFT 1984 s. 340 ff.

Sollinger, Günther: Sjuk- och begravningskassor och andra understöds-kassor i Kungl. Bibliotekets samlingar, Stockholm, 1985.

SOU 1970:23 Understödsföreningar. Betänkande med förslag till ny lag om understödsföreningar avgivet av särskild utredningsman.

Söderberg, Tom: Försäkringsväsendets historia i Sverige intill Karl-Johan-tiden, Stockholm, 1935.

3 En självständig lag

Utredningen framlägger ett fullt utbyggt lagförslag som inte innehåller hänvisningar till annan näringsrättslig, associationsrättslig eller avtalsrättslig lagstiftning.

3.1 Bakgrund

Den tidigare lagen om understödsföreningar från år 1938 innehöll, med undantag för de erkända arbetslöshetskassorna, uttömmande regler om understödsföreningar utan hänvisning till annan lag.

I betänkandet med förslag till ny lag om understödsföreningar (SOU 1970:23) hade lagförslaget utformats på samma sätt. Förslaget innebar sålunda en anpassning till 1951 års lag om ekonomiska föreningar genom att bestämmelser förts över från denna lag till lagförslaget.

I propositionen till UFL ansåg emellertid föredragande departementschefen att en annan lagteknisk metod borde väljas. I princip borde, enligt departementschefen, i UFL fullständigt regleras understödsföreningarnas förhållanden. I de avsnitt som är av allmän föreningsrättslig natur skedde hänvisning till 1951 års lag om ekonomiska föreningar. Därvid behövde dock vissa avvikelser och tillägg göras i understödsföreningslagen. Dessa torde, menade departementschefen, inte i nämnvärd utsträckning försvåra tillämpningen av denna. I vissa fall, när avvikelser från bestämmelse i 1951 års lag om ekonomiska föreningar behövs, borde dock en fullständig reglering ske i understödsföreningslagen i underlättande syfte.

I den närmare motiveringen anförde departementschefen att normalt torde den lämpligaste lagtekniska metoden vid utformningen av ny lagstiftning vara att ange laginnehållet så fullständigt som möjligt utan ett flertal hänvisningar till annan lagstiftning. Avsteg från metoden kunde dock tänkas, om det var föranlett av bl.a. praktiska skäl. Som exempel på detta angavs 1951 års lag om jordbrukskasserörelsen och bostadsrättslagen (1971:479). En lagteknisk lösning enligt den av den sakkunnige valda metoden skulle få till följd att lagen skulle komma att innehålla bestämmelser som i åtskilliga hänseenden praktiskt taget helt saknar betydelse för understödsföreningarna. Lagen skulle därigenom bli onödigt vidlyftig. Dessutom skulle det med en sådan lagteknisk lösning krävas att

betydelse för understödsföreningarna. Lagen skulle därigenom bli onödigt vidlyftig. Dessutom skulle det med en sådan lagteknisk lösning krävas att sakkunnigförslaget kompletterades på flera punkter. En sådan komplettering skulle i vissa fall medföra avgränsningssvårigheter samtidigt som de till den nya lagen överförda bestämmelserna måste utformas på ett redaktionellt och språkligt sätt som i vissa avseenden väsentligt avvek från den dåvarande utformningen av bestämmelserna i 1951 års lag om ekonomiska föreningar. Detta skulle få till följd att bestämmelser med samma sakliga innebörd skulle få en olikformad utformning, vilket var mindre lämpligt när det gällde tillämpningen av de båda lagarna.

Efter en översyn inom justitiedepartementet framlades år 1976 en promemoria med förslag till en ny lag om ekonomiska föreningar. I en med anledning av detta förslag inom justitiedepartementet utarbetad promemoria, Följdlagstiftning till en ny föreningslag (Ds Ju 1976:17), föreslogs ändringar i UFL innebärande att systemet med hänvisningar i UFL till lagen om ekonomiska föreningar skulle bibehållas. Med anledning av förslaget inkom Svenska Livförsäkringars Riksförbund, De fria sjukkassornas förbund, Konsumentkooperationens pensionskassa och Pensionskassan SHB med en skrivelse till justitiedepartementet. I skrivelsen anfördes bl.a. att det nuvarande systemet med hänvisningar från UFL till 1951 års lag om ekonomiska föreningar varit besvärande. Det hade kunnat fungera tack vare den lagkommentar som fanns tillgänglig. Om den nya lagen om ekonomiska föreningar skulle medföra ett ökat inslag av hänvisningar skulle detta bli till men för verksamheten.

Organisationerna ville i första hand att hänvisningssystemet skulle tas bort och gällande bestämmelser helt inarbetas i UFL.

I sitt remissyttrande över nyssnämnda departementspromemoria anförde försäkringsinspektionen att det kunde ifrågasättas om inte en lagteknisk omarbetning av UFL borde göras. Det borde inte möta några svårigheter att i UFL ta in de föreningsrättsliga bestämmelser som bör gälla för föreningarna. Lagen skulle därmed bli mer överskådlig och lättillgänglig för föreningarna.

I riksdagsmotionen 1976/77:85 av Hans Alsén m.fl. (s) hemställdes att riksdagen anhöll hos regeringen om en översyn av UFL med syfte att i nuvarande UFL inarbeta erforderliga föreningsrättsliga bestämmelser så att understödsföreningarnas verksamhet kunde regleras av i huvudsak en självständig lagstiftning.

Till stöd för sin framställan anförde motionärerna i huvudsak följande. Understödsföreningarnas verksamhet är reglerad genom kvalitativa och kvantitativa bestämmelser i UFL medan motsvarande bestämmelser ej finns för de ekonomiska föreningarna. Understödsföreningarna står under tillsyn av försäkringsinspektionen, som kontrollerar och följer verksamheten samt vid behov begär kompletterande upplysningar. Även på denna punkt är förhållandena helt andra för de ekonomiska föreningarna, som i stort sett endast insänder redovisningshandlingar till länsstyrelserna. De föreningsrättsliga regler som gäller för ekonomiska föreningar var därför i regel inte tillämpliga eller ens behövliga för understödsföreningar. Att i en lagstiftning för understödsföreningar hänvisa till lagstiftningen om

ekonomiska föreningar var därför olämpligt, ja direkt felaktigt. I ekonomiska föreningar bedrivs affärsmässig verksamhet medan i understödsföreningar bedrivs försäkringsrörelse, som enligt UFL ej får bedrivas affärsmässigt. Med den snabba ändring som sker i näringslivet kunde man enligt motionärerna utgå från att lagen om ekonomiska föreningar ofta kommer att ändras. Detta får till följd att, om man beträffande understödsföreningar hänvisade till lagen om ekonomiska föreningar, man ständigt måste anpassa den förra lagen till den senare. Detta skulle verka störande för verksamheten för understödsföreningarna som ju bedriver en verksamhet som spänner över långa tidrymder. Skulle understödsföreningar kunna fullgöra sina uppgifter krävdes enligt motionärerna att en lagstiftning som reglerar dessas verksamhet är stabil och inte undergår ändringar beroende på händelser som är helt ovidkommande för deras verksamhet.

Riksdagens näringsutskott anförde i betänkandet 1976/77:51, med anledning av motionen, att motionärernas önskemål var befogat. Det var inte lämpligt att UFL anpassades till den tillämnade nya lagen om ekonomiska föreningar på det sätt som skulle ske enligt departementspromemorian. Strävan borde vara att, även om detta inte var helt okomplicerat, åstadkomma en självständig lag för regleringen av understödsföreningarnas verksamhet. En översyn med detta syfte borde verkställas. Utskottet hemställde att riksdagen skulle ge regeringen till känna vad sålunda och i övrigt hade anförts. Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Något lagförslag om ny lag om ekonomiska föreningar och om ändringar i UFL på grundval av de i justitiedepartementet utarbetade lagförslagen lades inte fram. I stället uppdrog regeringen år 1981 åt kooperationsutredningen att göra en allmän översyn av lagen om ekonomiska föreningar och att därvid beakta promemorian Följdlagstiftning till en ny föreningslag.

Regeringen överlämnade påföljande år näringsutskottets ovannämnda betänkande och riksdagsskrivelse till kooperationsutredningen utan att meddela särskilda direktiv.

I sitt delbetänkande Kooperativa föreningar fann utredningen att den inte borde lägga fram förslag till en helt ny lag om understödsföreningar utan nöja sig med de konsekvensändringar som den nya föreningslagen motiverade. Utredningens ståndpunkt fattades mot bakgrund av bl.a. utredningens direktiv, att UFL med hänvisningarna till 1951 års föreningslag var av relativt sent datum samt att utredningen genom sin sammansättning inte besatt den sakkunskap som erfordrades för behandling av de sakfrågor som oundvikligen skulle aktualiseras av en total omarbetning av UFL (SOU 1984:9 s. 159).

I sitt remissvar på kooperationsutredningens förslag avstyrkte försäkringsinspektionen bestämt utredningens förslag till ändringar i UFL. De av utredningen anförda argumenten för att inte lägga fram ett förslag till en helt ny självständig lag för understödsföreningar ansåg inspektionen inte vara tillräckligt vägande. Tidigare anförda nackdelar syntes fortfarande ha aktualitet. En självständig ny lag för understödsföreningar borde därför snarast utarbetas (Ds Ju 1985:9 s. 137).

kassa (Ds Ju 1985:9 s. 143 ff). I prop. 1986/87:7 om ekonomiska föreningar uttalade departementschefen att lagen om understödsföreningar skulle ses över bl.a. med syftet att ersätta lagen med en självständig, ny lag utan hänvisning till den allmänna föreningslagstiftningen.

Här bör också nämnas att försäkringsrättskommittén i den promemoria som den överlämnat till finansdepartementet framhåller de fördelar som skulle uppnås om man i stället för att hänvisa till regler i personförsäkringslagen (PFL) som skall gälla för understödsföreningar tar in motsvarande bestämmelser i den nya lagen för dessa föreningar. Reglerna kan då anpassas efter de särskilda förutsättningar som gäller för föreningarna. En direkt hänvisning till PFL:s regler skulle enligt kommittén vara svår att göra. I lagen om understödsföreningar skulle man då tvingas införa omfattande bestämmelser som gjorde det möjligt att tillämpa reglerna i PFL på understödsföreningarna. Som sådana exempel nämnde kommittén uttryck i PFL som försäkringstagare, premie och rätt till försäkring, vilka i UFL motsvaras av medlem, medlemsavgift resp. rätt till medlemskap.

3.2 Utredningens överväganden

Enligt direktiven skall målet för arbetet vara att i en gemensam lag samla alla de bestämmelser av näringsrättslig art, associationsrättslig och avtalsrättslig art som har särskild anknytning till den försäkringsverksamhet som bedrivs av understödsföreningar.

Direktiven anger således att lagförslaget skall fullständigt reglera understödsföreningarnas förhållande utan några hänvisningar till annan lag. Direktiven bygger härvid i första hand på riksdagens hemställan från riksmötet 1976/77.

Som ovan framgått har numera lagen om jordbrukskasserörelsen ersatts av föreningsbankslagen, som till skillnad från den tidigare lagen inte innehåller några hänvisningar till lagstiftningen om ekonomiska föreningar.

Såvitt gäller de delar av lagförslaget som reglerar förhållandet mellan understödsföreningarna och deras medlemmar har försäkringsrättskommittén i sin promemoria ansett att särskilda bestämmelser i dessa delar skall tas in i den nya lagen.

Det kan inte uteslutas att lagförslaget genom denna lagstiftningsteknik kommer att innehålla bestämmelser som är av mindre betydelse för föreningarna. Mot detta kan anföras att hänvisningar även i begränsad omfattning skulle strida mot de principer om en självständig lag som nu angetts. Det kan uppkomma praktiska svårigheter att avgöra i vilka delar hänvisningar skall ske.

Utredningen framlägger därför ett fullt utbyggt lagförslag utan större hänvisningar till annan näringsrättslig, associationsrättslig eller avtalsrättslig lagstiftning.

I det följande skall utredningen ytterligare beröra de principer efter vilka kommittén arbetat vid upprättandet av lagförslaget.

In the second part, the focus is on the role of the regulatory body in overseeing the financial system. It outlines the various responsibilities of the regulators, including monitoring market activity, enforcing rules, and protecting investors. The document stresses that effective regulation is crucial for maintaining confidence in the financial system.

The third part of the document addresses the challenges faced by the financial system in the current environment. It discusses the impact of global economic conditions, technological advancements, and changing market dynamics. The document suggests that the regulatory framework must be flexible enough to adapt to these challenges and ensure the stability of the system.

Finally, the document concludes with a call to action for all stakeholders to work together to strengthen the financial system. It encourages the implementation of best practices and the adoption of innovative solutions to address the challenges ahead. The document ends with a statement of commitment to the principles of transparency, integrity, and accountability.

4 Understödsförening eller försäkringsförening?

Understödsföreningar skall i fortsättningen kallas för försäkringsföreningar och den nya lagen försäkringsföreningslagen.

Genom UFL infördes möjligheter för understödsföreningar att i sitt firmanamn välja mellan beteckningen understödsförening och försäkringsförening. Under arbetet föreslogs från några remissåll att benämningen försäkringsförening skulle användas i den nya lagtexten. Föredragande departementschefen menade att i och för sig kunde en sådan ändring vara motiverad då beteckningen understödsförening i viss mån kunde synas föråldrad. Med hänsyn till att benämningen understödsförening vunnit hävd som beteckning på en försäkringsinrättning som skilde sig från försäkringsaktiebolagen och de ömsesidiga försäkringsbolagen, som ibland kallades försäkringsföreningar, borde emellertid benämningen understödsförening användas också i den nya lagen.

Ett stort antal föreningar, däribland de största, har härefter valt att beteckna sig som försäkringsförening. Några äldre ömsesidiga försäkringsbolag använder fortfarande beteckningen försäkringsförening eller assurancesförening i sin firma. Ett av dessa är ett mindre riksbolag som meddelar olycksfallsförsäkring. De övriga bolagen som använder någon av dessa benämningar i sina firmor bedriver sjöförsäkring eller kreatursförsäkring.

Ordet förening har inte ansetts kunna godtagas för bolag som bildats med stöd av 1948 års lag om försäkringsrörelse (jfr Appelftofft, Den nya lagen om försäkringsrörelse s. 278). FRL kan inte anses ha inneburit någon ändring i denna del.

I den finska kommissionens förslag till en ny lag om understödsföreningar har i lagförslaget använts beteckningen försäkringskassa. Syftet med namnändringen är att understryka den försäkringsverksamhet som kassorna bedriver.

Under utredningsarbetets gång har från flera håll framförts önskemål om att understödsföreningar i den nya lagen skall kallas försäkringsföreningar. Benämningen understödsförening får numera anses föråldrad och missvisande. Föreningarna meddelar försäkring. De utbetalningar av understödskaraktär som kan förekomma är av obetydlig omfattning.

Benämningen understödsförening har vidare föranlett missförstånd bl.a. vid beskattningen av föreningarna då benämningen leder tankarna till en allmännyttig stiftelse. Någon risk för sammanblandning på grund av att försäkringsförening kan avse olika associationsformer finns knappast.

Understödsföreningarna kallas därför i lagförslaget försäkringsföreningar. Som en följd av detta får den nya lagen namnet Försäkringsföreningslagen.

5 ITP-kassorna och försäkringsföreningslagen

ITP-kassorna och fribrevskassorna skall även i fortsättningen regleras i samma lag som övriga försäkringsföreningar. Kravet på inbördes bistånd skall dock inte gälla de föreningar där arbetsgivaren betalar avgifterna.

5.1 Bakgrund

Vid införandet av UFL väckte tjänstepensionskassorna en särskild uppmärksamhet. Lagstiftning om understöds-kassor har alltid innehållit ett krav på att verksamheten skall vara avsedd för inbördes bistånd. Som belysts i avsnittet Några särdrag beträffande understödsföreningarna uppställdes detta krav för att skilja understödsföreningarna från ideella föreningar. Medlemmarna i en understödsförening måste således själva betala de avgifter som behövs för att driva verksamheten.

Det hade mot denna bakgrund ifrågasatts om dåvarande lag om understödsföreningar ägde tillämpning på ITP-kassor. Dessa föreningar meddelar nämligen försäkringar som arbetsgivaren genom kollektivavtal förbundit sig att betala.

I betänkandet med förslag till UFL anfördes emellertid att det från såväl arbetsgivarens som arbetstagarnas sida kan åberopas skäl för att bibehålla den form för tjänstepensionering som sker genom försäkring i understödsförening. För arbetsgivaren kunde denna utväg framstå som det mest ändamålsenliga och lämpliga sättet på vilket han samtidigt kan tillgodose såväl arbetstagarnas synpunkter som sina egna intressen både av en smidigt fungerande kontakt och samverkan mellan berörda parter och av ett visst inflytande över pensionsmedlens placering. För arbetstagarnas del menade den särskilde utredningsmannen att UFL:s långtgående och på försäkringsteknik grundade krav på soliditet liksom tillsynsverksamhetens utformning, framför allt vid en jämförelse med bestämmelserna om pensionsstiftelse, kunde tänkas bli av avgörande betydelse från trygghetssynpunkt. Utredningsmannen föreslog därför att lagen skulle omfatta tjänstepensionskassorna men att kravet på inbördes bistånd inte skulle gälla dem (SOU 1970:23 s. 129).

I propositionen till UFL instämde departementschefen i förslaget att UFL även skulle omfatta ITP-kassorna men menade att kravet på inbördes bistånd ändå skulle kunna gälla för dessa.

För ITP-kassorna gäller numera som en konsekvens av UFL:s utformning i denna del att i deras stadgar finns intagen en formell möjlighet för föreningar att utesluta medlemmar på grund av bristande avgiftsbetalning. I stadgarna brukar inte anges vem som skall betala avgifterna. I sammanhanget kan nämnas att det även för vissa sjukkassor stadgas att medlemsavgiften skall erläggas genom arbetsgivarens försorg.

5.2 Utredningens överväganden

Utgångspunkter för utredningen har enligt direktiven varit att understödsföreningar skall finnas kvar även i framtiden jämsides med försäkringsbolagen.

Emellertid kan det ifrågasättas om alla understödsföreningar skall omfattas av samma lag. Utredningen konstaterar att de argument som anfördes i förarbetena till UFL för att låta ITP-kassorna finnas kvar som understödsföreningar fortfarande äger giltighet även om en ny lag om pensionsstiftelse enligt förslaget i SOU 1985:63 Tjänstepension — trygghande och beskattning skulle genomföras. Till detta kan påpekas att det beträffande en ITP-kassa är klart att kassans tillgångar tillhör dem som omfattas av försäkringen i deras egenskap av medlemmar.

Nu anförda skäl talar därför för att ITP-kassorna även i fortsättningen bör finnas kvar som understödsföreningar och att nya föreningar med denna inriktning skall få bildas även i fortsättningen. För arbetsmarknadsparterna är det värdefullt att ha ett antal olika försäkringslösningar att välja mellan. Det kan t.ex. i framtiden åter bli behov av särskilda försäkringslösningar inom olika enskilda företag.

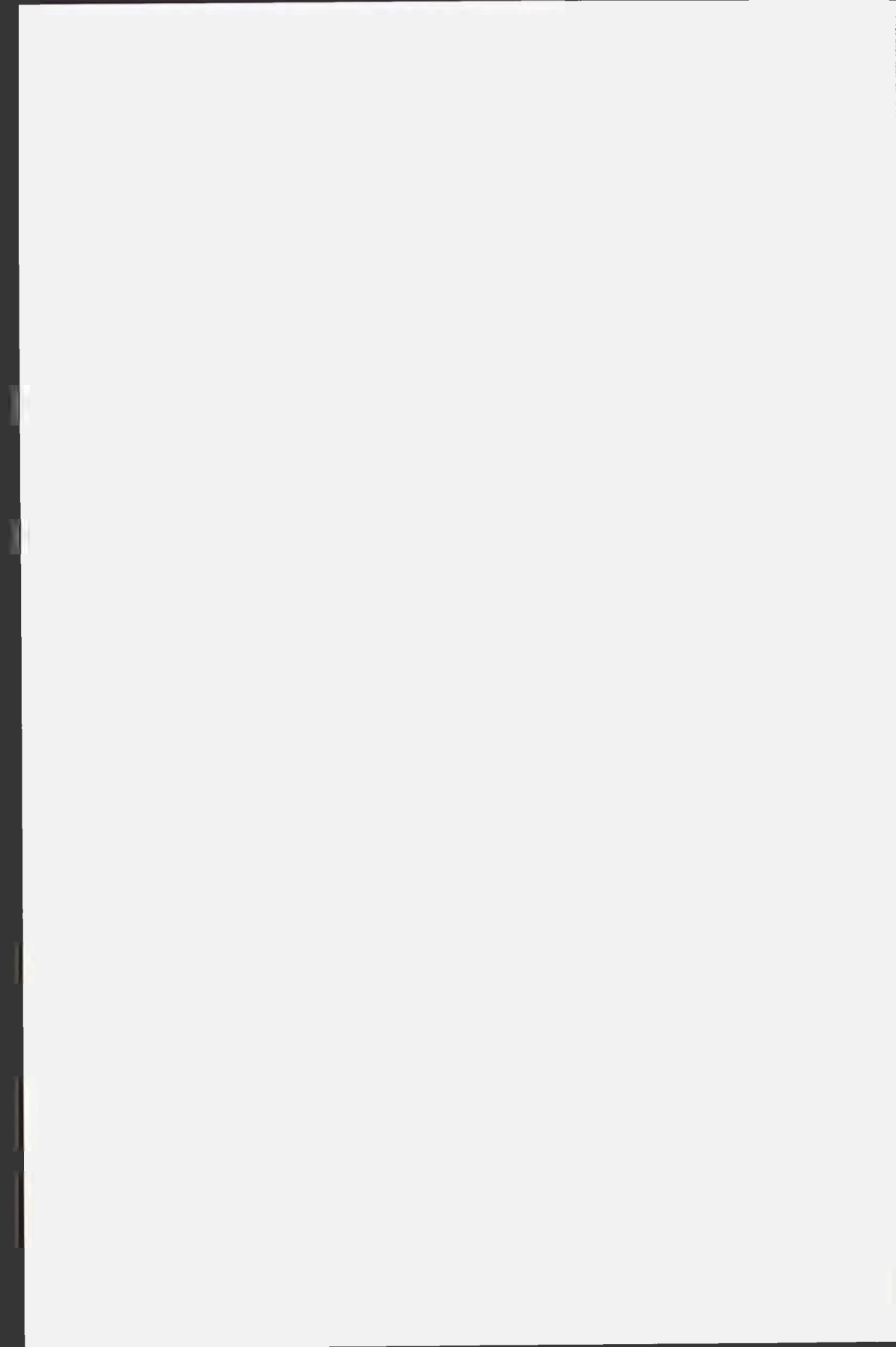
En särskild lag för ITP-kassor vid sidan av en lag för övriga understödsföreningar skulle innebära att dessa lagar skulle innehålla i mycket samma regler. Av lagtekniska skäl bör därför liksom hittills ITP-kassorna regleras i samma lag som övriga understödsföreningar. En svårighet har härvid varit kravet i UFL på att verksamheten i en understödsförening skall vara avsedd för inbördes bistånd.

Emellertid kan frågan ställas om det i lagen måste uttryckligen regleras vem som skall betala medlemsavgifterna. Det torde vara tillräckligt att det klart slås fast att en försäkringsförening skall vara sluten och ta ut fasta medlemsavgifter. Den avtalsrättsliga uppbyggnaden av lagstiftningen för försäkringsföreningar kan sedan, med undantag för kollektivavtalsgrundade försäkringar, konstrueras så att föreningsmedlemmarna är försäkringstagare. Begreppet "inbördes bistånd" som ett kriterium på vad som är att anse som en understödsförening är inte nödvändigt när det gäller ITP-kassorna, eller de övriga fall där en arbetsgivare åtagit sig att betala medlemsavgifterna för de anställda.

ITP-kassorna avviker även på andra sätt från övriga understödsföreningar. Den försäkringsverksamhet som ITP-kassorna bedriver kan i allt

väsentligt sägas överensstämma med den verksamhet som bedrivs inom de försäkringsbolag som meddelar arbetsmarknadsförsäkringar. Vidare är volymen på ingående avgifter och förvaltade tillgångar betydligt högre än i andra understödsföreningar. Det bör därför övervägas att inom ramen för en ny lag om understödsföreningar försöka att närma reglerna för ITP-kassorna till vad som gäller för försäkringsbolagen. Utredningen återkommer till denna fråga i ett följande avsnitt.

Liksom enligt UFL bör fribrevskassorna omfattas av den nya lagen (jfr prop. 1972:69 s. 113 f).

6 Grundlagsfrågor

Försäkringsföreningarnas verksamhet skall i större utsträckning än i dag regleras i själva lagen. Krav på att en verksamhet inte bedöms vara oförenlig med en sund utveckling av försäkringsväsendet och på ett minsta medlemsantal i föreningarna har inte ansetts oförenlig med föreningsrätten.

6.1 Lagens utformning

Enligt 8 kap. 2 § första stycket regeringsformen skall föreskrifter om enskildas personliga ställning samt om deras personliga och ekonomiska förhållanden inbördes meddelas genom lag.

Det har gjorts gällande att bestämmelser såväl om hur en juridisk person tillskapas, om vilka grundläggande anspråk som det allmänna ställer på personens utformning för att den skall få verka som om när och hur den skall upplösas eller eljest upphöra utgör föreskrifter som regeringsformens bestämmelse syftar på (jfr regeringsråden Martenius och Petréns yttrande i lagrådet i prop. 1978/79:170 s. 120). Regeringen eller myndighet skulle därför inte kunna bemyndigas att meddela föreskrifter om dessa genom förordning.

De i dag gällande föreskrifter för understödsföreningarna som försäkringsinspektionen meddelat med stöd av bemyndigande gäller endast föreningarnas bokföring, årsredovisning m.m. Sådana föreskrifter har även utfärdats för försäkringsbolagen med stöd av bemyndigande enligt FRL och strider inte mot nyssnämnda bestämmelse i regeringsformen.

UFL och tidigare lagar rörande understödsföreningarnas verksamhet har alla innehållit en i förhållande till lagstiftningen beträffande t.ex. försäkringsbolagen mindre detaljerad lagstiftning. Denna ordning har bl.a. motiverats med att understödsföreningarna är mycket olikartade när det gäller såväl antalet medlemmar som tillgångarnas storlek.

Avsaknaden av detaljreglering har gjort att försäkringsinspektionen haft förhållandevis stora möjligheter att påverka inriktningen av de olika understödsföreningarnas verksamhet genom att inspektionens godkännande krävs för att stadgarna skall kunna registreras.

Denna verksamhet får anses utgöra ett naturligt led i inspektionens tillsynsverksamhet. Emellertid torde det stå bäst i överensstämmelse med regeringsformen om försäkringsföreningarnas verksamhet i högre grad än vad som är fallet i UFL regleras i lag.

En sådan reglering innebär ofrånkomligen att lagförslaget måste bli mer omfattande än UFL i de avsnitt där UFL lämnar öppet för tillsynsmyndigheten att vid sin registrering av en förenings stadgar ta ställning till vilka krav som skall ställas på föreningen.

Såsom framgår av det följande har utredningen försökt att genom en indelning av föreningarna i olika kategorier närmare ange vilka regler som skall gälla för föreningarna. Därvid måste det dock finnas ett avsevärt utrymme för att meddela dispenser i särskilda fall för att söka undvika att den nya lagen leder till ett mindre lämpligt resultat.

Vidare har möjligheten för regeringen eller försäkringsinspektionen att utfärda föreskrifter bibehållits när det gäller områden som upprättande av årsredovisning m.m.

6.2 Behovsprincipen och föreningsfriheten

Varje medborgare är enligt 2 kap. 1 § 5 Regeringsformen gentemot det allmänna tillförsäkrad föreningsfrihet. Med föreningsfrihet avses frihet att sammansluta sig med andra för allmänna eller enskilda syften. Föreningsfriheten avser frihet att sammansluta sig i alla slag av associationer. Således avser skyddet bildandet av t.ex. ideella föreningar och aktiebolag.

I samband med införandet av behovsprincipen för understödsföreningarnas del ifrågasattes om principen stod i överensstämmelse med den grundlagsskyddade föreningsfriheten.

Begreppet föreningsfrihet i Regeringsformen är emellertid inte hur vittgående som helst. De formkrav som uppställs i t.ex. EFL och ABL kan enligt propositionen till ny regeringsform inte strida mot föreningsfriheten enligt regeringsformen (prop. 1975/76:209 s. 112 f).

Behovsprövningen vid registrering av understödsföreningar kan sägas innebära att det vid tillståndsgivningen även förekommer en materiell prövning. På samma ställe i nyssnämnda proposition anförde föredragande departementschefen vidare att den typ av näringsreglering som innebär att viss verksamhet, t.ex. bank- eller försäkringsrörelse, enbart får drivas i "föreningsform av visst slag" inte kommer i konflikt med skyddet för föreningsfriheten. Vad som är förbjudet är att ställa upp hinder mot att viss i och för sig lovlig verksamhet bedrivs genom en sammanslutning.

Behovsprincipen har avskaffats när det gäller försäkringsbolagen. För att ett försäkringsbolag skall kunna erhålla koncession krävs nu endast att regeringen inte funnit att den planerade verksamheten är oförenlig med en sund utveckling av försäkringsväsendet.

Behovsprincipen har i lagförslaget avskaffats även för försäkringsföreningarnas del och i stället ersatts med kravet på att verksamheten inte bedöms vara oförenlig med en sund utveckling av försäkringsväsendet.

Denna regel kan inte anses stå i strid med den grundlagsskyddade föreningsfriheten. Än mindre innebär det i lagförslaget framlagda kravet på minst 500 medlemmar på av utredningen framförda skäl några grundlagsstridiga inskränkningar i denna föreningsrätt.

7 Minsta medlemsantal m.m.

En nybildad försäkringsförening skall ha lägst 500 medlemmar.

7.1 Registreringsskyldighet för understödsföreningarna

Enligt 1912 års lag om understödsföreningar föreskrevs endast registreringstvång för pensionskassor med fler än 150 medlemmar samt för annan understödsförening om den *antingen* utfäste eller utbetalade kapitalunderstöd till högre belopp än 300 kr. för en medlem och hade fler än 100 medlemmar *eller* bestod av fler än 500 medlemmar. Lagen innebar närmast en associationsrättslig reglering beträffande föreningarnas organisation, medan föreningarna i princip var obundna av materiella regler.

Om en förening hade minst fem medlemmar hade den dock möjlighet att frivilligt ansöka om registrering. Först genom registreringen fick föreningen nämligen rättssubjektivitet och för en registrerad förenings förbindelser skulle endast svara dess tillgångar.

En förening kunde vidare genom ansökan hos tillsynsmyndigheten underkasta sig strängare materiella regler beträffande verksamheten och därigenom få ett officiellt och på en försäkringsteknisk prövning grundat godkännande av stadgarna.

Om en förening utfäste högre kapitalunderstöd än 300 kr. måste föreningen om inte annat framgick av lagens undantagsbestämmelser, vara registrerad med godkända stadgar. Någon skyldighet för pensionskassa att ha godkända stadgar fanns inte. I gengäld hade tillsynsmyndigheten möjlighet att ingripa mot varje registrerad pensionskassa liksom för övrigt varje annan understödsförening med mer än 1 000 medlemmar, om den bedrev sin verksamhet med grunder som med hänsyn till verksamhetens art och omfattning fick anses vara otillfredsställande.

Genom en lagändring år 1926 föreskrevs registreringsskyldighet för varje pensionskassa om minst 5 medlemmar och för annan understödsförening om minst 500 medlemmar. Redan år 1921 hade beloppet av kapitalunderstöd som en förening kunde meddela utan att ha godkända stadgar höjts från 300 till 500 kr.

Med 1938 års lag om understödsföreningar infördes ett allmänt koncessionssystem för understödsföreningar i likhet med vad som gällde beträffande den affärsmässiga försäkringsverksamheten. En understödsförening måste således registreras för att kunna bedriva understödsföreningsverksamhet.

Vidare innebar lagen en väsentlig skärpning av den statliga tillsynen över understödsföreningarna. En förening kunde således inte registreras om föreningens stadgar inte var betryggande eller på annat sätt inte upprättade på ett med hänsyn till verksamhetens art och omfattning lämpligt sätt. En förening som inte ville eller kunde anpassa sig till lagens föreskrifter kunde därför överhuvud taget inte bedriva någon verksamhet.

Till stöd för de stränga kraven på registreringsskyldighet och registrering av stadgarna anfördes i förarbetena såvitt nu är ifråga, att enligt den nya lagen skulle samtliga understödsföreningar driva sin verksamhet enligt försäkringstekniska grunder. Av detta följde att lagen, i likhet med dåvarande lag om försäkringsrörelse, borde stadga ett allmän koncessions- och registreringstvång.

Den generella registreringsskyldigheten bibehölls i UFL. Efter förebild av försäkringsrörelselagstiftningen infördes emellertid en möjlighet för tillsynsmyndigheten att dispensera från en eller flera bestämmelser i lagen när det gäller dels föreningar med endast ringa verksamhet, dels tjänstepensionskassor.

7.2 Minsta medlemsantal

Enligt 1912 års lag om understödsföreningar krävdes endast att antalet medlemmar i en understödsförening uppgick till fem för att föreningen skulle kunna registreras. Genom 1938 års lag om understödsföreningar infördes ett krav på minst 50 medlemmar om föreningen meddelade endast ålderspension och/eller kapitalunderstöd vid livsfall och till 100 i övriga fall. Om en förening meddelade sjukpenning för längre tid än 90 dagar, invalid- eller överlevelsepension utan samband med ålderspension eller kapitalförsäkring vid dödsfall utan samband med ålderspension överstigande 500 kr. för en medlem skulle dock medlemsantalet uppgå till minst 500. Tillsynsmyndigheterna kunde medge dispens från dessa bestämmelser.

Som en motivering för att införa bestämmelser om lägsta medlemsantal anfördes i förarbetena att en försäkringsförening måste, för att undgå en anstrykning av äventyrlighet och hasard, vara baserad på en något snär omfattande försäkringsstock. Kraven kunde dock ställas väsentligen olika för rörelser av olika slag och omfång.

Vad gällde understödsföreningsväsendet borde emellertid fordringarna på antalet medlemmar såvitt möjligt hållas inom sådana gränser att denna, som det ansågs, socialt värdefulla folkrörelse inte hejdades i sin utveckling.

Uppenbarligen måste den dåvarande gränsen om fem medlemmar ur rent försäkringstekniskt synpunkt anses vara för låg. Med hänsyn till bl.a. befolkningstäthet och kommunikationsmöjligheter borde inte heller ur andra synpunkter även en ganska avsevärd höjning av fordringarna på medlemsantalet möta några allvarliga betänkligheter. Som skäl för att pensionskassor som meddelade enbart ålderspension i lagen medgavs en lägre medlemsgräns, anfördes att en pensionskassa av naturliga skäl ofta var hänvisad till att söka sina medlemmar bland anställda i ett visst företag. Fordringarna på medlemsantalet beträffande dessa kassor borde därför sättas så lågt som möjligt (prop. 1938:19 s. 75).

Vid remissbehandlingen av det förslag som låg till grund för propositionen till 1938 års lag om understödsföreningar förordade Svenska försäkringsföreningens sakkunnigenämnd av konkurrensskäl att medlemsantalet i de öppna föreningarna skulle maximeras till 5 000.

Genom UFL sattes kravet på minsta medlemsantal till 100 medlemmar. Såvitt gäller minsta medlemsantal om 500 medlemmar har kravet ändrats till sjukpenning för längre tid än 180 dagar vid sammanhängande sjuklighetstillstånd. Med hänsyn till inflationen ändrades kravet på 500 medlemmar till att avse sådana föreningar, som meddelade kapitalförsäkring för dödsfall överstigande 1 000 kr. för en medlem. I förarbetena till UFL anfördes såvitt nu är i fråga, att en meningsfull samverkan på personförsäkringens område knappast var möjlig om antalet försäkrade var alltför låg. Redan en minimigräns vid 100 medlemmar torde i allmänhet inte utgöra någon garanti för att underlaget för verksamheten blir sådant att de krav som normalt innefattas i soliditets- och skälighetsprinciperna skulle kunna bli tillgodosedda. Av hänsyn särskilt till då bestående föreningar som i allt väsentligt ansågs vara väl konsoliderade borde det emellertid inte ställas upp något generellt hinder mot att medlemsantalet skulle kunna få vara så lågt som 100.

Möjligheten att ge dispens från kravet på minsta antalet medlemmar bibehölls i UFL. För dispens erfordras dock särskilda skäl.

Dispensregeln är sålunda enligt förarbetena avsedd för undantagsfall, t.ex. när en förenings ekonomi trots ett litet medlemsantal på annat sätt ändå kan anses säkerställd. Ett sådant säkerställande får inte ske genom så höga avgifter att skälighetsprincipen sätts ur spel. Dock skulle beslut om minsta antal medlemmar som fattats av en tillsynsmyndighet med stöd av äldre lag fortfarande gälla (SOU 1970:29 s. 138, prop. 1972:69 s. 116).

7.3 Utredningens överväganden

En understödsförening skall enligt UFL ha minst 100 medlemmar. Denna regel är försedd med två väsentliga undantag. Dels kan försäkringsinspektionen medge enskilda föreningar att ha ett lägre medlemsantal. Dels skall föreningar som meddelar försäkringar av visst slag ha minst 500 medlemmar. Detta gäller sådana understödsföreningar som meddelar förtids- eller efterlevandepension utan samband med ålderspension eller

sjukpenning för längre tid än 180 dagar för ett sammanhängande sjuklig-hetstillstånd eller ock kapitalförsäkring för dödsfall till högre belopp än 1 000 kr. per medlem. Även föreningar som sålunda skall ha minst 500 medlemmar kan få dispens av inspektionen, om det finns särskilda skäl (5 § UFL).

Syftet med kravet på ett lägsta antal medlemmar har varit att skapa säkerhet för föreningarnas förmåga att fullgöra sina utfästelser; en försäkringsverksamhet kan med hänsyn till riskerna inte vara baserad på en alltför liten försäkringsstock. Hur stor försäkringsstocken bör vara har bedömts med utgångspunkt i de risker som är förenade med olika typer av verksamhet; föreningarna har därför delats i två grupper.

Flertalet existerande föreningar har ett litet medlemsantal. Av de 147 föreningar som fanns vid utgången av år 1988 hade 90 föreningar högst 500 medlemmar. Av dessa hade 29 högst 100 medlemmar. Detta motsvarar 60 % resp. 20 % av totala antalet föreningar. Två tredjedelar av de föreningar som hade högst 100 medlemmar var pensionskassor. Ett par hade i dispens medgetts att ha endast fem medlemmar. Se även tabellen Understödsföreningar i storleksordning.

Många av dessa föreningar har gamla anor. I flera av dem förvaltas betydande donationsfonder, vilket gör att försäkringsverksamheten är av underordnad betydelse. Många föreningar synes närmast fungera som sällskapsföreningar. Flera av de minsta begravningskassorna ingick från början i sjuk- och begravningskassor. I och med inrättandet av de erkända sjuk-kassorna på 1930-talet avskildes begravningsförsäkringarna från den övriga verksamheten. Inom de mindre sjuk-kassorna samt sjuk- och begravningskassorna är efter införandet av den allmänna försäkring-en verksamheten relativt obetydlig. Genomsnittsåldern på medlemmarna i de minsta föreningarna har under senare år ökat allt mera och nyanslut-ningen blivit allt lägre i förhållande till avgången. Åtskilliga av de minsta föreningarna är beroende av råd och anvisningar från försäkringsinspek-tionen, eftersom dessa föreningar saknar erforderliga administrativa resurser. På senare år har dessa föreningar också fått ökade problem med rekryteringen av kompetenta personer att sköta föreningens angelägenhe-ter.

De försäkringar som föreningarna meddelar avser ofta förhållandevis måttliga belopp (se vidare avsnittet 13.1 Medlemskap och försäkringsvill-kor).

Enligt utredningens mening finns det anledning att överväga om inte det nuvarande kravet på lägsta medlemsantal bör skärpas. I anslutning härtil kan frågor rörande de förhållandevis obetydliga försäkringsförmå-ner som många föreningar erbjuder böra övervägas.

Det finns flera skäl för att skärpa det nuvarande kravet på lägsta medlemsantal. Det kan för det första ifrågasättas om kravet på riskutjäm-ning tillgodoses tillräckligt väl i en förening med endast 100 medlemmar. I förarbetena till UFL uttalades betänkligheter från soliditets- och skäligh-etssynpunkt mot att medlemsantalet skulle kunna vara så litet som 100. Vidare måste det ifrågasättas, om statliga resurser bör användas för tillsyn av en förening om de ekonomiska intressen som kan stå på spel

måste betraktas som måttliga redan från den enskilde medlemmens synpunkt.

För att tillgodose riskutjämningskravet skulle det måhända vara tillräckligt att höja kravet på lägsta medlemsantal till 200 à 300. För att också få en rimlig avvägning mellan behovet av att koncentrera statliga resurser på de försäkrades berättigade krav på trygghet synes emellertid en gräns vid 500 medlemmar kunna väljas. Den motsvarar den gräns som enligt vad som framgått redan gäller för föreningar med verksamhet av visst slag.

Mot en sådan skärpning kan invändas att den skapar ej obetydliga övergångsproblem. Det är givetvis oundvikligt att sådana övergångsproblem uppstår i likhet med som var fallet då höjning skedde från kravet på minst fem medlemmar enligt 1912 års lag och från kravet på minst 50 medlemmar i 1938 års lag. Utredningen har därför funnit att de föreningar som har färre än 500 medlemmar inte skall tvångsupplösas med en direkt lagregel. Den framtida utvecklingen kommer dock troligen att leda till att flera av dessa föreningar avvecklas, t.ex. genom att gå upp i andra föreningar.

I den mån statliga kostnadsskäl åberopas för en strängare regel om medlemsantalet än den nuvarande, kan det i och för sig tänkas en annan mindre ingripande utväg. En sådan vore att höja avgifterna för tillsynen över understödsföreningarna. Det kan nämnas att RRV har ifrågasatt om inte dessa avgifter är alltför låga. Om mindre föreningar, av vilka åtskilliga i ganska stor omfattning behöver anlita inspektionen och få råd och upplysning, skulle betala avgifter som gav full kostnadstäckning, skulle avgifterna bli mer eller mindre prohibitiva. Sådana avgifter jämte den relativt sett större belastning administrationen i övrigt måste innebära för en mindre förening torde i varje fall medföra att inte ens den modifierade skälighetsprincip (jfr 11 § första stycket UFL) som gäller för understödsföreningarna blev tillgodosedd. En statlig service som sålunda i praktiken skulle bli alltför kostsam bör naturligtvis inte förekomma. Att höja avgifterna i direkt syfte att få bort föreningar med alltför få medlemmar är därför inte lämpligt.

Från en regel enligt vilken minsta medlemsantalet bestämts till 500 bör för nybildade föreningar det kunna medges dispens av det skälet att medlemsantalet kan tillfälligt ha hamnat under 500 och föreningen för den skull inte skall behöva genast avvecklas som understödsförening. Som hittills bör försäkringsinspektionen därför kunna medge dispens från kravet på ett visst lägsta medlemsantal. Enligt utredningens mening bör emellertid praxis vid meddelandet av dispens vara stram. Det kan ifrågasättas, om det är tillräckligt att som för närvarande utan närmare precisering kräva att "särskilda skäl föreligger" för att dispens skall beviljas. Utredningen förordar att dispens får medges endast om medlemsantalet ej väsentligt understiger det lägsta tillåtna och att medgivandet får gälla endast för begränsad tid. Kravet på minst 500 medlemmar bör knappast få underskridas med mer än 100 och för längre tid än ett par år.

De föreningar som inte kan uppfylla kravet på lägsta medlemsantal bör ha möjlighet att genom fusion uppgå i en annan eller ny förening. Om detta inte låter sig göra skall föreningen gå i likvidation. Ett alternativ som skulle kunna diskuteras är, om en sådan förening dock skulle få fortsätta verksamheten utan att längre vara understödsförening. Mot att medge en sådan ordning kan det invändas, att lagen då skulle kunna kringgås genom uppsplittring i mindre föreningar och att det framstår som inkonsekvent att lagen lämnade helt utan skydd stora kategorier föreningsmedlemmar, vars försäkringsförmåner ofta kan vara lika stora eller större än deras som är med i de av lagen omfattade föreningarna. Utredningen förordar inte det alternativet.

Som framgår av avsnittet om övergångsbestämmelser föreslår utredningen att den offentliga tillsynen över de minsta föreningarna begränsas.

Denna begränsade tillsyn innebär inte att de minsta föreningarnas medlemmar lämnas helt utan skydd. Ett allmänt straffrättsligt skydd genom straffbudet mot förskingring m.m. kommer således att gälla.

8 Förbudet mot affärsmässig verksamhet

Förbudet mot affärsmässigt drivande av försäkringsrörelse upphävs. Ett maximalt belopp för kapitalförsäkring behålls men höjs till ett basbelopp.

8.1 Förbudet mot affärsmässigt drivande av försäkringsrörelse

Av 1 § UFL framgår att understödsförening inte får syssla med affärsmässigt drivande av försäkringsrörelse. Som en konkret avgränsning mot affärsmässig försäkringsrörelse kan också ses kravet på att föreningen skall vara på visst sätt sluten samt bestämmelsen i 6 § UFL att kapitalförsäkring inte får meddelas till högre belopp än 15 000 kr. för en medlem.

Störst betydelse har frågan om affärsmässighet såvitt gäller värvning av nya medlemmar och uppbörd av medlemsavgifter.

Förarbetena till 1912 års lag om understödsföreningar kan fortfarande ligga till grund för en bedömning av vad som skall anses utgöra affärsmässigt driven försäkringsrörelse.

Som exempel på affärsmässig försäkringsrörelse anfördes i förarbetena till 1912 års lag en förening som för medlemsvärvning och inkassering av avgifter använder sig av agenter som erhåller provision.

Som andra exempel nämndes att föreningen utfäster sig att ge ränta, vinstandel eller liknande åt någon som tillskjutit garantikapital.

I förarbetena ges emellertid inte någon uttömmande definition av begreppet affärsmässig. Som motivering för att inte vidare utveckla begreppet affärsmässig rörelse anfördes att inom försäkringsrörelsen liksom inom annan affärsverksamhet affärsmetoder växlar under tidernas lopp och därmed även kännetecknen på en affärsmässig rörelse. Ersättning till agenter och ränta på upplånat kapital kan sålunda med hänsyn till omständigheterna utgå även utan att rörelsen fick anses som affärsmässig. Även omfattningen av den bedrivna rörelsen hade enligt förarbetena stor betydelse eftersom en föreningsverksamhet tenderade att bli mer affärsmässig allt eftersom föreningen växte (NJA II 1913 s. 21 f).

I propositionen till UFL betonas att kravet på att verksamheten inte får drivas affärsmässigt bör avse verksamheten i dess helhet. Såvitt gäller

förvaltningen av försäkringsbeståndet och kapitalförvaltningen kan det även i dessa hänseenden förekomma inslag som är av sådan affärsmässig natur att de inte kan anses förenliga med den försäkringsverksamhet som en understödsförening borde få bedriva (prop. 1972:69 s. 61).

Försäkringsinspektionen utfärdade år 1986 cirkulär angående avgränsningen mot affärsmässigt driven affärsrörelse (1986:U4) som fortfarande tillämpas av understödsföreningarna. Cirkuläret överensstämmer i allt väsentligt med ett cirkulär från 1939 som utfärdades i samband med att 1938 års lag om understödsföreningar infördes.

I cirkuläret sägs bl.a. följande: Principerna avseende ersättning för medlemsvärvning och avgiftsuppbörd skall godkännas av inspektionen. Stadgarna bör innehålla uttryckliga bestämmelser om att sådant godkännande skall ske. Vad gäller kapitalförsäkring får ersättningen inte överstiga 1,5 % av försäkringsbeloppet om försäkringsbeloppet uppgår till högst 4 000 kr. Uppgår beloppet till över 4 000 kr. uppgår ersättningen till samma procentsats för de första 4 000 kr. och därefter till 1,2 % för överskjutande belopp. Vidare slås fast att understödsföreningarna inte får använda sig av heltidsanställda agenter. Inte heller får befattningshavare hos föreningen delta i anskaffningsarbetet eller uppbära anskaffningsprovision. Ett uppdrag att arbeta med värvning av medlemmar bör lämnas endast åt den som kan anses äga personliga förutsättningar för att på ett "värdigt och lämpligt sätt" fullgöra ett sådant arbete.

8.2 Högsta belopp för kapitalförsäkring

I 1912 års lag infördes för understödsföreningar ett förbud mot att utan medgivande av tillsynsmyndigheten utfästa eller utbetala kapitalunderstöd till högre belopp än 2 000 kr.

Som ovan anförts var denna begränsning en konsekvens av förbudet mot affärsmässigt drivande av försäkringsrörelse.

Någon motsvarande begränsning gjordes emellertid inte när det gällde meddelande av pensioner.

Kapitalunderstöd till högre belopp än 1 000 kr. fick anses vara så stort att det mer ägde karaktär av sparat kapital än av understöd i egentlig mening. Pensionskassorna verkade emellertid inom olika samhällsklasser med vitt skilda behov. Såvitt gällde i allt fall de slutna pensionskassorna kunde deras uppgift knappast övertas av den affärsmässiga försäkringsverksamheten. Om ett för alla pensionskassor gällande "pensionsmaximum" skulle fastställas i lagen skulle detta enligt förarbetena bli så högt att bestämmelserna om detta blev av mycket liten betydelse. På grund av praktiska svårigheter att skilja mellan öppna och slutna pensionskassor kunde man inte heller införa en sådan gräns för endast öppna pensionskassor (Betänkande 1910 s. 72).

Maximibeloppet för kapitalförsäkring höjdes år 1921 till 4 000 kr. vilket bibehölls i 1938 års lag om understödsföreningar. Någon dispensmöjlighet gavs emellertid inte men infördes genom en lagändring år 1942. Genom UFL höjdes beloppet till 8 000 kr. Vid riksdagsbehand-

lingen av UFL väcktes en motion om att kapitalförsäkringsbeloppet i stället borde knytas till lagen om allmän försäkring.

Riksdagen avlog emellertid motionen. I sin motivering anförde näringsutskottet att förhållandena i praktiken inte var sådana att en lagändring enligt motionen var motiverad. Av kapitalförsäkringarna avsåg 99 % inte högre belopp än 2 000 kr. Om maximibeloppet gjordes rörligt vore det följdriktigt att krav kunde ställas på en successiv omräkning av försäkringar som tecknats till maximibeloppet. Vilka konsekvenser detta skulle kunna få för understödsföreningarna med deras begränsade resurser var enligt utskottet inte utrett (NU 1972:29).

I samband med en proposition om den svenska kapitalmarknaden (prop. 1978/79:165) behandlades en hemställan från SLR att det högsta medgivna kapitalbeloppet skulle höjas till 14 000 kr.

Försäkringsinspektionen anförde år 1977 i ett yttrande över SLR:s framställning att det var väsentligt att maximibeloppet i lagen inte bestämdes högre än att man upprätthöll den avgränsning mot affärsmässigt driven försäkringsrörelse som maximibeloppet avsåg att ge. Möjligheten att teckna kapitalförsäkringar till högre belopp hade utnyttjats i liten utsträckning. Dessutom hade nyteckningen av kapitalförsäkringar, främst i de öppna föreningarna, varit obetydlig under senare år. Inspektionen ifrågasatte med hänsyn till dessa förhållanden om det egentligen förelåg något behov av att höja lagens maximibelopp för kapitalförsäkring. Inspektionen ville emellertid med hänvisning till den fortsatta försämringen av penningvärdet inte motsätta sig en mindre höjning av det högsta tillåtna kapitalförsäkringsbeloppet och tillstyrkte en höjning till 10 000 kr.

Svenska Försäkringsbolags Riksförbund och Folksam tillstyrkte också en höjning av ifrågavarande belopp till 10 000 kr.

I propositionen om den svenska kapitalmarknaden anförde departementschefen att han för egen del kunde instämma i försäkringsinspektionens uttalande att maximibeloppet borde bestämmas med hänsyn till att avgränsningen gentemot annan försäkringsrörelse bör upprätthållas. Vid en sådan avvägning med hänsyn till penningvärdets utveckling sedan maximibeloppet bestämdes år 1972 förordade han att maximigränsen höjdes till 12 000 kr. (prop. 1978/79:165 s. 165 f). Vid riksdagsbehandlingen höjdes beloppet till 15 000 kr. Höjningen trädde i kraft den 1 januari 1980. Basbeloppet uppgick då till 13 900 kr.

Försäkringsinspektionen har i en skrivelse år 1985 till regeringen hemställt om en ändring av 6 § UFL innebärande att högsta medgivna kapitalbelopp för försäkring i understödsförening ändras från 15 000 kr. till basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Skrivelsen föranleddes av en hemställan från Försäkringsföreningen Livkronan om dispens att få höja sitt maximibelopp till 25 000 kr.

Till stöd för hemställan anförde inspektionen att gällande beloppsgräns borde höjas med hänsyn till penningvärdets fall. Det vore därvid lämpligt att beloppet anknöts till basbeloppet. Framtida lagändringar i fråga om beloppets storlek kunde därvid begränsas.

Enligt 6 § andra punkten UFL kan försäkringsinspektionen medge understödsförening att meddela kapitalförsäkring till ett högre belopp än det av lagen medgivna.

Då bestämmelsen om dispens infördes år 1942 var det särskilt vid två typfall som dispens ansågs kunna förekomma. Det ena var kapitalförsäkring i samband med pension om den belöpande pensionen ersattes med ett kapitalunderstöd motsvarande lön eller pension. Det andra gällde då kapitalunderstödet betalades ut i form av försäkring för livsfall. Vid överlåtelse av understödsförenings rörelse kan den övertagande föreningen få överskrida maximibeloppet för att en person som är försäkrad i såväl den överlåtande som den övertagande föreningen skall kunna behålla båda sina försäkringar.

Medelförsäkringssumman i de föreningar som enligt sina stadgar utger kapitalbelopp över 1 000 kr. uppgick år 1988 till endast 1 588 kr. Detta belopp är dock i stigande. I Livkronan uppgår medelförsäkringssumman vid nyteckning till drygt 11 000 kr.

8.3 Utredningens överväganden

Kravet att understödsföreningars verksamhet inte skall vara affärsmässig är ett kontroversiellt och svårhanterligt inslag i UFL.

Det kan synas förvånande att ett sådant krav över huvud har uppställts när det gäller ekonomiska transaktioner. Det kunde tyckas självklart att understödsföreningarnas förvaltning borde drivas så affärsmässigt som möjligt, naturligtvis med iakttagande av gällande säkerhetskrav, för att garantera att bistånd skall kunna ges i behövlig omfattning. I "affärsmässigt" kan man väl inlägga att förvaltningen bedrivs effektivt och rationellt. Men skulle ett absolut krav på icke-affärsmässighet gälla, skulle det innebära att understödsföreningarna ålades att överlag bete sig ineffektivt och orationellt. Ser man på hur lagtexten är formulerad, så är kravet reservationslöst. Så får man dock inte tolka kravet. Syftet med kravet är att hålla gränsen klar mot livförsäkringsbolagens verksamhet. Det är den verksamheten som avses med lagtextens ord "affärsmässigt drivande av försäkringsrörelse".

Kravet på icke-affärsmässighet är likafullt problematiskt. Vari ligger det affärsmässiga hos livförsäkringsbolagen som det gäller att undvika? Viss ledning ger förarbetena och försäkringsinspektionens cirkulär. Framför allt gäller det att iaktta måtta vid värvningen av medlemmar/försäkringstagare. Återhållsamheten skall säkras genom provisionsbegränsningar, förbud mot heltidsanställda ombud eller agenter, förbud mot att föreningarnas befattningshavare deltar i anskaffningsarbete och krav på att endast de som "kan anses äga personliga förutsättningar för att på ett värdigt och lämpligt sätt" fullgöra uppdrag att värva medlemmar får sådant uppdrag. Detta antyder att kravets upphovsmän har haft en ganska negativ syn på de dåvarande livförsäkringsbolagens försäljningsansträngningar. Vidare krävs att understödsföreningarnas förvaltning inte har "inslag som är av så affärsmässig natur att de inte kan anses förenliga med den försäkringsverksamhet som en understödsförening borde få bedriva". Det har i äldre förarbeten också sagts att rörelsens omfattning har stor betydelse för om den skall anses affärsmässig eller ej.

Om understödsföreningarna överlag kunde fritt bedriva anskaffnings-verksamhet, meddela försäkringar till höga belopp, bedriva en finansiell förvaltning motsvarande bolagens och i övrigt driva en omfattande försäkringsverksamhet, då skulle de driva försäkringsrörelse av samma slag som livförsäkringsbolagen m.m. Skulle föreningarna driva en motsvarande verksamhet, borde de — så är synsättet — omvandlas till bolag och styras av samma regler som de nuvarande bolagen.

Mot bakgrund av syftet att hålla en gräns mot bolagen får innebörden av kravet på icke-affärsmässighet fattas så att föreningarna visserligen skall få handla ekonomiskt effektivt och rationellt men göra det inom en ganska snäv ram så att deras verksamhet inte alltför mycket kolliderar eller konkurrerar med försäkringsbolagens. Föreningarna får och skall rimligen handla "affärsmässigt" — om denna term begagnas som ett honnörssord för ett från ekonomisk synpunkt sett rimligt, effektivt och rationellt handlande — inom den begränsade ramen men de måste avstå från att söka expandera av egen drift och bör i övrigt driva verksamheten "på sparlåga". Det kan ifrågasättas om kravet ens med denna innebörd är rimligt. Måste inte i längden ekonomisk verksamhet, som bedrivs med sådana begränsningar, stagnera och kan den då bedrivas "affärsmässigt" ens inom den givna ramen? Är det inte också psykologiskt sett olyckligt att ålägga någon att driva icke-affärsmässig verksamhet?

Då mycket talar för att svaret på dessa frågor måste bli jakande, bör man slopa kravet på icke-affärsmässighet och ersätta eller inte ersätta det med någon annan begränsning. Tar man bort varje form av begränsning, kan utvecklingen tänkas leda till att försäkringsbolagen och ett antal föreningar skulle komma att driva likartad verksamhet i direkt konkurrens med varandra. I så fall borde ungefär samma regler för försäkringsrörelsen tillämpas för föreningarna och bolagen. Att driva regelrätt livförsäkringsrörelse i föreningsform vore väl i och för sig möjligt. Erforderlig fondbildning skulle kunna ske även i föreningarna. Sedan behovsprincipen avskaffats för försäkringsbolagen och även för föreningarnas del, skulle den inte vara så stort hinder mot regelrätt livförsäkringsrörelse i föreningsform. Här skall dock inte göras någon närmare genomgång av om några avgörande tekniska hinder finns mot att föreningar driver likadan försäkringsrörelse som bolag, eftersom utredningen enligt direktiven har att utgå från att understödsföreningarna skall fortleva. Om man inte vill ha kvar kravet på icke-affärsmässighet i dess nuvarande form så får man i stället tänka sig någon annan begränsningsregel för föreningarna.

Ledstjärnan borde då bli att understödsföreningarna släpps fria så långt det går utan att deras verksamhet till art och omfattning blir alltför lik livförsäkringsbolagens. Skulle föreningarna få driva alldeles samma rörelse som bolagen, kan man med fog hävda att detta skall ske på lika villkor och föreningarna därför underkastas samma legala krav som bolagen.

Om föreningarna i fortsättningen skall driva väsentligen samma verksamhet som hittills och bevara sin egenart, borde dock värvningen av medlemmar kunna bli fri (inkl. ersättningen för den) och inga särskilda

regler gälla för vem som får syssla med värvning. Placeringsreglerna borde kunna vara i princip desamma som bolagens. Den enda begränsningen av betydelse som skulle behöva bestå skulle gälla försäkringsbeloppens storlek, som dock torde böra höjas till ett basbelopp. I lagen borde man ta bort kravet på "icke-affärsmässighet" och bara behålla en regel om maximalt försäkringsbelopp.

Avslutningsvis kan sägas att det är klart att kravet på icke-affärsmässighet är historiskt betingat. Man sökte antagligen uttrycka den egenart som låg i att ett begränsat antal personer ville ge inbördes bistånd i för dem viktiga angelägenheter; det gällde att kunna hjälpa varandra i nödlägen; för detta idealistiska syfte kunde lagstiftaren inte finna något mer adekvat uttryck än det negativt formulerade "icke-affärsmässigt". Uttrycket är i och för sig rätt adekvat. Men i dag är väl det idealistiska inslaget som en gång fanns i understödsföreningarna inte lika levande. T.ex. har något sådant syfte knappast motiverat arbetsgivare- och arbetstagarorganisationer, när de inrättat ITP-kassor till vilka arbetstagarna/medlemmarna inte personligen betalar några avgifter. Därmed hänger kravet på "icke-affärsmässigt" i luften eftersom det går tillbaka på nämnda idealistiska inställning.

9 Försäkringsföreningarna och EG

Reglerna för försäkringsföreningar bör om möjligt harmoniseras med vad som gäller inom EG. Bestämmelserna om bl.a. konsolideringskapital, kostnadsskälighet och redovisning bör emellertid samordnas med harmoniseringen för försäkringsbolagen.

9.1 Inledning

9.1.1 Regeringens kommittédirektiv rörande EG

Regeringen har den 22 juni 1988 beslutat om kommittédirektiv till kommittéer och särskilda utredare angående beaktande av EG-aspekter i utredningsverksamheten. Kommittédirektiven berör de kommittéer och särskilda utredare som har till uppgift att lämna förslag som berör den fria rörligheten för varor, tjänster, människor och kapital eller på annat sätt berör det västeuropeiska samarbetet. De ifrågavarande kommittéerna och särskilda utredarna skall undersöka vilken gemensam ordning som i förekommande fall råder inom EG inom det aktuella ämnesområdet och i sina förslag ta till vara de möjligheter till harmonisering som finns. Enligt kommittédirektiven skall vidare redovisas hur de förslag som läggs fram förhåller sig till EG:s motsvarande regler, direktiv eller förslag till direktiv från EG-kommissionen samt, om förslagen skiljer sig härifrån, redovisa skälen för detta.

9.1.2 EG:s liv- och skadeförsäkringsdirektiv

Vid den följande redogörelsen av rättsläget inom EG såvitt gäller försäkring har särskild tonvikt lagts vid sådana frågor som särskilt kan tänkas beröra de svenska understödsföreningarna.

EG:s ministerråd antog år 1979 det första livförsäkringsdirektivet (79/267/EEC). Rådsdirektivet omfattar kapitalförsäkring, livränteförsäkring samt till dessa försäkringar anknutna sjuk- och olycksfallsförsäkringar som meddelas av livförsäkringsföretag.

Vissa former av försäkring omfattas inte av rådsdirektivet. Hit hör bl.a. understöd som meddelas av andra än livförsäkringsbolag, där den enskilde försäkringstagaren själv svarar för premierna, under förutsätt-

ning att understöden utgår även om de inte täcks av premiereserven. Tjänstepensionskassor, där arbetsgivaren bidrar till verksamheten är således undantagna från bestämmelserna i direktivet.

Försäkringsgivare som endast meddelar begravningshjälp är undantagna från direktiven under förutsättning att antingen storleken av dessa förmåner inte överstiger den genomsnittliga begravningskostnaden för ett enstaka dödsfall eller utgår in natura. Detsamma gäller ömsesidiga sammanslutningar vars stadgar ger möjlighet till tilläggsavgifter (additional contributions), nedsättning av förmåner eller möjlighet att begära bidrag från utomstående och vars årliga premieinkomster eller motsvarande uppgår till högst 500 000 ECU (europeiska betalningsenheter). En ECU motsvarar för närvarande ca 7 kr. 50 öre.

I rådsdirektivet föreskrivs att en försäkringsgivare skall ha tillgångar som överstiger de försäkringstekniska skulderna. Denna solvensmarginal skall i huvudsak utgöras av garantikapital och fria reserver och i princip uppgå till minst 4 % av de försäkringstekniska skulderna jämte 0,3 % för försäkringar där risksumman inte är negativ.

Vissa avdrag får göras för avgiven återförsäkring. För sjuk- och olycksfallsförsäkring gäller i stället regler motsvarande vad som gäller för skadeförsäkring enligt EG:s nedannämnda skadeförsäkringsdirektiv.

Vidare finns bestämmelser om att en tredjedel av solvensmarginalen skall utgöra en särskild garantifond. Denna fond skall dock såvitt gäller ömsesidiga sammanslutningar uppgå till minst 600 000 ECU. Under en övergångstid kan försäkringsgivarna ha en lägre garantifond. Varje försäkringsgivare skall varje år avge en redovisning avseende den finansiella situationen och soliditeten.

EG:s livförsäkringsdirektiv täcker inte sådan sjuk- och olycksfallsförsäkring som meddelas utan anknytning till livförsäkring. För dessa verksamhetsgrenar gäller i stället EG:s ministerråds första direktiv rörande direktförsäkring, som inte är livförsäkring (73/239/EEC).

Detta rådsdirektiv gäller inte för ömsesidiga sammanslutningar om de uppfyller samtliga följande villkor. Stadgarna måste innehålla bestämmelser om tilläggsavgifter eller särskild uttaxering eller nedsättning av förmåner. De årliga försäkringsavgifterna får inte överstiga en miljon ECU. Minst hälften av försäkringsavgifterna måste komma från sammanslutningens medlemmar.

Även för skadeförsäkringsgivarna finns föreskrifter om storleken av en solvensmarginal. Denna skall uppgå till 18 % av den årliga bruttopremieinkomsten så länge denna uppgår till 10 milj. ECU. Alternativt skall de frågavarande tillgångarna uppgå till 26 % av den årliga skadeersättningens förutsatt att denna uppgått till högst 7 milj. ECU om detta skulle leda till ett högre belopp. Avdrag får göras för avgiven återförsäkring.

För lång sjukförsäkring får storleken av de sålunda framräknade kapitalkraven under vissa förutsättningar reduceras till en tredjedel.

Den garantifond som skall finnas för skadeförsäkringsgivare skall för huvuddelen av verksamhetsgrenar uppgå till minst 300 000 ECU. Dock kan garantifonder på lägst 200 000 ECU tillåtas för försäkringsgivare med viss begränsad verksamhet. En medlemsstat kan också medge att

garantifonden reduceras med en fjärdedel när det gäller vissa former av ömsesidiga sammanslutningar.

De båda rådsdirektiven innehåller vissa gemensamma bestämmelser. Sålunda kan inte medlemsstaterna föreskriva att en koncessionsansökan skall behandlas med hänsynstagande till marknadens ekonomiska behov, vilket kan sägas utgöra ett förbud mot den s.k. behovsprincipen. En försäkringsgivare får endast driva försäkringsverksamhet och annan därmed direkt sammanhängande verksamhet. Vidare får inte verksamhet som omfattas av båda direktiven kombineras. Förbudet mot annan verksamhet har dock inte ansetts utgöra något hinder för att en försäkringsgivare driver sådan verksamhet genom ett dotterbolag.

En ansökan om registrering av en försäkringsgivare skall enligt båda rådsdirektiven åtföljas av en verksamhetsplan. Denna skall bl.a. innehålla grunderna för beräkning av tariffer såvitt gäller livförsäkring och uppgifterna om tariffer såvitt gäller annan försäkring. Vidare skall lämnas uppgifter om minimigarantifondens storlek. I planen skall också ingå en beräkning av utfallet under de tre första verksamhetsåren när det gäller balansräkning, premieinkomster, återförsäkring samt de tillgångar som motsvarar de försäkringstekniska skulderna och solvensmarginalen.

I såväl livförsäkringsdirektivet som skadeförsäkringsdirektivet ges tillsynsmyndigheterna i de olika medlemsländerna rätt att ingripa om försäkringsgivarna inte längre uppfyller förutsättningarna vid tillståndsgivningen eller inte har tillgångar som motsvarar de försäkringstekniska skulderna. Om solvensmarginalen underskridits skall tillsynsmyndigheterna kräva att försäkringsgivaren upprättar en plan för att återställa försäkringsgivarens ekonomiska ställning och som skall godkännas av tillsynsmyndigheten. Skulle solvensmarginalen inte ens täcka ett belopp som motsvarar kravet på garantifonden skall tillsynsmyndigheten kräva att försäkringsgivaren till myndigheten inger en kortsiktig ekonomisk plan för godkännande. Om inte försäkringsgivarna fullgör vad de sålunda blivit ålagda kan deras tillstånd att driva försäkringsrörelse dras in. Ett sådant beslut skall liksom ett avslag på en ansökan om koncession kunna överklagas till domstol. Rätt till domstolsprövning skall också finnas om tillsynsmyndigheten inte behandlat en ansökan om koncession sex månader efter det att den inkommit till myndigheten.

För båda direktiven gäller emellertid att det ankommer på de enskilda medlemsstaterna att själva utfärda bestämmelser om vilka slag av tillgångar som skall täcka de försäkringstekniska skulderna och hur dessa och övriga tillgångar skall värderas. Likaså skall de enskilda medlemsstaterna själva uppskatta hur de försäkringstekniska skulderna skall beräknas. Förutsättningarna för ett ingripande från berörda tillsynsmyndigheter kan därför variera från land till land.

De tillgångar som inte behövs för att täcka de försäkringstekniska skulderna får enligt båda direktiven placeras fritt.

Ett av EG:s ministerråd utfärdat direktiv är bindande för medlemsstaterna med avseende på det resultat som skall uppnås men överläter åt de nationella myndigheterna att bestämma tillvägagångssätt och medel. De nu nämnda direktiven har också införts i de olika medlemsstaternas lagar och administrativa förordningar.

Såsom framgått av redogörelsen om Storbritannien har på detta sätt livförsäkringsdirektivet gjorts tillämpligt på Friendly Societies genom en särskild lag. De danska begravningskassorna och firmapensionskassorna är undantagna från detta direktiv.

Ett särskilt förslag till direktiv om årsredovisning i försäkringsföretag har lagts fram av EG-kommissionen. Förslaget, som ännu inte antagits av EG-kommissionen, innebär kompletteringar till de grundläggande bestämmelserna för årsredovisningar i allmänna bolag, om vilket direktiv redan utfärdats.

Ett viktigt syfte med det föreslagna direktivet är att genom harmoniserade bestämmelser om värdering och uppställning av tillgångarna åstadkomma att den information som presenteras i försäkringsföretagens årsredovisningar uppfyller vissa minimikrav och att den är tillräckligt enhetlig för att tillåta direkta jämförelser mellan försäkringsbolag i olika medlemsländer.

Tillgångar såsom egna huvudkontor, dotterbolagsaktier samt andra fastigheter och aktier skall alla redovisas som investeringar. Någon uppdelning i anläggnings- och omsättningstillgångar sker alltså inte. Vid värderingen av tillgångar får försäkringsföretagen välja om de vill använda antingen anskaffningsvärde eller marknadsvärde. Försäkringsföretagen måste dock i en not redovisa tillgångarnas värde även enligt den av de båda metoderna som inte valts. Någon motsvarighet till obeskattade reserver finns inte i förslaget.

Vinst- och förlusträkningen (som den kallas i förslaget) skall delas upp i en teknisk redovisning avseende försäkringsverksamheten och en icke-teknisk redovisning, avseende kapitalförvaltningen. Uppställningen av vinst- och förlusträkningen skall ske i staffelform.

Behandlingen av direktivförslaget har fördröjts. Detta beror i huvudsak på en diskussion inom EG om de föreslagna värderingsmetoderna.

Enligt förslaget om tvångslikvidation av försäkringsföretag skall varje försäkringsföretag föra ett register över de tillgångar som motsvarar den försäkringstekniska reserven. Värdet på de registrerade tillgångarna får inte vara lägre än värdet på de tekniska reserverna. För en utförligare redogörelse för detta direktivförslag kan hänvisas till prop. 1989/90:34 s. 66 f.

9.1.3 Svenska försäkringsbolag och EG

Svenska försäkringsbolag skall enligt FRL ha ett aktie- eller garantikapital. Varken i lagstiftning eller på annat sätt har emellertid angetts hur stort detta skall vara eller hur det skall beräknas. Försäkringsinspektionen och regeringen skall i stället i samband med att koncession meddelas ta ställning till hur stort det nybildade försäkringsbolagets aktie- eller garantikapital skall vara.

Bedömningen skall då ske utifrån det enskilda bolagets förutsättningar och verksamhet. Motsvarande bedömningar får sedan göras i det fortsatta tillsynsarbetet.

I sitt delbetänkande "Soliditet och skälighet i försäkringsverksamheten" (SOU 1986:8) gjorde FVK den bedömningen att det inte var lämpligt att ta EG:s minimikonsolideringsregler som utgångspunkt för i lagstiftningen eller annorstädes preciserade svenska konsolideringskrav. FVK motiverade sin bedömning med att EG:s minimikrav bygger på undersökningar som gjordes på 1960-talet, då helt andra förhållanden rådde än i dag. De ursprungligen föreslagna kraven sänktes sedermera för att enighet mellan de olika medlemsländerna skulle kunna uppnås. EG:s minimikrav, menade FVK, tar vidare inte i tillräcklig utsträckning hänsyn till särdragen hos ett enskilt bolags verksamhet. Dessa omständigheter har, enligt FVK, medfört att EG:s minimikrav allmänt brukar betraktas som för låga.

Mot bakgrund av bl.a. försäkringsväsendets snabba förändringar fann FVK för sin del att det inte, vare sig i lag eller andra författningar, skulle vara ändamålsenligt att precisera vilka förhållanden som skall beaktas vid en soliditetsbedömning av enskilda försäkringsbolag och inte heller hur stort konsolideringskapitalet måste vara för att kravet på betryggande soliditet skall anses vara uppfyllt. I konsekvens härmed ansåg inte kommittén att det borde införas preciserade regler för aktie- eller garantikapitalet i ett bolags inledningsskede. En viktig utgångspunkt för kommittén var i stället att soliditetsbedömningen borde ske utifrån varje bolags speciella verksamhet och situation (SOU 1986:8 s. 191 f).

Från EG-kommissionen har även avlämnats vissa förslag till direktiv rörande försäkringsområdet, vilka ännu inte antagits av ministerrådet. Hit hör bl.a. två förslag till rådsdirektiv beträffande dels årsredovisningar och koncernredovisningar för försäkringsföretag, dels om tvångslikvidation av försäkringsföretag.

Som närmare utvecklas i avsnittet om avskaffande av medborgarskaps- och bosättningskrav (11.2) är sådana krav på styrelseledamöter, föreningsledning och revisorer oförenliga med Romfördraget och av EG meddelade direktiv.

9.2 Utredningens överväganden

Med hänsyn till de allmänna kommittédirektiven om beaktande av EG-aspekter och till det pågående arbetet att skapa det europeiska ekonomiska samarbetsområdet (European Economic Space) har utredningen försökt att precisera vilka konsekvenser ett svenskt antagande av EG:s båda ovannämnda rådsdirektiv skulle få för de svenska försäkringsföreningarna.

De olika ITP-kassorna och övriga tjänstepensionskassor faller som framgår av det tidigare sagda utanför livförsäkringsdirektivets tillämpningsområde. Även om det inte direkt står i deras stadgar utan följer av kollektivavtal att arbetsgivaren skall betala medlemsavgifterna är detta dock en nödvändig förutsättning för kassornas existens.

Sjuk-kassorna har enligt sina stadgar i princip rätt till uttaxering. Deras årsavgifter understiger i samtliga fall en miljon ECU. Avgifterna erläggs

enligt stadgarna av medlemmarna själva. Skadeförsäkringsdirektivet är därför inte tillämpligt på dessa.

De begravningskassor som endast meddelar begravningshjälp motsvarande den genomsnittliga kostnaden för begravning är redan av denna anledning undantagna från livförsäkringsdirektivets tillämpning.

Enligt 3 kap. 5 § lagförslaget kan under vissa förhållanden även i fortsättningen en ändring av försäkringsvillkoren, t.ex. av medlemsavgiften, ske under medlemstiden. Ingen begravningskassa har en inkomst av årsavgifter som överstiger 500 000 ECU. Inte heller de övriga begravningskassorna, som enligt utredningens förslag kommer att kunna meddela begravningshjälp till en kostnad motsvarande ett basbelopp, torde omfattas av detta direktiv.

Såvitt gäller övriga föreningar är EG:s direktiv angående liv- och skadeförsäkringar i första hand tillämpliga på de föreningar som meddelar individuell livränteförsäkring och vars årsavgifter överstiger 500 000 ECU. De föreningar som då kan bli aktuella är Sveriges Köpmannaförbunds Pensionskassa och Volvoresultats Försäkringsförening.

Av de föreningar som inte meddelar individuell livränteförsäkring torde för närvarande endast de två sjuk- och begravningskassorna ASB-Asea-personalens Försäkringsförening och Volvo Verkstadsklubbs Försäkringsförening ha en sådan storlek och verksamhet att EG-direktiven skulle kunna bli tillämpliga.

Varken i UFL eller föreskrifter finns något krav på garantikapital för de svenska understödsföreningarna. För de föreningar som sålunda omfattas av liv- och skadeförsäkringsdirektiven skulle särskilda krav på garantikapital behövas uppställas. Dessutom skulle det, liksom för försäkringsbolagen, införas uttryckliga krav på särskilt konsolideringskapital.

Som ett led i harmoniseringsarbetet föreslår därför utredningen en särreglering för dessa försäkringsföreningar. För att förenkla regelsystemet bör det sättas en gemensam gräns för sjukkassor och pensionskassor som får bidrag utifrån. Det bör då bli ett belopp som så nära som möjligt anknyter till beloppsgränsen 500 000 ECU. Värdet på en ECU har de senaste åren fluktuerat kring 7 kr. Detta belopp kan därför anses motsvara ett genomsnittsvärde på en ECU. Då motsvarar 500 000 ECU 3,5 milj. kr.

Som framgår av avsnittet Indelning av försäkringsföreningar (10.2) föreslår utredningen vidare att även reglerna för ITP-kassorna bör anpassas till vad som gäller för försäkringsbolagen. Det kan då vara lämpligt att samma beloppsgräns används för samtliga försäkringsföreningar, även om varken ITP-kassor eller begravningskassor skulle falla under EG-direktiven.

I andra avsnitt i den allmänna motiveringen har föreslagits att behovsprincipen liksom krav på att föreningsledning m.m. skall vara bosatta i Sverige och ha svenskt medborgarskap avskaffas (avsnitt 12.2 resp. 11.2).

En anpassning till EG kräver också att det införs bestämmelser om konsolideringskapital, garantikapital, verksamhetsplan m.m. Emellertid

bör beaktas att medan ett genomförande av de ifrågavarande EG-direktiven formellt endast skulle beröra ett fåtal föreningar skulle de få vittgående konsekvenser för den övriga försäkringsbranschen då i princip samtliga försäkringsbolag utom några mindre lokala bolag skulle omfattas av direktiven.

Mot bakgrund av det pågående integrationsarbetet med EG kan det förutsättas att de nu gällande bestämmelserna i FRL harmoniseras med EG:s ministerråds direktiv på försäkringsområdet. Riksdagen har också våren 1989 uttalat att regeringen bör ta initiativ till regelförändringar som kan erfordras för att önskemålet om konkurrensneutralitet mellan svenska och utländska försäkringsbolag skall bli tillgodosett (jfr 1988/89:NU 29 s. 13). En sådan harmonisering kräver bl.a. att de nuvarande bestämmelserna i FRL om konsoliderings- och garantikapital samt om redovisning omprövas. Motsvarande bestämmelser i UFL bör därför behållas tills en anpassning skett av FRL i nu berörda avseenden.

En annan fråga som aktualiserats under utredningens arbete har varit en omprövning av skälighetsprincipen när det gäller kravet på att föreningarnas kostnader skall vara skäliga. Det kan förväntas att en omprövning även i denna del sker under det pågående harmoniseringsarbetet när det gäller försäkringsbolagen varför också här försäkringsföreningarna bör samordnas med försäkringsbolagen.

Något förslag om anpassning av FRL till reglerna i EG-direktiven har ännu inte framlagts. Vid utarbetande av ett sådant förslag bör även följdändringar för understödsföreningarna utarbetas. Utredningen framlägger därför inte några direkta förslag i denna del.

10 Indelning av försäkringsföreningar

Efter mönster från EG införs särskilda bestämmelser om försäkringsföreningar som har årliga avgiftsintäkter som överstiger 120 basbelopp.

För dessa stora försäkringsföreningar skall i väsentliga avseenden gälla samma bestämmelser som för försäkringsbolag.

10.1 Inledning

I UFL görs inte någon skillnad i lagen mellan olika slag av understödsföreningar (här bortses från de skillnader som föreligger genom att föreningarna meddelar olika slag av försäkringsförmåner). Av förarbetena till lagen framgår emellertid att det föreligger skillnader mellan föreningarna i olika hänseenden.

En understödsförening skall upprätta en försäkringsteknisk utredning minst vart femte år om inte föreningen befrias från att göra detta eller enligt UFL inte behöver göra detta. Försäkringsinspektionen kan föreskriva att sådan utredning skall utföras oftare. Försäkringsinspektionen kan föreskriva att minst en av revisorerna i en understödsförening skall vara godkänd eller auktoriserad revisor om verksamheten är av stor omfattning eller det annars föreligger särskilda skäl.

En understödsförening kan vidare vid värdering av s.k. fondgilla tillgångar använda uppskattningsvärden samt utnyttja en s.k. fri sektor för placering av tillgångar motsvarande försäkringsfonden.

Av förarbetena till placeringsbestämmelserna framgår att gränsdragningen mellan vilka föreningar som kunde bedömas ha tillräckliga administrativa resurser för att utnyttja dessa möjligheter skulle göras av försäkringsinspektionen i samband med godkännande av stadgeändringar.

10.2 Utredningens överväganden

Som framhållits i avsnittet ITP-kassorna och försäkringsföreningslagen (5.2) har utredningen funnit att ITP-kassorna bör omfattas av lagförslaget men inom ramen för detta genom särskilda regler likställas med försäkringsbolagen.

Detta förutsätter att det i lagen närmare anges vad som är att anse som ITP-kassor. En sådan precisering har emellertid visat sig svår att göra. Några ITP-

kassor meddelar t.ex. även individuell pensionsförsäkring. En lämpligare ordning är att i stället för att utgå från inslaget av kollektivavtalsgrundad försäkring ta fasta på föreningens storlek. Det måste då bli fråga om en för försäkringsföreningar förhållandevis betydande storlek. Samtidigt bör strävas efter en harmonisering med EG-direktiven. En närmare redogörelse för dessa återfinns i avsnittet om försäkringsföreningarna och EG.

För att en förening skall omfattas av de särskilda reglerna krävs således enligt förslaget att de har årliga avgiftsintäkter som överstiger 500 000 ECU. Samtliga ITP-kassor skulle omfattas av de särskilda reglerna. Om de största begravningskassorna skulle fusionera skulle särbestämmelserna gälla även för dessa. Med hänsyn till bakgrunden för de nya bestämmelserna synes detta också lämpligt. I lagförslaget bör lämpligen denna gräns anges i basbelopp enligt lagen om allmän försäkring eller 120 basbelopp. Även några av fribrevskassorna har betydande tillgångar. Avgiftsintäkterna i dessa föreningar är emellertid mycket låga i jämförelse med ITP-kassorna. Inte ens de största fribrevskassorna skulle omfattas av de nya reglerna. I stället bör för dessa kassor i övergångsbestämmelserna införas särskilda regler som tar hänsyn till balansomslutningen i dessa föreningar.

För enkelhetens skull kallas de föreningar som omfattas av de särskilda bestämmelserna i lagförslaget för "stora försäkringsföreningar".

I lagförslaget ges de stora föreningarna rätt att utan särskilt tillstånd inneha helägda servicebolag. Å andra sidan åläggs dessa föreningar att ha verkställande direktör och i förekommande fall upprätta koncernredovisning.

För de stora försäkringsföreningarna lagfästs vidare vissa bestämmelser som i dag ingår i stadgarna för bl.a. ITP-kassorna såsom skyldighet att utföra försäkringsteknisk utredning varje år och använda de placerings- och värderingsregler som beskrevs i inledningen till detta avsnitt.

I sammanhanget kan också nämnas att i lagförslaget har öppnats möjligheter för ITP-kassor att meddela tjänstegrupplivförsäkring.

En ytterligare indelningsgrund kan sägas uppkomma genom försäkringsinspektionens dispensgivning. För de minsta föreningarna måste i praktiken sannolikt gälla ett regelsystem som i väsentliga delar avviker från vad som gäller för t.ex. de stora försäkringsföreningarna. Möjligheten att ge dispenser åt de nuvarande små föreningarna regleras i förslaget till övergångsbestämmelser.

En tredje indelningsgrund utgör avtalsförhållandet mellan de enskilda medlemmarna och försäkringsföreningen. Enligt förslaget, som redovisas i avsnittet Medlemskapet m.m. (19.2) skall särskilda regler gälla för de kollektivavtalgrundade försäkringarna i förhållande till övriga försäkringar som meddelas av föreningarna.

11 Avskaffande av medborgarskaps- och bosättningskrav

Kraven på svenskt medborgarskap avskaffas för befattningshavare i försäkringsföreningar. Bosättningskravet mjukas upp.

11.1 Inledning

I understödsföreningar skall styrelseledamöter, firmatecknare och likvidatorer vara svenska medborgare och bosatta i Sverige. Bestämmelser om verkställande direktör saknas. På grund av hänvisningarna i 27 och 47 §§ UFL gäller i dessa hänseenden fortfarande 1951 års lag om ekonomiska föreningar. Emellertid får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer medge dispens från kraven.

Enligt 1972 års kungörelse om understödsföreningsregister är det försäkringsinspektionen som skall pröva frågor om dispens. Inspektionen har vid några tillfällen meddelat sådan dispens.

Även för revisorer i understödsföreningar hänvisas i 31 § UFL till bestämmelserna i 1951 års lag om ekonomiska föreningar. Revisorerna skall vara svenska medborgare och bosatta i Sverige om inte myndighet som regeringen bestämmer tillåter annat. Av kungörelsen om understödsföreningsregister framgår att också i detta fall denna myndighet är försäkringsinspektionen. Den som är auktoriserad eller godkänd revisor behöver dock inte vara svensk medborgare. Revisorer erhåller auktorisation eller godkännande av kommerskollegium. Därvid prövar kollegiet om den auktoriserade eller godkända revisorn får utöva sin verksamhet från utlandet. För aktiebolag och ekonomiska föreningar gäller motsvarande regler enligt aktiebolagslagen resp. 1987 års lag om ekonomiska föreningar.

Såsom påpekas i understödsföreningsutredningens direktiv föreslog den s.k. diskrimineringsutredningen i ett delbetänkande från 1984 ändringar i UFL som innebar att styrelseledamot, firmatecknare, revisor, likvidator, likvidationsrevisor och suppleanter för dessa inte behöver vara svenska medborgare.

Kommerskollegium avgav 1987 en promemoria till regeringen med förslag till förenklade regler beträffande medborgarskaps- och bosättningskrav i aktiebolagslagen m.fl. författningar däribland UFL.

Kollegiets promemoria har remissbehandlats. Understödsföreningsutredningen har därvid avgett yttrande.

Regeringen har därefter våren 1990 lagt fram en proposition med förslag till nya bestämmelser om krav på svenskt medborgarskap och bosättning i Sverige för stiftare, verkställande direktör, styrelseledamöter, firmatecknare, likvidatorer och revisor samt aktieföreträdare för dessa i aktiebolag, försäkringsbolag, banker, ekonomiska föreningar m.m. (prop. 1989/90:160). Med tanke på att understödsföreningar är föremål för utredning föreslås inte någon ändring i UFL.

Förslaget innebär att kravet på svenskt medborgarskap avskaffas. Verkställande direktör och minst en firmatecknare skall vara bosatt i Sverige. Dock behöver endast hälften av styrelseledamöterna och likvidatorerna vara det.

Auktoriserade och godkända revisorer behöver inte vara svenska medborgare och bosatta i Sverige. Om det finns en auktoriserad eller godkänd revisor i företaget gäller inte kraven på medborgarskap och bosättning för övriga revisorer heller.

11.2 Utredningens överväganden

Utredningen föreslår att de ändringar som förutskickas för aktiebolag m.m. i proposition 1989/90:160 även genomförs för understödsföreningarnas del.

12 Behovsprincipen

Behovsprincipen avskaffas och ersätts med en allmän sundhetsprövning.

12.1 Gällande ordning

Behovsprincipen infördes år 1972 för *understödsföreningar* genom UFL. Enligt 4 § får således en understödsförening endast registreras om den avsedda verksamheten är behövlig och även i övrigt ägnad att främja en sund utveckling av försäkringsväsendet.

I motiveringen till införandet av bestämmelsen anförde föredragande departementschefen i propositionen till UFL att möjligheten att bilda nya föreningar borde stå kvar. Mot bakgrund av understödsföreningsväsendets utveckling kunde det antagas att initiativ till att bilda nya slutna föreningar kommer att bli sällsynta. Det kunde emellertid inte uteslutas att man även i framtiden önskar bilda sådana föreningar, fastän dessas berättigande starkt kunde sättas i fråga. Departementschefen ansåg därför att nybildning endast borde tillåtas om den planerade verksamheten kunde anses behövlig.

En förutsättning för att en understödsförening skulle få registreras enligt den nya lagen borde således vara, att rörelsen fyller ett påtagligt försäkringsbehov för den bestämda grupp människor som föreningen är avsedd för och också i övrigt är ägnad att främja en sund utveckling av försäkringsväsendet. Detta innebar att en behovsprincip, motsvarande den som gällde enligt dåvarande försäkringsrörelselag, infördes för slutna föreningar. I fråga om tjänstepensionskassor torde enligt departementschefen de speciella behov som aktualiserar bildandet av kassan i allmänhet medföra att kassan kan godkännas som understödsförening. Departementschefen menade att allmänt sett torde, mot bakgrund av den omfattning som försäkringsväsendet då hade, den i detta sammanhang förordade behovsprincipen i praktiken innebära att utrymmet för nya understödsföreningar blev mycket ringa. Vid en utvidgning till ny försäkringsgren eller nytt verksamhetsområde eller vid väsentlig omläggning av rörelsen skall inspektionen också pröva om den planerade omläggningen av verksamheten kan anses behövlig och om den också i övrigt är ägnad att

främja en sund utveckling av försäkringsväsendet. En följd av förslaget att också nybildning av en sluten kassa skulle bli föremål för behovsprövning var att en förening inte kunde kringgå reglerna om tillstånd för ändring av verksamheten genom att bilda en kassa med samma medlemmar som den äldre föreningen.

Genom en ändring i FRL upphävdes fr.o.m. år 1985 behovsprincipen för försäkringsbolagen. Till stöd för upphävandet av denna princip anförde departementschefen i propositionen att det borde vara till fördel för försäkringstagarna om konkurrensen stimulerades något och om försäkringstagarnas valfrihet ökade genom att fler försäkringsgivare fick agera på marknaden. Förutsatt att de formella och kvalitativa kraven är uppfyllda skall koncession beviljas om inte den tilltänkta verksamheten bedöms vara oförenlig med en från försäkringstagarnas och samhällets synpunkt sund utveckling av försäkringsväsendet. Sökanden skall således inte behöva visa att en ny verksamhet behövs eller främjar en allmänt sett sund utveckling av försäkringsväsendet. Vid prövningen bör enligt departementschefen hänsyn tas inte endast till den rådande situationen utan även till de utvecklingstendenser som kan överblickas. Vad gäller den senare bedömningen anförde departementschefen att det, för att en ansökan skall avslås, bör anses föreligga påtagliga tecken på att det skulle vara oförenligt med en sund utveckling av försäkringsväsendet att bifalla ansökningen.

Någon definition av begreppet "sund utveckling av försäkringsväsendet" gavs inte. I stället angavs vissa kriterier som bör beaktas vid koncessionsgivningen. Hit hör bl.a. faran av en alltför stor uppsplittring av den svenska försäkringsmarknaden. Bildandet av specialbolag som enbart eller i huvudsak avsåg att vända sig till extremt goda risker inom ett visst försäkringstagarkollektiv kan innebära att övriga risker skulle få svårt att till överkomlig kostnad ordna sitt försäkringsskydd. Detta skulle kunna strida mot solidaritetstanken.

Den koncessionsbeviljande myndigheten borde ha möjlighet att hindra uppkomsten av osunda specialbolag där premiedifferentieringen drevs så långt att solidaritetstanken inte längre uppfylldes. Risken för en ökning av driftskostnaderna inom hela försäkringsområdet eller inom den aktuella verksamhetsgrenen måste också uppmärksammas. Dock måste också beaktas de fördelar för försäkringstagarna som en viss ökning av antalet bolag innebär eftersom konkurrensen och försäkringstagarnas valfrihet ökade.

Såvitt gällde frågan om en ändring av behovsprincipen för understödsföreningar fann departementschefen, mot bakgrund av att UFL skulle behandlas särskilt, inte skäl att i det sammanhanget ta upp frågan (prop. 1984/85:77 s. 44 ff, s. 58).

Behovsprövningen upphävdes fr.o.m. den 1 augusti 1990 även för bankerna (1990:822-824).

12.2 Utredningens överväganden

Sedan UFL infördes har endast ett fåtal nya understödsföreningar bildats. Under senare tid har emellertid intresset för bildandet av nya understödsföreningar ökat. Med detta intresse sammanhänger att intresset för grupplösningar på personförsäkringsområdet starkt tilltagit under senare tid. Det kan därför inte uteslutas att antalet ansökningar om att registrera nya föreningar ökar under de närmaste åren. För de nya föreningarna bör av samma skäl som ovan anförts beträffande försäkringsbolagen behovsprincipen inte gälla. I stället bör även här göras en allmän sundhetsprövning. En ny förening bör därför registreras om inte den planerade verksamheten bedöms vara oförenlig med en sund utveckling av hela försäkringsväsendet när det gäller såväl försäkringsföreningar som försäkringsbolag.

11

13 Medlemskapet m.m.

Efter mönster av förslaget till personförsäkringslag föreslås bestämmelser som bl.a. reglerar förhållandet mellan försäkringsföreningarna och medlemmarna. Utgångspunkten är att medlemmarna i en försäkringsförening skall ha samma försäkringsskydd som försäkringstagarna i ett försäkringsbolag. Hänsyn måste dock tas till föreningarnas särskilda förhållanden.

Bestämmelserna skall vara tvingande och bara kunna frångås vid kollektivavtalsgrundad försäkring genom ett centralt kollektivavtal. För föreningarna införs en informationsskyldighet på olika stadier i mellanhavandet med medlemmen. En avslagen ansökan om inträde i föreningen skall kunna prövas av allmän domstol, liksom uteslutning. Endast om en medlem har åsidosatt sin upplysningsplikt uppsåtligt eller med icke ringa oaktsamhet kan det medföra påföljder. Oriktiga uppgifter vid livförsäkring för dödsfall skall i princip inte få åberopas när mer än två år har förflutit från det försäkringen tecknades. Karenstiden vid självmord förkortas från tre till ett år. En medlem skall vid uteslutning på grund av bristande avgiftsbetalning ha rätt att återuppliva medlemskapet. Föreningarna skall kunna utpeka förmånstagare i stadgarna. Om förordnande saknas skall hälften av försäkringsbeloppet tillfalla maken och andra hälften arvingarna. Även efter försäkringsfall skall försäkringen i viss utsträckning vara skyddad för utmätning.

13.1 Medlemskap och försäkringsvillkor

13.1.1 Inledning

I detta avsnitt redovisas villkoren för medlemskap i de olika understödsföreningarna och de försäkringar som meddelas av dessa föreningar.

De medlemmar i understödsföreningarna som skyddas av kollektivavtalsgrundade försäkringar som ITP-kassorna meddelar utgör knappt 30 % av understödsföreningarnas totala medlemsantal men svarar för drygt 95 % av de avgifter som totalt inbetalas till samtliga föreningar. Försäkringarna är i princip desamma som SPP:s och som AMF-pension. För en närmare beskrivning av dessa slag av försäkringar hänvisas till Personförsäkringslag SOU 1986:56 s. 211 ff.

I den andra större gruppen av tjänstepensionskassor, fribrevskassorna, har avgiftsbetalningarna i princip upphört och försäkringarna blivit nedsatta till fribrev. I det följande endast en redogörelse för de övriga försäkringar som meddelas av understödsföreningarna.

En svårighet när det gäller en redogörelse för förutsättningarna för medlemskap och försäkringsvillkoren är att dessa i hög grad skiftar mellan föreningarna. Någon motsvarighet till de av livförsäkringsbolagen antagna allmänna försäkringsvillkoren finns inte beträffande understödsföreningarna. Viktiga orsaker till de stora skillnaderna är de enskilda föreningarnas olika historiska bakgrund och om anslutningen är "obligatorisk" eller frivillig. Föreningarna har själva utformat villkoren. De omfattar också mycket olika personalgrupper.

Även om understödsföreningarnas verksamhet av tradition varit inriktad på ålders- och efterlevandepension, begravningshjälp och sjukhjälp har föreningarna alltid varit oförhindrade att meddela även andra former av personförsäkring, dock inte arbetslöshetsförsäkring. I viss utsträckning har andra former också förekommit, t.ex. ren olycksfallsförsäkring.

I det följande redogörs först för några allmänna drag beträffande medlemskap och försäkringsvillkor. Därefter redogörs för de olika försäkringar, som meddelas av understödsföreningarna.

För att ge en uppfattning av de olika försäkringsgrenarnas betydelse redovisar vi även antalet försäkrade och storleken av utfästa försäkringsbelopp.

13.1.2 Information om försäkringsvillkoren

Stadgarna för understödsföreningarna innehåller inte några regler om information innan medlemmarna inträder i föreningen. Även frågan om hur medlemmarna får del av försäkringsvillkoren är ofta oreglerad i stadgarna.

Emellertid torde medlemmarna få ett exemplar av stadgarna eller åtminstone ett utdrag av dessa av vilka villkoren brukar framgå. Flera föreningar har också i sina stadgar uttryckligen föreskrivit detta. I de pensions- och begravningskassor som meddelar försäkring till högre belopp erhåller medlemmarna dessutom försäkringsbrev utvisande försäkringsbelopp och medlemsavgifter för försäkringen. Försäkringsinspektionen har också i cirkulär framhållit vikten av att medlemmar bör ha rätt till medlemsbok eller liknande som visar att rätt till kapitalunderstöd föreligger. Hur ändring av försäkringsvillkoren och andra stadgeändringar skall meddelas föreningsmedlemmarna framgår normalt inte av stadgarna.

13.1.3 Inträde i understödsförening

Inträde i en understödsförening kan ske *individuellt* eller *kollektivt*. Normalt är inträdet individuellt.

För kollektivt inträde fordras särskilda bestämmelser i stadgarna. Ett (vanligt) kollektivt inträde är överföringar till ITP-kassor av bestånd från

SPP eller annan ITP-kassa. SPP och ITP-kassorna meddelar samma slag av försäkringar.

Understödsföreningarna är öppna eller slutna. Enligt UFL får inga nya öppna föreningar bildas. I slutna föreningar kan inträde endast medges personer som tillhör den persongrupp som verksamheten avser. I några föreningar kan även *maka* till en sådan person vinna inträde som medlem.

I flera sjukkassor och i ett par begravningskassor omfattar försäkringen även make/sambo och barn under viss ålder, som är *medförsäkrade* med samma eller delvis samma försäkringsförmåner som medlemmarna. I någon förening inträder medlemmens förmånstagare som medlem vid försäkringsfall.

Inträdet kan vara *frivilligt* eller *obligatoriskt*. Obligatoriskt inträde kan gälla anställda på en viss arbetsplats eller medlemmar i en viss förening, fackförening, orden e.d. Den obligatoriska anslutningen uttrycks i stadgarna som en skyldighet för personer tillhörande den i stadgarna angivna personkretsen att tillhöra föreningen. Denna i stadgarna uttryckta skyldighet grundas alltid på avtal som träffats utanför föreningen.

I ett par sjukkassor och en sjuk- och begravningskassa föreligger möjlighet till att *reservera* sig mot anslutning. I någon annan kassa omfattar reservationsrätten bara den anställdes make men inte den anställdes själv.

Flera av de minsta understödsföreningarna är *stängda* för inträde. Förbudet i stadgarna att ta in nya medlemmar har varit ett krav från försäkringsinspektionen för att föreningarna skall få fortsätta sin verksamhet. Härigenom har avgiftshöjningar kunnat undvikas. Av dessa föreningar meddelar fem sjukpenningersättning.

13.1.4 Avgifter

Föreningens försäkringsansvar räknas från inträdestidpunkten. Denna är alltid angiven i stadgarna.

När anslutningen är frivillig anges i regel i stadgarna att inträde sker först sedan första avgiften betalats. (En sorts motsvarighet till försäkringsbolagens s.k. kontantklausuler.)

Om anslutningen är obligatorisk för anställda vid visst företag, sker inträdet redan vid anställningen. — I stadgarna föreskrivs alltid när och i regel även hur avgifterna skall betalas. I föreningar avsedda för anställda vid visst företag med obligatorisk anslutning brukar föreskrivas att avgifterna skall erläggas genom avdrag på lönen eller genom arbetsgivarens försorg.

För i princip samtliga sjukkassor och sjuk- och begravningskassor samt flertalet begravningskassor gäller enligt stadgarna att stämman kan besluta om särskild uttaxering bland medlemmarna. Beslut om uttaxering kan även i undantagsfall fattas av styrelsen.

13.1.5 Uteslutningsgrunder

Enligt 17 § UFL får medlem inte uteslutas ur understödsförening av andra orsaker än som anges i stadgarna.

I stadgarna anges regelmässigt att medlem utesluts eller får sin försäkring nedsatt till fribrev vid *bristande betalning*. Bestämmelser om uteslutning på grund av försummelse att betala avgifter till föreningen förekommer ofta även i ITP-kassor och andra föreningar med obligatorisk anslutning men torde vara av närmast formell natur.

Tidpunkten för uteslutningen är noga angiven i stadgarna.

Vid bristande betalning ges medlemmen i allmänhet en respittid som starkt varierar från förening till förening, innan uteslutning sker. Enligt FAL som gäller för understödsföreningarna måste anmaning om betalning lämnas minst en vecka innan uteslutning får ske, om avgiften erläggs med längre tidsmellanrum än varannan månad. Denna tidsfrist varierar från förening till förening. En vanlig tidsfrist är 14 dagar efter påminnelse om avgiftsbetalningen.

Enligt bestämmelserna i FAL kan föreningen bli fri från sin ansvarighet gentemot medlemmen, vilket i praktiken innebär att medlemmen utesluts, om medlemmen brustit i sin *upplysningsplikt* gentemot föreningen. I många föreningars stadgar finns också bestämmelser om uteslutning på grund av svikligt förfarande vid ansökan om inträdet.

Eftersom FAL gäller för föreningarna kan medlem uteslutas på grund av att han brustit i sin upplysningsplikt gentemot föreningen även om stadgarna inte innehåller bestämmelser härom.

I företags- och och föreningsanslutna föreningar är en vanlig uteslutningsorsak att *anställningen* i ifrågavarande företag eller *medlemskapet* i föreningen *upphör*.

I sju föreningar som utger sjukpenning kan uteslutning ske enligt i stadgarna intagna *överförsäkringsregler*, vars tillämpning kan leda till att medlem inte kan vara försäkrad för sjukpenning. Överförsäkringsreglerna innehåller även bestämmelser om uteslutning på grund av bristande upplysning om inkomstförhållanden.

13.1.6 Medlems rättigheter vid uteslutning eller avgång av andra orsaker

Det förekommer i vissa föreningar att medlemmar som måste avgå ur föreningen är berättigade till någon form av fortsättningsförsäkring. Ibland anger stadgarna när rätt till återinträde föreligger, t.ex. vid återanställning.

I vissa föreningars stadgar anges att medlem vid avgång ur föreningen inte har någon rätt till andel av föreningens tillgångar.

Av redogörelsen nedan för kapital- och pensionsförsäkring framgår att medlemmarna i flera föreningar även i andra fall inte är berättigade att utfå försäkringens tekniska värde när de avgår i förtid ur föreningen.

13.1.7 Tvister mellan föreningen och den enskilde medlemmen

Ansökan om medlemskap skall prövas av styrelsen och i någon förening av föreningsstämman. I stadgarna ges inte några möjligheter till överprövning om ansökan avslås.

I stadgarna för flertalet föreningar anges att tvister mellan föreningen och den enskilde föreningsmedlemmen skall avgöras enligt lagen (1929:145) om skiljemän.

13.1.8 Pensionskassor

"Övriga tjänstepensionskassor"

Dessa fyra kassor som i försäkringsinspektionens årsstatistik benämns "övriga tjänstepensionskassor" varierade år 1988 i storleksordningen från åtta till knappt 600 medlemmar. Alla kassor utom den minsta är stängda.

Utfästa pensionsbelopp uppgår till högst 8 500 kr. om året.

Andra mindre pensionskassor

Under denna rubrik behandlas 28 pensionskassor med ett totalt medlemsantal vid årsskiftet 1988—1989 om knappt 4 000 medlemmar.

Kassorna meddelar ålderspension. I vissa fall ingår efterlevandepension. Försäkringsbeloppen är oftast mycket låga. I de flesta föreningar ligger den årliga utfästa pensionen på 100 kr. och därunder. Till dessa försäkringsbelopp tillkommer dock i regel pensionstillägg med förhållandevis betydligt högre belopp. Vissa föreningar utger ett mindre kapitalunderstöd som begravningshjälp. Avgifterna anges i allmänhet direkt i stadgarna. Vid själva avgiftsberäkningen och vid den försäkringstekniska utredningen tillämpas i princip samma dödlighetstabell, P 63, som försäkringsbolaget SPP tillämpar.

Rätt till återköp eller fribrev saknas i allmänhet i dessa föreningar.

De större pensionskassorna

Några pensionskassor meddelar försäkringar av i princip samma slag som de livränteförsäkringar som tillhandahålls av försäkringsbolagen.

Den största av dessa är Sveriges Köpmannaförbunds Pensionskassa, KPK, som förutom ITP-försäkring även meddelar individuell pensionsförsäkring. Vid årsskiftet 1987—1988 uppgick de medlemmar som tecknat sådan försäkring till knappt 5 000. De individuella försäkringar som kan meddelas av KPK är egenpension i form av ålderspension och sjukpension samt individuell och kollektiv familjepension. Medlemmarna kan själva välja storleken på försäkringsbelopp. Avgifterna kan betalas engångsvis eller fortlöpande. Medlemmarna medges respittid med betalning av avgiften.

Vid bedömningen av hur olika sjukdomstillstånd m.m. skall inverka på prövningen av försäkringsansökan, används av Återförsäkringsaktiebolaget Sverige utarbetade riktlinjer för riskbedömningen av individuell pensionsförsäkring, vilka följs av nästan alla livförsäkringsbolag.

I KPK:s stadgar finns även intagen en oantastbarhetsklausul liknande den som är intagen i den föreslagna Personförsäkringslagen. Fristen uppgår dock till fem år och avser pensionsförsäkring.

En annan ITP-kassa, som meddelar individuell pensionsförsäkring är AP, Arkitekternas Pensionskassa. Denna riktar sig då till de SAR-medlemmar som tillhör den s.k. frikretsen. Inom Konsumentkooperationens Pensionskassa tillhandahålls individuell ålders- och efterlevandepension.

Två pensionskassor med anknytning till yrkesfiskare, Västskärfiskarnas pensionskassa med drygt 4 000 medlemmar och Donsö fiskares pensionskassa meddelar individuella pensionsförsäkringar. Dessa kan vara livsvariga eller temporära. Även kollektiva föreningsmedel används för pensionsförmåner.

På senare år har ytterligare pensionskassor med individuella pensionsförsäkringar bildats. Hit hör SPP:s Försäkringsförening, Lantbrukarnas Pensionskassa Försäkringsförening och Volvresultats Försäkringsförening. Den försäkring som meddelas av *Volvresultats Försäkringsförening* är en temporär pensionsförsäkring som skall börja lyftas när medlemmen är mellan 55 och 70 år. Medlem har rätt att sätta in sin make som medförsäkrad. Avgifterna är konstruerade som engångspremier och utgörs av medlemmens årliga resultatbonus från Stiftelsen Volvresultat jämte kompletterande avgift på valfritt belopp från medlemmen. Utbetalningar pågår enligt huvudregeln i minst 5 år. Skulle medlemmen avlida innan försäkringen hunnit helt eller delvis utbetalas utgår i stället efterlevandepension för i princip motsvarande tid. Medlemmen har möjlighet att välja att försäkringen i stället skall utgå under en längre tid, dock högst 20 år, eller vara livsvarig. Vid dessa alternativ utgår inte något efterlevandeskydd. Uppgifter om avgifternas totala storlek ges i avsnittet De nya understödsföreningarna (2.2.3).

13.1.9 Kapitalförsäkring

Av de 77 föreningar som vid utgången av år 1988 meddelade kapitalförsäkring kunde endast 11 föreningar, samtliga begravningskassor, enligt sina stadgar meddela försäkringar över 1 000 kr. Av de övriga 66 föreningarna meddelade 26 begravningskassor och 11 sjuk- och begravningskassor försäkringar om högst 500 kr.

Antalet kapitalförsäkrade medlemmar uppgick vid utgången av år 1988 till ca 374 000. Av de kassor som meddelade kapitalförsäkring var nästan 80 % slutna. Av det totala antalet medlemmar i föreningarna var dock endast 25 % medlemmar i slutna föreningar.

Försäkringsföreningen Livkronan och Allmänna Begravningsfonden Trygghet svarade tillsammans för 2/3 av medlemsantalet i begravningskassorna.

Försäkringarna som meddelas är mestadels *kapitalförsäkringar för dödsfall med sparmoment*. Försäkringarna bildar en premiereserv som utgör medlemmarnas sparkapital. I allmänhet rör det sig om livsvariga försäkringar som utfaller vid medlems eller anhörigs död. Ett par föreningar erbjuder även sina medlemmar särskilda försäkringar på deras barns liv.

I de största begravningskassorna förekommer även *sammansatta kapitalförsäkringar* där försäkringsbeloppet utbetalas då medlemmen uppnår viss i försäkringsavtalet fastställd ålder eller vid dödsfall som inträffat före denna tidpunkt. Den aktuella åldern brukar vara 65 eller 90 år. Även andra möjligheter förekommer, t.ex. att försäkringen faller ut redan vid 50 års ålder. Föreningarna tillämpar då de av försäkringsbolagen använda försäkringsformerna D90 m.fl.

För dessa kapitalförsäkringar tillämpas dödlighetstabellen D55 som i princip även användes av försäkringsbolagen innan bolagen antog de nuvarande grunderna. För de understödsföreningar som meddelar försäkring över 1 000 kr. skall dödlighetsantagandena justeras för kvinnor med hänsyn till deras lägre dödlighet.

I enlighet med av försäkringsinspektionen tidigare utfärdade cirkulär har föreningar som meddelar kapitalförsäkring om högst 300 kr. inte intagit några bestämmelser om rätt till återköp eller fribrev beträffande dessa försäkringar. Såvitt gäller försäkringar upp till 1 000 kr. beräknas fribrev inte försäkringstekniskt utan i förhållande till hur stor del den tid under vilken avgift faktiskt betalats utgör av hela den ursprungliga avgiftsbetalningstiden.

Nu angivna beloppsgränser har tillämpats sedan år 1972 trots att konsumentprisindex sedan dess tredubblats.

I vissa föreningar där medlemskapet i understödsföreningar är obligatoriskt och beroende av anställning eller medlemskap i fackförening meddelas temporära kapitalförsäkringar, dvs. *kapitalförsäkringar för dödsfall utan sparmoment*. De påminner om vissa av de grupplivförsäkringar som meddelas av försäkringsbolagen. Såvitt gäller en förening, Gävobrevet Understödsförening, Linköping, uppgår försäkringsbeloppet vid denna försäkringsform till 12 000 kr.

Ett par föreningar meddelar en form av *kapitalförsäkring för livsfall* där ett särskilt belopp utgår till en medlem vid medlemmens avgång ur föreningen i samband med att anställningen upphör på grund av att medlemmen pensioneras.

Till skillnad mot kapitalförsäkringar med sparmoment är kapitalförsäkringar utan sparmoment riskförsäkringar, som inte berättigar till fribrev eller återköp.

Merparten av föreningarna meddelar kapitalförsäkring på enhetliga försäkringsbelopp. I de föreningar som meddelar försäkring med sparmoment om högst 1 000 kr. eller utan sparmoment tillämpas dessutom i princip enhetliga avgifter.

Såvitt gäller kapitalförsäkring med sparmoment med ett försäkringsbelopp över 1 000 kr. förekommer i de fyra största föreningarna och i några av de mindre möjlighet för medlemmarna att, inom de ramar som uppställs av stadgarna och UFL, själv välja försäkringsbelopp. Däremot sker ingen avgiftsdifferentiering med anledning av hälsotillstånd.

I någon förening gäller ett fast belopp, som medlemmarna själva kan komplettera med tilläggförsäkringar.

13.1.10 Sjukhjälp

Sjukhjälp meddelas i form av sjukpenning och s.k. sjukvårdsersättning av sjukkassor och sjuk- och begravningskassor.

För vissa föreningar anges uttryckligen att sjukhjälp utgår vid såväl *sjukdom* som *olycksfall*. Enligt uppgift torde även i andra fall ersättning utgå också vid olycksfall även om det inte uttryckligen anges i stadgarna.

Ett par sjukkassor ger endast ersättning vid *olycksfall*. I den ena av dessa utgår ett litet kapitalbelopp vid dödsfall eller invaliditet på grund av olycksfall.

År 1988 var 91 % av föreningarna slutna. Av det totala antalet medlemmar i kassorna var 88 % medlemmar i slutna kassor.

Sjukpenning meddelas alltså av de minsta sjukkassorna och sjuk- och begravningskassorna. De större och företagsanknutna sjukkassorna och några stora sjuk- och begravningskassor har upphört med detta. Totalt meddelade 13 av de aktuella kassorna sjukpenning vid utgången av år 1988. Emellertid uppgår ersättningarna endast till mycket låga belopp, ofta inte mer än 3 kr./dag. Då försäkrad vid allmän försäkringskassa numera får full ersättning för inkomstbortfall har bestämmelserna om sjukpenning närmast betydelse för pensionärer. Under år 1988 utbetalades bara ca 234 000 kr. i sjukpenning. Endast fyra föreningar meddelar sjukpenning för längre tid än 180 dagar.

Störst betydelse har därför sjukkassorna och sjuk- och begravningskassorna när det gäller *sjukvårdsersättning* för utgifter som åsamkas medlemmar eller deras anhöriga i samband med sjukdom och olycksfall. Totalt omfattades vid utgången av år 1988 knappt 75 000 personer av dessa försäkringsförmåner, som meddelas av 25 kassor.

De ersättningar som är aktuella avser utgifter för läkarvård, läkemedel, sjukvårdande behandlingar, sjukhusvård, moderskapshjälp, sjukvård vid vistelse i utlandet, tandvård samt för inköp av glasögon. I stadgarna anges noggrant med vilka belopp ersättning utgår eller hur stor del av medlemmens utgifter som förmånerna täcker. Stadgarnas bestämmelser beträffande förmånernas omfattning ändras också ofta. I några av de största kassorna finns ingen beloppsbegränsning.

13.2 Utredningens överväganden

13.2.1 Inledning

De avtalsrättsliga reglerna om personförsäkring har under senare tid setts över av försäkringsrättskommittén. Kommittén föreslår för personförsäkringar — livförsäkring, sjukförsäkring och olycksfallsförsäkring vilka för närvarande regleras av FAL — en särskild personförsäkringslag (SOU 1986:56). Förslaget behandlas för närvarande i justitiedepartementet.

Personförsäkringslagen (PFL) är avsedd att tillämpas på individuell försäkring, gruppförsäkring och kollektivavtalsgrundad försäkring (ka-försäkring). Reglerna i PFL är tvingande; bestämmelser i försäkringsvillkoren som i jämförelse med lagen är till nackdel för försäkringstagaren

eller hans rättsinnehavare eller den försäkrade är utan verkan mot honom om inte annat anges i lagen. Undantag görs dock för bl.a. ka-försäkring, om försäkringen följer ett kollektivavtal mellan en arbetsgivarorganisation och en central arbetstagarorganisation.

Understödsföreningarna lämnades utanför PFL-förslaget med hänsyn till bl.a. den allmänna översyn av lagstiftningen om understödsföreningarna som planerades i finansdepartementet.

Försäkringsrättskommittén har i en promemoria redovisat i vilken utsträckning reglerna i PFL bör kunna tillämpas även för försäkringsföreningarna.

I allt väsentligt kan vi ansluta oss till försäkringsrättskommitténs synpunkter och vad som anförs nedan bygger till stor del på nämnda promemoria. Sammanfattningsvis kan sägas att reglerna i PFL i huvudsak kan tillämpas också på föreningarna. Vi har därför funnit det möjligt att i betänkandet på flera ställen endast hänvisa till vad försäkringsrättskommittén anfört i PFL-betänkandet.

De försäkringar som meddelas av försäkringsföreningarna motsvaras i allmänhet av vad som i PFL avses med individuell försäkring. Med kollektivavtalsgrundad försäkring åsyftas i PFL försäkring som tecknas av arbetsgivare för att ge försäkringsskydd åt anställda, som meddelas enligt försäkringsvillkor som följer ett i villkoren angivet kollektivavtal mellan en arbetsgivarorganisation och en arbetstagarorganisation och som tecknas hos ett försäkringsbolag som framgår av kollektivavtalet (SOU 1986:56 s. 239 ff och s. 447 ff). — Av försäkringsföreningarna torde för närvarande endast ITP-kassorna, vilka i regel meddelar liknande försäkringar som meddelas av försäkringsbolagen, bli aktuella i avseende på ka-försäkring. Här bör dock erinras om att vi föreslår att ITP-kassorna också skall kunna meddela tjänstegrupplivförsäkring.

Försäkringsrättskommittén har sålunda diskuterat i vilken omfattning de avtalsrättsliga reglerna i försäkringsföreningslagen skall tillämpas på föreningarna. En lösning som nämnts skulle vara att bestämmelserna skall gälla generellt för föreningarna, men att försäkringsinspektionen skall kunna lämna dispens från vissa regler (jfr 2 § UFL). Ett annat alternativ som föreslagits vore att det — beroende på de försäkringar som meddelas av föreningen (närmast omfattningen av de enskilda förmånerna) — bestämdes vilka regler som skall tillämpas. För två föreningar som meddelar samma art av försäkring skulle då kunna gälla olika regler, därför att förmånerna i den ena föreningen är större än i den andra.

En tredje lösning som även tagits upp av försäkringsrättskommittén skulle vara att man behandlade försäkringarna i en förening på olika sätt, beroende på omfattningen av försäkringsförmånerna (varvid man talade om exempelvis små och stora försäkringar). En förening skulle i så fall kunna vara skyldig att följa två olika grupper av civilrättsliga regler.

En utgångspunkt bör vara att reglerna är relativt lätta att överblicka och inte alltför svåra att tillämpa, vilket talar emot sistnämnda alternativ. Bara det förhållandet att en försäkring ändras i något avseende skulle kunna innebära att den förs över till ett nytt regelområde.

I jämförelse med försäkringsbolagen är försäkringsföreningarnas verksamhet rätt speciell. Medlemsantalet är ofta starkt begränsat och förmånerna är vanligtvis förhållandevis små. Föreningarnas administrativa rutiner — liksom deras ekonomiska resurser — gör att det kan vara svårt för dem att följa ett omfattande regelsystem; i de små föreningarna händer det att hela verksamheten i stort sköts av en enda person. Samtidigt gäller det att liksom i annan försäkringsverksamhet ta hänsyn till medlemmarnas intressen i olika hänseenden. Man får räkna med att en del personer avstår från en försäkring som meddelas av försäkringsbolagen och sålunda regleras av PFL, bara därför att de kan få ett försäkringsskydd genom att gå med i en förening. Det skulle vara otillfredsställande om skyddet då skulle vara väsentligt sämre än annars.

Även en lagreglering med varierande bestämmelser för olika föreningar beroende på försäkringsförmånernas omfattning skulle bli svår att över-skåda och tillämpa; begravningskassor, pensionskassor och eventuellt sjuk- och begravningskassor skulle delas in i t.ex. "stora och små" föreningar, under det att sjukkassorna med sina alltid relativt små förmåner förmodligen kunde behandlas genomgående lika. Vidare kunde det väl diskuteras hur gränsdragningen mellan stora och små föreningar skulle göras.

Den mest ändamålsenliga lösningen får — på sätt försäkringskommittén föreslagit — anses vara att de avtalsrättsliga reglerna får gälla för samtliga föreningar. Visserligen torde en del regler inte kunna tillämpas på alla äldre föreningar, särskilt därför att vissa föreningar inte har resurser att iaktta bestämmelserna. Detta problem bör dock enligt vår mening kunna lösas genom att försäkringsinspektionen i övergångsbestämmelserna till lagen vid registrering av stadgeändringar får en möjlighet att för äldre föreningar lämna dispens från skyldigheten att följa vissa regler i lagen (6 § övergångsbestämmelserna lagförslaget; jfr 2 § andra stycket UFL). Sådan dispens bör dock inte komma i fråga om de försäkringar föreningen meddelar gäller större ekonomiska förmåner.

Liksom beträffande de försäkringar som meddelas av försäkringsbolagen bör de avtalsrättsliga regler som skall gälla för föreningarna vara tvingande (jfr SOU 1986:56 s. 225 ff). I överensstämmelse med förhållandena vid ka-försäkring enligt PFL bör det dock vara tillåtet att avvika från försäkringsföreningslagen om stadgarna följer ett kollektivavtal där den ena parten är en central arbetstagarorganisation; i detta fall skall det inte fordras dispens av försäkringsinspektionen (1 kap. 11 § lagförslaget; jfr SOU 1986:56 s. 241 f).

Som redan framgått förekommer det att föreningarna som medlemmar tar in även vissa närstående till dem som föreningarna i första hand vänder sig till. De närstående kan i viss mån jämföras med medförsäkrade vid grupp-försäkring enligt 9 kap. 1 § PFL-förslaget. Särskilt med tanke på att vid grupp-försäkring den närstående inte sluter något försäkringsavtal med försäkringsbolaget, betraktas han i PFL inte som försäkringstagare; vid tillämpning av vissa regler i lagen anses han dock som försäkringstagare. — Vad angår försäkringsföreningarna torde det inte möta något hinder att helt jämföra den närstående med den som före-

ningen i första hand vänder sig till; stadgarna bör kunna formuleras exempelvis så att också den som är gift med en medlem kan antas som medlem. För det fall att äktenskapet upphör bör stadgarna kunna medge att medlemskapet för den tidigare närstående får sägas upp (jfr 4 kap. 4 § lagförslaget).

Ett uttryck för det "inbördes bistånd" som för närvarande kännetecknar understödsföreningen är att det är medlemmen själv som betalar medlemsavgiften. Om avgiften för en anställds medlemskap erläggs av en arbetsgivare, anses dock föreningen som understödsförening om verksamheten avser huvudsakligen pensionsförsäkring på grund av anställning (1 § tredje stycket UFL). Tillser en arbetsgivare att de anställda får ett försäkringsskydd genom en understödsförening, blir alltså enligt UFL den anställda (och inte arbetsgivaren) medlem i föreningen. Det kan nämnas att stadgarna ibland här talar om aktiva och passiva medlemmar, syftande på de anställda resp. arbetsgivaren.

Vi anser att lagstiftningen också i fortsättningen bör bygga på den angivna tanken om vem som är att se som den egentliga medlemmen i föreningen samtidigt som det förhållandet att en arbetsgivare betalar de anställdas medlemsavgifter inte skall hindra att föreningen bedöms som en försäkringsförening; detta bör gälla för samtliga försäkringsformer och alltså inte som nu bara pensionsförsäkring.

Det torde vara relativt sällan som de anställda får ett försäkringsskydd i en försäkringsförening med arbetsgivaren som i praktiken betalningsansvarig för medlemsavgifterna utan att stadgarna följer ett kollektivavtal mellan en arbetsgivarorganisation och en arbetstagarorganisation. Följer stadgarna ett sådant avtal rör det sig — vilket kommer att framgå — om ka-försäkring. Även då bör den anställda och inte arbetsgivaren anses som medlem. Arbetsgivaren bör dock i stadgarna kunna betecknas som passiv medlem.

13.2.2 Information

I 2 kap. PFL har tagits in bestämmelser om information som är betydelsefulla för såväl den som avser att teckna en försäkring som den som redan tecknat ett avtal med bolaget (SOU 1986:56 s. 253 ff). Starka skäl talar för att man till skydd för medlemmarna har motsvarande regler i försäkringsföreningslagen.

Samtidigt måste beaktas att bl.a. på detta område i varje fall de mindre föreningarna kan ha relativt små möjligheter att följa de regler som ställer höga krav på dem. Dessutom måste man ta hänsyn till att föreningarna skiljer sig från försäkringsbolagen på det sättet att föreningarna i regel inte vänder sig till allmänheten utan till relativt begränsad krets och normalt meddelar varje förening inte olika slag av försäkringar. Vidare gäller att föreningarna inte har tidsbegränsade försäkringar (medlemskap) av den arten att de är avsedda att förnyas (jfr 2 kap. 1 § första stycket sista meningen PFL). Dessa förhållanden kunde tala för att det i lagen ges mindre detaljerade informationsregler för föreningarna.

Som antytts måste dock beaktas att informationen är viktig även inom föreningarnas område, att det också här förekommer försäkringar av rätt betydande omfattning samt att — vilket framhållits tidigare — lagen bör ha gemensamma regler för alla föreningar. Detta innebär enligt vår mening att det i försäkringsföreningslagen skall tas med regler som i allt väsentligt överensstämmer med 2 kap. PFL; hänsyn skall tas endast till de speciella förhållanden som gäller för alla föreningar. Den utformning informationsbestämmelserna fått i PFL medger en rätt god anpassning efter föreningarnas förhållanden, t.ex. att föreningar med mindre försäkringsförmåner inte skall behöva lämna alltför omfattande information.

I fråga om reglernas tillämpning kan vi hänvisa till specialmotivering-
en.

13.2.3 Rätten till medlemskap m.m.

Enligt 3 kap. 1 § PFL får ett försäkringsbolag vägra någon en försäkring som bolaget normalt tillhandahåller allmänheten endast om det finns särskilda skäl för avslag (SOU 1986:56 s. 268 ff). Beträffande understödsföreningarna kan i detta sammanhang pekas på 16 § UFL, enligt vilken bestämmelse det är styrelsen som, med iakttagande av stadgarna, beslutar om någon skall antas som medlem. Enligt 11 § UFL skall stadgarna ge besked om bl.a. de villkor som gäller för inträde i föreningen och självfallet åligger det styrelsen att iakttä stadgarna i detta avseende. Understödsföreningens fria prövningsrätt angående vem som skall antas som medlem anses innebära att den som vägras inträde i föreningen inte kan få beslutet prövat av något utomstående organ.

Beträffande försäkringsföreningarna kan, med hänsyn till de ofta starkt begränsade försäkringsförmånerna, sägas att intresset av att kunna få en försäkring genom att gå med i en förening i allmänhet inte är lika starkt som önskemålet att få en försäkring i ett försäkringsbolag. Emellertid förekommer det också att medlemskapet i en förening ger rätt till relativt stora försäkringsförmåner. Och som anförts tidigare bör man sträva efter att ha gemensamma regler för alla försäkringsföreningar oberoende av försäkringsförmånernas storlek. Därför anser vi att det i försäkringsföreningslagen bör tas in regler motsvarande dem i PFL. Det är dock inte möjligt att bestämmelserna inriktas på rätten till försäkring. Reglerna bör behandla rätten till medlemskap; det är genom medlemskapet som vederbörande får tillgång till det försäkringsskydd som föreningen erbjuder.

I fråga om den närmare utformningen av reglerna i försäkringsföreningslagen bör här återges 3 kap. 1 § i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar.

En ekonomisk förening får inte vägra någon inträde som medlem, om det inte finns särskilda skäl för vägran med hänsyn till arten eller omfattningen av föreningens verksamhet eller föreningens syfte eller annan orsak.

Lagtexten återspeglar den sedan länge tillämpade kooperativa huvudprincipen att ekonomiska föreningar skall vara öppna och medge inträde av nya medlemmar. Reglerna gör det dock möjligt att vägra inträde t.ex.

därför att den som önskar bli medlem inte tillhör en viss grupp, exempelvis jordbrukare eller inte har en viss anställning.

Visserligen föreslår vi att föreningarna skall vara slutna, men det hindrar inte att man lägger samma synpunkter på försäkringsföreningarna som på de ekonomiska föreningarna. Redan i dag torde det vara möjligt för både öppna och slutna understödsföreningar att vägra medlemskap på samma grunder som gäller för ekonomiska föreningar.

Vi föreslår därför att man i försäkringsföreningslagen i stort följer de angivna bestämmelserna i lagen om ekonomiska föreningar. Även om det till följd härav inte som i PFL talas om "försäkring som (försäkringsbolaget) normalt tillhandahåller allmänheten" är det möjligt att få en god överensstämmelse mellan reglerna i PFL och försäkringsföreningslagen (4 kap. 1 § lagförslaget).

Tiden för föreningens ansvar

Enligt 3 kap. 2 § PFL räknas tiden för försäkringsbolagets ansvar från och med dagen efter ansökan om försäkring i det fall att en försäkring verkligen meddelas — på normala villkor eller på sådana villkor som angetts i ansökan om försäkring (SOU 1986:56 s. 278 ff). Liknande regler bör gälla för försäkringsföreningarna (4 kap. 2 § lagförslaget). Vi kan i denna del hänvisa till specialmotiveringen.

Utträde ur föreningen m.m.

Enligt 17 § UFL får en medlem utträda ur en understödsförening om han inte på grund av sin anställning är skyldig att tillhöra föreningen. Mot denna bakgrund har det ansetts att en medlem kan tvingas stå kvar i föreningen trots att han önskar lämna den.

Skyldigheten att tillhöra en förening kopplas sålunda till en anställning; söks ej medlemskap finns risk att vederbörande inte får en anställning eller att han inte får behålla anställningen. Detta torde vara det enda "obligatoriska" inslaget i medlemskapet. Själva tillhörigheten till föreningen torde grundas på initiativ uteslutande av den enskilde själv. Huruvida man på detta vis kan ålägga någon en plikt att tillhöra en förening (och därmed förenad avgiftsskyldighet) är en fråga som enligt vår mening får avgöras i enlighet med arbetsrättens regler och bör inte regleras i försäkringsföreningslagen. Av denna lag bör framgå att medlemmen, liksom försäkringstagaren enligt PFL i fråga om själva försäkringen, har full frihet att när som helst lämna föreningen (jfr SOU 1986:56 s. 292 ff).

Som kommer att framgå senare bör föreningen inte kunna utesluta medlemmen därför att denne säger upp försäkringen men erhåller fribrev. Detta bör framgå av lagtexten; i övrigt — bl.a. då det är fråga om återköp — skall dock en uppsägning av försäkringen innebära att också medlemskapet upphör.

Redan i dag skall stadgarna ange om rätt till återköp eller fribrev över huvud taget föreligger; enligt UFL har en avgående medlem rätt till återköp eller fribrev vid kapitalförsäkring och rätt till fribrev vid pen-

sionsförsäkring. Försäkringsinspektionen kan dock med hänsyn till särskilda omständigheter föreskriva att rätt till återköp eller fribrev *inte skall förekomma*. Det anses att inspektionen härvid skall beakta förmåns art och omfattning samt föreningens förhållanden och att ett undantag från huvudregeln om rätt till återköp eller fribrev får göras endast om en sådan rätt skulle innebära särskilda olägenheter för föreningen.

Enligt 3 kap. 3 § PFL har försäkringstagaren då han säger upp försäkringen möjlighet att få försäkringen återköpt om inte denna rätt saknas på grund av försäkringens beskaffenhet. Återköpsrätt kan vara utesluten dels på grund av försäkringstekniska skäl (t.ex. vid livränteförsäkringar), dels till följd av skattekniska motiv. Vidare kan återköpsrätten vara inskränkt på det viset att återköpsvärdet är begränsat under viss tid efter det att försäkringen tecknats.

Om en försäkring har ett positivt försäkringstekniskt värde har försäkringstagaren enligt PFL i princip alltid rätt till fribrev; är värdet lågt måste dock försäkringstagaren ibland acceptera återköp i stället för fribrev (SOU 1986:56 s. 520 ff).

Vad som sålunda gäller i fråga om återköpsrätt och fribrevsrätt enligt PFL torde i stort stämma med vad som för närvarande följer av reglerna i 19 § UFL och vi har funnit det lämpligt att föreslå liknande regler i försäkringsföreningslagen.

Reglerna har tagits in i 4 kap. 3 § lagförslaget.

Av 3 kap. 4 § *första stycket* PFL följer att ett försäkringsbolag som regel kan säga upp en försäkring i förtid endast vid brott mot upplysningsplikten och vid premiedröjsmål. Vi anser att förhållandet bör vara detsamma för föreningarna. Emellertid bör föreningarna också kunna säga upp en medlem som inte längre tillhör den grupp till vilken föreningen vänder sig.

I detta sammanhang finns det anledning att beröra pensionstagares och fribrevshavares rätt till fortsatt medlemskap. De nuvarande reglerna i UFL hindrar inte att sådana personer enligt stadgarna utesluts ur föreningen efter pensionsfall resp. nedsättning av försäkringen till fribrev. I tidigare gällande lag om understödsföreningar föreskrevs att om inte annat angavs i stadgarna, vid ett pensionsfall medlemmen skulle anses ha utträtt ur föreningen. I det betänkande som låg till grund för propositionen rörande nuvarande UFL anfördes i denna fråga att med hänsyn till vederbörandes intresse för föreningen i vad gäller dess soliditet men också i andra frågor som har samband med överskottsmedlen i föreningen och dess användning, det kunde finnas skäl att låta pensionstagare och fribrevshavare behålla medlemskapet enligt tvingande regler. Samtidigt ansågs att en sådan regel skulle kunna ge upphov till olägenheter för både föreningen och övriga medlemmar och dessa problem sades ibland kunna överväga de fördelar för de berörda som låg i ett fortsatt medlemskap. Faktorer som försäkringsförmånernas storlek och medlemsbeståndets sammansättning ansågs här spela en roll. Utredningen ville därför inte följa de synpunkter som framförts från försäkringsinspektionens sida, nämligen att tvingande regler i ämnet skulle föras in i lagen till skydd för bl.a. fribrevshavare. I detta sammanhang pekade man på att redan den

skälighetsprincip som skall tillämpas av understödsföreningarna sammankopplat med tillsynen över föreningarna innebar ett betydande skydd för pensionstagare och fribrevshavare. I propositionen följde man utredningens förslag i frågan (SOU 1970:23 s. 130 och prop. 1972:69 s. 127).

Grundtanken med försäkringsföreningarna är att medlemmarna i samverkan skall driva föreningen och att de därvid kan påverka bl.a. de ekonomiska förhållandena i föreningen. Särskilt i de föreningar som meddelar försäkringar med mera omfattande förmåner har liksom i försäkringsbolagen återbäringen fått en allt större betydelse under senare tid och detta även för fribrevshavare liksom för dem som redan börjat lyfta ersättning från föreningen. Dessa förhållanden och avsikten att det skall gälla gemensamma regler för alla föreningar, gör att föreningarna bör vara förhindrade att utesluta pensionstagare och fribrevshavare ur föreningen. Det kan erinras om att det i merparten av föreningarna endast är medlemmarna som skall kunna besluta om stadgeändringar; ändringar som kan ha betydelse för bl.a. fribrevshavare. Ett ytterligare skäl för att inte tillåta föreningarna att utesluta medlemmar i nämnda situationer är att de alltjämt kan behöva information enligt reglerna i 3 kap. försäkringsföreningslagen; det är *medlemmen* som fortlöpande skall ha upplysningar från föreningen.

Det kan nämnas att det i dag är ovanligt att stadgarna ger föreningen rätt att utesluta dem som fått fribrev eller som börjat lyfta försäkringsersättning.

Av samma skäl och under samma förutsättningar som gäller för försäkringsbolagen enligt 3 kap. 4 § *andra stycket*, PFL bör föreningen ha möjlighet att i vissa fall säga upp ett medlemskap i förtid då till detta har varit knutet en sjuk- eller olycksfallförsäkring (SOU 1986:56 s. 286 ff).

Reglerna har tagits in i 4 kap. 4 § lagförslaget.

Enligt 3 kap. 5 § PFL kan försäkringsbolaget göra förbehåll om att för en försäkring, vid sidan av brott mot upplysningsplikten och premiedröjsmål, under särskilda omständigheter skall gälla nya villkor under försäkringstiden. Reglerna ger bolaget ett förhållandevis stort utrymme att tillämpa nya villkor (SOU 1986:56 s. 286 ff).

Med tanke särskilt på att förmånerna av en sjuk- eller olycksfallsförsäkring skall kunna anpassas efter medlemmens ekonomiska villkor, är det klart att en försäkringsförening inom ramen för vad stadgarna anger skall kunna få den enskilda försäkringen ändrad. Av denna anledning bör försäkringsföreningslagen ha en motsvarighet till bestämmelserna i PFL (4 kap. 5 § lagförslaget).

Rätten till försäkringens värde

I 3 kap. 6 § PFL uttrycks den allmänna principen om rätten till försäkringens värde; det uppsamlade matematiska värde som försäkringen har tillhör försäkringstagaren (SOU 1986:56 s. 298 ff). Principen kan i allmänhet tillämpas också på försäkringsföreningarna (4 kap. 6 § lagförslaget, jfr även 4 kap. 3 § lagförslaget).

Mot regeln i 3 kap. 6 § *andra meningen* PFL angående anpassning av premien efter bolagets ansvar står för föreningens del 18 § UFL. Föreningen har för närvarande — även om medlemmen utträder eller utesluts ur föreningen eller avlider — rätt till stadgeenlig avgift för hela den tidsperiod under vilken avgången sker. Vidare har föreningen alltid rätt till vad som belöper på den avgångne medlemmen enligt beslut om särskild uttaxering som fattats före avgången.

Även i fråga om avgiftsskyldigheten — liksom vad som gäller om återbäring — är det rimligt att i försäkringsföreningslagen följa reglerna i PFL; betalningsskyldigheten och återbäringen skall anpassas efter föreningens ansvar (4 kap. 6 § *andra meningen* lagförslaget; jfr SOU 1986:56 s. 305 f).

Tidsbegränsad försäkring

I 3 kap. 7 § PFL har tagits in regler om tidsbegränsade livförsäkringar (SOU 1986:56 s. 268, se även 3 kap. 8 § tredje stycket PFL). I försäkringsföreningar förekommer inte att medlemskap beviljas för en bestämd tid. Däremot måste man räkna med medlemskap som upphör t.ex. då medlemmen uppnår viss ålder eller då en anställning upphör. Även ett sådant medlemskap är med PFL:s synsätt att se som tidsbegränsat. Visserligen är det i dessa fall inte aktuellt för medlemmen att genom fortsatt medlemskap få ett förlängt försäkringsskydd, men det är i allmänhet värdefullt att han får besked om att försäkringsskyddet upphör, eftersom han då får möjlighet att lösa försäkringsfrågan på annat sätt. Detta gör att det i försäkringsföreningslagen bör tas in regler motsvarande dem i PFL (4 kap. 7 § lagförslaget).

Medlemmens rätt till fortsatt försäkring efter återköp

Försäkringstagaren har enligt 3 kap. 9 § PFL rätt att avbryta sparandet i en livförsäkring och utan ny hälsoprövning fortsätta försäkringen som en riskförsäkring. Reglerna innebär att bolagets riskåtagande skall vara oförändrat, vilket betyder att försäkringsbeloppet sjunker mot noll vid försäkringstidens slut (SOU 1986:56 s. 295 ff). En sådan möjlighet till ett förlängt försäkringsskydd bör enligt vår mening finnas också för medlemmen i en försäkringsförening (4 kap. 8 § lagförslaget). Självfallet skall en förening dock inte tvingas att bevilja en försäkring av ett slag som den inte annars meddelar.

13.2.4 Begränsningar av försäkringsföreningens ansvar

I 4 kap. PFL regleras huvudsakligen sådana begränsningar av försäkringsbolagets ansvar som beror på att försäkringstagaren eller den försäkrade har brutit mot någon av de s.k. biförpliktelserna till försäkringsavtalet. Det har visserligen ansetts att förutsättningarna för bolagets ansvar och försäkringsskyddets omfattning bäst utformas genom förhandlingar mellan parterna och konkurrens mellan bolagen. För ett par särskilda situationer föreslås emellertid i PFL tvingande regler som minskar

bolagets utrymme för ansvarsbegränsningar. Reglerna behandlar bl.a. försäkringstagarens upplysningsplikt (SOU 1986:56 s. 307 ff). — Vad som motiverat reglerna i PFL gör sig lika starkt gällande beträffande de försäkringar som meddelas av försäkringsföreningarna. Det bör beaktas att föreningarna i dag skall följa reglerna i FAL om t.ex. brott mot upplysningsplikten.

Upplysningsplikten

Vi har funnit att försäkringsföreningarna bör ha samma möjligheter som försäkringsbolagen att inhämta uppgifter såväl innan en försäkring meddelas som under försäkringstiden (SOU 1986:56 s. 310 ff). Reglerna i försäkringsföreningslagen kan emellertid ta sikte på endast *medlemmens* skyldigheter.

Avgiftsskyldigheten mot föreningen anpassas emellanåt efter medlemmens hälsotillstånd. Vidare händer det att avgiftsskyldigheten görs beroende av medlemmens ålder liksom att försäkringsförmånerna påverkas av medlemmens inkomstförhållanden. Därför bör i försäkringsföreningslagen, liksom i PFL, finnas inte bara regler som gör att föreningen vid brott mot upplysningsplikten kan vara helt fri från ansvar utan också bestämmelser om ett *begränsat* ansvar. Över huvud taget har vi funnit det möjligt att även i fråga om konsekvenserna av försummad upplysningsplikt följa PFL (SOU 1986:56 s. 316 ff). En medlem som inte fullgjort upplysningsplikten måste sålunda finna sig i att föreningen inte betalar någon försäkringsersättning alls eller en lägre ersättning än annars eller att han utesluts som medlem (5 kap. 1–4 §§ lagförslaget).

Undantag från försäkringen m.m.

Enligt PFL kan försäkringsbolaget under vissa omständigheter använda s.k. symtomklausuler, dvs. bolaget får från försäkringsskyddet utesluta sjukdomar som visat symtom redan då försäkringsavtalet ingicks eller som funnits då utan att ha visat symtom. För personförsäkringens del har ansetts att sådana villkor skall få användas endast undantagsvis och främst då det föreligger påtagliga praktiska svårigheter att få upplysning från den försäkrade samt vid barnförsäkringar (SOU 1986:56 s. 328 ff). Enligt vår mening får man räkna med ett behov av motsvarande regler för försäkringsföreningarnas del (5 kap. 5 § lagförslaget).

Som anförts är utgångspunkten enligt PFL att försäkringsbolaget självt får avgöra hur försäkringen skall vara utformad; för att mildra verkningarna av suspensionsklausuler kan om ett bolag har undantagit ansvar för vissa speciellt angivna faror, ersättning dock utgå om det saknas ett samband mellan skadan och den särskilda risk som motiverat undantaget (4 kap. 6 § PFL, SOU 1986:56 s. 336 f). Ett sådant skydd bör gälla också för medlemmen i en försäkringsförening (5 kap. 6 § lagförslaget).

I 4 kap. 7 § PFL regleras situationen att den försäkrade ändrar yrke eller liknande under försäkringstiden. Om försäkringsbolaget av sådana skäl vill höja premien skall det i sina premiekrav påminna försäkringstagaren om att han skall anmäla ändringar till bolaget. Om försäkringstaga-

ren försummar en anmälan till försäkringsbolaget får bolaget begränsa sitt ansvar på grund av ändringen (SOU 1986:56 s. 333 ff). Även i detta fall skall frågan om nedsättning avgöras med stöd av en prorataregel. Bestämmelsen, som har betydelse bl.a. vid sjukförsäkring där förmånerna är anpassade efter vederbörandes inkomstförhållanden, bör ha en motsvarighet i försäkringsföreningslagen (5 kap. 7 § lagförslaget).

Framkallande av försäkringsfall m.m.

I PFL behandlas följderna av att den försäkrade framkallar försäkringsfallet (4 kap. 8 och 9 §§; SOU 1986:56 s. 338 ff). Förslaget behåller i stort sett FAL:s princip, att vid självmord inom viss tid efter att försäkringsavtalet ingåtts, ersättning utgår bara om det måste antas att självmordet saknade samband med försäkringen — karenstiden är dock förkortad från tre till ett år. Vid sjukförsäkring är bolaget fritt från ansvar, om den försäkrade uppsåtligt framkallar försäkringsfallet, medan vid grov vårdslöshet ersättningen kan sättas ned efter en skälighetsbedömning; det sistnämnda gäller även vid olycksfallsförsäkring. Vissa undantag gäller för fall där den försäkrade var under femton år eller handlade under inflytande av sinnessjukdom.

Även i denna del har vi funnit att motsvarande regler kan tas med i försäkringsföreningslagen (5 kap. 8 och 9 §§ lagförslaget). Vidare bör inte heller en försäkringsförening kunna sätta ned ersättningen om medlemmen visserligen framkallat försäkringsfallet men han handlat exempelvis för att förebygga skada på person (5 kap. 10 § lagförslaget; jfr 4 kap. 10 § PFL). Slutligen har vi funnit att också försäkringsföreningarna bör vara skyldiga att "reklamera" när man anser att det finns förutsättning för ansvarsfrihet eller rätt att säga upp medlemskapet t.ex. på grund av försummad upplysningsplikt (5 kap. 11 § lagförslaget; jfr 4 kap. 11 § PFL).

13.2.5 Medlemsavgifter

När avgiften skall betalas m.m.

I PFL har tagits med regler om premiebetalningen som bl.a. ger försäkringstagaren stora möjligheter att bevara försäkringsskyddet trots premiedröjsmål (SOU 1986:56 s. 349 ff). Till stor del kan reglerna tillämpas också på föreningarna.

Betalningsfristen i försäkringsföreningarna bör överensstämja med vad som gäller enligt 5 kap. 1 § PFL (6 kap. 1 och 2 §§ lagförslaget, SOU 1986:56 s. 596 ff.).

Uteslutning på grund av dröjsmål med avgiften

Det är rimligt att om medlemmen underlåter att betala medlemsavgiften, föreningens rätt att gripa in begränsas i enlighet med vad som gäller för försäkringsbolaget i motsvarande situation. Även en medlem bör ha ett förlängt skydd om han inte kunnat betala avgiften därför att han t.ex. blivit svårt sjuk (6 kap. 3 § lagförslaget; jfr 5 kap. 2 § PFL).

Återupplivning

En försäkringstagare har enligt 5 kap. 3 § PFL rätt att inom viss tid återuppliva en försäkring som upphört på grund av premiedröjsmål och vi anser att detsamma bör gälla för en medlem i en försäkringsförening. För hans del blir det dock fråga om att återuppliva *medlemskapet* till dess tidigare omfattning om den utestående medlemsavgiften betalas (SOU 1986:56 s. 353 ff). — Rätt till återupplivning bör i överensstämmelse med PFL gälla även för fribrevshavare (6 kap. 4 § lagförslaget).

Underrättelse till annan om dröjsmål med avgiften

Om försäkringstagaren försummar att betala premien i tid, skall enligt 5 kap. 4 § PFL vissa andra personer med intresse i föreningen, t.ex. panthavare, få besked om dröjsmålet (SOU 1986:56 s. 355 ff). Även i en försäkringsförening kan det emellanåt finnas intresse också för andra än medlemmen att bli underrättad om ett eventuellt dröjsmål med betalningen och därför föreslås att en motsvarande regel tas in i försäkringsföreningslagen (6 kap. 5 § lagförslaget).

Avgift genom post eller bank m.m.

I PFL finns särskilda regler som anger när en betalning bl.a genom bank skall anses ha skett liksom när ett premiekrav preskriberas (5 kap. 5 § resp. 6 §). Vi föreslår att motsvarande regler förs in också i försäkringsföreningslagen (6 kap. 6 § resp. 7 § lagförslaget).

13.2.6 Förfoganden över försäkringen

I 6 kap. PFL behandlas försäkringstagarens rätt att förfoga över försäkringen genom t.ex. förmånstagarförordnande. Vi har funnit att i allt väsentligt motsvarande regler bör gälla för försäkringsföreningarna och vi kan till stor del hänvisa till PFL-betänkandet (SOU 1986:56 s. 358 ff).

Förmånstagarförordnande

Vid individuell försäkring kan enligt 6 kap. 3 § PFL ett förmånstagarförordnande göras endast genom en direkt viljeförklaring från försäkringstagaren. Vid gruppförsäkring och ka-försäkring ges däremot tillfälle till s.k. villkorsförordnanden, dvs. finns det inte ett särskilt förordnande skall i fråga om förmånstagar gälla vad som anges i försäkringsvillkoren (9 kap. 19 § resp. 10 kap. 12 § PFL). Försäkringsrättskommittén har till stöd för reglerna åberopat att det är betydelsefullt att det går att tillämpa ett system som inte skapar onödiga kostnader, vilka till slut drabbar kollektivet. Vidare har man pekat på arbetsgivarens intresse att ersättningen från en försäkring som denne bekostat tillfaller den som man anser ha behov av ersättning. Dessa synpunkter gör sig också enligt vår mening gällande beträffande försäkringar som meddelas av försäkringsföreningarna (jfr SOU 1986:56 s. 443 och 461 f). Till detta kommer det

angelägna i att man försöker begränsa föreningarnas åligganden. På grund härav och då många gånger den regel som föreslås i 7 kap. 8 § försäkringsföreningarslagen inte kommer att aktualiseras, bör föreningarna kunna utpeka förmånstagare i stadgarna (7 kap. 3 § lagförslaget). Ett sådant förmånstagarförordnande skall tillämpas om det inte finns ett individuellt förordnande som kan verkställas.

Tolkning av förmånstagarförordnande

Liksom vid försäkring i allmänhet finns det beträffande försäkringsföreningarna ett behov av tolkningsregler såvitt gäller förmånstagarförordnanden. Bestämmelserna i denna del kan utformas i överensstämmelse med 6 kap. 5 och 6 §§ PFL. Vid villkorsförordnanden bör tolkningen dock ske i enlighet med vad som försäkringsrättskommittén föreslagit för gruppförsäkring och ka-försäkring (9 kap. 19 § resp. 10 kap. 12 § PFL). Vidare skall i lagen tas hänsyn till att en förening meddelar försäkring på medlemmens men inte annans liv eller hälsa (7 kap. 4–6 §§ lagförslaget).

Jämkning av förmånstagarförordnande

Enligt 104 § FAL kan ett förmånstagarförordnande jämkas under vissa förutsättningar (prop. 1986/87:86 s. 57 ff, 102 ff och 138). Liknande regler har föreslagits i 6 kap. 7 § PFL och skälen för dessa gör sig lika starkt gällande för försäkringsföreningarnas del (7 kap. 7 § lagförslaget).

Förmånstagare utan särskilt förordnande

I 6 kap. 8 § PFL har föreslagits en särskild regel om fördelningen av försäkringsersättningen när försäkringstagaren avlider och ersättning inte kan betalas till någon förmånstagare som medlemmen utsett eller som anges i stadgarna. Bestämmelsen skall tillämpas endast om det sammanlagda belopp som skall utgå ur försäkringen överstiger ett basbelopp. Halva beloppet skall tillfalla försäkringstagarens make, återstoden hans arvingar. På grund av reglerna om arvsrätt för efterlevande make, kommer maken ofta att få hela beloppet. Regeln har motiverats av intresset att skapa bättre regler bl.a. om förhållandet till borgenärerna (SOU 1986:56 s. 369 ff). Visserligen torde ersättningen i föreningarna i allmänhet ligga på en förhållandevis låg nivå. Det kan emellertid inte uteslutas att vissa föreningar efter dispens kommer att meddela kapitalförsäkring med ett försäkringsbelopp som överstiger ett basbelopp. Härtill kommer att det vid ett försäkringsfall ofta utgår återbäring till rätt betydande belopp. Mot bakgrund härav föreslår vi att det i försäkringsföreningarslagen tas med en motsvarande bestämmelse (7 kap. 8 § lagförslaget).

Annat förfogande över försäkringen

Enligt 6 kap. 9 § PFL har försäkringstagaren i princip rätt att fritt förfoga över det sparande som försäkringen representerar. I första hand är det här fråga om överlåtelse och pantsättning.

Försäkringsföreningen skiljer sig från försäkringsbolaget i bl.a. det avseendet att i föreningen är försäkringen sammankopplad med ett medlemskap. Normalt vänder sig föreningen till en viss kategori och den som blir medlem får ställning av både försäkringstagare och försäkrad. En överlåtelse skulle många gånger stå i strid mot den grundläggande tanken med föreningarna och vi har därför inte funnit skäl att lagen skall medge förfoganden av detta slag.

Det får dock antas att föreningarna någon gång godtar överlåtelser som inte föranleder några egentliga problem för föreningarna, t.ex. då ett förfogande sker först sedan ett försäkringsfall har inträffat och endast utbetalningen av försäkringsersättningen återstår.

Däremot torde pantsättning av försäkringen i en försäkringsförening kunna tillåtas — sådana förfoganden förekommer redan i dag. Utformas reglerna som i 6 kap. 11 § PFL, bör medlemmen ha en ovillkorlig rätt att på detta sätt förfoga över försäkringen. Pantsättning hindrar nämligen inte att den ursprunglige medlemmen står kvar som medlem och försäkrad (7 kap. 9 och 10 §§ lagförslaget).

I detta sammanhang bör beaktas vad som i fråga om bl.a. pantsättning föreslås gälla vid gruppförsäkring och ka-försäkring. Enligt 9 kap. 19 § och 10 kap. 12 § PFL får försäkringsbolaget bestämma i villkoren att sådant förfogande inte får ske. Detta har motiverats bl.a. med att ett förfogande kan skapa administrativa och rättsliga problem, särskilt har sagts att det ibland kan vara svårt att avgöra om det i ett senare stadium är fråga om samma försäkring som tidigare (SOU 1986:56 s. 444 och 470 ff). Sådana synpunkter kan sällan läggas på försäkringsföreningarna; här förekommer det i princip inte att medlemmen går i och ur föreningen vid flera tillfällen. Därför finns det för föreningens del inte anledning att hindra pantsättning utöver vad som följer av de särskilda reglerna om att föreningen, liksom försäkringsbolaget, skall kunna hindra ett förfogande som avser annat än hela försäkringen eller kvotdel av den (7 kap. 9 § lagförslaget; jfr dock beträffande ka-försäkring 10 kap. 10 § lagförslaget).

I PFL har inte föreslagits något formkrav vid bl.a. pantsättning av försäkringen och vad beträffar de sakrättsliga verkningarna kan försäkringsbolagen välja om försäkringsbrevet skall ha värdepapperskaraktär eller inte. För bägge fallen har föreslagits regler om företrädesrätt vid exempelvis dubbelpantsättning (6 kap. 12 och 13 §§; SOU 1986:56 s. 384 ff). Dessa frågor bör regleras på samma vis för försäkringsföreningarnas del. Lagtexten kan utformas som i PFL, dock att det som framgått inte finns skäl att behandla överlåtelse (7 kap. 11 och 12 §§ lagförslaget). — I försäkringsföreningslagen bör vidare liksom i 6 kap. 14 § PFL finnas en regel som anger att förmånstagare inte kan förfoga över den rätt förordnandet medför innan hans rätt inträtt.

Rätten till försäkringen i vissa fall

I 6 kap. 15 § PFL har föreslagits speciella bestämmelser om fördelningen av försäkringsersättningen när t.ex. försäkringstagaren eller en

förmånstagare har framkallat försäkringsfallet genom uppsåtlig brottslig gärning. Liknande regler bör finnas i försäkringsföreningslagen (7 kap. 14 § lagförslaget; jfr SOU 1986:56 s. 642 f).

Förfogande utan verkan m.m.

Liksom i 6 kap. 16 § PFL bör till försäkringsföreningslagen föras över nuvarande regler i 3 § andra stycket FAL (7 kap. 15 § lagförslaget; jfr SOU 1986:56 s. 643).

13.2.7 Förhållandet till borgenärerna

I 7 kap. PFL har såvitt gäller förhållandet till borgenärerna föreslagits vissa viktiga ändringar i nuvarande system (SOU 1986:56 s. 387 ff). Före försäkringsfallet skall en livförsäkring i huvudsak på samma sätt som nu vara skyddad mot utmätning, om den gäller på försäkringstagarens eller hans makes liv och premiebetalningen är förhållandevis jämnt fördelad över tiden. Reglerna är dock mera nyanserade än FAL:s bestämmelser; om för stora premiebelopp har betalats under något eller några år, skall bara det överskjutande beloppet kunna tas i anspråk (7 kap. 2 § PFL). Även efter försäkringsfallet är försäkringen och utfallande ersättning i viss utsträckning skyddade mot utmätning. Förutsättningen är att den som skall ha det utfallande beloppet behöver det för sin försörjning och att den försäkrade före försäkringsfallet har försörjt eller varit skyldig att försörja den berättigade. Däremot skall det för utmätningsskyddet efter försäkringsfall inte spela någon roll om försäkringen varit skyddad mot utmätning under försäkringstiden. För att man inte skall behöva utreda försörjningsbehovet i varje enskilt fall har också föreslagits en viss schablonregel. En förutsättning för utmätningsskydd efter utbetalning är att beloppet hålls avskilt. Ersättning som inte behövs för försörjning är under inga förhållanden skyddad mer än två år från det att ersättningen förföll till betalning (7 kap. 3 §). I PFL ges vidare bl.a. regler om återkrav i konkurs av livförsäkringspremier som inte stått i skäligt förhållande till försäkringstagarens villkor (7 kap. 7 §). Vid sjuk- och olycksfallsförsäkring skall liksom i dag utmätningsskyddet vara ännu mera begränsade, när ersättningen tillfaller den försäkrade (7 kap. 8 § PFL).

Reglerna i PFL om förhållandet till borgenärerna bör i stort kunna tillämpas också på de försäkringar som meddelas av försäkringsföreningarna.

13.2.8 Reglering av försäkringsfall m.m.

Vi har funnit att reglerna i 8 kap. PFL, vilka till stor del stämmer med KFL:s bestämmelser, i allt väsentligt bör tillämpas också på föreningarna. Det gäller sålunda bl.a. i fråga om den tid inom vilken ersättning skall betalas, preskription av rätt till försäkringsersättning och förbud mot regress. Riksdagens uttalande våren 1989 angående krav på information till dödsbo om utfallande försäkring måste beaktas även vad gäller

försäkringsföreningarna (jfr. 1988/89:LU 22). — En nyhet i PFL berör situationen att bolaget har betalat ut ersättningen till någon annan än den som i egenskap av förmånstagare har rätt till den. Om bolaget har iakttagit skälig aktsamhet vid utbetalningen, är det befriat från sin skuld mot den rätte mottagaren; bara i vissa särskilt allvarliga ogiltighetsfall behöver bolaget betala en gång till. Även den regeln bör tillämpas också på föreningarna (SOU 1986:56 s. 401 ff).

I PFL har givits särskilda regler om domstolsprövning av ett försäkringsbolags beslut att vägra någon försäkring eller att säga upp en försäkring. Härigenom anses reglerna om rätten till försäkring liksom rätten till förnyelse av en försäkring ha fått önskvärd tyngd.

Som framgått anses i dag att om en förening avslår en ansökan om medlemskap, vederbörande inte kan få beslutet prövat i domstol. Däremot torde det vara möjligt för en medlem som utesluts ur en förening, att påkalla domstolsprövning; det har ansetts att en stadgeföreskrift om uteslutning på grund av försummelse att betala medlemsavgift i något fall skulle kunna jämkas med stöd av 34 § FAL (som numera är upphävd; möjligheten till jämkning framgår i stället av 36 § avtalslagen), därför att den skulle leda till uppenbar obillighet.

I fråga om ekonomiska föreningar ges för närvarande vissa regler om inträde och utträde i 3 kap. 1 och 4 §§ lagen om ekonomiska föreningar. Det anses vara en allmän rättsgrundsats, att den som berörs av ett beslut om vägrat medlemskap eller uteslutning kan begära domstolsprövning; något som också, fastän inte lika långtgående, gäller för ideella föreningar (jfr NJA 1973 s. 355).

Med hänsyn till den stora likheten mellan försäkringsföreningarnas försäkringar och försäkringar i allmänhet är det rimligt att också försäkringsföreningslagen ger möjligheter till prövning i domstol av föreningarnas beslut; reglerna om t.ex. rätt till medlemskap i 4 kap. skulle vara utan större värde om de inte förenades med regler om domstolsprövning.

I försäkringsföreningslagen bör därför även i dessa avseenden tas med regler i huvudsaklig överensstämmelse med PFL.

13.2.9 Kollektivavtalsgrundad försäkring m.m.

Försäkringsrättskommittén har i 9 kap. PFL föreslagit särskilda regler för gruppförsäkring. Bestämmelserna utgår från ett trepartsförhållande (försäkringsbolag — grupp — gruppmedlem). För att en försäkring skall anses som gruppförsäkring skall den meddelas enligt ett gruppavtal som sluts mellan på ena sidan ett försäkringsbolag och på andra sidan en företrädare för en grupp, t.ex. en arbetsgivare. Gruppförsäkringen är antingen obligatorisk eller frivillig. Vid obligatorisk försäkring ansluts medlemmen till försäkring utan egna åtgärder och utan betalningsskyldighet för denne.

Som framgått anses för närvarande inträde i en försäkringsförening kunna ske frivilligt eller obligatoriskt. Såvitt gäller obligatoriet råder två väsentliga skillnader mellan försäkringsföreningarna och försäkringsbolagen. Om någon i dag anses skyldig tillhöra en försäkringsförening

grundas det på att en arbetsgivare som förutsättning för en anställning kräver att vederbörande är medlem i föreningen. Själva anslutningen gör individen emellertid själv. Vidare är medlemmen vid ett "obligatoriskt medlemskap", till skillnad mot vad som gäller vid obligatorisk grupp försäkring, i allmänhet skyldig att själv stå för avgiften till föreningen.

Visserligen kan medlemmarna i en försäkringsförening (om den inte är en äldre, öppen förening) anses utgöra en avgränsad grupp. Emellertid bestäms inte villkoren för försäkringarna genom överenskommelser mellan föreningen och gruppen; verksamheten i föreningen är avsedd att ge medlemmarna inbördes bistånd och stadgarna antas av medlemmarna själva på konstituerande stämma. — Mot bakgrund härav finns det inte anledning att i försäkringsföreningslagen ha en motsvarighet till grupp försäkringsreglerna i PFL.

Ka-försäkring behandlas i 10 kap. PFL. För att reglerna skall bli tillämpliga skall försäkringen tecknas av en arbetsgivare för hans anställda och den skall meddelas enligt försäkringsvillkor som följer ett kollektivavtal som anges i villkoren. Vidare skall försäkringen tecknas i ett försäkringsbolag som framgår av kollektivavtalet. En ka-försäkring kan tecknas av en arbetsgivare även om han inte i kollektivavtal åtagit sig detta. Som ersättning från en ka-försäkring anses också ersättning enligt den garanti, som enligt vissa kollektivavtal inträder om en arbetsgivare underlåter att teckna en försäkring, trots åtagande i kollektivavtal. Vid ka-försäkring är det arbetsgivaren som är försäkringstagare. Den försäkrade behandlas emellertid som försäkringstagare vid tillämpning av reglerna om förfogande över försäkringen och borgenärsskydd och i fråga om rätten till försäkringsersättning i övrigt.

Ansaret för informationen åligger enligt PFL inte bara försäkringsbolaget utan i viss utsträckning också arbetsmarknadsparterna. Vidare gäller särskilda bestämmelser om att försäkringsbolaget skall utfärda försäkringsbesked till de försäkrade. Reglerna går bl.a. ut på att en uppgift i beskedet som avviker från försäkringsavtalet kan återopas av en försäkrad i god tro, om inte bolaget senast fjorton dagar före försäkringsfallet har skickat ett nytt besked eller annat meddelande. — I fråga om ansvarsinträdet samt uppsägning och ändring av försäkringen ansluter reglerna till stor del till vad som gäller enligt kollektivavtalsrätten. Beträffande begränsningar av försäkringsbolagets ansvar, förfoganden över försäkringen, borgenärsskydd och reglering av försäkringsfall överensstämmer reglerna i stort med vad som skall gälla för individuell försäkring (SOU 1986:56 s. 447 ff).

Det är angeläget att så lika regler som möjligt gäller för alla försäkringar som följer träffade kollektivavtal; det förekommer att en arbetsgivare har möjlighet att ordna försäkringsskydd åt de anställda genom antingen ett försäkringsbolag eller en försäkringsförening. I huvudsak är det också på ka-försäkringens område möjligt att i försäkringsföreningslagen ha samma regler som i PFL. Här skall endast tas upp några frågor kring ka-försäkringen som direkt anknyter till försäkringsföreningarna — i övrigt kan hänvisas till specialmotiveringen.

Vi har övervägt om man som ett led i strävandena att ha så överensstämmande bestämmelser som möjligt för försäkringsbolagen och föreningarna bör ange i lagen att *arbetsgivaren* är medlem i föreningen, trots att det är de anställda som skyddas av försäkringen. En sådan regel skulle emellertid i väsentlig grad strida mot den grundläggande synen på föreningarna. I likhet med fallet att en arbetsgivare tillser att de anställda får ett försäkringsskydd genom en försäkringsförening utan att det är fråga om ka-försäkring, bör *de anställda* anses som medlemmar.

Som en förutsättning för att reglerna om ka-försäkring skall tillämpas, bör gälla att arbetsgivaren har ingått ett anslutningsavtal med försäkringsföreningen. Vidare måste stadgarna följa ett kollektivavtal som anges i stadgarna. Slutligen skall föreningen framgå av kollektivavtalet (10 kap. 1 § lagförslaget). — Det är rimligt att arbetsgivaren ges viss rätt som han i egenskap av försäkringstagare har enligt 10 kap. PFL, t.ex. att han kan säga upp försäkringen och att han kan ta emot uppsägning från föreningens sida (10 kap. 6 § lagförslaget).

I överensstämmelse med PFL-förslaget skall en ka-försäkring som meddelas av en försäkringsförening kunna omfatta även annan än den anställda, t.ex. hans närstående, den som har anknytning till arbetsgivarens verksamhet utan att vara anställd samt arbetsgivaren själv (10 kap. 1 § lagförslaget). Även dessa är då medlemmar i föreningen.

Enligt 10 kap. 8 § PFL får försäkringsbolaget ändra villkoren för en ka-försäkring under försäkringstiden. Dock måste de arbetsmarknadsparter som har slutit det kollektivavtal som försäkringen följer godkänna ändringen. — Vissa regler om ändring av stadgarna i föreningar som meddelar försäkring enligt pensionsplan som avses i lagen (1967:531) om tryggnad av pensionsutfästelser m.m. finns i 37 § andra stycket UFL. I förevarande del av betänkandet tas inte upp associationsrättsliga frågor av det slag som behandlas där. Det står dock klart att det även för försäkringsföreningarnas del för ändring av stadgarna måste finnas ett godkännande från arbetsmarknadsparterna innan stadgarna ändras såvitt avser de avtalsrättsliga frågorna (10 kap. 7 § lagförslaget).

Även vid ka-försäkring på vilken försäkringsföreningslagen skall tillämpas måste man räkna med att det för den anställda kan finnas rätt till efterskydd, fribrev och fortsättningsförsäkring när han t.ex. lämnar sin anställning; vissa föreningar meddelar försäkring som i princip helt överensstämmer med ITP-planen. I likhet med PFL bör i försäkringsföreningslagen erinras om att sådan rätt kan föreligga (10 kap. 8 § lagförslaget).

Liksom i 10 kap. 10 § PFL bör det i försäkringsföreningslagen erinras om den återbäring som kan förekomma vid ka-försäkring. Principen för tillgodoräkning skall framgå av stadgarna (10 kap. 9 § lagförslaget). Vidare skall lagen, av samma skäl som enligt 10 kap. 12 § PFL, ge föreningen rätt att hindra den försäkrade från att pantsätta sin rätt enligt försäkringen (10 kap. 10 § lagförslaget).

14 Soliditets- och skälighetsprinciperna

I stora försäkringsföreningar skall försäkringsteknisk utredning utföras varje år och i övriga föreningar vart tredje år. Möjlighet till särskild uttaxering slopas. Stora försäkringsföreningar skall få meddela unit linkedförsäkring.

14.1 Soliditetsprincipen

För understödsföreningarna uttrycks soliditetsprincipen i 11 § första stycket UFL så att stadgarna skall vara ägnade att trygga att föreningen kan fullgöra sina försäkringsutfästelser.

I andra stycket i samma paragraf föreskrivs att i stadgarna skall anges avgifterna och förmånerna eller grunderna för hur dessa skall beräknas. I stadgarna för ITP-kassorna och de föreningar som meddelar individuell pensionsförsäkring med försäkringsbelopp i samma storleksordning som försäkringsbolagen har intagits grunder för beräkning av premie och premiereserv. Soliditetsprincipen ligger bakom bestämmelser om försäkringsteknisk utredning, fondbildning och särskild uttaxering.

14.1.1 Garantikapital

I UFL finns inte några bestämmelser om garantikapital.

I de nya pensionskassor som meddelar individuell pensionsförsäkring har i grunderna emellertid intagits omkostnadsantaganden som omfattar bl.a. kostnader som uppkommit i samband med föreningens bildande m.m. Dessa kostnader har emellertid inte tagits ut förrän senare då kapital byggts upp i föreningarna.

14.1.2 Försäkringsteknisk utredning

Försäkringsteknisk utredning skall upprättas minst vart femte år. I utredningen beräknas en premiereserv för varje verksamhetsgren i understödsföreningen. Premiereserven skall motsvara skillnaden mellan kapitalvärdet av föreningens framtida utgifter för löpande försäkringar och kapitalvärdet av de avgifter föreningen kan ha att ytterligare uppbära för dessa försäkringar. Föreningen kan befrias från skyldigheten att

upprätta försäkringsteknisk utredning. Vid sjukförsäkring föreligger sådan skyldighet endast om föreningen meddelar sjukpenning för längre tid än 180 dagar för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd. I stadgarna skall anges hur ofta försäkringsteknisk utredning skall utföras.

I samtliga ITP-kassor torde för närvarande försäkringsteknisk utredning utföras varje år. Den största fribrevskassan, Sveriges Kommunalanställdas Pensionskassa, har i sina stadgar bestämmelser om utredning vartannat år. I de tre största begravningskassorna och i de nya föreningar som meddelar individuell pensionsförsäkring skall försäkringsteknisk utredning utföras vart tredje år. För övriga understödsföreningar som enligt sina stadgar skall utföra försäkringsteknisk utredning är det tillräckligt att sådan utredning utförs vart femte år. Försäkringsinspektionen kan genom dispens medge att en förening låter upprätta en sådan utredning med ännu längre tidsmellanrum eller t.o.m. helt befria föreningen från denna skyldighet.

14.1.3 Fondbildning

Alla föreningar skall för varje verksamhetsgren vid årsbokslutet avsätta ett eventuellt överskott på försäkringsverksamheten till en försäkringsfond.

Som ett uttryck för soliditetsprincipen anges i 23 § andra stycket UFL att först om det framgår av försäkringsteknisk utredning i en understödsförening att försäkringsfonden överstiger vad som behövs för att täcka premiereserven + 5 % av premiereserven överskjutande belopp får helt eller delvis undantas från försäkringsfond. Försäkringsinspektionen kan dock särskilt medge undantag i annat fall. I stadgarna skall regleras hur det undantagna beloppet disponeras. Beloppet kan t.ex. användas till återbäring.

De ovannämnda fem procenten motsvarade säkerhetsfonden för försäkringsbolag enligt 271 § i 1948 års lag om försäkringsrörelse. Då FRL infördes försvann säkerhetsfonden för försäkringsbolagens del. Någon extra avsättning motsvarande den som stadgas för understödsföreningar behöver inte ske. I stället stadgas i 7 kap. 3 § FRL att grunderna får innehålla föreskrifter om särskilda säkerhetstillägg. Därför innehåller grunderna för livförsäkringsbolagen efter tillskyndan av försäkringsinspektionen en bestämmelse om att tilldelning av återbäring inte får ske i vidare mån än att återbäringensfond, som den definieras i FRL, vid varje tidpunkt uppgår till minst 5 % av premiereserven för egen räkning. FVK har föreslagit att den nu aktuella bestämmelsen i grunderna ses över (SOU 1986:8 s. 121 och 201).

Även i de sjukkassor som inte är skyldiga att upprätta försäkringsteknisk utredning skall uppkommet överskott avsättas till en försäkringsfond. Den har då närmast karaktär av riskfond. Tidigare har ansetts att fonden bör svara mot minst två års avgifter för varje verksamhetsgren. Särskilt för föreningar som kan förväntas likvidera har det dock ansetts tillräckligt om försäkringsfonden är i stigande. En sådan förening kan också efter särskilt medgivande från försäkringsinspektionen få sätta ned försäkringsfonden.

14.1.4 Särskild uttaxering

Genom 1938 års lag om understödsföreningar förbjöds det vid lagens tillkomst förekommande uttaxeringssystemet som innebar att de medel som erfordrades för att möjliggöra utbetalning uttogs av medlemmarna först vid försäkringsfall, t.ex. dödsfall. Fortfarande kan dock enligt 20 § tredje stycket UFL särskild uttaxering ske om en understödsförenings tillgångar är otillräckliga för verksamhetens behöriga utövande.

Enligt 1 kap. 7 § FRL får uttaxering inte ske av delägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag i fråga om personförsäkring. Anledningen till denna skillnad har närmare belysts i det inledande avsnittet om vissa särdrag beträffande understödsföreningarna. I lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring kvarstår dock en rätt till uttaxering av medlemmarna.

I princip samtliga sjukkassor och flera begravningskassor har i stadgarna medgett rätt att vid behov verkställa en särskild uttaxering.

Uttaxering i understödsföreningar är endast avsedd som en nödfallsåtgärd och får därför inte tillgripas flera år i följd. I annat fall kringgås förbudet mot uttaxeringssystemet. Försäkringsinspektionen har när sådant kringgående förekommit därför meddelat den aktuella föreningen en erinran. Föreningen har i stället förelagts att genom stadgeändring höja de fasta avgifterna eller vidta andra åtgärder för att stärka den ekonomiska ställningen.

14.2 Skälighetsprincipen

14.2.1 Inledning

Skälighetsprincipen har störst betydelse vid utformningen av stadgar vad gäller medlemsavgifternas storlek, rätt till fribrev och återköp, återbäring samt rätt till andel av tillgångarna när en understödsförening träder i likvidation.

För understödsföreningarnas del infördes skälighetsprincipen i UFL efter mönster från försäkringsbolagslagstiftningen. Enligt inledningen till 11 § UFL skall sålunda en understödsförenings stadgar, utöver att trygga föreningens soliditet, tillgodose medlemmarnas intresse av att kostnader och villkor för försäkringen är skäliga med hänsyn till förmånernas art och omfattning och föreningens förhållanden. Med hänsyn till att det sålunda gäller att beakta dels de särförhållanden som kännetecknar understödsföreningarna som sådana, dels olikheter mellan skilda föreningar kan man enligt UFL:s förarbeten tala om en modifierad skälighetsprincip. Nedan redovisas hur skälighetsprincipen tillämpats för understödsföreningarna.

I propositionen till UFL betonade departementschefen att på grund av skälighetsprincipens stora betydelse hänsyn till en förenings särskilda förhållanden bör tas endast när det finns särskilda skäl för detta (prop. 1972:68 s. 63).

För försäkringsbolagen gäller enligt 7 kap. 2 § FRL att grunderna skall trygga bolagens förmåga att meddela försäkringar till en kostnad som är skäligen med hänsyn till försäkringens art. Såvitt gäller icke grundbunden försäkring stadgas i 19 kap. 5 § att styrelsen och VD skall övervaka att premiesättningen är skäligt avvägd med hänsyn till den risk försäkringen är avsedd att täcka, nödvändiga driftskostnader för försäkringen och omständigheterna i övrigt.

14.2.2 Försäkringsinspektionens tillämpning av skälighetsprincipen

Vissa normer för tillämpningen av skälighetsprincipen har försäkringsinspektionen meddelat i cirkulär. Skälighetsprincipens tillämpning i den enskilda föreningen prövas av inspektionen vid registrering av stadbestämmelser. De stadbestämmelser det härvid huvudsakligen varit fråga om har gällt avgifternas storlek i förhållande till försäkringsförmånerna, rätt till fribrev och återköp och även fördelningen av tillgångarna vid en förenings upplösning. Skälighetsprincipen har vidare betydelse i fråga om förvaltningskostnadernas storlek och med avseende på regler för återbäring till medlemmarna.

Inspektionen har ansett att skälighetsprincipen bör tillämpas strängare på föreningar som meddelar försäkringar till större belopp än på föreningar med obetydliga förmånsbelopp. Interna förhållanden inom slutna föreningar kan också motivera större eftergifter i fråga om skälighetskravet än för öppna föreningar.

I cirkulär 1986:U1 har försäkringsinspektionen lämnat föreskrifter för beräkning av avgifter. Av dessa framgår att avgifter för kapitalförsäkring till högre belopp än 1 000 kr. och för pensionsförsäkring skall beräknas strängt försäkringstekniskt. När det gäller kapitalförsäkring till högst 1 000 kr. får avgifterna bestämmas till enhetliga belopp utan hänsyn till medlemmens ålder vid inträdet, dock inte vid högre inträdesålder än 35 år. Vid inträde vid högre ålder än 35 år skall avgift beräknas med hänsyn till den större försäkringsrisken och graderas efter åldersintervall om högst fem år. Enligt cirkuläret omfattas också sjukpenning av denna åldersgräns. I praktiken har gränsen endast haft betydelse för öppna sjukförsäkringar. I fråga om sjukförsäkring som meddelas av slutna föreningar kan avgiftsberäkningen i allmänhet grundas på den egna erfarenheten.

I ett cirkulär från 1974 har försäkringsinspektionen även meddelat regler i vad avser medlems rätt till fribrev och återköp. Enligt dessa regler behöver föreningar som meddelar kapitalförsäkring om högst 300 kr. inte ha bestämmelser i stadgarna om att medlem skall ha rätt till fribrev och/eller återköp. Inspektionen har vidare medgett att föreningar som meddelar kapitalförsäkring till högst 1 000 kr. får tillämpa lineär i stället för försäkringsteknisk beräkning av fribrevsbelopp. Ett lineärt fribrev utgör en så stor del av försäkringsbeloppet som den tid för vilken avgift betalats för försäkringen utgör av hela avgiftsbetalningstiden. Bestämmelser om fribrev och återköp tas in i stadgarna och föreningarna kan själva med ledning av tabell i stadgarna beräkna fribrevs- och

återköpsbelopp i varje särskilt fall. I föreningar som meddelar kapitalförsäkring till högre belopp än 1 000 kr. skall återköps- och fribrevsbelopp beräknas enligt noggrannare försäkringstekniska metoder.

De i cirkulären meddelade föreskrifterna har inte varit oeftergivliga. Undantag har t.ex. getts för föreningar som avser att meddela försäkringar åt anställda vid visst företag, om anslutningen till föreningen är obligatorisk och medlemmen utesluts när anställningen upphör. Alla medlemmar betalar samma avgift för samma förmån utan hänsyn till den med åldern stigande försäkringsrisken. Avgifterna innehåller inget sparmoment och bygger inte upp någon premiereserv. Någon rätt till fribrev eller återköp kan därför inte heller föreligga. Ett skäl till undantag kan också vara att kapitalförsäkringar endast är temporära, dvs. endast utgår vid dödsfall före viss ålder.

Kravet att kostnaden, dvs. avgiften för försäkringen, skall vara skälig innebär att det överskott som uppkommit på försäkringen skall återgå till medlemmen som återbäring. Återbäring kan utges i olika former såsom tillägg till utfästa förmåner, avgiftsbefrielse eller i vissa fall, som understöd. Formerna för återbäringen skall anges i stadgarna.

I föreningar som meddelar kapitalförsäkring och pensionsförsäkring brukar återbäring huvudsakligen utgå som tillägg till utfästa förmåner. Är avgiftsbeloppen obetydliga har det ansetts lämpligt att använda överskottsmedlen även till avgiftsbefrielser huvudsakligen för äldre medlemmar. Avgiftsbefrielser kan också förekomma i föreningar som meddelar sjukförsäkring. Här är det vanligt att överskottsmedel i fria fonder även används till olika slag av understöd. Sjukhjälpsverksamheten inom föreningarna ger dock i allmänhet inte upphov till några större överskott.

Enligt stadgarna skall beslut om återbäring liksom andra utbetalningar ur fria fonder regelmässigt fattas på föreningsstämma.

De närmare reglerna för hur återbäringen skall beräknas tas normalt inte in i stadgarna. I stadgarna brukar endast föreskrivas att beslut om återbäring skall grundas på beräkningar i försäkringsteknisk utredning och att beslutet inte får verkställas, innan det anmälts för försäkringsinspektionen. Inspektionen får då möjlighet att ingripa på ett tidigt stadium, om inspektionen finner att beslutet inte uppfyller skälighetskravet.

Återbäring som utgår som tillägg till försäkringsförmånerna beräknas med olika noggrannhet för olika slag av försäkringar.

När det gäller kapitalförsäkringar till mindre belopp utges återbäring i regel med ett visst, för alla medlemmar lika procenttal av försäkringsbeloppet. Vid större försäkringsbelopp tillämpas beroende av om en förening är sluten eller öppen regler som ger en skäligare fördelning av överskottsmedlen. Återbäring kan t.ex. utgå med ett efter medlemstiden stigande procenttal av försäkringsbeloppet.

Pensionskassor, som meddelar individuella försäkringar av samma storlek som försäkringsbolagen, skall enligt stadgarna tillämpa noggranna regler för beräkningen av det överskott som uppkommit på varje enskild försäkring. Beräkningarna sker normalt i anslutning till försäkringsteknisk utredning. Samma förhållande gäller för de fyra största begravningskassorna.

För de kollektivavtalsgrundade försäkringarna i ITP-kassorna tillämpas samma regler som tillämpas av SPP. Reglerna grundar sig på en överenskommelse på arbetsmarknaden om att överskott som uppkommit på försäkringarna skall användas huvudsakligen till indextillägg till pensionstagarna som kompensation för prisstegringar som inträffat efter pensionsfallet. Detta avsteg från en sträng tillämpning av skälighetsprincipen har kunnat göras med stöd av de modifikationer som UFL medger.

Skälighetsprincipen har också fått en stor betydelse vid bedömningen av förvaltningskostnadernas storlek i förhållande till meddelade försäkringsbelopp. I cirkuläret angående beräkningen av avgifterna sägs att i avgifterna skall ingå omkostnadstillägg som inte får vara större än att försäkring bereds till en med hänsyn till förmånernas art och omfattning och föreningens förhållanden skälig kostnad.

Föreningarnas förvaltningskostnader har under årens lopp ständigt stigit. Kostnadsutvecklingen har skapat stora problem främst för föreningar som meddelar kapitalförsäkringar till efter dagens förhållanden obetydliga belopp. Kostnaderna har stigit men försäkringsbeloppen har i regel varit oförändrade ända sedan försäkringen tecknades. Med hänsyn till medlemmarnas i regel höga ålder har möjligheterna att höja försäkringsbeloppen varit begränsade. Denna utveckling har medfört att kostnaderna för försäkringarna blivit så höga i förhållande till förmånerna att de i många fall har framstått som helt oskäliga.

Försäkringsinspektionen har redan före införandet av skälighetsprincipen i UFL agerat på olika sätt för att få ned förvaltningskostnaderna i föreningarna. Detta har bl.a. skett genom skrivelser till föreningarna och vid direkta kontakter i olika sammanhang. Åtgärder med anledning av höga förvaltningskostnader brukar aktualiseras i samband med försäkringsteknisk utredning. Utredningarna visar ofta att avgifterna för nyinträdande medlemmar inte är tillräckliga om man lägger in realistiska förvaltningsantaganden i beräkningarna. För att undvika avgiftshöjningar har föreningarna i många fall valt att stänga föreningen för nyinträde.

I medlemmarnas intresse har försäkringsinspektionen i skrivelser och vid andra kontakter med föreningarna försökt förmå små begravningskassor med höga förvaltningskostnader att överlåta sin verksamhet på större föreningar. Överlåtelse på större föreningar har alltid lett till att medlemmarna har fått en förbättring av förmånerna, vilket har varit en förutsättning för överlåtelsen.

Försäkringsinspektionen har vidare verkat för att avgiftsbefrielser medges så långt möjligt främst för äldre medlemmar och att nyteckning sker till högre belopp för att ge ökat utrymme för förvaltningskostnader. Dessutom uppmanas föreningarna att iaktta allmän sparsamhet.

Enligt skälighetsprincipen skall inte endast kostnaderna utan även villkoren för försäkringarna vara skäliga. Försäkringsvillkoren skall enligt UFL vara intagna i föreningarnas stadgar. Det ankommer därför på försäkringsinspektionen att se till att stadgarna innehåller skäliga försäkringsvillkor. Bedömningen sker med beaktande av förhållandena i varje särskilt fall.

Ett exempel på ett försäkringsvillkor som tidigare funnits i många föreningars stadgar och som ändrats i enlighet med skälighetsprincipen är gamla bestämmelser om fördelningen av föreningens tillgångar vid likvidation. Enligt de gamla reglerna var det vanligt i sjukkassor och även i små begravningskassor att de vid upplösningen behålla tillgångarna skulle användas till något med föreningens uppgift närbesläktat ändamål, varom medlemmarna skulle besluta på föreningssammanträde. Dessa gamla regler har ersatts med regler som ger en så långt möjligt skälig fördelning mellan medlemmarna och andra förmånsberättigade. I en förening där medlem t.ex. har rätt till återköp är det en självklarhet att medlemmen även skall ha rätt att få ut en skälig andel av tillgångarna vid upplösning av föreningen.

14.3 Andra utredningar m.m.

Försäkringsverksamhetskommittén (FVK) har i sitt delbetänkande Soliditet och skälighet i försäkringsverksamheten (SOU 1986:8) ingående behandlat soliditets- och skälighetsprinciperna. FVK har därvid bl.a. redovisat vilka förhållanden som bör redovisas vid en soliditetsbedömning av enskilda försäkringsbolag. FVK fann vidare att skälighetsprincipen borde behållas och betonade bl.a. konsolideringens och kapitalavkastningens betydelse. FVK diskuterade därvid kostnaden för försäkringsskyddet eller kostnadsskäligheten, villkorsskäligheten samt skaderegleringen.

Kostnadsskäligheten innebar bl.a. att försäkringsbolagen skall iakttä sparsamhet och undvika onödiga kostnader. Såvitt gäller villkorsskäligheten avvisade FVK tanken på att i lagen införa ett krav på att försäkringsvillkoren skulle leda till en ändamålsenlig försäkring. Försäkringsinspektionen bör även i framtiden ha möjlighet att granska villkor av alla slag. Granskningen skall däremot inte vara inriktad på en allmän bedömning av försäkringarna i syfte att styra produktutvecklingen utan i stället närmast avse enskilda villkor och förändringar i försäkringarnas omfattning.

När det gäller skaderegleringen föreslogs bl.a. en möjlighet att få prövat utlämnande till försäkringstagaren av läkarintyg och yttrande från försäkringsbolags sakkunnigläkare när försäkringsbolagen vägrar utlämna intyg och yttranden. Frågan skall enligt förslaget avgöras av försäkringsinspektionen efter hörande av socialstyrelsen.

Under sina överväganden i samband med soliditetsprincipen tog FVK också upp utformningen av de grunder som enligt FRL skall stadfästas för i första hand livförsäkring och vilka antaganden som grunderna skall innehålla. FVK föreslog att försäkringsinspektionen utreder dessa frågor i samarbete med försäkringsbranschen.

Försäkringsinspektionen hemställde under våren 1988 hos regeringen om en allmän översyn av det nuvarande systemet med grunder. Översynen borde avse de områden för vilka grunder bör finnas, tilldelning av återbäring samt soliditets- och skälighetsprincipernas tillämpning när det gäller återbäringen. Även ränteantagandenas storlek och konkurrens via återbäringen bör enligt inspektionen utredas.

Näringsfrihetsombudsmannen (NO) inkom hösten 1988 för sin del med en skrivelse där han föreslog att lagändringar övervägs när det gäller dels systemet med grunder i livförsäkringar och dess tillämpning vad gäller premiesättningen, dels förbudet mot vinstutdelning i livförsäkringsbolag. Systemet med premiegrunder hade enligt NO:s uppfattning lett till att livförsäkringsmarknaden i Sverige har uppvisat en bild av bristande dynamik och konkurrensvilja hos livförsäkringsbolagen. NO har tidigare anfört kritik mot att grunderna innehåller alltför låga ränteantaganden och att driftkostnadsantagandena är gemensamma för bolagen.

Hösten 1989 beslutade riksdagen om en särskild lag om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder (1989:1079). Den nya lagen, som trädde i kraft den 1 februari 1990, är avsedd att göra det möjligt för svenska försäkringsbolag att introducera en för Sverige ny försäkringsform, som i vardagslag kallas unit linked-försäkring.

Den nya försäkringen innebär att premien skall placeras i särskilda försäkringspremiefonder som förvaltas av fristående fondförvaltare enligt aktiefondslagens (1974:931) regelsystem. Försäkringsbolaget skall placera inbetalda premier för försäkringar i den eller de försäkringspremiefonder som försäkringstagaren bestämmer. Om försäkringstagaren begär det skall bolaget omplacera hans tillgodohavande till en eller flera andra försäkringspremiefonder som han anvisar. Huvudregeln är att försäkringstagaren själv skall bära den finansiella risk som fondplaceringen medför, vilket innebär att försäkringsbolaget inte skall garantera fondandelarnas värdeutveckling.

Alla typer av livförsäkring skall kunna meddelas med fondanknytning.

United linked-försäkring får inte förenas med annan försäkringsrätt än premiebefrielseförsäkring och kan meddelas av såväl ömsesidiga försäkringsbolag som försäkringsaktiebolag. De sistnämnda har därvid rätt att utdela vinst till aktieägare.

Om det finns särskilda skäl till det får regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, försäkringsinspektionen medge undantag från bestämmelserna i FRL utöver vad som gäller för konventionella försäkringsbolag. Av förarbetena framgår att undantag kan medges från antaganden om framtida ränta för den del av premiereserven som uttagits i fondandelar eller från föreskrifter om återbäring till försäkringstagarna (prop. 1989/90:34 s. 46).

För att åstadkomma en skattemässig neutralitet mellan unit linked-försäkring och konventionell livförsäkring har vidare ändring gjorts i kommunalskattelagen. Kravet på utdelning med samma eller stigande belopp under minst fem år på pensionsförsäkringar har modifierats så att utbetalningen i stället kan ske med samma eller stigande antal fondandelar.

Bestämmelserna i FRL om pantsättning reformerades samtidigt. Detta innebär i huvudsak att systemet med särskild förvaring av värdehandlingar som till sitt belopp motsvarar de försäkringstekniska skulderna har avskaffats. I stället för en panträtt i form av handpant har försäkringstagarna en särskild förmånsrätt i de tillgångar som upptagits i ett register som förs av försäkringsbolaget. Placeringsbestämmelserna rörande

tillgångar motsvarar de försäkringstekniska skulderna har ändrats. Vidare skall fastigheter och tomträtter inom de gränser som sätts för utnyttjande för pantsättning liksom aktier i fastighetsbolag och banktillgodohavande kunna utnyttjas till täckande av försäkringstekniska skulder.

Slutligen har bestämmelserna om särskild administration vid försäkringsbolags konkurs och likvidation upphävts.

14.4 Utredningens överväganden

De nu redovisade kraven på en översyn som syftar till att anpassa lagstiftningen för försäkringsbolagen efter den internationella konkurrensen och integrationsarbetet inför närmandet med EG kräver att de lagregler ändras varigenom soliditets- och skälighetsprinciperna i dag upprätthålls när det gäller bolagen. En sådan översyn kommer sannolikt att leda till ändringar i FRL av reglerna om garanti- och konsolideringskapital samt om skyldigheten att upprätta särskilda grunder för verksamheten om sådana ändringar krävs för att uppfylla kraven i de EG-direktiv för vilka redogjorts i avsnittet Försäkringsföreningarna och EG.

Såvitt gäller försäkringsföreningarna talar enligt utredningens mening förutom behovet av EG-harmonisering andra skäl för att reglerna om premiereserven och om grunder ses över samt för att frågan om garantikapital diskuteras. I avvaktan på översyn för försäkringsbolagens del har emellertid utredningen i huvudsak nöjt sig med att framlägga förslag som överensstämmer med vad som nu gäller för föreningarna. Definitionen av soliditetsprincipen har dock överförs från FVK:s förslag. Detta torde inte innebära någon egentlig ändring i sak. De nuvarande reglerna om försäkringsfonder och överföring till fria fonder har behållits i lagförslaget.

Utredningen har närmare övervägt två frågor rörande soliditetsprincipen som har särskild anknytning till försäkringsföreningar, nämligen dels frågan om hur ofta försäkringsteknisk utredning skall utföras, dels frågan om rätt till särskild uttaxering.

För stora försäkringsföreningar föreslås således att dessa varje år skall utföra en försäkringsteknisk utredning. Även detta stämmer i huvudsak med gällande praxis. För andra föreningar föreslås emellertid en nyhet genom att minsta tiden mellan två försäkringstekniska utredningar föreslås bli sänkt till tre år.

Om den föreslagna höjningen i lagförslaget av minsta medlemsantalet i en försäkringsförening genomförs kan föreningarna i fortsättningen antas ha sådana resurser att de kan låta verkställa försäkringsteknisk utredning oftare än vart femte år. Att en försäkringsteknisk utredning har gjorts är en förutsättning för att medlemmarna skall tilldelas överskott. Om lång tid förflyter mellan utredningarna riskerar medlemmarna eller deras förmänstagare att vid försäkringsfall gå miste om förmåner som de skulle ha fått om återbäring tilldelats oftare. Motsvarande gäller beträffande återköp och belåning av försäkringsbrev. För de minsta föreningarna ges dock i övergångsbestämmelserna vissa möjligheter till undantag.

Genom att särskild uttaxering tillåts har lagstiftningen visat sig innebära möjligheter att kringgå kravet på stadgeändring för att höja medlemsavgifterna.

Särskild uttaxering torde i praktiken vara aktuell för sådan verksamhet som inte erfordrar premiereserv, dvs. sjukhjälpsverksamhet kortare än 180 dagar. Enligt lagförslaget skall emellertid avgiftshöjningar som kräver stadgeändringar kunna genomföras redan genom beslut vid en föreningsstämma. För framtiden bör därför försäkringsföreningarna ha större möjligheter att genom avgiftshöjningar undvika framtida förluster som äventyrar föreningarnas soliditet (jfr SOU 1986:8 s. 287). Försäkringsföreningar bör därför liksom försäkringsbolag som meddelar personförsäkring förbjudas att företa särskild uttaxering. För vissa av de nuvarande föreningarna kan dock erfordras särskilda övergångsbestämmelser som möjliggör för dessa föreningar att behålla den särskilda uttaxeringsmöjligheten.

Den modifiering av skälighetsprincipen som f.n. gäller för understödsföreningarna är enligt utredningens mening knappast nödvändig för de stora försäkringsföreningarnas del med hänsyn till omfattningen av deras försäkringsrörelse. Åtminstone för dessa föreningar borde därför samma regler om skälighet gälla som för försäkringsbolagen.

Det är närmast när det gäller kostnadsskäligheten som skälighetsprincipen påverkar föreningarna. Tillämpningen av kostnadsskäligheten har stor betydelse vid utformningen av stadgeföreskrifter om avgifternas storlek i förhållande till försäkringsförmånerna, rätten till fribrev och återköp samt återbäring. Emellertid torde även de nuvarande bestämmelserna om kostnadsskälighet ges ett annat innehåll vid den förestående översynen av lagstiftningen m.h.t. till närmandet till EG. Utredningen har därför inte framlagt några ändringsförslag beträffande skälighetsprincipen utan har nöjt sig med att redogöra för skälighetsprincipens tillämpning i praxis för understödsföreningarna. Utredningen förutsätter att vad nu anförts blir beaktat vid en sådan översyn av skälighetsprincipen. I avsnittet om Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser (20) behandlas skälighetsprincipens betydelse för de minsta föreningarna.

Skälighetsprincipen har även betydelse för utformningen av försäkringsvillkoren och skaderegleringen. Härvid bör i princip samma riktlinjer gälla som för försäkringsbolagen. Utredningen har också föreslagit en rätt för föreningsmedlemmar att få ta del av läkarintyg m.m. som utfärdats av föreningens sakkunnigläkare. Utformningen av försäkringsvillkoren behandlas närmare i avsnittet Medlemskapet m.m. (13.2).

De stora försäkringsföreningarna bör få möjlighet att meddela unit linked-försäkringar. För pensionskassor som inte har årliga avgiftsintäkter som överstiger 120 basbelopp torde denna försäkringsform bli alltför tekniskt komplicerad i förhållande till verksamhetens omfattning. För begravningskassor har i lagförslaget maximibeloppet för utfäst försäkringsbelopp behållits. Redan på grund härav är denna försäkringsform olämplig för dessa understödsföreningar. Lagen (1989:1079) om livförsäkringar med aktiefondsanknytning bör därför alltså endast omfatta stora försäkringsföreningar.

Genom att pantsättningskravet avskaffats i FRL bringas bestämmelserna för försäkringsbolagen närmare vad som gäller för försäkringsföreningarna. Det kunde därför finnas skäl att även för understödsföreningarna införa en sådan särskild förmånsrätt som nu gäller för försäkringsbolagen så att bestämmelserna i de båda lagarna blev överensstämmande. Avsaknaden av förmånsrätt för understödsföreningarnas medlemmar har emellertid inte i praktiken visat sig medföra några nackdelar. Någon ändring i denna del föreslås därför inte.

15 Kapitalförvaltning

I avvaktan på en översyn av bestämmelserna om försäkringsbolagens kapitalförvaltning föreslås en del mindre ändringar för försäkringsföreningarnas del, såsom rätt för stora försäkringsföreningar att äga samtliga aktier i servicebolag.

15.1 Inledning

15.1.1 Understödsföreningarnas kapitalplaceringar

Understödsföreningarnas fonder uppgick vid utgången av år 1988 till drygt 20 miljarder kr. i bokförda värden varav placeringstillgångarna utgjorde 18,1 miljarder kr. Som en jämförelse kan nämnas att försäkringsbolagens (riksbolagens) tillgångar vid samma tidpunkt uppgick till 336 miljarder kr. Under år 1988 sparades 2,3 miljarder kr. i understödsföreningarna och 42 miljarder kr. i försäkringsbolagen.

Fonderna i de åtta ITP-kassorna uppgick vid utgången av år 1988 till totalt ca 17 miljarder kr. och till 2,3 miljarder kr. i de tio fribrevskassorna. En av ITP-kassorna, Konsumentkooperationens pensionskassa, hade fonder om 6,1 miljarder kr. Fonderna i övriga 125 understödsföreningarna som inte tillhör någon av dessa grupper uppgick däremot endast till ca 0,9 miljarder kr.

Liksom vad gäller försäkringsbolagen har värdet på understödsföreningarnas placeringstillgångar stigit kraftigt sedan början av 1970-talet. År 1972 då UFL trädde i kraft, uppgick de totala tillgångarna till 4,8 miljarder kr., varav 3 miljarder kr. för ITP-kassorna och 1,4 miljarder kr. när det gäller fribrevskassorna. Den stora ökningen belöper sig således nästan helt på ITP-kassorna.

Andelen fastigheter och aktier under denna tid har ökat kraftigt även procentuellt sett. År 1972 uppgick fastigheterna och aktierna till 2,6 % resp. 1,3 % av understödsföreningarnas bokförda placeringstillgångar. Motsvarande siffror för år 1988 var 6,2 % resp. 7,4 %.

Som förut angetts skall i en understödsförenings stadgar anges de placeringssätt som får användas. Av de 30 största understödsföreningarna har ca 20 rätt enligt stadgarna placera i aktier. Av övriga föreningar är det endast ca 10 som har rätt till detta.

Aktier innehades vid 1988 års utgång av ITP-kassorna, de tre största begravningskassorna, de två största sjuk- och begravningskassorna samt ett tiotal andra föreningar. Även i någon av de minsta finns en betydande aktieförvaltning. I stadgarna för dessa föreningar anges ofta hur stor andel, i regel 20 % eller 50 %, aktier får utgöra av de fria fonderna.

Endast ett fåtal understödsföreningar äger fastigheter. I förhållande till tillgångarnas storlek förekommer en betydande fastighetsförvaltning inom Pressens Pensionskassa och en mindre förening.

Understödsföreningarna har den största andelen av sina tillgångar utlånade mot säkerhet i andra värdehandlingar än pantbrev i fastigheter. En förklaring till detta är att understödsföreningarna inte omfattas av lagen (1974:922) om kreditpolitiska medel och därför inte berörs av riksbankens förordningar om placeringsplikt m.m. På senare år har dock den ökade konkurrensen på kreditmarknaden som uppstått då denna avreglerats lett till en minskad efterfrågan på lån i understödsföreningar. Lånens andelar av samtliga tillgångar uppgick vid utgången av år 1988 till ca 30 %.

I några av de minsta föreningarna förekommer fortfarande att en stor del av tillgångarna är placerade som medlemslån.

Fastighetslån utgjorde i början av 1970-talet den största tillgångsposten, men utgjorde vid utgången av år 1988 bara ca 12 % av tillgångarna. Det bör påpekas att understödsföreningar, eftersom de saknar pantsättnings-skyldighet när det gäller tillgångar motsvarande försäkrings tekniska skulder, inte behöver ta ut pantbrev i egna fastigheter för att kunna räkna in dessa bland fondgilla tillgångar. Pantsättningen av föreningarnas egna fastigheter förekommer i princip koncentrerat till en ITP-kassa och en begravningskassa.

Bland andra tillgångsposter som upptar en procentuellt sett stor andel av understödsföreningarnas tillgångar märks kontanter och banktillgodohavanden med 11,7 %. Detta beror i mycket stor utsträckning på att två bankanknutna understödsföreningar i princip placerar sin premiereserv i resp. bank.

15.1.2 Gällande lagbestämmelser

Bestämmelserna i UFL om placering av s.k. fondgilla tillgångar överensstämmer i allt väsentligt med motsvarande bestämmelser i FRL. Sålunda åläggs en understödsförening att för varje verksamhetsgren avsätta ett eventuellt överskott på försäkringsverksamheten till en försäkringsfond. Ett belopp som täcker summan av dels försäkringsfonden, dels föreningens övriga skulder, med undantag av andra fonder än försäkringsfonden, skall enligt 24 § UFL redovisas i vissa slag av värdehandlingar. Förutom vissa obligationer är det främst fråga om fordringar hos riksbanken eller annan svensk bank och fordringar mot säkerhet av panträtt i fast egendom. Panträtten skall i fråga om jordbruks-, bostads-, kontors- eller affärsegendom ligga inom 4/5 (80 %) av taxeringsvärdet och beträffande annan fast egendom inom 2/3 (ca 67 %). Efter försäkringsinspektionens medgivande kan gränsen för jordbruks-,

bostads-, kontors- eller affärsegendom sättas vid 70 % och för annan fast egendom vid 60 % av egendomens uppskattade värde samt som en alternativregel för statsbelånade fastigheter vid 75 % av det pantvärde som skall fastställas enligt gällande bestämmelser. Det uppskattade värdet skall fastställas efter expertvärdering. Föreningarna har vidare inom stadgarnas ram en fri placeringsrätt inom en sektor motsvarande 1/5 (20 %) av försäkringsfonden, dock inte i aktier eller andelar av aktiefonder.

Den s.k. femprocentsregeln i 25 § UFL begränsar understödsföreningarnas rätt att placera sina fria fonder i aktier till 5 % av röstetalet. Denna regel gäller även för försäkringsbolagen. Dock görs i FRL, till skillnad från UFL, undantag för helägda servicebolag.

15.1.3 Andra utredningsförslag

Försäkringsverksamhetskommittén (FVK) behandlade i sitt slutbetänkande Försäkringsväsendet i framtiden (SOU 1987:58) utförligt frågan om försäkringsbolagens kapitalförvaltning och har med anledning härav föreslagit vissa ändringar i FRL.

Även kreditmarknadskommittén (KMK) har i sitt slutbetänkande Förnyelse av kreditmarknaden (SOU 1988:29) behandlat försäkringsbolagens kapitalförvaltning. Även denna kommitté har därvid framlagt förslag till ändringar i FRL. De båda kommittéernas förslag är motstridiga när det gäller t.ex. femprocentsregeln. FVK har sålunda föreslagit att röstetalsgränsen höjs till 8 % samtidigt som det införs en till andelar av företagets aktiekapital knuten begränsningsregel om 20 %. KMK å sin sida har som en provisorisk regel föreslagit att femprocentsregeln bibehållas men kompletteras med en regel som begränsar andelen av ett annat aktiebolags aktiekapital till 10 %. De av försäkringsbolaget ägda aktierna får uppgå till högst 20 % av försäkringsbolagets tillgångar. Nu redovisade slutbetänkanden remissbehandlades men har ännu inte lett till någon lagstiftningsåtgärd.

Inom finansdepartementet har härefter tillkommit en arbetsgrupp, den s.k. bank- och försäkringsrörelsegruppen, för att utreda frågor rörande den s.k. branschglidningen mellan i första hand bank- och försäkringsverksamhet. Vad gäller försäkringsbolagen övervägs flera olika åtgärder som har till syfte att förenkla och modernisera rörelsereglerna samt harmonisera dessa med internationella förhållanden.

Som ett led i detta arbete framlade arbetsgruppen den i avsnitt 14.3 beskrivna försäkringsformen unit linked-försäkring. Ett försäkringsbolag som driver sådan försäkring får utan begränsning äga aktier i ett fondbolag som förvaltar en försäkringspremiefond. Efter tillstånd av försäkringsinspektionen får ett sådant bolag också förvärva andelar i försäkringspremiefonder för egen räkning.

15.2 Utredningens överväganden

Bestämmelserna om försäkringsföreningarnas kapitalplacering bör liksom hittills stå i nära överensstämmelse med vad som gäller för försäkringsbolagen.

När det gäller andra försäkringsföreningar än de stora föreningarna har i förslaget huvudregeln i 24 § UFL bibehållits. De får således endast använda taxeringsvärden vid beräkning av värdet på fastigheter och på panträtt i dessa. Vidare får de inte tillgång till någon fri sektor.

I avvaktan på den kommande översynen av bestämmelserna om försäkringsbolagens kapitalförvaltning föreslår utredningen inte heller några andra större ändringar för understödsföreningarnas kapitalförvaltning när det gäller t.ex. femprocentsregeln. Utredningen förutsätter dock att de stora understödsföreningarna därvid får samma möjligheter att verka som försäkringsbolagen. I avvaktan på en sådan översyn har dock föreslagits en sådan bestämmelse om riskspridning som intagits i FVK:s ovannämnda slutbetänkande. En motsvarighet till denna har tidigare för understödsföreningarnas del förekommit i ett cirkulär.

ITP-kassorna är helt dominerande bland försäkringsföreningarna när det gäller fondernas storlek. Utredningen föreslår för dessa och andra stora understödsföreningar en rad bestämmelser för att i olika hänseenden ge dessa föreningar likadana placeringsmöjligheter som försäkringsbolagen har.

De får t.ex. rätt att utan särskilt tillstånd äga samtliga aktier i servicebolag som biträder understödsföreningarna i deras rörelse. I varje fall tidigare har det förekommit att en ITP-kassa drivit sin fastighetsförvaltning genom ett helägt dotterbolag.

16 Beslutsformer och kallelseförfarande

Stadgeändringar kan i den nya lagen normalt genomföras genom beslut vid en föreningsstämma. I stora försäkringsföreningar skall styrelsen fatta beslut om stadgeändringar av försäkringsteknisk natur. För beslut om stadgeändringar som innebär att ny grund för upphörande av medlemskap införs liksom om likvidation eller samgående med annan förening skall även i fortsättningen krävas två föreningsstämmor.

16.1 Inledning

16.1.1 Gällande ordning

Beslut om stadgeändring, frivillig likvidation och överlåtelse av försäkringsrörelse är alltid giltigt om samtliga medlemmar är överens om beslutet. Ett sådant beslut behöver inte träffas vid ett medlemsmöte utan det är tillräckligt att medlemmarna lämnar skriftligt besked.

Biträder inte samtliga medlemmar beslut som nu sagts, krävs alltid beslut på två på varandra följande föreningsstämmor. För beslut om vanliga stadgeändringar samt överlåtelse av försäkringsrörelse under likvidation krävs inte att något av dessa sammanträden är en ordinarie föreningsstämma. Vid beslut om likvidation och överlåtelse utan föregående likvidation krävs att beslutet tagits på minst en ordinarie föreningsstämma. Om beslutet avser en stadgeändring som innebär att det införs en ny grund för när medlemskap upphör, och som även avser dem som redan är medlemmar, krävs att båda besluten tagits på två på varandra följande ordinarie stämmor. I sistnämnda fall krävs att beslutet tagits av 3/4 av de röstande vid den sist hållna stämman. För vanliga stadgeändringar, likvidation och för överlåtelse av försäkringsrörelse är det tillräckligt att beslutet på den sista stämman biträds av 2/3 av de röstande.

I ett fall får en understödsförenings styrelse själv besluta om stadgeändring. Det gäller sådana stadgeändringar som är en direkt följd av ändring i den allmänna pensionsplan som gäller för medlemmarnas försäkring i en tjänstepensionskassa.

I 1948 års lag, om försäkringsrörelse föreskrevs att ändringar av bolagsordningen, likvidation och överlåtelse skulle beslutas vid två bolagsstämmor med kvalificerad majoritet. Genom tillkomsten av FRL förenklades dessa bestämmelser efter förebild av aktiebolagslagen. I FRL är det i samtliga nu berörda fall tillräckligt med beslut vid en bolagsstämman som inte behöver vara ordinarie. För beslut om överlåtelse av försäkringsbestånd och likvidation är det tillräckligt med beslut med enkel majoritet medan det för beslut om stadgeändring krävs en majoritet av 2/3 av samtliga röstande.

Beslut om ändring av grunderna fattas av styrelsen. Anledningen till att det ankommer på styrelsen att fatta beslut om en ändring av grunderna är att detta medger en smidigare anpassning till växlande förhållanden samt att bolagsstämmor i allmänhet saknar förutsättningar för att bedöma de komplicerade frågor som har med grunderna att göra (prop. 1981/82:180 s. 209).

Något krav på att kallelse skall ske skriftligen finns inte i UFL. Även om ett ärende inte tagits upp i kallelsen till en föreningsstämma kan ett ärende under vissa förutsättningar behandlas av föreningsstämman trots att det inte är obligatoriskt eller föranleds av annat ärende. Förutsättningarna för detta är enligt 34 § andra meningen UFL att det är fråga om en ordinarie föreningsstämma, att ärendet inte avser stadgeändring, likvidation eller överlåtelse av rörelse samt att 3/4 av de närvarande samtycker till det.

16.1.2 Annan lagstiftning

Om inte samtliga röstberättigade i en ekonomisk förening är överens, krävs enligt EFL beslut på två på varandra följande föreningsstämmor för att beslut om stadgeändring, frivillig likvidation eller fusion skall vara giltigt. Dessutom krävs att beslutet på den andra stämman fattats med minst 2/3 majoritet av de röstande.

För en stadgeändring som innebär att en medlems förpliktelser att betala insatsen eller avgiften ökas eller rätt till årsvinst minskas krävs i stället att 3/4 av de röstande biträtt beslutet.

I ett par fall krävs t.o.m. att beslutet på den senare stämman biträts av samtliga röstande. De fall som avses är att en inskränkning sker i medlemmarnas rätt till föreningens tillgångar vid dess upplösning eller rätt att återfå sin insats eller att medlemmarnas rätt att utträda ur föreningen försvåras.

För föreningsbanker föreskrivs i FBL samma beslutsordning som för ekonomiska föreningar.

Till stöd för att bibehålla kraven på två stämmobeslut anfördes i förarbetena till nu nämnda lagar att besluten i dessa frågor var av sådan betydelse för medlemmarna att de borde grundligt övervägas och diskuteras av dem.

I ömsesidiga försäkringsbolag krävs enligt FRL endast skriftlig kallelse till bolagsstämma som behandlar frågor om ändring av bolagsordning rörande delägarnas ansvar för bolagets förbindelser, om bolaget skall försättas i likvidation eller om denna skall upphöra.

Någon motsvarighet till möjligheten i 34 § andra meningen UFL att behandla vissa ärenden som inte tagits upp i kallelsen finns inte i de nu redovisade lagarna.

Syftet med reglerna om kallelser i EFL och FBL är att så långt möjligt garantera att medlemmarna verkligen får kännedom om ärenden av större vikt som skall behandlas på bolagsstämman.

Kallelse till föreningsstämma i ekonomiska föreningar och föreningsbanker skall sålunda enligt EFL och FBL vara skriftlig och tillställas varje medlem om ordinarie föreningsstämma skall hållas på annan tid än som föreskrivs i stadgarna. Kallelsen skall vidare vara skriftlig om fråga är om stadgeändringar som innebär att en medlems förpliktelser att erlägga avgifter ökas samt då sådana stadgeändringar behandlas som kräver bifall av samtliga röstande på den andra stämman. Slutligen krävs skriftlig kallelse till varje medlem till föreningsstämma som behandlar fråga om förenings försättande i likvidation eller uppgående i annan förening genom fusion.

16.2 Utredningens överväganden

De skäl som anförts för att bevara beslutsordningen med två föreningsstämmor i ekonomiska föreningar och föreningsbanker, är enligt utredningens mening tillämpliga även på beslut i försäkringsföreningar om likvidation och fusion.

Härtill kommer att det i likhet med vad som gäller enligt UFL i lagförslaget inte införts något krav på särskilda skriftliga kallelser till alla medlemmar. Ett sådant förfarande skulle ställa sig förhållandevis dyrbart för föreningar med många medlemmar men små tillgångar och t.ex. försvåra en i och för sig önskvärd fusion. I stället bör, liksom gäller i dag, vid fusion och likvidation minst ett av de erforderliga besluten ha fattats på en ordinarie föreningsstämma.

Stadgeändringar som innebär att det införs en ny grund för upphörande av medlemskap bör liksom i dag fattas på två föreningsstämmor med 3/4 majoritet på den senare stämman. För att förenkla regelsystemet borde det kunna räcka med att ett av besluten fattats vid en ordinarie föreningsstämma. Beslut om stadgeändring som gäller hur man skall göra med tillgångarna vid föreningens upplösning bör fattas i samma ordning som beslut om likvidation. Sådana stadgeändringar brukar göras i samband med att föreningsstämman beslutar att en förening skall försättas i likvidation.

Även beträffande stadgeändringar i övriga fall torde i och för sig skäl kunna anföras för att också dessa ändringar är av så ingripande natur att de kan ha ingripande betydelse för medlemmarna och att det därför torde vara motiverat att behålla kravet på två föreningsstämmor för samtliga stadgeändringar.

I förarbetena till EFL övervägdes om kravet på att beslut i vissa fall skall ha fattats på två på varandra följande föreningsstämmor kunde avskaffas. Till stöd för att även i fortsättningen i normalfallet bibehålla

kravet på två föreningsstämmor anfördes bl.a. att anknytningen mellan föreningen och dess medlemmar ofta nog är av starkt personlig karaktär och att besluten om ändring i stadgarna kan ha ingripande betydelse för medlemmarna.

Såvitt gäller försäkringsföreningar avser emellertid stadgeändringarna ofta frågor av försäkringsteknisk natur såsom ändring av grunden för beräkning av avgifter. Stadgeändringarna skall godkännas av försäkringsinspektionen. Därvid skall bl.a. iakttas att skälighetsprincipen inte åsidosätts på sådant sätt att vissa medlemmar missgynnas genom stadgeändringar. På grund av vad nu anförts kan det därför anses föreligga skäl för att förenkla beslutsordningen på sådant sätt att det för stadgeändring endast krävs kvalificerad majoritet vid *en* föreningsstämma.

I försäkringsbolagen är det styrelsen som fattar beslut om ändring av grunder. Anledningen till att inte bolagsstämman fattar sådana beslut är enligt förarbetena till FRL att detta medger en smidigare anpassning till växlande förhållanden och att bolagsstämman i allmänhet saknar förutsättningar för att bedöma de komplicerade frågor som har med grunderna att göra (prop. 1981/82:180 s. 209).

Vad nu anförts bör i princip även gälla för stadgeändringar i de stora försäkringsföreningarna. Utredningen föreslår därför att styrelsen i de föreningar som avses i 1 kap. 5 § skall vara behörig att fatta beslut om stadgeändringar som berör försäkringstekniska frågor.

De anförda synpunkterna torde emellertid knappast göra sig gällande på samma sätt när det gäller de övriga försäkringsföreningarna. I dessa föreningar torde medlemmarnas samhörighet spela en mer aktiv roll. Samtliga stadgeändringar i dessa föreningar bör därför även i fortsättningen beslutas på föreningsstämma.

I EFL har införts krav på skriftlig kallelse vid bl.a. fusion och likvidation. Regeln syftar till att så långt möjligt garantera att medlemmarna verkligen får kännedom om ärenden av större vikt som skall behandlas på stämman (prop. 1986/87:7 s. 126). Någon motvarande ändring föreslås inte för försäkringsföreningarnas del. Flera av föreningarna har ett betydande medlemsantal. Ett skriftligt kallelseförfarande vid t.ex. fusion mellan de största begravningskassorna skulle kunna medföra betydande kostnader. Till detta kommer att försäkringsinspektionen skall godkänna ett beslut om fusion.

Även om något tvingande krav på skriftlig kallelse sålunda inte föreslås är ett sådant kallelseförfarande i de flesta fall att föredra. Det får vidare förutsättas att bestämmelser om skriftlig kallelse alltid är inskriven i stadgarna för sådana försäkringsföreningar där medlemmarna på föreningsstämman ersatts med fullmäktige.

Från EFL har överförts krav på tid för kallelse till föreningsstämma. Vidare har i lagförslaget inte tagits med någon motsvarighet till undantaget i 34 § andra meningen UFL om att ärenden under vissa förutsättningar kan behandlas på en föreningsstämma även om de inte omnämnts i kallelsen.

17 Redovisning

I avvaktan på en harmonisering med EG:s regelsystem om redovisning bör försäkringsinspektionen tills vidare liksom hittills kunna meddela långtgående föreskrifter om försäkringsföreningarnas redovisning. För de stora försäkringsföreningarna bör huvudsakligen gälla samma bestämmelser som för försäkringsbolagen.

17.1 Inledning

17.1.1 Allmän bakgrund

Under 1960- och 1970-talen skedde stora förändringar i framför allt de börsnoterade företagens årsredovisningar. Ändringarna tog sig framför allt formen av en ökad öppenhet och information i redovisningen samt en ändrad uppställning av resultat- och balansräkningarna.

17.1.2 Bokföringslagen m.m.

Bokföringslagen (1976:125) trädde i kraft år 1977. Syftet med lagen var att lagfästa den bokföringspraxis som vuxit fram. Bokföringslagen innehåller utförliga bestämmelser om både den löpande bokföringen och årsbokslutet. Den fungerar som en generell redovisningslag och upptar därför ett grundläggande regelsystem för alla bokföringspliktiga. Årsbokslutet består av både resultaträkning och balansräkning. I företag med mer än 10 anställda skall resultaträkningen ställas upp i s.k. staffelform. Detta innebär att poster av likartad karaktär sammanförs i olika huvudavsnitt. Resultatet redovisas etappvis och påverkas successivt av de huvudavsnitt som förs in.

Samtidigt med bokföringslagen trädde aktiebolagslagen i kraft. Denna lag innehåller kompletterande bestämmelser för den offentliga redovisningen och för årsbokslutet. Årsredovisningen skall förutom resultaträkning och balansräkning även innehålla en förvaltningsberättelse. På aktiebolagslagen ställs större krav på specificering i dessa berättelser än som framgår av enbart bokföringslagen. Utvidgad redovisning krävs av bolag som är så stora att de måste anlita auktoriserad revisor. Koncernredovisning skall omfatta koncernresultat och koncernbalansräkning.

För de ekonomiska föreningarna genomfördes efter förebild av bokföringslagen och aktiebolagslagen vissa följdändringar i 1951 års lag om ekonomiska föreningar. I allt väsentligt kom därvid samma bestämmelser för ekonomiska bestämmelser som för aktiebolag att gälla. Således infördes regler om redovisning i koncerner där moderföretaget är en ekonomisk förening.

Genom bankrörelselagen (1987:617) utformades redovisningsreglerna för banker i nära överensstämmelse med vad som gäller för allmänna aktiebolag och ekonomiska föreningar. Bl.a. infördes särskilda bestämmelser om koncernredovisning.

Bestämmelser om koncernredovisning i koncerner med annat moderföretag än aktiebolag, ekonomisk förening eller stiftelse återfinns i lagen (1980:1103) om årsredovisning m.m. i vissa företag.

17.1.3 Redovisning i försäkringsbolagen

Genom FRL infördes nya bestämmelser om försäkringsbolagens redovisning. Reglerna innebär en anpassning till bokföringslagens och aktiebolagslagens (1975:1385) redovisningsregler. På grund av den vikt som tillmätts uppdelningen på verksamhetsgrenar när det gäller försäkringsbolag skall som en del av årsredovisningen upprättas en resultatanalys. Denna skall ge en närmare inblick i bolagets resultat, ge besked om de viktigare faktorer som varit avgörande för resultatet och redovisa detta med en uppdelning på olika verksamhetsgrenar samt med en annan indelning av intäkter och kostnader än resultaträkningen.

De grundläggande redovisningsprinciperna anges inte längre i FRL utan i bokföringslagen. Genom uttryckliga stadganden har i gengäld vissa av bokföringslagens bestämmelser förklarats ej gälla försäkringsbolag eller ersatts med andra regler i FRL. Alla tillgångar i ett försäkringsbolag vilka enligt definitionen i bokföringslagen är anläggningstillgångar skall sålunda inte värderas som sådana. Till anläggningstillgångar i FRL:s mening hör bl.a. maskiner, kontorsfastigheter för rörelsen, aktier i dotterbolag m.m. Dessa tillgångar skall tas upp till högst anskaffningsvärdet.

Andra tillgångar än anläggningstillgångar anses utgöra omsättningstillgångar. Dessa skall i princip tas upp enligt lägsta värdets princip. Pant-satta värdehandlingar och värdehandlingar som utgörs av långfristiga lån kan dock tas upp till högre värde.

Begreppen anläggnings- och omsättningstillgångar infördes för försäkringsbolagens del först genom FRL. När det gäller värderingen av de olika tillgångarna anknyter denna emellertid i allt väsentligt till vad som gällde i tidigare lagstiftning.

Förbudet mot användande av värdeminskningskonton har upphävts. Reglerna om dessa konton i bokföringslagen skall iakttas med vissa jämkningar. Avskrivningsreglerna i bokföringslagen gäller också med vissa justeringar för försäkringsbolagen. Liksom enligt tidigare lagstiftning kan regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, försäkringsinspektionen utfärda närmare föreskrifter om försäkringsbolagens löpande

bokföring, årsbokslut och årsredovisning. Exempel på frågor som enligt FRL regleras på detta sätt är hur resultat- och balansräkning skall ställas upp, vilka uppgifter som i balansräkningen skall tas upp inom linjen och utformningen av noter till denna.

Vidare skall anvisningarna innehålla vilka upplysningar som skall ges om koncernförhållanden och vilka kompletteringar till de grundläggande bestämmelserna om koncernredovisning som skall ges.

Som bilaga till propositionen om FRL har fogats scheman för resultat- och balansräkningar. (Prop. 1981/82:180 Bilagedel. Bilaga 2:3 till regeringsprotokollet den 21 januari 1982.) Dessa är avsedda att tjäna som underlag för försäkringsinspektionen vid den slutliga utformningen av scheman. Försäkringsinspektionen har därefter utfärdat föreskrifter för försäkringsbolagens årsredovisning (BFFS 1983:3). Av föreskrifterna framgår att resultaträkningen skall upprättas i staffelform, medan balansräkningen skall uppställas i kontoform.

17.1.4 Redovisning i understödsföreningar

Bestämmelser om understödsföreningarnas räkenskaper och årsredovisning återfinns i 29, 30 och 67 §§ UFL. Dessa paragrafer innehåller hänvisningar till 1951 års lag om ekonomiska föreningar. I samband med de ändringar i denna lag som trädde i kraft 1980 gjordes i de nu nämnda paragraferna i UFL vissa följdändringar av närmast redaktionell art. Det gjordes inte några hänvisningar till de nya koncernbestämmelserna i 1951 års lag. Av bestämmelserna för understödsföreningarna framgår följande.

Kalenderår utgör räkenskapsår i understödsföreningar. För varje räkenskapsår skall årsredovisning avges. Denna består av resultaträkning, balansräkning och förvaltningsberättelse. Dessa skall ges in till försäkringsinspektionen på tid och sätt som inspektionen bestämmer. Bokföringslagen gäller beträffande resultaträkning och balansräkning i årsredovisning och årsbokslut enligt bokföringslagen. Om en förening har flera verksamhetsgrenar skall intäkter och kostnader redovisas för varje verksamhetsgren för sig.

Som ett betydelsefullt undantag från bokföringslagen har regeringen eller efter regeringens bemyndigande försäkringsinspektionen getts möjlighet att utfärda närmare föreskrifter om understödsföreningarnas löpande bokföring, årsbokslut och årsredovisning. Om särskilda skäl föreligger får därvid meddelas föreskrifter som avviker från bokföringslagen. Regeringen har gett försäkringsinspektionen ett sådant bemyndigande.

Med stöd av detta bemyndigande har inspektionen meddelat föreskrifter om understödsföreningarnas räkenskaper och årsredovisning som skall gälla jämte bokföringslagens regler. Av föreskrifterna framgår att samtliga tillgångar skall i princip tas upp enligt lägsta värdets princip. Någon uppdelning i omsättnings- och anläggningstillgångar som görs i bokföringslagen sker alltså inte. Värdehandlingar som är fondgilla och kan förväntas kvarstanna i föreningens ägo tills de skall inlösas eller i vart fall under avsevärd tid, i regel minst tio år, kan dock tas upp till ett

högre värde. Understödsföreningar får inte använda sig av värdeminskningsskonto (värderegleringskonto) eller kollektivt skriva upp eller ned tillgångar.

17.2 Utredningens överväganden

De krav på ökad öppenhet och information när det gäller räkenskaper och årsredovisning som legat till grund för de ändringar som genomförts i annan associationsrättslig lagstiftning kan även göras gällande när det gäller försäkringsföreningar.

Liksom på bankområdet är det av värde att ha ett likartat regelsystem för alla rörelser på området. När det gäller årsredovisningar kan skillnaderna mellan understödsföreningar och försäkringsbolag närmast sägas bestå i uppställning av årsredovisningen, värdering och klassificering av tillgångar. Krav på koncernredovisning och resultatanalys finns bara för försäkringsbolagen.

För i allt fall de stora försäkringsföreningarna torde det finnas skäl att årsredovisningarna ställs upp på samma sätt som i livförsäkringsbolagen. För såväl föreningsledningen som för medlemmarna i de föreningar som meddelar tjänstepensionsförsäkringar eller individuell pensionsförsäkring kan det vara av värde att på ett förhållandevis enkelt sätt kunna göra jämförelser med livförsäkringsbolagen. Stora försäkringsföreningar med en balansomslutning som är lika stor eller t.o.m. större än några livförsäkringsbolags borde vidare kunna tillämpa samma regler för värdering och klassificering av tillgångar som livförsäkringsbolagen.

Som ett annat led i strävan att jämställa de stora försäkringsföreningarna med försäkringsbolagen föreslår utredningen också bestämmelser om koncernredovisning för dessa föreningar.

Även för försäkringsföreningar gäller principen att olika delar av verksamheten bör bära sina kostnader. När det gäller frågan om resultatanalys bör emellertid uppmärksammas att de flesta försäkringsföreningar endast driver verksamhet inom en verksamhetsgren. I det fåtal mindre föreningar som har mer än en verksamhetsgren är antalet försäkringar inom varje verksamhetsgren betydligt lägre än hos försäkringsbolagen. Då därför knappast något behov av resultatanalys i försäkringsföreningar finns saknas regler härom i förslaget.

Såvitt gäller andra försäkringsföreningar än de stora bör redovisningen ställas upp på samma sätt som i dessa. När det i övrigt gäller värdering och klassificering av tillgångar i de föreningar som i lagförslaget inte betecknas som stora försäkringsföreningar torde emellertid inga av tillgångarna utgöra anläggningstillgångar i FRL:s mening. För dessa föreningar är därför en uppdelning i anläggnings- och omsättningstillgångar onödig. Inte heller torde det vara aktuellt för de andra föreningarna att bedriva verksamhet i sådan form att det för dessa skulle vara motiverat att införa bestämmelser om koncernredovisning. Enligt lagförslaget kan inte heller dessa föreningar utan särskilt tillstånd äga samtliga aktier i ett servicebolag. Det kan för övrigt ifrågasättas om de föreningar

som är alltför små för att anlita auktoriserad eller godkänd revisor med tanke på deras ofta starkt begränsade administrativa resurser, över huvud skall behöva byta redovisningssystem.

UFL lämnar betydligt större utrymme åt försäkringsinspektionen att meddela föreskrifter om understödsföreningarnas räkenskaper och årsredovisning än FRL gör när det gäller försäkringsbolagen.

Lagförslaget har i allt väsentligt behållit denna ordning när det gäller redovisningen i försäkringsföreningarna. Anledningen till detta avsteg från utredningens huvudlinje att i lag så långt möjligt reglera föreningarnas förhållanden är följande.

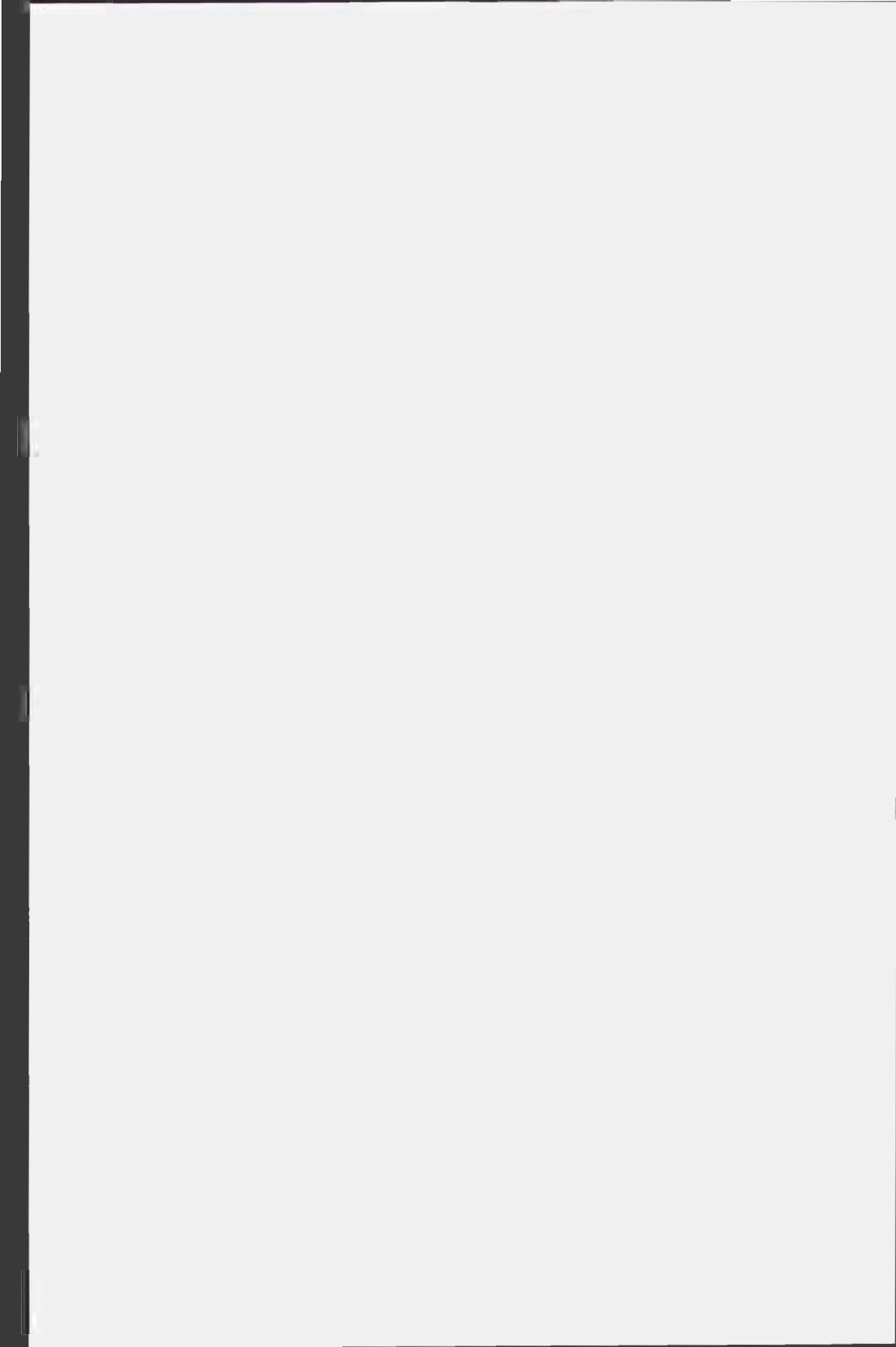
EG-kommissionen har framlagt ett förslag till rådsdirektiv när det gäller årsredovisningar och koncernredovisningar i försäkringsföretag. Direktivet föreslås bli tillämpligt på samma försäkringsföretag som omfattas av skade- och livförsäkringsdirektiven.

I enlighet med vad utredningen tidigare anfört bör de regler som skall gälla för försäkringsföreningarnas redovisning så långt möjligt harmoniseras med direktivet sådant detta nu slutligen utformas.

Det kan förväntas att även redovisningsreglerna i FRL kommer att ses över när ministerrådet antagit ett direktiv om redovisning för försäkringsföretag. Bestämmelserna för försäkringsföreningar bör ses över samtidigt.

För undvikande av att bestämmelser om försäkringsföreningarnas redovisning ändras två gånger på kort tid bör därför försäkringsinspektionen i avvaktan på en sådan harmonisering med EG:s regler liksom tidigare ges stor frihet att utforma föreskrifter för föreningarna.

De nu framlagda synpunkterna bör därvid kunna tjäna som vägledning.

18 Fusion

För försäkringsföreningar införs möjlighet till fusion genom att en förening går upp i en annan förening eller genom att två föreningar går samman. Kallelse på okända borgenärer skall därvid inte behöva utfärdas. Konkurrenslagen skall gälla vid fusioner mellan försäkringsföreningar.

18.1 Inledning

18.1.1 Allmän bakgrund

Det finns inte några bestämmelser i UFL om fusion. Den enda motsvarande möjligheten är att en förening överlåter sin rörelse till en annan förening. Överlåtelsen kan ske utan föregående likvidation eller under likvidation. För det fall hela rörelsen enligt 63 § överläts utan föregående likvidation föreskrivs i 64 § att den överlåtande föreningen måste träda i likvidation sedan överlåtelsebeslutet registrerats. Föreningen upphör således inte, utan överlåtelsen måste följas av ett särskilt likvidationsförfarande. Om en förening först försatts i likvidation sker överlåtelsen enligt 56 §. I 55 § föreskrivs att överlåtelse vid likvidation inte får ske förrän den i kallelsen på föreningens okända borgenärer utsatta inställedagen har löpt ut och alla kända skulder betalats.

En liknande ordning gäller vid överlåtelse av försäkringsbestånd mellan försäkringsbolagen. Några regler om fusion föreslogs aldrig i lagstiftningsarbetet som ledde fram till FRL.

I en inom justitiedepartementet upprättad promemoria, Följdlagstiftning till en ny föreningslag (Ds Ju 1976:17 s. 90) föreslogs införande av fusion mellan understödsföreningar efter mönster av arbetslöshetskasselagen. Promemorian ledde aldrig till någon lagstiftningsåtgärd.

Kooperationsutredningen som också i sitt betänkande föreslog vissa följdändringar beträffande understödsföreningar, övervägde om regler om fusion borde införas beträffande understödsföreningar. Utredningen avstod emellertid från att framlägga något förslag. Till stöd för detta åberopades att försäkringsinspektionen framhållit vikten av att det rådde överensstämmelse mellan de bestämmelser som reglerar understödsföreningar i detta hänseende och motsvarande bestämmelser beträffande försäkringsbolagen (SOU 1984:9 s. 317).

18.1.2 Annan lagstiftning

I 12 kap. EFL finns regler om samgående mellan ekonomiska föreningar genom fusion. Fusion kan ske genom att en förening går upp i en annan (absorption) eller genom att två eller flera föreningar förenas i en ny förening (kombination). Förfarandet innebär att den överlåtande föreningen genom fusion upphör utan likvidation. Banker kan numera fusioneras genom absorption eller kombination. Även mellan arbetslöshetskassor kan fusion ske, dock endast genom absorption.

I samband med införandet av lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring anfördes att förfarandet att först överlåta rörelsen och sedan likvidera den överlåtande arbetslöshetskassan var onödigt komplicerat och att en förenkling kunde vinnas genom införande av regler om fusion (SOU 1971:42 s. 127).

I förarbetena till EFL anförs att fusion genom kombination i vissa fall kan vara ett smidigt alternativ, om två eller flera föreningar överväger att gå samman.

Genom att samtliga föreningar vid kombination är överlåtande i förhållande till den nybildade föreningen blir avtalsparterna jämbördiga. En ytterligare fördel är att kombination förutsätter att stadgar antas för den nya föreningen. Dessa stadgar kan utformas med direkt sikte på de förhållanden som kommer att råda efter det att fusionen har ägt rum. Man undgår därigenom problemet att genomföra de ofta komplicerade ändringar av den övertagande föreningens stadgar som kan krävas för en fusion genom absorption (prop. 1986/87:7 s. 70). En fusion kan, liksom en överlåtelse av rörelsen, också genomföras om föreningen är i likvidation.

18.2 Utredningens överväganden

Införs möjlighet till fusion mellan försäkringsföreningar anpassas bestämmelserna för försäkringsföreningar till vad som gäller för flera andra associationsformer. Fusionsreglerna erbjuder också smidigare former för samgående mellan försäkringsföreningar.

Mot ett förslag till bestämmelser om fusion kan invändas att bestämmelser om detta bör införas först i samband med en motsvarande reform av regelsystemet i FRL. En viktig uppgift till följd av utredningens direktiv är emellertid att söka åstadkomma regler som underlättar för små föreningar att gå samman i större enheter. Även för t.ex. de största begravningskassorna kan fusion vara av stort värde för medlemmarna genom de möjligheter till rationalisering och utnyttjande av stordriftsfördelar, t.ex. datorisering, som då erbjuds. En sådan förening kanske då också blir en stor försäkringsförening enligt 1 kap. 5 § lagförslaget. Fusion, i synnerhet då genom kombination, skulle kunna underlätta ett sådant samgående. Vid ett övervägande av bestämmelser om fusion mellan försäkringsbolag måste man beakta att FRL, till skillnad från detta lagförslag, omfattar två olika associationsformer, ömsesidiga försäkrings-

bolag och försäkringsaktiebolag. En sammanslagning av ett ömsesidigt försäkringsbolag och ett försäkringsaktiebolag skulle ha erfordrat särskilda regler. Det kan nämnas att regler om sammanslagning mellan bankaktiebolag på ett grundläggande sätt skiljer sig från dem som gäller för sparbanker och föreningsbanker. Mellan de olika bankkategorierna kan inte fusion ske.

För försäkringsföreningar föreslås att nuvarande regler om överlåtelse av försäkringsrörelsen till en understödsförening ersätts med möjlighet till fusion genom såväl absorption som kombination.

Det har under de senaste årtiondena endast förekommit ett par överlåtelser av understödsföreningars rörelse till försäkringsbolag. I stället brukar då en understödsförenings rörelse övertas av ett försäkringsbolag, föreningen likvideras och de behållna tillgångarna och förpliktelserna överförs till försäkringsbolaget. Någon möjlighet till överlåtelse av försäkringsrörelsen till försäkringsbolag har därför inte behållits i lagförslaget. (I Ds Ju 1976:17 ansågs också en paragraf med detta innehåll som onödig.)

Skall en förenings rörelse överlåtas utan föregående likvidation måste kallelse på okända borgenärer utfärdas och överlåtelse kan inte ske innan kallelsetiden gått ut och alla kända skulder betalats. Även vid likvidation av ett försäkringsbolag efter överlåtelse av hela försäkringsbeståndet måste ett sådant förfarande tillämpas. För att en fusion mellan ekonomiska föreningar eller mellan aktiebolag skall kunna registreras krävs också en kallelse på okända borgenärer.

I bankrörelselagstiftningen krävs emellertid inte något sådant kallelseförfarande för fusion mellan banker. Motiveringen till detta är att insättarna utgör den dominerande gruppen bland bankernas borgenärer och att bankinspektionen skall bevaka insättarnas och övriga borgenärs intressen i såväl den överlåtande som den övertagande banken. Fusionsavtalet och tillstånd till verkställighet av fusionsbeslutet registreras. Fusionsavtalet skall kungöras i Post- och Inrikes Tidningar. I förarbetena till den nya banklagstiftningen ansågs därför att det särskilda kallelseförfarandet i domstolsproceduren vid fusion av aktiebolag kunde undvaras (prop. 1986/87:12 Föreningsbankslag s. 115 f och 123 samt till samma prop. Bankaktiebolag s. 156 och 162 f).

Inte heller vid en fusion mellan arbetslöshetskassor krävs någon kallelse på okända borgenärer.

Såvitt gäller fusion mellan försäkringsföreningar kan med hänsyn till arten av en försäkringsförenings rörelse sägas att en förening i princip inte har andra fordringsägare än de egna medlemmarna och den anställda personalen. Försäkringsinspektionen kan således sägas ha samma funktion som bankinspektionen vid bankfusion genom att vara ett slags ställföreträdare för medlemmar och borgenärer och bevaka att deras intressen inte äventyras genom fusionen.

Något särskilt kallelseförfarande på okända borgenärer kan därför inte heller anses nödvändigt när det gäller fusion mellan försäkringsföreningar. Om fusionen sker sedan den överlåtande försäkringsföreningen försatts i likvidation behöver enligt förslaget endast avvaktas en slutredovisning från likvidatorerna innan föreningen kan upplösas.

Vid fusion enligt EFL och FBL gäller att den ekonomiska föreningen resp. föreningsbanken först skall låta registrera beslutet om godkännande av fusionsavtalet vilket kungörs i Post- och Inrikes Tidningar. Därefter måste föreningen eller banken ansöka om tillstånd att verkställa avtalet. Samma förfarande tillämpas vid överlåtelse av försäkringsbolags försäkringsbestånd. Enligt UFL sker registrering och tillstånd att verkställa överlåtelsen samtidigt.

För i synnerhet små försäkringsföreningar med obetydlig verksamhet skulle ett registrerings- och tillståndsförfarande enligt lagarna om ekonomiska föreningar, föreningsbanker och försäkringsbolag vara onödigt kostsamt och tidsödande.

Vid fusion enligt 88 § lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring tillämpas också samma förenklade registreringsförfarande som i UFL vid överlåtelse av rörelse. Detta förenklade förfarande bör därför kunna gälla även vid fusion mellan försäkringsföreningar. Av bestämmelserna om registrering av försäkringsföreningar i 21 kap. följer att det inte heller krävs någon kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar.

Enligt lagförslaget kan även fusion ske mellan en försäkringsförening och ett helägt dotterbolag. Vidare blir det möjligt för en förening att lösa in minoritetsaktieposter i dotteraktiebolag. Minoritetsaktieägarna får å sin sida rätt att kräva att föreningen löser in deras aktier.

Beslutsprocessen i samband med fusioner föreslås uppbyggd efter samma mönster som i dag gäller vid överlåtelse av försäkringsrörelsen.

Att en av stämmorna på vilka beslut om fusion fattas skall vara ordinarie krävs inte enligt EFL men är här motiverat av att kallelseförfarandet är förenklat när det gäller försäkringsföreningarna.

18.3 Konkurrenslagen och försäkringsföreningarna

I konkurrenslagen (1982:729) finns bestämmelser om prövning av en näringsidkares företagsförvärv. Med företagsförvärv avses bl.a. fusion. Lagens syfte är att främja en från allmän synpunkt önskvärd konkurrens inom näringslivet genom åtgärder mot skadliga konkurrensbegränsningar och är tillämplig på alla konkurrensbegränsningar som företas av näringsidkare. Med näringsidklare förstås var och en som yrkesmässigt driver verksamhet av ekonomisk art, oavsett om verksamheten är inriktad på ekonomisk vinst eller ej.

Understödsföreningar får därför i princip anses vara underkastade konkurrenslagen.

I praktiken torde det mera sällan bli aktuellt att tillämpa lagen på fusion mellan försäkringsföreningar. Det kan dock inte uteslutas att en större fusion eller överlåtelse av en försäkringsförenings rörelse skulle kunna få konsekvenser för försäkringsväsendets struktur och därigenom innebära en skadlig konkurrensbegränsning inom försäkringsväsendet. Vid prövningen av tillstånd till fusion eller överlåtelse av försäkringsrörelse bör därför försäkringsinspektionen beakta de syften som konkurrenslagen slår vakt om.

Ärenden enligt konkurrenslagen handläggs av näringsfrihetsombudsmannen (NO).

Om en fusion anses leda till marknadsdominans och medföra en skadlig konkurrensbegränsning kan frågan hänskjutas till marknadsdomstolen.

Det skulle därför kunna inträffa att såväl försäkringsinspektionen som NO och marknadsdomstolen prövar om en fusion mellan försäkringsföreningar står i strid med lagstiftningen om konkurrensbegränsning. För försäkringsbolagen har emellertid uttalats att konkurrenslagen också i fortsättningen bör äga full tillämpning inom försäkringsväsendet, även om detta innebär en viss dubbelkontroll (jfr FVK:s uttalande i SOU 1987:58 s. 432). Anledning till annat ställningstagande föreligger inte såvitt gäller försäkringsföreningar.

Det får förutsättas att försäkringsinspektionen vid behov inhämtar yttrande från NO. När inspektionen godkänt en fusion torde NO i allmänhet inte ha någon anledning att ingripa mot fusionen (jfr SOU 1987:58 s. 432 m). Någon motsvarighet till bestämmelsen i 12 kap. 5 § andra stycket EFL som hindrar registrering av en fusion som förbjudits enligt konkurrenslagen eller som NO beslutat att inte lämna utan åtgärd, är därför inte nödvändig.

Konkurrenslagen är för närvarande föremål för översyn av konkurrenskommittén (C 1989:03).

19 Tillsynsverksamhetens omfattning

Även i fortsättningen skall samtliga försäkringsföreningar stå under försäkringsinspektionens tillsyn. Denna tillsyn skall dock i ännu högre omfattning inriktas på de större föreningarna. De minsta föreningarna bör undantas från tillsyn på samma sätt som sockenbolog för kreatursförsäkring. Rådgivning skall inte längre ske kostnadsfritt.

19.1 Försäkringsinspektionens rådgivningsverksamhet

I sitt förslag till UFL anförde den särskilde utredaren att försäkringsinspektionens rådgivande och upplysande verksamhet haft stor betydelse både som skydd för de enskilda medlemmarnas intressen och för hela understödsföreningsrörelsens utveckling.

Understödsföreningsverksamhetens betydelse som trygghetsförmedlare i dagens samhälle hade visserligen minskat väsentligt genom både den allmänna försäkringens utbyggnad och den affärsmässiga försäkringsrörelsens utveckling. Emellertid menade utredningsmannen att det skulle vara orealistiskt att därför dra den slutsatsen att understödsföreningarnas verksamhet för det stora flertalet medlemmar blivit av så jämförelsevis underordnad betydelse att sociala bevekelsegrunder inte längre kunde åberopas som skäl för att tillsynsverksamheten även skulle tillgodose föreningarnas behov av hjälp och stöd. Denna hjälpande funktion borde därför bibehållas.

Departementschefen delade utredningsmannens åsikt att försäkringsinspektionen skulle ha en rådgivande uppgift vid sidan av sin kontrollerande funktion. Med hänsyn till att nybildning av förening enligt vad tidigare förordats förutsatte en behovsprövning från inspektionens sida var det naturligt att föreningsbildarna samrådde med inspektionen innan alltför omfattande åtgärder vidtogs i fråga om föreningsbildningen. Även i andra hänseenden kunde en rådgivning vara behövlig. Inspektionens skyldigheter borde enligt departementschefen självfallet begränsas till vad som kan anses skäligt och inspektionen skulle inte heller behöva tillgodose sådana behov som främst kunde antas syfta till att övervältra förvaltningskostna-

der på inspektionen. De allmänna reglerna om inspektionens rådgivande funktion liksom bestämmelsen om inspektionens övervakande uppgift i allmänhet borde inte tas in i lagen utan i stället regleras i administrativ ordning (prop. 1972:69 s. 102).

Enligt 1938 års lag om understödsföreningar kunde en understödsförening begära att tillsynsmyndigheten skulle upprätta försäkringsteknisk utredning och i sådant fall betala kostnaderna för utredningen med belopp som myndigheten bestämde. På grund av personalbrist åtog sig emellertid inte försäkringsinspektionen sådana uppdrag under senare år. UFL innehåller inte heller några skyldigheter för försäkringsinspektionen i denna del.

I 6 § andra stycket i kungörelsen (1972:291) om understödsföreningsregister föreskrivs i stället att försäkringsinspektionen vid utövandet av tillsynsverksamheten eller på särskild begäran i skälig utsträckning skall lämna understödsföreningarna råd och upplysningar för att underlätta för dessa att driva sin rörelse på ett med hänsyn till deras art och omfattning lämpligt sätt.

Försäkringsinspektionens rådgivningsverksamhet tar en förhållandevis betydande andel av inspektionens resurser i anspråk när det gäller understödsföreningarna. Inspektionen ger i princip mer hjälp åt mindre än åt större understödsföreningar på grund av de mindre föreningarnas vanligen starkt begränsade tillgång på administrativa resurser. Som exempel på sådan hjälp till de mindre föreningarna kan nämnas hjälp och upplysningar i redovisningsfrågor, uppgörande av stadgeändringsförslag och upprättande av försäkringsteknisk utredning av mindre komplicerad art.

19.2 Utredningens överväganden

Enligt utredningens mening bör liksom i UFL försäkringsinspektionens tillsyn över samtliga försäkringsföreningar finnas kvar. Tillsynen bör emellertid i större utsträckning än som sker i dag inriktas på de stora försäkringsföreningarna. Denna tillsyn bör i allt väsentligt drivas efter samma principer som för försäkringsbolagen.

Tillsynsverksamheten över försäkringsbolagen har senast behandlats i försäkringsverksamhetskommitténs slutbetänkande (SOU 1987:58 s. 458 ff).

Utredningen föreslår på annat ställe i detta betänkande att förbudet mot affärsmässig verksamhet skall upphävas. Detta kommer sannolikt att medföra att föreningarnas anskaffningsverksamhet kommer att utökas. Tillsynen över denna behöver därför sannolikt utökas i framtiden.

Frågan om försäkringsföreningarnas avgifter till försäkringsinspektionens tillsynsverksamhet ligger utanför utredningens uppdrag. Utredningen har emellertid anledning att beakta vissa förändringar i avgiftssystemet som har aviserats.

Sälunda har riksrevisionsverket i en skrivelse till försäkringsinspektionen den 18 juni 1986 föreslagit inspektionen att se över metoderna för fördelningen av tillsynskostnaderna mellan försäkringsanstalter (dvs.

försäkringsbolag och utländska försäkringsföretag) och understödsföreningar samt att inspektionen hos regeringen föreslår höjda avgiftssatser för understödsföreningar.

Genom lagändringar som trätt i kraft den 1 augusti 1988 har regeringen fått större frihet att utforma närmare föreskrifter om avgiftssättningen avseende bidrag från banker och andra institut som står under bankinspektionens tillsyn till bankinspektionens verksamhet. Föreskrifter om beräkningsgrunder och om avgiftstak har utmönstrats ur lagtexten.

Syftet med de nya bestämmelserna är att sådana avgiftsnormer skall användas som leder till största möjliga rättvisa mellan olika betalnings-skyldiga institut. I propositionen till lagändringarna (prop. 1987/88:169) anvisas en ny avgiftsmodell. Enligt föredragande departementschefen skulle avgifter utgå med dels fasta belopp lika för alla institut inom resp. kategori, dels rörliga belopp vilka för bl.a. banker skulle beräknas i procent av balansomslutningen. En uppdelning av avgifterna på fast och rörlig del kan enligt departementschefen motverka en obefogad övervältning av kostnaderna från små företag till större. I propositionen förutskickas att även bestämmelserna för finansiering av försäkringsinspektionens verksamhet kan komma att ses över.

Som framgår av avsnittet om ikraftträdande- och övergångsbestämmelser (20.2) skall emellertid de nya bestämmelserna om minsta medlemsantal inte omfatta de försäkringsföreningar som redan är registrerade då lagen träder i kraft. Redan i dag har försäkringsinspektionen möjlighet att medge undantag från bestämmelserna i UFL för de föreningar vars verksamhet har endast ringa omfattning.

Om de i sistnämnda avsnitt angivna riktlinjerna följs innebär detta att knappt en fjärdedel av de i dag existerande föreningarna står kvar under egentlig tillsyn.

Emellertid kan det konstateras att redan i dag har tillsynen i praktiken dragits ner på en förhållandevis låg nivå. I stället torde försäkringsinspektionens resurser när det gäller de föreningar som nu undantas tas i anspråk för att besvara frågor och på begäran ge även mer aktiv hjälp till styrelsen i dessa föreningar.

Med hänsyn till den omfördelning av avgiftsuttaget som kan förväntas är det tveksamt om försäkringsinspektionen även i framtiden utan särskilt arvode kan åta sig sådana uppgifter som åläggs den i kungörelsen om understödsföreningsregister. En avgiftsskyldighet gentemot försäkringsinspektionen kan dock leda till att föreningar som endast omfattar något eller några hundratal medlemmar och som endast meddelar förhållandevis obetydliga försäkringsförmåner i framtiden är alltför små för att de utan oskäliga kostnader skall kunna fortsätta att driva försäkringsrörelse.

Liksom tidigare bör tillsynen kunna vara av mindre omfattning i de föreningar som uteslutande meddelar tjänstepensionsförsäkring eller tjänstegrupplivförsäkring. Dispens bör när det gäller framför allt soliditets- och skälighetsprinciperna kunna meddelas dessa föreningar efter samma kriterier som gäller för de försäkringsbolag som meddelar kollektivavtalsgrundade försäkringar. Utredningen får här hänvisa till de riktlinjer som försäkringsverksamhetskommittén angett för dispenser beträffande dessa bolag (SOU 1986:8 s. 288 ff).

Några försäkringsföreningar som inte är att anse som stora försäkringsföreningar meddelar försäkringar till sådana belopp att de inte kan undantas från olika bestämmelser om tillsyn på samma sätt som huvudgruppen av föreningarna. För dessa mellangrupper av föreningar bör i allt väsentligt gälla samma bestämmelser om tillsyn som beträffande de större föreningarna. Däremot bör mer ingripande åtgärder som inspektioner hos föreningarna, liksom när det gäller de minsta föreningarna, endast ske när detta påkallas av några särskilda förhållanden.

Avslutningsvis kan konstateras att även vissa andra reformer av försäkringsinspektionens tillsyn över försäkringsföreningarna skulle kunna göras. Sådana frågor bör emellertid övervägas i ett vidare sammanhang där även inspektionens tillsyn över försäkringsbolagen omprövas.

I avsnittet om ikraftträdande- och övergångsbestämmelser (20.2) har närmare berörts i vilka avseenden ytterligare undantag från lagen som bör kunna göras.

20 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

De nya bestämmelserna om minsta antalet medlemmar i försäkringsföreningarna skall inte gälla de föreningar som finns då lagen träder i kraft. För de minsta understödsföreningarna skall försäkringsinspektionen kunna medge undantag från bestämmelserna i lagförslaget. Försäkringsinspektionen bör intensifiera sitt arbete med att förmå dessa föreningar att avveckla sin verksamhet.

20.1 Inledning

20.1.1 Dispens från försäkringsrörelselagen beträffande försäkringsbolag

I 1948 års lag om försäkringsrörelse undantogs sådana sockenbolag, dvs. mindre ömsesidiga försäkringsbolag, omfattande högst tio socknar, som inte bedrev brand- eller sjöförsäkring. De från lagen undantagna sockenbolagen bedrev i huvudsak husdjursförsäkring. Bolagen skulle dock göra anmälan och lämna uppgifter angående sin verksamhet i enlighet med de föreskrifter som regeringen meddelade.

Nu nämnda sockenbolag undantas inte i FRL. Dock gäller i huvudsak samma regler för dessa bolag som tidigare.

Om ett ömsesidigt försäkringsbolag har ett verksamhetsområde som är begränsat till viss del av riket och rörelsen dessutom är av ringa storlek får nämligen regeringen eller försäkringsinspektionen, enligt 1 kap. 10 § fjärde stycket, medge sådana undantag som föranleds av verksamhetens omfattning och bolagets förhållanden i övrigt. Denna bestämmelse ersatte 349 andra stycket i 1948 års lag om försäkringsrörelse som i sin tur utgjorde förebild för 2 § andra stycket UFL.

Försäkringsinspektionen har i ett cirkulär undantagit sockenbolagen för husdjursförsäkring från FRL och i stället föreskrivit att följande skall gälla för dem.

I stället för FRL:s krav på stadfästelse av ändring i bolagsordningen skall bestyrkt avskrift av beslutet om ändring sändas till försäkringsinspektionen. Styrelsen och annan i ansvarig ställning är enligt cirkuläret skyldig att lämna inspektionen de upplysningar om verksamheten som inspektionen anser behövliga. Styrelsen skall inom sju månader från

föregående räkenskapsårs utgång till inspektionen sända in en särskild redogörelse för föreningens verksamhet under räkenskapsåret och ställning balansdagen. Redogörelsen skall upprättas enligt särskilt av inspektionen fastställt formulär och undertecknas av styrelsen.

Styrelsen och annan i ansvarig ställning skall på tid som inspektionen bestämmer hålla föreningens kassa, övriga tillgångar, räkenskapsmaterial och andra handlingar tillgängliga för granskning av befattningshavare hos inspektionen eller av någon annan, som inspektionen har förordnat. Företrädare för inspektionen får närvara vid styrelsesammanträde som inspektionen har utlyst, vid bolagsstämma samt delta i överläggningarna.

Lämnande av oriktiga eller vilseledande uppgifter till försäkringsinspektionen är förenat med straffansvar. En nyhet i förhållande till tidigare lagstiftning är att inspektionen kan förelägga och döma ut vite beträffande den som inte fullgör sina skyldigheter gentemot inspektionen.

20.1.2 Dispens från tillsyn enligt UFL

Möjligheten att ta undan mindre understödsföreningar från tillsyn på samma sätt som sockenbolagen tidigare var undantagna diskuterades i förarbetena till UFL. Bl.a. pekade den särskilde utredningsmannen på att den rådgivande och upplysande verksamheten många gånger stod i omvänt förhållande till föreningarnas storlek.

För att såväl den enskilde som det allmänna skulle kunna utgå från att inga mer betydande missförhållanden skulle kunna uppstå vare sig inom nybildade föreningar eller genom ändringar av äldre föreningar fordrade enligt utredningen emellertid inte bara att alla understödsföreningar registrerades utan även att samtliga underkastades någon form av fortlöpande kontroll. Enligt utredningens uppfattning borde de praktiska olägenheter som kunde vara förknippade med ett i huvudsak enhetligt tillsynssystem inte tillmätas en så avgörande betydelse att man därför borde genomföra en ny indelning av understödsföreningarna med differentierade tillsynsregler. Utredningen förutsatte att i varje fall en del av de praktiska problemen i samband med kontrollen av de mindre föreningarna kunde finna sin lösning genom tillsynsmyndighetens rättstillämpning.

Med tanke speciellt på sådana föreningar vilkas verksamhet var av mycket ringa omfattning eller som av andra skäl från enskild och allmän synpunkt framstod som jämförelsevis obetydlig och intresselös föreslog utredningen, efter förebild från 345 § i 1948 års lag om försäkringsrörelse, en bestämmelse som gav tillsynsmyndigheten befogenhet att i särskilda fall medge förening de undantag från lagens bestämmelser som prövas skäligen eller som betingas av verksamhetens omfattning och föreningens förhållanden i övrigt. Utredningen underströk att bestämmelsen borde tillämpas med varsamhet (SOU 1970:23 s. 104).

I propositionen till UFL delade föredragande departementschefen den sakkunniges förslag i denna del, men underströk att sjukkassorna inte skulle medges undantag som försvårade försäkringsinspektionens möjligheter att hålla överförsäkringsproblemet under uppsikt.

Den föreslagna lagbestämmelsen återfinns i 2 § andra stycket UFL.

Någon direkt dispens med stöd av 2 § andra stycket har inte meddelats. Emellertid har i praktiken tillsynen över de allra minsta föreningarna dragits ner betydligt.

Skilnader i tillsynsarbetet mellan föreningar av olika storlek görs t.ex. när det redovisningen av kapitalförvaltningen och förvaltningskostnader. Av de föreningar som inspektionen redovisar i den publicerade årsstatistiken krävs noggrannare redogörelser i nu nämnda avseenden än av övriga föreningar.

20.2 Utredningens överväganden

Genom att övergångsbestämmelserna blir relativt omfattande torde de lämpligen, liksom har skett beträffande övergångsbestämmelserna till FRL, EFL och PFL meddelas i en särskild promulgationslag. Flertalet av bestämmelserna i försäkringsföreningslagen torde visserligen inte kräva några särskilda övergångsbestämmelser.

Några bestämmelser i lagförslaget är dock av mer ingripande art. Hit hör i första hand att minsta medlemsantalet i föreningarna höjts från 100 till 500. Denna skärpning skall emellertid inte gälla föreningar som registrerats före lagens ikraftträdande.

Anledningen till att de redan existerande föreningarna undantagits från dessa nya regler har närmare berörts i avsnittet Minsta medlemsantal m.m. (7.3).

För de redan existerande föreningarna bör vidare möjligheten i 2 § andra stycket UFL att ta hänsyn till om föreningen endast bedriver verksamhet av ringa omfattning finnas kvar. Enligt vår mening bör denna regel användas på ett aktivt sätt av försäkringsinspektionen. Undantagen bör avse bestämmelser av såväl avtalsrättslig som försäkringsteknisk art.

Det bör emellertid inte bli frågan om att helt befria en försäkringsförening från skyldigheten att tillämpa lagen. En grundtanke bör sålunda vara att samtliga försäkringsföreningar står under försäkringsinspektionens tillsyn.

Liksom när det gäller sockenbolagen bör emellertid en sådan tillsynsskyldighet endast utövas när inspektionen uppmärksammas på någon omständighet som kan föranleda ett ingripande. Vid bestämmandet av vilka kriterier som skall uppställas för att en förening mera generellt skall kunna undantas från tillsyn bör man utgå från det behov en utfallande försäkring fyller för medlemmen eller dennes efterlevande. I första hand bör därför försäkringsförmånernas storlek vara avgörande för om ett undantagande kan ske. Särskilt när det gäller pensionsförsäkring och sjukförsäkring torde det på grund av dessa försäkringars karaktär vara svårt att i lagen uttryckligen ange hur stora sådana förmåner främst får vara för att föreningar skall få vara undantagna från tillsyn.

Vid uppställandet av sådana gränser bör inte någon hänsyn tas till storleken av den återbäring medlemmarna kan erhålla utöver den som föreningarna förbundit sig att lämna. Denna återbäring uppgår visserligen

i några föreningar till det mångdubbla värdet av försäkringsbeloppet. Försäkringsinspektionens uppgift är emellertid i första hand att tillse att försäkringsföreningarna kan infria sina utfästelser till medlemmarna.

När det gäller föreningar som meddelar kapitalförsäkring bör de föreningar i vilka de utfästa försäkringsbeloppen uppgår till högst 1 000 kr. kunna undantas från tillsyn.

Pensionskassorna meddelar inte på samma sätt försäkringar på ett utfäst belopp som de föreningar som meddelar kapitalförsäkring gör. I vissa föreningar har medlemmarna också möjlighet att variera avgifternas storlek. De pensionskassor vilka enligt stadgarna utger ett årligt pensionsbelopp på högst 200 kr. bör kunna undantas från tillsyn. Om något fast pensionsbelopp inte anges i stadgarna bör föreningen ta emot sammanlagt högst 1 000 kr. från varje medlem under dennes medlems tid. I de äldsta pensionskassorna är de inbetalade avgifterna så låga att detta knappast blir något problem.

Vad slutligen gäller sjukförsäkring som meddelas av sjukkassor och sjuk- och begravningskassor kan man först konstatera att den sjukpenning dessa föreningar meddelar i dag upphört att ha någon samhällsekonomisk betydelse oavsett för hur lång tid sådan sjukpenning utgår för ett sjukdomstillstånd. Någon anledning att ha en fullständig tillsyn över dessa försäkringar finns inte om sjukpenningen begränsas till högst 5 kr./dag. När det gäller sjukvårdsförmåner har det visat sig att de kassor som meddelar denna form av försäkring har haft ganska stora svårigheter med ekonomin och att särskilda uttaxeringar fått tillgripas. Om den årliga ersättningen inte överstiger förslagsvis 500 kr. per medlem och medförsäkrade om året borde dock dessa föreningar i allt väsentligt kunna undantas från tillsyn.

Nu angivna gränser skall endast behandlas som riktlinjer för försäkringsinspektionen när den skall ta ställning till vilka föreningar som skall undantas från tillsynen. Även andra faktorer bör vägas in i sammanhanget. Således bör även en förening som meddelar försäkringsförmåner vilka betydligt överstiger dessa belopp kunna undantas om den är sluten och antalet medlemmar endast uppgår till några tiotal. Å andra sidan bör kanske en försäkringsförening som är öppen och har flera tusen medlemmar stå under tillsyn även om den meddelar försäkringsförmåner som understiger de ovan nämnda beloppsgränserna.

Även de äldre föreningar som har mer än 500 medlemmar bör kunna undantas från tillsyn om storleken av de meddelade försäkringsförmåner-na eller uppburna avgifterna understiger de nämnda beloppen.

När det gäller att avgöra vilka uppgifter som dessa föreningar skall lämna till försäkringsinspektionen bör vad som gäller för de s.k. sockenbolag som meddelar kreatursförsäkringar kunna vara vägledande. I stället för att stadgeändringar skall godkännas genom registrering bör det sålunda räcka med att bestyrkt avskrift av beslutet om stadgeändring insänds till inspektionen. Till skillnad mot dessa sockenbolag bör emellertid ändringar i styrelsens sammansättning och i rätten att teckna föreningens firma anmälas. Flera av de mindre föreningarna har relativt stora tillgångar. Någon uppgift om försäkringsteknisk utredning behöver inte sändas in. Däremot bör varje år en särskild årsredogörelse sändas in.

Försäkringsinspektionen bör kunna medge att försäkringsteknisk utredning utförs mera sällan än vart tredje år eller t.o.m. helt befria föreningen från skyldigheten att upprätta en sådan utredning. En utgångspunkt för när sådant medgivande kan meddelas bör liksom för närvarande vara att de utfästa förmånerna eller rörelsen är av mindre omfattning. Någon ändring i praxis såvitt gäller de minsta försäkringsföreningarna är inte avsedd. De försäkringsföreningar som enligt de riktlinjer som anges i avsnittet om tillsynsverksamhetens omfattning kan undantas från försäkringsinspektionens tillsyn bör kunna befrias från skyldigheten att upprätta försäkringsteknisk utredning.

Ett skäl att inte tillåta återköp eller fribrev kan vara att försäkringen har ringa omfattning. Det kan nämnas att försäkringsinspektionen år 1972 har föreskrivit att föreningar som meddelar kapitalförsäkring på belopp om högst 300 kr inte behöver ha bestämmelser i stadgarna om rätt till återköp eller fribrev. I förarbetena till UFL framhålls att enbart den omständigheten att rätten till fribrev eller återköp kan förväntas bli utnyttjad i stor omfattning inte utgör tillräckliga skäl för undantag. — Rätten till fribrev och återköp får enligt UFL *inskränkas* endast genom villkor i fråga om den minsta tid under vilken försäkringen skall ha gällt, det högsta belopp som skall ha erlagts i avgifter för försäkringen och det lägsta belopp till vilket fribrevs- eller återköpsvärdet skall uppgå. En inskränkning i rätten (vilken inskränkning alltid måste rymmas inom vad som kan anses skäligt för den aktuella föreningen) skall framgå av stadgarna.

De föreningar som kan undantas från reglerna om tillsyn bör även kunna befrias från skyldigheten att meddela fribrev och återköpa kapitalförsäkringar upp till 1 000 kr. För försäkringar upp till ett värde av några tusen kr. bör fribrev och återköpsvärden kunna beräknas efter enklare regler, t.ex. lineärt, vilket beskrivs i avsnittet 14.2.1. Återbäringar till medlemmarna bör i de undantagna föreningarna kunna beräknas efter enklare regler än i de övriga föreningarna eller i vissa fall kunna användas som avgiftsbefrielser.

Redan vid ikraftträdandet av UFL uttalades att de minsta föreningarna på sikt borde avvecklas. Utredningen delar denna åsikt. Försäkringsinspektionen bör intensifiera sitt arbete med att på olika sätt förmå de föreningar som har svårt att infria sina förpliktelser eller som i olika hänseenden inte kan sägas bedriva en egentlig försäkringsverksamhet att avveckla sin verksamhet. Härvid bör inspektionen aktivt bistå dessa föreningar med upplysningar m.m.

Avvecklingen av föreningarna har i lagförslaget underlättats genom de nya reglerna om fusion mellan försäkringsföreningar. En likviderande förening kan även köpa in motsvarande försäkringar i ett försäkringsbolag.

Enligt utredningens mening bör också i synnerhet föreningar med långvariga historiska traditioner kunna överväga att, trots att deras skattesituation kan bli mindre förmånlig, efter likvidation fortsätta som ideella föreningar eller möjligtvis som stiftelser.

Tidigare har tydligen förekommit att en pensionskassas tillgångar i samband med likvidation överförts till en stiftelse som har till ändamål att förvalta pensioner som skulle utfalla enligt tidigare utfästelser.

En ombildning till ideella föreningar är att föredra. I en stiftelse ägs tillgångarna av stiftelsen själv, medan i en ideell förening tillgångarna ägs av medlemmarna även om detta inte anses grunda någon rätt till andel i tillgångarna. I förslaget till lag om stiftelser, som avgetts av justitiedepartementet, föreslås också att stiftelser som har till enda ändamål att gynna bestämda fysiska personer, med undantag av kollektivavtalsstiftelser, inte skall omfattas av den nya lagen. Vinstandelsstiftelser som t.ex. Volvorestulat skall således inte omfattas av lagen (DsJu 1987:14 s. 110).

Några särskilda regler om hur en sådan ombildning sker har inte föreslagits. Innan den ideella föreningen bildas kan försäkringar lämpligen inköpas i en annan försäkringsförening eller i ett försäkringsbolag.

I sjukkassornas stadgar förekommer fortfarande bestämmelser om att de tillgångar i sjukhjälpsfonder som återstår vid upplösningen skall användas till något med föreningens verksamhet närbesläktat ändamål i enlighet med vad föreningens medlemmar beslutar på föreningsstämma. Motsvarande regler fanns även i andra understödsföreningars stadgar, men togs bort i samband med UFL då de avsågs strida mot skälighetsprincipen. I de föreningar som enligt avsnittet om tillsynsverksamhetens omfattning kan undantas från tillsyn bör det emellertid inte möta något hinder för dessa föreningar att införa en motsvarande bestämmelse i sina stadgar.

I de föreningar där de behållna tillgångarna skall fördelas mellan medlemmarna kan medlemmarna helt enkelt komma överens om att låta tillgångarna utgöra en insats i den ideella föreningen. Den medlem i understödsföreningen som inte vill bli medlem i den ideella föreningen har rätt att få ut sin andel i enlighet med understödsföreningens stadgar.

En ideell förening får inte driva försäkringsverksamhet. Den får därför inte utfästa medlemsförmåner. I stadgarna måste klart anges att medlemsförmåner endast kan utgå i den mån den ideella föreningens tillgångar är tillräckliga.

Försäkringsinspektionen kan med stöd av lagförslaget vid vite ålägga en ideell förening som meddelar försäkring att upphöra med sin verksamhet. För att undvika eventuella oklarheter kan den likviderande försäkringsföreningen därför lämpligen underställa försäkringsinspektionen den blivande ideella föreningens stadgar för granskning.

De ideella föreningarna kan indelas i två huvudgrupper, dels sådana föreningar som, även om de bedriver ekonomisk verksamhet, har annat ändamål än att främja sina medlemmars ekonomiska intressen, dels sådana föreningar som visserligen syftar till att främja sina medlemmars ekonomiska intressen men ändå inte driver ekonomisk verksamhet i EFL:s mening.

Som exempel på den första kategorin kan nämnas politiska och religiösa föreningar samt välgörenhets- och idrottsföreningar. Till den andra kategorin föreningar hör fackföreningar.

Till skillnad mot vad som gäller beträffande de ekonomiska föreningarna och understödsföreningarna saknas en närmare lagreglering av de ideella föreningarna i civilrättsligt avseende. Inte heller finns i lagstiftningen någon definition av begreppet ideell förening.

I rättspraxis har emellertid vissa grundkriterier för vad som skall anses som ideell förening vuxit fram. En ideell förening anses ha rättskapacitet när den har stadgar som inte är alltför bristfälliga och valt en styrelse. Förbindelser som ingås för en sådan förenings räkning anses endast binda föreningen och inte medlemmarna. Om den ideella föreningen saknar någon av grundkriterierna blir avtal endast bindande för den som ingått avtalet. I stadgarna styrs den ideella föreningens organisation och struktur. Styrelsen äger normalt rätt att företräda föreningen. Den handhar den löpande förvaltningen och andra ärenden som stadgarna och föreningsstämman överlämnar till styrelsen. I övrigt beslutar föreningsstämman med enkel majoritet. Om det gäller beslut av särskilt ingripande karaktär, t.ex. ändring av föreningens ändamål, torde detta kräva samtycke av alla medlemmarna. Beslut som strider mot föreningens ändamål eller som otillbörligt gynnar vissa medlemmar på andras bekostnad är ogiltiga om inte alla medlemmar eller, i det andra fallet, de vilkas intressen eftersätts ger sitt samtycke.

Frågor om avvisande av inträdessökande och uteslutning av medlemmar kan prövas av allmän domstol. I varje fall när det gäller föreningar vars verksamhet är av utpräglad ideell inriktning anses i allmänhet dessa dock ha rätt att själva besluta om inträde och uteslutning av medlemmar. Beträffande föreningar vars verksamhet har ekonomisk betydelse för medlemmarna såsom fackföreningar och liknande har emellertid i olika avgöranden slagits fast att sådana föreningar inte utan godtagbara skäl får vägra inträde i föreningen eller utesluta medlemmar.

Sådana bestämmelser i stadgarna som är oskäligen mot medlemmarna kan ogiltigförklaras eller jämkas av allmän domstol med stöd av 36 § avtalslagen. Bland frågor som prövats kan nämnas formerna för rätt till utträde ur fackförening och fackförenings rätt att teckna kollektiv hemförsäkring för medlemmarna.

Under de senaste tolv åren har så gott som varje år från borgerligt håll väckts riksdagsmotioner om lagstiftning för ideella föreningar. Motionerna har i första hand riktat in sig på politiska partier och fackföreningar. Riksdagsmajoriteten har varje gång avslagit motionerna och senast hösten 1989 funnit att det saknas skäl för att införa en lagstiftning om ideella föreningar i Sverige (jfr 1989/90:LU2).

En till ideell förening ombildad försäkringsförening fungerar närmast som en välgörenhetsförening där understöden begränsas till de egna medlemmarna och deras anhöriga. Dessa föreningar kan därför tjäna till förebild för lösning av de rättsfrågor som uppstår kring förvaltningen av de ombildade föreningarna.

De nuvarande bestämmelserna om särskild uttaxering bör kunna bibehållas av de föreningar som redan har bestämmelser om detta i sina stadgar. För i synnerhet de minsta sjukförsäkringskassorna skulle svårigheter kunna uppstå, trots att möjligheterna till avgiftshöjningar förenklats, om denna möjlighet avskaffades.

De försäkringsföreningar som enligt UFL kunnat vara registrerade som understödsföreningar bör få vara detta även enligt den nya lagen.

Ett par fribrevskassor förvaltar betydande tillgångar. För dessa bör därför samma regler gälla som för de stora försäkringsföreningarna. I övergångsbestämmelserna bör därför införas en bestämmelse att de föreningar som var registrerade vid lagens ikraftträdande skall anses som stora försäkringsföreningar om deras tillgångar överstiger 10 000 basbelopp trots att avgiftsintäkterna är förhållandevis blygsamma.

Med hänsyn till att viss ändring sker beträffande försäkringsföreningars redovisning bör lagen träda i kraft vid ett helårsskifte.

21 Följdlagstiftning

Lagförslaget medför vissa följdändringar i lagen (1987:668) om införande av lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar, lagen (1987:621) om införande av ny banklagstiftning samt konkurslagen (1987:672). Ändringarna är av redaktionell art.

I betänkandet med förslag till PFL har i lagförslag 4, 6, 9 och 11 vissa hänvisningar gjorts till PFL. I dessa lagförslag bör även intas hänvisningar till försäkringsföreningslagen.

I lagförslag 7 föreslår FRK att begravningshjälp som tillfaller dödsbo på grund av försäkring skall vara utmätningsfritt upp till ett basbelopp. Utredningen instämmer i detta förslag och erinrar om att den föreslagna lagtexten enligt sin lydelse även omfattar utfallande försäkringsbelopp från en försäkringsförening. Utredningen lägger därför inte fram något eget förslag i denna del.

Som framgår av specialmotiveringen till 8 kap. 4 § har vi funnit att även homosexuella sambor bör omfattas av det borgenärsskydd som skall gälla för makar och sambor enligt 8 kap. 4 § försäkringsföreningslagen. Vad som avses här är homosexuella sambor som bägge är ogifta.

22 Specialmotivering till försäkringsföreningslagen

22.1 1 kap. (Inledande bestämmelser)

Detta kapitel är upprättat efter mönster av 1 kap. EFL. De viktigaste nyheterna i kapitlet är att kravet på inbördes bistånd, såvitt gäller kollektivavtalsgrundad försäkring, och förbudet mot affärsmässig försäkringsrörelse fallit bort samt att en indelning görs av föreningarna med avseende på avgiftsintäkter.

I lagen har benämningen "understödsförening" bytts ut mot "försäkringsförening". Enligt UFL har de olika föreningarna möjlighet att välja vilken av dessa benämningar föreningarna vill använda. Ett stort antal föreningar, däribland de största, har därvid valt att beteckna sig som försäkringsförening.

Benämningen understödsförening får numera anses föråldrad och missvisande. Föreningarna meddelar försäkring. De utbetalningar av understödskaraktär som kan förekomma är, totalt sett, av obetydlig omfattning. Benämningen understödsförening har vidare föranlett missförstånd bl.a. vid beskattningen av föreningarna då benämningen ger associationer till en allmännyttig stiftelse.

Några ömsesidiga försäkringsbolag använder fortfarande beteckningen försäkringsförening eller assurancesförening i sin firma. Ett av dessa är ett mindre riksbolag som meddelar olycksfallsförsäkring. De övriga bolagen som använder någon av dessa benämningar i sina firmor bedriver sjöförsäkring eller kreatursförsäkring. Någon risk för sammanblandning mellan de olika associationsformerna finns knappast.

Enligt 1 § UFL kan en understödsförening meddela all annan personförsäkring än arbetslöshetsförsäkring. Understödsföreningar kan således även meddela avgångsbidragsförsäkring som ger ersättning vid förlust av anställning.

Den nya lagen innehåller även de avtalsrättsliga bestämmelser som berör försäkringsföreningarna. Som nämnts i den allmänna motiveringen överensstämmer dessa bestämmelser i tillämpliga delar med förslaget till personförsäkringslagen (PFL). Emellertid omfattar PFL inte avgångsbidragsförsäkring. Denna försäkring behandlas i stället i förslaget till skadeförsäkringslag (SOU 1989:88 s. 121). Om avgångsbidragsförsäkring skall kunna meddelas av försäkringsföreningar skulle detta därför kunna medföra att den nya lagen skulle behöva omfatta bestämmelser som avser såväl person- som skadeförsäkring. De avtalsrättsliga bestämmelserna i

den nya lagen skulle därför bli mycket omfattande. Till detta kommer att inga föreningar i dag synes meddela avgångsbidragsförsäkring. I ett par föreningar utges en form av avgångsbidrag till medlemmar i samband med uppnådd pension. Detta torde närmast vara att betrakta som en form av kapitalförsäkring.

Försäkringsföreningar föreslås därför inte kunna meddela avgångsbidragsförsäkring.

I 2 § första stycket UFL anges några slag av sammanslutningar som denna lag inte äger tillämpning på. Då några sådana anstalter med statlig eller kommunal anknytning inte längre existerar är en motsvarande bestämmelse i den nya lagen onödig.

I samma lagrum anges även att UFL inte äger tillämpning på anstalt vars verksamhet regleras i särskild författning. Den försäkringsgivare som bestämmelsen närmast avser är Handelsflottans pensionsanstalt. Av den allmänna principen att speciallag tar över allmän lag följer att den särskilda lagstiftning som finns beträffande denna pensionsanstalt tar över den nya lagen om försäkringsföreningar (jfr prop. 1986/87:7 s. 79). För övrigt kan påpekas att den särskilda sjömanspensioneringen genom denna anstalt enligt riksdagens beslut hösten 1989 skall avskaffas (se prop. 1989/90:4). Någon motsvarighet till 2 § första stycket UFL har därför inte heller tagits med i denna del.

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om

1. lagens tillämpningsområde och vissa för försäkringsföreningarna grundläggande regler (1 kap.)
2. bildandet av en försäkringsförening (2 kap.)
3. information (3 kap.)
4. rätten till medlemskap m.m. (4 kap.)
5. begränsningar av försäkringsföreningens ansvar (5 kap.)
6. medlemsavgifter (6 kap.)
7. förfoganden över försäkringen (7 kap.)
8. förhållandet till borgenärerna (8 kap.)
9. reglering av försäkringsfall m.m. (9 kap.)
10. kollektivavtalsgrundad försäkring (10 kap.)
11. rörelsen (11 kap.)
12. försäkringsföreningens ledning (12 kap.)
13. föreningsstämman (13 kap.)
14. revision (14 kap.)
15. redovisning (15 kap.)
16. likvidation och upplösning (16 kap.)
17. fusion och inlösen av aktier i dotteraktiebolag (17 kap.)
18. skadestånd m.m. (18 kap.)
19. försäkringsföreningens firma (19 kap.)
20. tillsyn m.m. (20 kap.)
21. registrering (21 kap.)
22. straff och vite (22 kap.)

Paragrafen innehåller en förteckning över vilka områden lagen omfattar.

2 § I denna lag betyder

den försäkrade: den på vars liv eller hälsa en försäkring har tecknats,

förmånstagare: den som på grund av ett förmånstagarförordnande enligt denna lag eller enligt bestämmelserna i 7 kap. 8 § har rätt att i medlemmens ställe erhålla försäkringen eller från den utfallande ersättning,

kapitalförsäkring: livförsäkring där föreningens betalningsskyldighet vid försäkringsfall är bestämd till visst belopp,

livränteförsäkring: livförsäkring med periodisk utbetalning där föreningens betalningsskyldighet är beroende av en eller flera personers liv.

tidsbegränsad försäkring: försäkring som skall gälla för en bestämd tid eller till dess att den försäkrade uppnår en bestämd ålder.

Om en medlems rätt övergår till någon annan, tillämpas i fråga om de förmåner försäkringen avser vad som i lagen sägs om medlemmen på förvärvaren.

Paragrafen motsvarar 1 kap. 2 § PFL.

Också i en försäkringsförening kan det inträffa att försäkringen blir pantsatt eller att en förmånstagare inträder i medlemmens ställe i rätten till försäkringen. Detta har beaktats i andra stycket. Exempelvis en panthavare kan dock inte i strid mot stadgarna få inträda som ny medlem och därmed få den tidigare medlemmens alla rättigheter, bl.a. att delta i beslut om att ändra stadgarna. Däremot kan man tillämpa de bestämmelser som behandlar de försäkringsförmåner som följt med medlemskapet. Skulle föreningen ta in vederbörande som medlem, upphör självfallet den tidigare medlemmens alla rättigheter enligt försäkringsföreningslagen.

3 § En försäkringsförening är en förening som meddelar livförsäkringar, sjukförsäkringar eller olycksfallsförsäkringar och som bildats för inbördes bistånd eller där medlemsavgifterna betalas av medlemmarnas arbetsgivare.

Försäkringsföreningarna skall stå under tillsyn av försäkringsinspektionen och vara registrerade hos denna.

Försäkringsinspektionen skall efter ansökan lämna bindande förhandsbesked om huruvida registrering enligt andra stycket krävs för en planerad verksamhet.

Första stycket innehåller en definition av begreppet försäkringsförening. Definitionen innehåller ett par av de element som ingår i definitionen av understödsförening enligt 1 § första stycket UFL. Andra element finns i 3 § i detta kapitel. Av skäl, som framgår av inledningen till detta kapitel, har i lagförslaget benämningen "understödsförening" bytts ut mot "försäkringsförening". Kravet på inbördes bistånd skall inte längre gälla de föreningar där arbetsgivaren svarar för medlemsavgifterna (se avsnitt 5.2).

En allmän hänvisning i en lagtext till ekonomiska föreningar anses även innefatta försäkringsföreningar (jfr prop. 1987/88:10 med förslag till lag om styrelserepresentation för de privatanställda, m.m., s. 78 och Mallmén, Lagen om ekonomiska föreningar s. 25). Försäkringsföreningar skiljer sig från ekonomiska föreningar främst däri att de driver försäkringsrörelse och att de är slutna.

En försäkringsförening får enligt förslaget bedriva alla former av personförsäkring utom arbetslöshetsförsäkring och avgångsbidragförsäk-

ring. Med sjuk- och olycksfallsförsäkring torde även kunna avses arbets-skadeförsäkring. I enlighet med inledningen till detta kapitel har en inskränkning skett i förhållande till 1 § UFL så tillvida att försäkringsföreningar inte längre får meddela avgångsbidragförsäkring.

Andra stycket överensstämmer med 3 § första stycket UFL och anger att försäkringsförening skall vara registrerad hos försäkringsinspektionen och stå under tillsyn av denna.

Tredje stycket saknar motsvarighet i UFL men överensstämmer i sak med 1 kap. 1 § andra och tredje styckena FRL (i lydelsen fr.o.m. den 1 januari 1985). Någon uttrycklig motsvarighet till tredje stycket torde dock inte behövas.

Av skäl som framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 8.3) framgår att kraven på att en förenings försäkringsrörelse inte får bedrivas affärsmässigt utgått.

4 § Försäkringsföreningen skall vara sluten så att den huvudsakligen är avsedd för

1. anställda i ett visst eller vissa företag,
2. personer som tillhör en viss yrkesgrupp, eller
3. medlemmar i en sammanslutning med en sådan intressegemenskap att en samverkan även för personförsäkring är naturlig.

Paragrafen anger att en försäkringsförening skall vara sluten. Den nuvarande bestämmelsen i 1 § andra stycket UFL som medger öppna understödsföreningar, om de är bildade före UFL:s tillkomst, föreslås överflyttad till övergångsbestämmelserna.

Kriterierna för vilka grupper som kan erhålla medlemskap i en försäkringsförening överensstämmer med dem som anges i UFL. Bildandet av en försäkringsförening är således huvudsakligen begränsat till för det första anställda i ett visst eller vissa företag, för det andra till personer som tillhör en viss yrkesgrupp och för det tredje till medlemmar i en sammanslutning med en sådan intressegemenskap att en samverkan även för personförsäkring ter sig naturlig. Förbudet skall således inte kunna kringgås genom att en formellt sluten men i praktiken öppen förening bildar en försäkringsförening för sina medlemmar.

För avgörande av vilka grupper som bör få bilda en försäkringsförening kan ledning hämtas från den praxis som vuxit fram inom försäkringsväsendet på grupplivförsäkringsområdet och de gruppbildningar som därvid framkommit. De två kategorier som nämns först i lagen och som kan bilda en försäkringsförening motsvaras av personalgrupper. En personalgrupp består av anställda hos en arbetsgivare eller hos flera arbetsgivare, som är utvalda enligt generella regler (t.ex. genom krav på att de skall tillhöra samma bransch eller samma koncern). Med anställda hos en arbetsgivare jämföras i detta avseende dels personer som uppbär ålderspension på grund av tjänst hos en arbetsgivare och som vid pensionsålderns uppnående var anställda hos denne, dels studerande vid en läroanstalt.

Den tredje kategorin enligt lagen motsvaras närmast av föreningsgrupper. En föreningsgrupp består av medlemmar i en förening, som har till

ändamål att tillvarata medlemmarnas intresse såsom yrkesutövare, främst fackföreningar för anställda. Med yrkesutövning jämställs studier vid en läroanstalt. Såsom föreningsgrupp får dessutom räknas medlemmar i bostadsrättsförening enligt lagen om sådana föreningar och grupp av medlemmar i villaägareförening. Föreningsgrupp får också bestå av yrkesverksamma inom sådana företag, som är anslutna till en förening med ändamål att tillvarata medlemmarnas intresse (t.ex. en organisation av fåmansföretag).

Under senare år har även medlemskap i nykterhets- och pensionärsorganisationer godtagits som grund för bildande av föreningsgrupper när det gäller grupplivförsäkringar.

De gränser som således dragits när det gäller personal- och föreningsgrupper torde böra gälla också för bildande av försäkringsföreningar.

En tredje kategori på grupplivförsäkringsområdet är ekonomigrupper, dvs. grupper bestående av personer, som i egenskap av sparare eller låntagare är kunder i bank eller i annat kreditinstitut. Sådana grupper torde inte uppbäras av ett sådant varaktigt ändamål att de kan utgöra grund för bildande av en försäkringsförening.

Genom att det i lagtexten angetts att föreningen "huvudsakligen" är avsedd för de nu angivna grupperna ges möjlighet även för t.ex. företagsägare att vara medlemmar i föreningen.

I 9 kap. 7–9 §§ ges en person som vägrats medlemskap möjlighet att få sin medlemsansökan prövad av domstol.

5 § Om de sammanlagda årliga medlemsavgifterna till en försäkringsförening under ett vart av de tre senaste åren överstigit 120 basbelopp enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring gäller särskilda bestämmelser i 7 och 10 §§ samt om rörelsen, ledningen och redovisning i 11, 12 och 15 kap. En sådan förening kallas i denna lag för *stor försäkringsförening*.

Paragrafen saknar motsvarighet i UFL. I allmänmotiveringen (avsnitt 10.2) har redogjorts för bakgrunden till den nya bestämmelsen. De särbestämmelser som blir aktuella är till en början reglerna om unitlinkeförsäkring i 7 § och koncernbildning i 10 §. Vidare gäller såvitt avser bestämmelserna om rörelsen i 11 kap. skyldigheten i 2 § att varje år utföra en försäkringsteknisk utredning, rätten i 8 § att värdera panträtter ingående i fondgilla tillgångar efter uppskattningsvärde och utnyttja en inom dessa tillgångar fri sektor för andra placeringar samt rätten i 10 § att utan särskilt tillstånd äga servicebolag. I 12 kap. 9 § åläggs de aktuella föreningarna att utse verkställande direktör. Vad gäller redovisning ges i 15 kap. regler om koncernredovisning.

6 § Kapitalförsäkring får ej meddelas till högre sammanlagt belopp per medlem än som motsvarar ett basbelopp enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring. Föreligger särskilda skäl, kan försäkringsinspektionen medge undantag.

Första stycket gäller inte sådan kollektivavtalsgrundad försäkring som avses i 10 kap.

Paragrafen motsvarar 6 § UFL och anger högsta beloppet som får tecknas i en kapitalförsäkring.

Enligt *första stycket* skall detta få uppgå till högst ett basbelopp för det år försäkringen tecknas. Emellertid skall inspektionen i särskilda fall kunna medge en förening att meddela en försäkring till ännu högre belopp. Ett särskilt skäl för undantag kan vara att göra det möjligt för en person som är försäkrad i två olika försäkringsföreningar att kunna fullt ut behålla sina båda försäkringar även om de fusioneras. Ett annat skäl kan vara att en förening i framtiden meddelar försäkringar där storleken av utfallande försäkringsbelopp är indexreglerad.

Enligt *andra stycket* gäller inte maximibeloppet för kapitalförsäkring för tjänstegrupplivförsäkring som en försäkringsförening meddelar med stöd av ett kollektivavtal.

7 § En stor försäkringsförening får meddela sådan försäkring som avses i lagen (1989:1079) om livförsäkringar med anknytning till värdepappersfonder.

Vad som i denna lag sägs om försäkringsbolag skall således också avse stora försäkringsföreningar. Paragrafen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 14.4).

8 § En försäkringsförening får inte driva annan verksamhet än försäkringsverksamhet. Försäkringsinspektionen får dock medge att en förening driver annan verksamhet som står i rimligt förhållande till försäkringsverksamheten.

Paragrafen motsvarar i sak 7 § UFL och anger som huvudregel att en försäkringsförening inte får driva annan verksamhet än försäkringsverksamhet om det inte finns särskilda skäl för det. Avsikten med den ändrade lydelsen är att få bestämmelsen likalydande med motsvarande bestämmelse i 1 kap. 3 § första stycket FRL. Ändringen innebär således inte någon ändring i sak vad de grundläggande reglerna om möjligheterna att driva annan verksamhet än försäkringsverksamhet.

Det har i alla fall förekommit att vissa begravningskassor åtar sig att ombesörja avlidna medlemmars begravning. Detta utgör även enligt förslaget annan verksamhet och skall bedömas efter de allmänna kriterier som nu angetts för drivande av sådan verksamhet. Vidare bör försäkringsföreningar även i fortsättningen kunna förvalta donationsfonder i samma utsträckning som UFL medger.

9 § För en försäkringsförenings förpliktelser svarar endast föreningens tillgångar. I tillgångarna inräknas därvid avgifter som har förfallit till betalning, även om de ännu inte har betalats.

Paragrafen överensstämmer i sak med 8 § UFL och 1 kap. 3 § EFL samt 1 kap. 7 § tredje meningen FRL. Möjligheten till uttaxering av medlemmarna har upphävts i den nya lagen.

10 § Bestämmelserna om koncerner i 1 kap. 9 § första—tredje styckena försäkringsrörelselagen (1982:713) skall tillämpas i fråga om stora försäkringsföreningar.

Paragrafen saknar förebild i UFL. Koncernförhållande kan endast föreligga när moderföreningen är en stor försäkringsförening enligt definitionen i 5 §. För övriga försäkringsföreningar torde något behov av koncernbildning knappast föreligga.

I förslaget har inte tagits med någon hänsyftning till sista stycket i förenämnda paragraf i FRL. Något lika långtgående samarbete som mellan vissa försäkringsbolag som t.ex. Folksam Liv och Folksam Sak förekommer inte bland försäkringsföreningar. Det finns därför inget behov av en möjlighet till bildande av "oäkta" koncerner bland försäkringsföreningarna.

11 § Bestämmelser i stadgarna, som i jämförelse med reglerna i 3–10 kap. är till nackdel för medlemmen eller annan försäkrad eller deras rättsinnehavare är utan verkan mot dem.

Vad som sägs i första stycket gäller inte kollektivavtalsgrundad försäkring, om stadgarna följer ett kollektivavtal mellan en arbetsgivarorganisation och en central arbetstagarorganisation. Sådana avvikelser från reglerna i 11–22 kap. som är ändamålsenliga från allmän synpunkt får beträffande sådan försäkring göras efter medgivande av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, försäkringsinspektionen.

Första och andra styckena motsvaras av 1 kap. 4 § PFL (SOU 1986:56 s. 475 ff).

Som framgår av allmänmotiveringen (avsnitt 3.2.1) har vi funnit att de avtalsrättsliga regler som skall gälla även för föreningarna bör vara tvingande. Försäkringsbolagens villkor motsvaras i föreningarna av dess stadgar, varför det är dessa som inte får avvika från lagen. Av 2 kap. 4 § framgår att stadgarna skall godkännas av försäkringsinspektionen. Det åligger inspektionen att se till att föreningarna inte tillämpar stadgar som går längre än vad som är tillåtet enligt lagen. Skulle trots allt någon gång otillåtna stadgar komma att registreras får de ändå inte återopas av föreningen.

Liksom man funnit i PFL har vi ansett det möjligt att i försäkringsföreningslagen ange att det skall gälla ett förbud mot att avvika från reglerna i 3–10 kap., trots att det bland dessa finns bestämmelser som inte kan regleras i stadgarna, t.ex. reglerna i 8 kap.

Av andra stycket framgår att det är tillåtet att avvika från regler i vissa hela kapitel vid en del ka-försäkringar enligt 10 kap. Förutsättningen är att det varit en central arbetstagarorganisation som uppträtt som part i det kollektivavtal som den aktuella försäkringen följer.

Tredje stycket överensstämmer med 1 kap. 10 § andra stycket FRL (enligt FVK:s förslag). Till ledning för i vilka fall dispens kan beviljas enligt detta stycke kan hänvisas till SOU 1986:8 s. 292.

Dispens kan sålunda bli aktuell när det gäller placering av försäkringsfonden samt rätt till fribrev och återbäring.

22.2 2 kap. (Bildandet av en försäkringsförening)

Kapitlet, som har upprättats efter förebild av 2 kap. EFL och 2 kap. FRL, innehåller vissa förändringar i förhållande till UFL såsom avskaffandet av behovsprincipen och en höjning av minsta tillåtna medlemsantal. Dessa har närmare kommenterats i den allmänna motiveringen (avsnitt 7.3 och 12.2).

1 § En försäkringsförening skall bestå av minst 500 medlemmar. Om särskilda skäl föreligger, kan försäkringsinspektionen bestämma att minsta antalet medlemmar tillfälligt får vara lägre.

Medlemmarna skall anta stadgar samt välja styrelse och revisorer.

Första stycket överensstämmer delvis med 5 § UFL och anger kraven på minsta antal medlemmar i försäkringsföreningar. Av skäl som anges i den allmänna motiveringen (avsnitt 7.3) har minsta antalet medlemmar i en försäkringsförening satts till 500. Om särskilda skäl föreligger kan försäkringsinspektionen medge undantag från dessa krav.

Av lagtexten framgår att dispens endast får meddelas vid en nedgång i medlemsantalet som kan förmodas vara helt tillfällig eller upp i högst ett par år. Med en sådan tillfällig nedgång kan jämföras en förening som vid registreringstillfället visserligen inte uppnått ett antal om 500 medlemmar men som redan inom några månader kan förväntas uppnå detta medlemsantal.

Dispensgivningen skall således vara betydligt mer restriktiv än den varit vid tillämpningen av motsvarande dispensregel i 5 § UFL. Av 11 § övergångsbestämmelserna framgår emellertid att 5 § UFL fortfarande skall gälla för de föreningar som registrerats före ikraftträdandet av försäkringsföreningslagen. För den närmare tillämpningen av denna paragraf kan hänvisas till specialmotiveringen.

I en försäkringsförening som meddelar ka-försäkring bygger verksamheten på att parterna i ett kollektivavtal angett att försäkringarna skall meddelas av föreningen. Om denna måste likvideras på grund av för lågt medlemsantal brister sålunda en förutsättning i kollektivavtalet.

Andra stycket överensstämmer med 2 kap. 1 § andra stycket EFL. Av förarbetena till EFL framgår när en förening anses bildad (prop. 1986/87:7 s. 81 f).

2 § En försäkringsförenings stadgar skall vara förenliga med de krav på betryggande soliditet och på skälighet som anges i 11 kap. 1 §.

Stadgarna skall ange

1. föreningens firma,
2. den ort i Sverige, där föreningens styrelse skall ha sitt säte,
3. ändamålet med föreningens verksamhet och verksamhetens art,
4. de villkor som skall gälla för inträde i föreningen och när föreningens försäkringsansvar inträder,
5. försäkringsförmånernas beskaffenhet och storlek eller grunderna för beräkning av förmånerna, tid och villkor för utbetalning av försäkringsbelopp samt, i fråga om kapitalförsäkring, högsta tillåtna försäkringsbelopp för en medlem,
6. de avgifter, som skall erläggas till föreningen, eller grunderna för deras beräkning,

7. påföljden för försummelse att till föreningen erlägga avgift,
8. för det fall rätt till fribrev eller återköp skall förekomma, villkoren för rätten och reglerna för beräkning av fribrevs- eller återköpsvärdena,
9. för det fall belåning av försäkringsbrev hos föreningen skall få förekomma, villkoren för sådan belåning,
10. tider för verkställande av försäkringsteknisk utredning, om skyldighet föreligger att verkställa sådan utredning,
11. grunderna för fondbildning,
12. hur medel som ej behövs för löpande utgifter skall placeras och hur värdehandlingar skall förvaras,
13. hur medel som ej ingår i försäkringsfond skall användas samt, om återbäring skall förekomma, bestämmelser därom,
14. antalet eller lägsta och högsta antalet styrelseledamöter och revisorer samt eventuella suppleanter, tiden för deras uppdrag samt om någon av dem skall utses på annat sätt än som anges i denna lag, hur det i så fall skall ske,
15. för det fall att fullmäktige enligt 13 kap. 12 § skall finnas, deras befogenhet, hur de skall utses och tiden för deras uppdrag,
16. inom vilken tid och hur föreningsstämma skall sammankallas samt hur andra meddelanden skall bringas till medlemmarnas eller fullmäktiges kännedom,
17. vilka ärenden som skall förekomma på ordinarie stämma,
18. hur man skall förfara med föreningens behållna tillgångar när föreningen upplöses.

Bestämmelserna i andra stycket 14 gäller inte arbetstagarrepresentationer som utsetts enligt lagen (1987:1245) om styrelserepresentation för de privatanställda.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 11 § UFL och innehåller bestämmelser om vad föreningens stadgar skall ange. Endast bestämmelserna i punkten 17 innebär nyheter i sak i förhållande till UFL och har förebild i 2 kap. 2 § 9 EFL. Rätten till uttaxering har upphävts (avsnitt 14.2).

3 § Försäkringsföreningen skall anmälas hos försäkringsinspektionen för registrering senast sex månader efter det att beslut fattades om att bilda den.

Om föreningen enligt stadgarna eller enligt beslut som har fattats vid sammanträde med medlemmarna inte skall börja sin verksamhet förrän visst villkor har uppfyllts, räknas tiden för anmälan för registrering i stället från den tidpunkt då villkoret är uppfyllt. Registrering får inte ske före denna tidpunkt.

Frågan om föreningens bildande har fallit, om anmälan för registrering inte skett inom den tid som anges i första eller andra stycket eller om försäkringsinspektionen genom beslut som vunnit laga kraft har avskrivit sådan anmälan eller vägrat registrering. Styrelseledamöternas svarar solidariskt för återbetalningen av avgifter jämte uppkommen avkastning med avdrag för kostnader på grund av åtgärder som avses i 8 § första stycket.

Paragrafen saknar motsvarighet i UFL men överensstämmer med 2 kap. 3 § EFL.

4 § Försäkringsinspektionen prövar att de antagna stadgarna överensstämmer med denna lag och andra författningar samt om och i vad mån särskilda bestämmelser i stadgarna behövs med hänsyn till omfattningen och arten av föreningens verksamhet.

Paragrafen, som motsvarar 4 § UFL, har förebild i 2 kap. 3 § andra stycket FRL.

Finner försäkringsinspektionen vid sin prövning att någon bestämmelse i stadgarna strider mot denna lag eller mot annan författning, skall den vägra registrering. Om inspektionen finner att stadgarna innehåller en olaglig bestämmelse bör föreningen ges tillfälle under ärendets beredning att yttra sig i frågan. Föreningen kan därefter själv rätta till saken. Däremot torde knappast inspektionen kunna på egen hand i sak ändra stadgarna så att de överensstämmer med lag och författning. Klart är emellertid att inspektionen på egen hand kan göra de tillägg i stadgarna som behövs med hänsyn till omfattningen och arten av föreningens verksamhet samt göra de ändringar i de ursprungliga bestämmelserna som påkallas av gjorda tillägg.

5 § Försäkringsinspektionen registrerar föreningen om inte den planerade verksamheten bedöms vara oförenlig med en sund utveckling av försäkringsväsendet.

Paragrafen, som delvis motsvarar 4 § UFL, har förebild i 2 kap. 3 § tredje stycket FRL och innehåller den materiella registreringsbestämmelsen. Den har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 12.2). Enligt denna paragraf skall registrering beviljas, om inte den planerade verksamheten bedöms vara oförenlig med en sund utveckling av försäkringsväsendet. Prövningen skall inte längre vara en behovsprövning. Det gäller endast att tillse att den planerade verksamheten inte strider mot sund utveckling av försäkringsväsendet i dess helhet. Motiveringen för den nya regeln har redovisats i inledningen till detta kapitel.

6 § Om stadgarna ändras skall även ändringen underställas försäkringsinspektionen för godkännande genom registrering. Avser ändringen en utvidgning av rörelsen till en ny försäkringsgren eller ett nytt verksamhetsområde eller avser ändringen en väsentlig omläggning av rörelsen skall vid prövningen av registreringen samma regler gälla som vid registrering av en ny förening.

Paragrafen överensstämmer i sak med 7 § andra stycket och 37 § sista stycket UFL.

7 § Sedan föreningen har registrerats kan den förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter samt föra talan inför domstol och andra myndigheter.

Paragrafen, som delvis motsvarar 9 § UFL och överensstämmer med 1 kap. 2 § EFL, anger att en försäkringsförening blir en juridisk person först sedan den har registrerats. Motsatsvis gäller att föreningar före registreringen saknar rättskapacitet. I 8 § har styrelsen dock tillagts vissa befogenheter även för tiden före registreringen.

8 § Utan hinder av 7 § får styrelsen före registreringen föra talan i mål rörande föreningens bildande.

Om en förpliktelse uppkommer genom en åtgärd på föreningens vägnar före registreringen, svarar de som har beslutat eller deltagit i åtgärden solidariskt för förpliktelsen. Vid registreringen övergår ansvaret på föreningen, om förpliktelsen följer av stadgarna eller har tillkommit efter det att föreningen bildats.

Har före registreringen ett avtal för föreningen slutits med en medkontrahent som visste att föreningen var oregistrerad kan denne, såvida inte annat följer av avtalet, frånträda detta endast om frågan om föreningens bildande har fallit enligt 3 § tredje stycket.

Om medkontrahenten inte visste att föreningen var oregistrerad, kan han frånträda avtalet innan föreningen har registrerats.

Paragrafen överensstämmer med 2 kap. 4 § EFL. Såvitt gäller första stycket och andra stycket första meningen motsvarar bestämmelsen 9 § UFL, medan andra stycket andra meningen och tredje stycket innebär nyheter i förhållande till nuvarande lagstiftning.

22.3 3 kap. (Information)

Detta kapitel har upprättats efter förebild av 2 kap. PFL och har närmare behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 13.2.2).

Information innan medlemskap beviljas

1 § Innan någon antas som medlem i en försäkringsförening, skall föreningen lämna en information som är utformad så att den underlättar sökandens bedömning av försäkringsbehovet och valet av försäkring. Föreningen skall ge den information om omfattningen av det försäkringsskydd som följer med medlemskapet, stadgarna i övrigt och andra förhållanden som sökanden behöver för att kunna bedöma kostnaderna för och förmånerna av medlemskap i föreningen. Viktiga avgränsningar av försäkringsskyddet skall vara särskilt framhävda.

Information behöver inte lämnas i den mån sökanden avstår från den eller det möter särskilt hinder.

Bestämmelserna motsvaras av 2 kap. 1 § PFL som i sin tur har utformats så att kunden skall kunna bedöma sitt försäkringsbehov och välja försäkring (SOU 1986:56 s. 481 ff). Reglerna i PFL utgår från att det i allmänhet inte är fråga om obetydliga försäkringsförmåner och att försäkringsbehovet ofta kan tänkas bli löst genom olika försäkringslösningar. För föreningarnas del är försäkringsförmånerna ofta rätt små och föreningarna erbjuder många gånger bara en sorts försäkring. Men det förekommer också föreningar som i nyssnämnda avseenden starkt påminner om försäkringsbolagen. Med tanke särskilt på dessa och eftersom reglerna i PFL medger en nyanserad tillämpning, har vi funnit det möjligt att ha samma informationsregler i försäkringsföreningslagen som i PFL med avseende på tiden innan försäkring meddelas. Även för medlemmen i en försäkringsförening är det viktigt att så snart som möjligt få klart för sig vilka viktiga avgränsningar som gäller i försäkringsskyddet.

För föreningarnas del förekommer det inte tidsbegränsade medlemskap av den arten att de är avsedda att förnyas; tidsbegränsat medlemskap torde i princip föreligga bara då medlemskapet upphör därför att medlemmen uppnår viss ålder. Det skulle därför vara missvisande att för detta fall ha en särskild informationsregel angående möjligheten att få medlemskapet förnyat. Vi förutsätter att föreningen i dessa fall, utan att

det anges i lagen, upplyser medlemmen om hur länge medlemskapet gäller och att det inte kan förnyas.

Liksom försäkringsbolaget kan försäkringsföreningen undgå informationsplikten i den mån medlemmen avstår från information eller det möter särskilt hinder att lämna sådan.

Försäkringsbrev m.m.

2 § Senast när försäkringsföreningen första gången framställer krav på medlemsavgift, skall föreningen tillställa medlemmen ett försäkringsbrev och den information om stadgarna som han behöver. Om stadgarna innehåller att medlemskapet skall kunna upphöra i förtid eller att den enskilda försäkringen skall kunna ändras under medlemstiden, skall detta särskilt framhållas i försäkringsbrevet. Detsamma gäller viktiga avgränsningar av försäkringsskyddet.

Bestämmelsen motsvarar 2 kap. 2 § PFL (SOU 1986:56 s. 489 § ff). Sedan någon väl har beviljats medlemskap i en förening skall föreningen — liksom försäkringsbolaget — tillställa medlemmen ett försäkringsbrev och information om stadgarna; viktiga avgränsningar av försäkringsskyddet skall framhållas i brevet. Redan i dag torde det vara brukligt att sedan medlemskap beviljats, föreningen utfärdar en handling som visar bl.a. den rätt till kapitalunderstöd som medlemmen har (jfr försäkringsinspektionens cirkulär 267 om försäkringsbesked).

Liksom försäkringstagaren enligt PFL skall medlemmen enligt försäkringsföreningslagen informeras då stadgarna medger att medlemskapet kan upphöra i förtid eller att den enskilda försäkringen kan ändras under medlemstiden. Däremot har vi inte funnit det motiverat att särskild information skall utgå i fråga om föreningens möjligheter att under ansvarstiden — av betydelse för samtliga medlemmar — också ändra stadgarna enligt 12 kap. 6 § och 13 kap. 14 och 15 §§.

Genom att information till den nye medlemmen kan lämnas i samband med krav på medlemsavgift, utgår vi från att alla föreningar klarar av den administration som reglerna kräver enligt denna paragraf.

Information under medlemstiden

3 § Försäkringsföreningen skall i skälig omfattning ge medlemmen fortlöpande information om sådana förhållanden rörande försäkringen som det är av betydelse för honom att känna till. Informationsskyldigheten med anledning av försäkringsfall gäller även mot annan som har anspråk mot föreningen.

Om stadgarna eller den enskilda försäkringen ändras, skall föreningen tillställa medlemmen den information om ändringarna som han behöver. Nya avgränsningar av försäkringsskyddet skall vara särskilt framhävda. Information om stadgeändring skall lämnas utan oskäligt dröjsmål sedan beslut om stadgeändring registrerats. Ändras den enskilda försäkringen skall information lämnas samtidigt med krav på avgift för den period då de nya bestämmelserna skall börja gälla.

Reglerna motsvarar 2 kap. 3 § PFL av vilket lagrum följer att försäkringstagaren skall få information om bl.a. aktuella försäkringsbelopp, återbäring, återköpsvärden samt belåningsvärden. Viss information skall lämnas också med anledning av inträffade försäkringsfall och då inte bara till försäkringstagaren utan också till annan som kan ha rätt till försäkringsersättning, t.ex. en panthavare (SOU 1986:56 s. 492 ff). Liksom försäkringsbolagen vid försäkring i allmänhet, bör försäkringsföreningarna lämna information till medlemmarna under medlemstiden; bestämmelserna i försäkringsföreningslagen har formulerats i stort sett som i PFL. Man kan räkna med att informationen bli rätt begränsad vid försäkringar utan sparmoment. Reglerna medger att information normalt lämnas i samband med krav på medlemsavgift. Om försäkringen betalts genom en engångsavgift bör informationen kunna begränsas. I äldre föreningar som meddelar sjuk- och olycksfallsförsäkring i nuvarande begränsade omfattning kan den ske på ett relativt enkelt sätt, t.ex. genom anslag på arbetsplatsen eller i en interntidskrift.

Eftersom det inte förekommer att medlemskapet i en förening förnyas på samma sätt som en försäkring i ett försäkringsbolag, anges i paragrafen mera allmänt att föreningen i skälig omfattning skall informera i aktuellt avseende.

Enligt 3 kap. 1 och 2 §§ åligger det föreningarna att informera om stadgarna och om viktiga avgränsningar av försäkringsskyddet innan ett medlemskap beviljas och därefter. I förlängningen härav ligger att föreningen också skall upplysa medlemmen om de ändringar som görs i stadgarna liksom i den enskilda försäkringen om ändringarna är sådana att medlemmen kan anses ha behov att känna till dem. Medlemmen skall därvid göras särskilt uppmärksam på nya avgränsningar av försäkringsskyddet.

Vid stadgeändring åligger det föreningen att skicka informationen utan oskäligt dröjsmål sedan beslut om stadgeändring registrerats. Om det endast är den enskilda försäkringen som ändras skall i motsvarighet till PFL information lämnas samtidigt med krav på medlemsavgift; härigenom får medlemmen tillfälle att överväga om han skall acceptera ändringen.

Det kan antas att det för föreningarnas del sällan blir aktuellt att ändra villkoren för endast den enskilda försäkringen. Vanligen är det fråga om ändringar i stadgarna som skall gälla för de flesta medlemmarna. Endast om sådana stadgeändringar av någon anledning inte berör den enskilde.

Information om möjligheter till överprövning m.m.

4 § I samband med att ett anspråk på försäkringsersättning regleras skall försäkringsföreningen, om det inte med hänsyn till omständigheterna är obehövt, upplysa den som berörs av föreningens beslut om vilka möjligheter som finns att få en tvist med föreningen prövad. Detsamma gäller när den enskilda försäkringen ändras eller försäkringen upphör i förtid om inte medlemmen själv har begärt åtgärden. Finns det risk för att rätt till försäkringsersättning skall gå förlorad på grund av preskription, skall föreningen också erinra om detta. Informationen skall lämnas skriftligen.

Reglerna motsvaras av bestämmelserna i 2 kap. 4 § PFL enligt vilka försäkringsbolaget skall ge besked om bl.a. möjligheterna att få ett bolags ersättningsbeslut omprövat. Det kan härvid vara fråga om upplysningar om bl.a. olika nämnder (SOU 1986:56 s. 495 ff).

Föreningens beslut kan i allmänhet omprövas endast av domstol. Detta hindrar dock inte att även föreningarna bör ha en motsvarande informationsplikt som försäkringsbolagen. Liksom då en personförsäkring upphör i förväg eller ändras utan att det begärts av försäkringstagaren, är det för medlemmen i en försäkringsförening angeläget med information om överprövningsmöjligheter då föreningen har sagt upp ett medlemskap i förtid eller ändrat den enskilda försäkringen. Däremot behövs inte information av detta slag då stadgarna ändras med verkan för alla medlemmar; reglerna om stadgeändring kan sägas ge uttryck för att förekommande ändringar överensstämmer med medlemmarnas önskemål; viss information skall dock i detta fall lämnas enligt 3 kap. 3 §. Om det finns risk för preskription bör medlemmen upplysas även om detta. Bestämmelsen medger att föreningen avstår från att informera om ersättning betalas ut helt i överensstämmelse med ett framställt anspråk.

Underlåtenhet att lämna information m.m.

5 § I fråga om underlåtenhet att lämna information enligt denna lag skall tillämpas vad som föreskrivs i marknadsföringslagen (1975:1418) om underlåtenhet att lämna information vid marknadsföring.

Ett åläggande att lämna information får innehålla att informationen skall lämnas i skriftlig form.

Motsvarande regler finns i 2 kap. 5 § PFL (SOU 1986:56 s. 497).

Marknadsdomstolen har genom reglerna i PFL fått en större möjlighet att ingripa mot försäkringsbolagen än vad som följer av endast marknadsföringslagen; domstolen kan agera inte bara då det rör sig om åtgärder som avser att främja avsättningen av ett bolags försäkringar.

Marknadsföringslagen tar sikte på marknadsföring från näringsidkares sida. Med näringsidkare förstås juridiska och fysiska personer som driver verksamhet av ekonomisk art (prop. 1960:167 s. 39 och 48 och prop. 1970:57 s. 90). Marknadsföringslagen är tillämplig även på understödsföreningar (jfr prop. 1981/82:180 s. 124 och 1982/83:51 s. 14). Av samma skäl och i samma utsträckning som beträffande försäkringsbolagen har vi funnit att marknadsdomstolen bör kunna ingripa mot föreningarna.

6 § Om försäkringsföreningen har underlåtit att lämna särskild information enligt 1, 2 eller 3 § om en viktig avgränsning av försäkringsskyddet, får avgränsningen inte åberopas av föreningen. Vad som nu sagts gäller dock inte om föreningen senast fjorton dagar före försäkringsfallet har avsänt särskilt meddelande om avgränsningen till medlemmen eller denne på annat sätt då har fått kännedom om avgränsningen. Har information inte lämnats enligt 1 §, anses kravet på särskilt meddelande uppfyllt om föreningen har iakttagit föreskriften i 2 § sista meningen.

Som en naturlig följd av att försäkringsföreningarna, liksom försäkringsbolagen, skall vara skyldiga att särskilt upplysa om viktiga avgränsningar av försäkringsskyddet, har i försäkringsföreningslagen liksom i 2 kap. 6 § PFL tagits med regler om civilrättsligt ansvar för föreningarna om informationsskyldigheten i denna del inte fullgörs. Reglerna har utformats på samma sätt som i PFL (jfr SOU 1986:56 s. 498 § f).

22.4 4 kap. (Rätten till medlemskap m.m.)

Detta kapitel har upprättats efter förebild av 3 kap. PFL. Bestämmelserna ersätter 15–19 §§ UFL och har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 13.2.3).

Rätten till medlemskap

1 § Om någon har ansökt om medlemskap i en försäkringsförening och föreningen har fått de uppgifter den har begärt, får föreningen avslå ansökan bara om det finns särskilda skäl för avslag med hänsyn till arten eller omfattningen av föreningens verksamhet eller föreningens syfte, risken för försäkringsfall eller någon annan omständighet. Avslag får inte grundas på att ett försäkringsfall har inträffat eller på att sökandens hälsotillstånd har försämrats efter det att ansökan om medlemskap har avsänts eller lämnats till föreningen. Medlemsavgiften och andra villkor för försäkringen skall fastställas på grundval av sökandens hälsotillstånd vid tiden för ansökan.

Styrelsen skall pröva en ansökan om inträde, om inte annat följer av stadgarna.

Paragrafen reglerar rätten till medlemskap och motsvaras av 3 kap. 1 § första stycket PFL.

Vi kan i denna del hänvisa till allmänmotiveringen och till SOU 1986:56 s. 500 ff. Det kan anmärkas att i sjuk- och begravningskassor det förekommer att sjukförsäkring och kapitalförsäkring meddelas åtskilt och att medlemmen inte nödvändigtvis är bunden till bägge försäkringsformerna samtidigt. I ett sådant fall får rätten till medlemskap naturligtvis inte sträckas längre än att det avser just den förmån som vederbörande kan anses berättigad till. Vidare bör nämnas att enligt PFL premien och övriga försäkringsvillkor skall bestämmas efter hälsotillståndet hos den försäkrade vid tiden för ansökan. I begravningskassor är avgifterna och övriga stadgebestämmelser normalt inte anpassade efter medlemmens hälsotillstånd; antingen beviljas medlemskap (med samma "villkor" som gäller för alla andra medlemmar) eller inte. Däremot är individuell pensionsförsäkring (avgiften eller förmånerna) vid större försäkringsbe-
lopp utformad efter medlemmens hälsotillstånd. Det är mot denna bakgrund som det i försäkringsföreningslagen anges att villkoren skall fastställas på grundval av sökandens hälsotillstånd vid ansökan om medlemskap.

Som påpekats tidigare är medlemskapet i försäkringsföreningen visserligen tidsbegränsat, men inte av det slag att medlemmen ansöker om

förnyelse av medlemskapet. På grund härav har i försäkringsföreningslagen inte tagits med en motsvarighet till 3 kap. 1 § andra stycket PFL.

Enligt andra stycket är det styrelsen som prövar en ansökan (jfr 16 UFL och 3 kap. 1 § lagen 1987:667 om ekonomiska föreningar).

Tiden för föreningens ansvar

2 § Om ett medlemskap meddelas på normala villkor eller sådana särskilda villkor som angetts i ansökan om medlemskap, räknas tiden för föreningens ansvar från och med dagen efter den då medlemmen avsände eller lämnade ansökan om medlemskap till föreningen.

Vad som sägs i första stycket gäller inte om sökanden har begärt att medlemskapet skall beviljas först senare. Om det är påkallat av försäkringsens beskaffenhet eller av någon annan särskild omständighet, får föreningen också förbehålla sig att dess ansvar inte skall inträda förrän dagen efter den då medlemmen betalar medlemsavgift. Skall föreningen återförsäkra en viss del av försäkringen, får föreningen föreskriva att dess ansvar för den delen skall inträda först när återförsäkring beviljas.

Om ansvaret har avtalats att inträda en viss dag, sker det kl. 0.00. Skall ansvaret upphöra en viss dag, sker det kl. 24.00. Har annat klockslag överenskommits, gäller det.

I paragrafen behandlas tiden för föreningens ansvar. Reglerna stämmer till stor del med vad som föreslagits i 3 kap. 2 § PFL (jfr SOU 1986:56 s. 513 § ff). Bestämmelsen i PFL om ansvarsinträde då försäkringsbolaget lämnat anbud om en försäkring saknar betydelse för föreningens del och har därför inte någon motsvarighet i försäkringsföreningslagen. På samma sätt som en försäkringstagare, kan en medlem begära att medlemskapet beviljas senare än vad som annars skall gälla, vilket har till följd att föreningens ansvarsinträde också senareläggs. Vidare kan en förening tillämpa kontantklausuler under samma förutsättningar som gäller för försäkringsbolaget enligt PFL — engångsbetald medlemsavgift förekommer också i föreningarna. Slutligen kan även föreningarna skjuta på ansvarsinträdet i avvaktan på att återförsäkring beviljas.

Utträde ur föreningen m.m.

3 § Medlemmen har rätt att när som helst avbryta avgiftsbetalningen och fortsätta försäkringen som avgiftsfri försäkring (fribrev) i den utsträckning som anges i stadgarna. Han har också rätt att utträda ur föreningen och att därvid få försäkringen återköpt av föreningen i den omfattning som anges i stadgarna.

Om medlemmen har rätt att påfordra återköp, har han också rätt att i stället belåna försäkringen hos föreningen i den utsträckning som anges i stadgarna.

I paragrafen behandlas medlemmens rätt till fribrev liksom medlemmens möjlighet att utträda ur föreningen och att i samband därmed få försäkringen återköpt. I allt väsentligt kan vi hänvisa till allmänmotiveringen och till 3 kap. 3 § PFL där motsvarande frågor tas upp i fråga om försäkringsbolagen (SOU 1986:56 s. 520 ff).

Reglerna medger att medlemmen går ur föreningen när helst han önskar. I fortsättningen kommer det således inte som för närvarande vara tillåtet med stadgebestämmelser enligt vilka medlemmen efter en ansökan om utträde är skyldig att stå kvar i föreningen under högst ett år (jfr 17 § UFL). — Liksom vid försäkring i allmänhet enligt PFL har vi inte funnit det nödvändigt att i lagtexten precisera den rätt till fribrev och återköp som kan förekomma vid kapitalförsäkring och pensionsförsäkring; för föreningarnas del får det anses tillräckligt att stadgarna ger besked på denna punkt.

Som anförs i allmänmotiveringen kan för närvarande försäkringsinspektionen i vissa fall medge att rätt till fribrev eller återköp inte skall förekomma. Beträffande mindre omfattande försäkringar bör rätten till fribrev eller återköp, då så undantagsvis är påkallat för äldre föreningar, kunna uteslutas med stöd av den dispensregel som föreslås i 6 § övergångsbestämmelserna.

Vidare har vi inte funnit skäl att i lagen ha med nuvarande 19 § andra stycket UFL, dvs. bestämmelser som anger under vilka förutsättningar rätten till fribrev och återköp får inskränkas. Den principiella rätten till försäkringens värde bör vara lika stor för medlemmen i försäkringsföreningen som för försäkringstagaren i försäkringsbolaget. Liksom vid försäkring i allmänhet kan försäkringsföreningen dock vara befriad från skyldigheten att medge återköp och fribrev om värdet på försäkringen kan antas vara så lågt att det inte rimligen svarar mot kostnaderna för att räkna fram beloppet. Denna fråga får behandlas i stadgarna.

Enligt 11 § punkt 10 UFL skall stadgarna ange villkoren för belåning av försäkringsbrevet hos föreningen. Belåning kan aktualiseras i varje fall i föreningar som meddelar kapitalförsäkring till större belopp. Regeln om belåning av försäkring i 3 kap. 3 § sista stycket PFL har mot denna bakgrund ansetts böra ha en motsvarighet i försäkringsföreningslagen varvid "försäkringsvillkoren och grunderna" ersatts med "stadgarna".

4 § Försäkringsföreningen får utesluta en medlem i förtid endast på grund av vad som anges i denna lag eller därför att medlemmen inte längre uppfyller de krav för medlemskap som anges i stadgarna. Fråga om uteslutning prövas av styrelsen, om inte annat är bestämt i stadgarna.

Vid sjuk- och olycksfallsförsäkring får stadgarna innehålla att föreningen kan utesluta en medlem vid slutet av en period för vilken avgift skall erläggas, om det är påkallat av försäkringens beskaffenhet eller av någon annan särskild omständighet. Uteslutning får inte ske därför att ett försäkringsfall har inträffat eller därför att medlemmens hälsa har försämrats. Ett beslut om uteslutning får verkan en månad efter att föreningen avsände besked om uteslutningen.

I paragrafen behandlas försäkringsföreningens möjligheter att utesluta en medlem i förtid. Motsvarande regler för försäkringsbolagen finns intagna i 3 kap. 4 § PFL (SOU 1986:56 s. 522 ff). Försäkringsskyddet kan i allmänhet upphöra i förtid endast då medlemmen försummat upplysningsplikten och då han kommit i dröjsmål med medlemsavgiften. — Försäkringsföreningarna skiljer sig från försäkringsbolagen bl.a. genom att

föreningarna i allmänhet vänder sig till personer som tillhör en viss grupp, t.ex. anställda hos en viss arbetsgivare. Det förekommer också att den som på visst sätt är närstående till en föreningsmedlem själv kan vara medlem. Också om en sådan förutsättning för medlemskap inte längre gäller, har föreningen rätt att säga upp medlemskapet. Stadgarna får dock självfallet inte medge uteslutning på ett sätt som står i strid mot reglerna om rätt till medlemskap. Bl.a. den tid som bör gå innan föreningens beslut i detta fall får verkan bör kunna regleras i stadgarna.

Det bör påpekas att om ett medlemskap skall upphöra på grund av att medlemmen uppnår en viss ålder, det inte är fråga om förtida uppsägning; redan vid anslutning till föreningen är det klart att medlemskapet inte skall gälla längre, jfr nedan om tidsbegränsad försäkring.

Reglerna i andra stycket medger att en förening säger upp ett medlemskap i förtid då till detta har varit knutet en sjuk- eller olycksfallsförsäkring om det finns särskilda omständigheter. I denna del motsvaras bestämmelserna av 3 kap. 4 § andra stycket PFL (SOU 1986:56 s. 523 ff). Enligt PFL kan bolaget i sådant sammanhang säga upp försäkringen vid slutet av en premieperiod. För föreningarnas del är det dock inte möjligt att tala om premieperioder; tidpunkten för uteslutning har bestämts till slutet av en period för vilken medlemsavgift skall erläggas.

Vi har inte funnit anledning att för försäkringsföreningarnas del tillåta automatiska upphöranden av medlemskapet (jfr 3 kap. 4 § tredje stycket PFL). Det torde inte finnas något behov av sådana regler och ett automatiskt upphörande i detta fall skulle vara så mycket mera ingripande än ett upphörande av en försäkring.

5 § Stadgarna får inte innehålla bestämmelser om att den enskilda försäkringen skall kunna ändras i andra fall än som anges i denna lag.

Om det är påkallat av försäkringens beskaffenhet eller av någon annan särskild omständighet, får stadgarna innehålla att föreningen har rätt att ändra försäkringen vid början av en period för vilken avgift skall erläggas. Förbehållet får inte avse rätt att ändra försäkringen därför att ett försäkringsfall har inträffat eller därför att medlemmens hälsa har försämrats. I 3 kap. 3 § andra stycket finns bestämmelser om information i samband med ändring av försäkringen.

Vad som sägs i andra stycket om rätt att ändra försäkringen gäller också i fråga om ändring utan särskilt beslut om någon viss händelse inträffar. För att försäkringen skall kunna ändras utan särskilt beslut, krävs dock att det enligt stadgarna åligger medlemmen att anmäla händelsen till föreningen och att föreningen i samband med krav på medlemsavgift har erinrat medlemmen om hans anmälningsskyldighet och om följderna av att denna inte fullgörs.

I paragrafen, som delvis ersätter 38 § UFL, ges regler om föreningens rätt att få den enskilda försäkringen ändrad. Bestämmelserna motsvaras av reglerna i 3 kap. 5 § PFL till vilka vi här kan hänvisa (SOU 1986:56 s. 531 ff). Genom dessa bestämmelser blir det svårare än hittills för försäkringsföreningarna att ändra försäkringsvillkoren under försäkringstiden. Således krävs dels att en möjlighet att ändra försäkringsvillkoren

redan är införd i stadgarna när försäkringen tecknas eller medlemskapet ingås, dels att som i dag försäkringen ändras genom en särskild stadgeändring. Försäkringsinspektionens godkännande krävs i båda fallen.

Av 38 § UFL framgår att förmåner som utgår på grund av redan inträffade försäkringsfall inte får inskränkas. Denna begränsning får anses följa redan av medlemskapets natur av försäkringsavtal. Någon uttrycklig bestämmelse om detta är därför inte nödvändig.

Rätten till försäkringens värde m.m.

6 § När ett medlemskap upphör skall försäkringsföreningen ställa försäkringens värde till medlemmens förfogande, även om föreningen i övrigt är fri från ansvar. Om föreningen i annat fall, på grund av dröjsmål med betalningen av medlemsavgift till föreningen, har varit helt eller delvis fri från ansvar, skall avgiftsskyldigheten eller återbäringen anpassas efter detta.

Liksom 3 kap. 6 § PFL innehåller försäkringsföreningslagen en i förhållande till 4 kap. 3 § överordnad bestämmelse om medlemmens rätt till försäkringens värde (jfr SOU 1986:56 s. 535). Återköp är ett sätt att tillgodogöra sig värdet på försäkringen.

Som framgått av allmänmotiveringen har vi ansett att betalningsskyldigheten liksom återbäringen på samma vis som i försäkringsbolagen skall anpassas efter föreningens ansvar.

Tidsbegränsad försäkring

7 § Om medlemskapet upphör därför att medlemmen uppnår viss ålder och medlemskapet har varat längre tid än ett år, skall försäkringsföreningen minst en och högst sex månader före upphörandet avsända en påminnelse till medlemmen om att medlemskapet kommer att upphöra.

Försummar föreningen att sända påminnelse och gäller försäkringen enbart för dödsfall, förlängs tiden för föreningens ansvar. Ansvaret upphör en månad efter det att en försenad påminnelse har avsänts, dock senast sex månader efter det att medlemskapet skulle ha upphört.

Paragrafen behandlar försäkringsföreningens skyldighet att, oberoende av vilket slag av försäkring som meddelats, i vissa fall påminna medlemmen om att medlemskapet kommer att upphöra. Liknande regler finns i 3 kap. 7 § PFL till vilka vi här kan hänvisa (SOU 1986:56 s. 539 ff).

Medlemmens rätt till fortsatt försäkring efter återköp

8 § Om försäkringsföreningen har återköpt en livförsäkring med sparmoment, har medlemmen rätt att utan ny hälsoprövning fortsätta försäkringen som en riskförsäkring med de ändringar som föranleds av återköpet i den mån föreningen meddelar sådan försäkring.

Föreningen skall senast när återköpsbeloppet betalas ut avsända en underrättelse till medlemmen om hans rätt till fortsatt försäkring enligt första stycket. Försummar föreningen det, ansvarar den under sex månader från utbetalningen som om sådan försäkring hade begärts. Om föreningen under denna tid avsänder en underrättelse, upphör dock ansvaret när underrättelsen avsänds.

Begäran om fortsatt försäkring skall framställas inom sex månader från det att föreningen har avsänt en underrättelse enligt andra stycket, dock senast inom ett år från det att återköpsbeloppet betalades ut.

Paragrafen, som ger medlemmen rätt att avbryta sparandet i en livförsäkring och utan ny hälsoprövning fortsätta försäkringen som en ren riskförsäkring, överensstämmer med 3 kap. 9 § PFL (SOU 1986:56 s. 546 ff).

Som framhålls i allmänmotiveringen innebär bestämmelsen inte att en förening skall behöva meddela en försäkring som den inte tidigare tillhandahållit. Och om ett medlemskap har upphört i samband med ett återköp och återupplivning begärs, skall föreningen naturligtvis kunna avslå en sådan begäran om det framkommer att vederbörande inte längre tillhör den krets som föreningen vänder sig till.

9 § Styrelsen skall föra en medlemsförteckning.

Förteckningen skall beträffande varje medlem och livräntetagare som inte är medlem innehålla uppgift om fullständigt namn, personnummer och postadress. Beträffande medlemmarna skall också antecknas när medlemmen inträdde i föreningen.

Under en särskild rubrik skall dessutom i förteckningen anges tillgängliga uppgifter om innehavare av fribrev vilka inte är medlemmar i föreningen.

Förteckningen skall förvaras på ett betryggande sätt.

Paragrafen överensstämmer med 15 § UFL.

Frågor om utlämnande av uppgifter om föreningsmedlemmar och pensionstagare regleras såvitt gäller försäkringssekretessen i 11 kap. 12 § lagförslaget.

22.5 5 kap. (Begränsningar av försäkringsföreningens ansvar)

Detta kapitel har upprättats efter förebild av 4 kap. PFL. Bestämmelserna har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 13.2.4).

Upplyningsplikten

1 § Intill dess försäkringsföreningen har tagit ställning till frågan om ett medlemskap skall beviljas får föreningen begära sådana upplysningar som kan ha betydelse för denna bedömning. Vid sjuk- och olycksfallsförsäkring får föreningen också under försäkringstiden begära sådana upplysningar om medlemmens ekonomiska förhållanden som är av betydelse för försäkringens utformning. Medlemmen skall ge riktiga och fullständiga svar på föreningens frågor.

Paragrafen behandlar medlemmens skyldighet att lämna upplysningar till föreningen i samband med att någon ansöker om medlemskap. Bestämmelserna överensstämmer med vad som gäller enligt 4 kap. 1 § PFL och vi kan hänvisa till SOU 1986:56 s. 552 ff. I PFL har även beaktats situationen att en försäkring förnyas. Som påpekats tidigare förekommer

det inte att medlemskapet i en försäkringsförening förnyas därför att föreningen underlåter att säga upp medlemskapet. Detta gör att förnyelse-situationen inte behöver regleras i försäkringsföreningslagen; skulle en medlem som lämnat en förening åter önska bli medlem, får detta ses som en begäran om ett nytt medlemskap med vilket följer samma upplysnings-plikt som gäller för den som för första gången önskar bli medlem i föreningen.

2 § Har medlemmen vid inträdet i försäkringsföreningen förfarit svikligt eller i strid mot tro och heder, är föreningen fri från ansvar för inträffade försäkringsfall.

Detsamma gäller om medlemmen i annat fall, uppsåtligt eller av oaktamhet som inte är ringa, har lämnat oriktiga eller ofullständiga uppgifter och föreningen inte skulle ha beviljat medlemskap om upplysningsplikten hade fullgjorts. Skulle föreningen ha antagit medlemmen mot högre avgift eller i övrigt på andra villkor än som bestämts, är föreningens ansvar begränsat till vad som svarar mot den avgift som har avtalats och de bestämmelser i övrigt som föreningen skulle ha godtagit.

Bestämmelserna i första och andra styckena får inte tillämpas i den mån detta skulle leda till ett resultat som är uppenbart oskäligt mot medlemmen eller hans rättsinnehavare.

I paragrafen behandlas följderna av att medlemmen försummar sin upplysningsplikt. Reglerna överensstämmer med 4 kap. 2 § PFL (SOU 1986:56 s. 558 ff).

3 § Om försäkringsföreningen under medlemstiden får kännedom om att upplysningsplikten har åsidosatts på det sätt som sägs i 2 § första eller andra stycket, får föreningen utesluta medlemmen eller ändra försäkringen. Föreningens beslut får verkan tre månader efter att föreningen avsände meddelande om uteslutning eller ändring.

Skulle föreningen, om upplysningsplikten hade fullgjorts, ha beviljat medlemskap mot högre medlemsavgift eller i övrigt med andra bestämmelser än som bestämts, har medlemmen rätt till fortsatt försäkring med det försäkringsbelopp som svarar mot den bestämda medlemsavgiften och de bestämmelser i övrigt som föreningen skulle ha godtagit. Begäran om fortsatt försäkring skall framställas inom den tid som anges i första stycket. Om medlemmen har förfarit svikligt eller i strid mot tro och heder, har han rätt till fortsatt försäkring bara i den mån det skulle vara uppenbart oskäligt att vägra fortsatt försäkring.

I meddelandet om uteslutning skall anges under vilka förutsättningar en medlem enligt andra stycket har rätt till fortsatt försäkring. Saknas denna uppgift, får föreningens beslut ingen verkan. Om medlemmen begär att få försäkringen ändrad, har föreningen rätt att få de nya upplysningar som föreningen behöver för sin bedömning.

Liksom ett försäkringsbolag har en försäkringsförening enligt denna paragraf vissa möjligheter att vid åsidosatt upplysningsplikt utesluta en medlem eller ändra försäkringen. Reglerna överensstämmer med 4 kap. 3 § PFL (SOU 1986:56 s. 566 ff). Man kan räkna med att det relativt sällan blir aktuellt att ändra försäkringen, eftersom föreningen, om den känt till det rätta förhållandet, i allmänhet antingen beviljat medlemskap eller avslagit ansökan (se specialmotiveringen till 4 kap. 1 §).

4 § Försäkringsföreningen får inte åberopa att upplysningsplikten har åsidosatts om föreningen, när den mottog upplysningarna, insåg eller hade bort inse att de var oriktiga eller ofullständiga. Detsamma gäller om det förhållande som upplysningarna avsåg var utan betydelse för föreningen eller senare har upphört att ha betydelse.

Vid livförsäkring för dödsfall får föreningen åberopa att upplysningsplikten har åsidosatts bara om dödsfallet har inträffat inom två år från det att upplysningarna lämnades eller om föreningen har lämnat besked enligt 11 § inom samma tid.

Första stycket första meningen och andra stycket gäller inte om medlemmen har förfarit svikligt eller i strid mot tro och heder.

Enligt denna paragraf får en försäkringsförening i allmänhet inte åberopa brott mot upplysningsplikten bl.a. om den insett eller bort inse att lämnade uppgifter var oriktiga. Reglerna överensstämmer med 4 kap. 4 § PFL (SOU 1986:56 s. 569 ff).

Undantag från försäkringen m.m.

5 § Om försäkringen gäller för följder av sjukdom eller kroppsfel, får stadgarna innehålla att försäkringsföreningen inte ansvarar för sådana sjukdomar och kroppsfel som medlemmen hade när han antogs som medlem, bara om undantaget

1. grundar sig på upplysningar om medlemmen som föreningen har inhämtat, eller

2. är påkallat av försäkringens beskaffenhet eller någon annan särskild omständighet.

Liksom beträffande försäkringsbolagen enligt i 4 kap. 5 § PFL ges i denna paragraf en försäkringsförening vissa begränsade möjligheter att utesluta ansvar för sjukdomar och kroppsfel som medlemmen haft när han antagits som medlem. I denna del kan vi hänvisa till SOU 1986:56 s. 575 ff. Man kan räkna med att villkor av aktuellt slag i första hand kommer att aktualiseras vid ka-försäkring.

6 § Om stadgarna anger att försäkringsföreningen inte är ansvarig när den försäkrade deltar i särskilt angivna verksamheter eller är utsatt för särskilt angivna risker, ansvarar föreningen ändå för försäkringsfall som inträffar under sådana omständigheter men som inte sammanhänger med den särskilda verksamheten eller risken.

Paragrafen behandlar s.k. suspensionsklausuler och överensstämmer med 4 kap. 6 § PFL (SOU 1986:56 s. 579 f).

7 § Försäkringsföreningen kan göra försäkringens giltighet och utformning beroende av medlemmens levnadsförhållanden, såsom hans yrkesverksamhet, bostadsort eller liknande, under de förutsättningar som anges i 4 kap. 4 och 5 §§ och ålägga medlemmen att anmäla ändringar i sådana förhållanden till föreningen. Försummar medlemmen uppsåtligt eller av oaktsamhet som inte är ringa att göra sådan anmälan senast vid första betalningen av stadgeenlig avgift efter ändringen, är föreningens ansvar vid försäkringsfall begränsat enligt reglerna i 2 § andra och tredje styckena. En förutsättning är dock att föreningen i samband med krav på avgiften har erinrat medlemmen om hans anmälningsskyldighet och om följderna av att denna inte fullgörs.

Föreningen får inte göra sitt ansvar beroende av att den försäkrades hälsotillstånd inte försämras.

Paragrafen, som motsvarar 4 kap. 7 § PFL, ger försäkringsföreningen möjlighet att ha stadgar enligt vilka medlemmen skall anmäla ändring av t.ex. yrkesverksamhet till föreningen (jfr SOU 1986:56 s. 580 ff).

Framkallande av försäkringsfall

8 § Om medlemmen uppsåtligen har framkallat ett försäkringsfall, är försäkringsföreningen fri från ansvar.

Har medlemmen begått självmord, ansvarar föreningen dock vid livförsäkring om det har gått mer än ett år från det att han antogs som medlem i föreningen eller om det måste antas att han ansökte om medlemskap utan tanke på självmordet.

Vid sjukförsäkring gäller inte första stycket, om medlemmen var under femton år eller i sådant tillstånd som avses i 30 kap. 6 § brottsbalken.

Paragrafen behandlar följderna av att medlemmen uppsåtligen framkallar ett försäkringsfall. Motsvarande regler finns i 4 kap. 8 § PFL (SOU 1986:56 s. 583 ff). I lagtexten har beaktats att det för försäkringsföreningarnas del inte förekommer att ett medlemskap förnyas. Det bör betonas att reglerna innebär att vid återupplivning enligt 6 kap. 4 § försäkringsföreningslagen, det inte börjar löpa någon ny karenstid, vilket kan få betydelse då andra stycket skall tillämpas.

9 § Om medlemmen, genom överträdelse av en säkerhetsföreskrift eller på annat sätt, av grov oaktsamhet har framkallat ett försäkringsfall eller förvärrat en inträffad skada, kan försäkringsföreningens ansvar vid sjuk- och olycksfallsförsäkring sättas ned efter vad som är skäligt. Detta gäller dock inte om medlemmen var under femton år eller i sådant tillstånd som avses i 30 kap. 6 § brottsbalken.

I andra fall än som sägs i första stycket får föreningen inte åberopa att medlemmen har framkallat försäkringsfallet av oaktsamhet.

Paragrafen, som ger en försäkringsförening rätt att sätta ned försäkringsersättningen, om medlemmen av grov oaktsamhet framkallar ett försäkringsfall, överensstämmer med 4 kap. 9 § PFL (SOU 1986:56 s. 586 ff).

Gemensamma bestämmelser

10 § Försäkringsföreningen kan inte åberopa sådana förbehåll som avses i 6 § eller bestämmelserna i 8 eller 9 §, om medlemmen handlade för att förebygga skada på person eller egendom under sådana omständigheter att handlingen kan anses försvarlig.

Liksom ett försäkringsbolag enligt 4 kap. 10 § PFL får en försäkringsförening enligt förevarande paragraf inte frita sig från ansvar därför att medlemmen deltagit i en verksamhet som i och för sig undantagits i stadgarna eller därför att medlemmen framkallat försäkringsfallet om det framkommer att det rått en nödfallssituation eller liknande. Vi kan i denna del hänvisa till SOU 1986:56 s. 589 ff.

11 § Vill försäkringsföreningen göra gällande att den i fall som avses i detta kapitel är helt eller delvis fri från ansvar eller har rätt att utesluta en medlem skall föreningen ge medlemmen skriftligt meddelande om detta. Meddelandet skall lämnas utan oskäligt dröjsmål från det att föreningen fick kännedom om det förhållande som medför att ansvarsfrihet eller rätt till uteslutning kan föreligga.

Meddelande enligt första stycket skall lämnas också till den som har fått försäkringen i pant eller är förmånstagare enligt ett oåterkalleligt förmånstagarförordnande, om hans rätt är känd för föreningen. Efter försäkringsfall skall meddelande lämnas till den som är förmånstagare, även om förordnandet inte varit oåterkalleligt.

Försummar föreningen att lämna meddelande enligt första eller andra stycket, får föreningen inte åberopa förhållandet mot den som skulle ha haft meddelandet, om inte medlemmen har förfarit svikligt eller i strid mot tro och heder.

I försäkringsföreningslagen har liksom i 4 kap. 11 § PFL tagits med reklameringsregler, vilka i princip alltid måste iakttas för att försäkringsföreningen inte skall förlora möjligheten att åberopa ansvarsfrihet eller säga upp eller ändra försäkringen (jfr SOU 1986:56 s. 591 ff).

22.6 6 kap. (Medlemsavgifter)

Bestämmelserna i detta kapitel ersätter 20 § UFL och har kommenterats i den allmänna motiveringen (avsnitt 13.2.5).

När avgiften skall betalas m.m.

1 § Försäkringsföreningen skall till verksamhetens bedrivande ta ut medlemsavgift. Har föreningen flera verksamhetsgrenar, skall särskild avgift tas ut för varje verksamhetsgren.

Utgående av avgifter får inte göras beroende av att försäkringsfall inträffat inom föreningen.

Paragrafen motsvarar 20 § första och andra styckena UFL.

2 § Om inte betalningen av medlemsavgift är ett villkor för att försäkringsföreningens ansvar skall inträda, skall första avgiften betalas inom fjorton dagar från den dag då föreningen avsände krav på avgiften.

Medlemsavgiften för en senare avgiftsperiod skall betalas senast på periodens första dag. En avgift som avser längre tid än en månad behöver dock inte betalas tidigare än en månad från den dag då föreningen avsände krav på avgiften. Om särskilda avgiftsperioder inte har avtalats, skall senare avgift betalas inom en månad från den dag då föreningen avsände krav på avgiften.

Första och andra styckena motsvarar 5 kap. 1 § PFL (SOU 1986:56 s. 596 ff). Liksom i andra sammanhang har i lagförslaget kunnat bortses från förnyelsesituationen.

Uteslutning på grund av dröjsmål med avgiften m.m.

3 § Betalas inte medlemsavgiften i rätt tid, får försäkringsföreningen utesluta medlemmen eller begränsa sitt ansvar enligt vad stadgarna närmare föreskriver. Meddelande härom skall sändas till medlemmen.

Uteslutning eller ansvarsbegränsning får verkan fjorton dagar efter den dag då meddelande i frågan avsändes, om inte medlemsavgiften betalas inom denna frist. Meddelandet skall innehålla uppgift om detta och om möjligheten att få försäkringen återupplivad enligt 4 §. Saknas någon av dessa uppgifter, får föreningens beslut inte någon verkan.

Om medlemmen inte har kunnat betala medlemsavgiften inom den i andra stycket angivna fristen därför att han har blivit svårt sjuk eller berövats friheten, därför att han inte har fått ut pension eller intjänad lön från sin huvudsakliga anställning eller därför att någon liknande oväntad händelse har inträffat, får föreningens beslut verkan tidigast en vecka efter det att hindret har fallit bort, dock senast tre månader efter fristens utgång.

I paragrafen regleras följderna av att medlemmen inte betalar medlemsavgiften i rätt tid. Reglerna motsvaras av 5 kap. 2 § PFL och vi kan hänvisa till SOU 1986:56 s. 600 ff).

Återupplivning

4 § Om ett beslut enligt 3 § har fått verkan och dröjsmålet inte avser första avgiften, återupplivas medlemskapet till sin tidigare omfattning om utestående avgift betalas inom sex månader från utgången av den frist som anges i 3 § andra stycket.

En försäkring som har ändrats till premiefri försäkring (fribrev) utan att ett beslut enligt 3 § dessförinnan har fått verkan, återupplivas till sin tidigare omfattning om medlemmen, inom sex månader från den dag då försäkringsföreningen avsände ett meddelande om fribrevet till honom, betalar den medlemsavgift som skulle ha betalats om försäkringen inte hade ändrats. Meddelandet skall innehålla uppgift om rätten att få försäkringen återupplivad.

Vid återupplivning ansvarar föreningen från och med dagen efter den då medlemsavgiften betalas.

Underrättelse till annan om dröjsmål med avgiften

Om ett medlemskap upphör på grund av premiedröjsmål kan medlemmen med stöd av första stycket i förevarande paragraf få medlemskapet återupplivat. Reglerna motsvarar 5 kap. 3 § PFL (SOU 1986:56 s. 604 ff). Återupplivas ett medlemskap får det anses vara fråga om ett nytt medlemskap. Om den tidigare medlemmen undantagsvis av särskilda skäl inte kan tillhöra föreningen då det utestående beloppet betalas därför att han t.ex. inte längre tillhör den krets som föreningen vänder sig till, finns det självfallet inte någon möjlighet till återupplivning. — Som framgår av allmänmotiveringen har vi funnit att också fribrevshavare skall ha rätt till återupplivning. Eftersom en fribrevshavare inte skall kunna uteslutas som medlem på grund av att han får fribrev, blir det i dessa fall inte fråga om återupplivning av medlemskapet utan om återupplivning av försäkringen.

5 § Om det har begärts, skall försäkringsföreningen sända meddelande enligt 3 § också till den som har fått försäkringen i pant eller är förmånstagare enligt ett oåterkalleligt förmånstagarförordnande. Försummar föreningen att sända meddelande till någon sådan person, får föreningen inte mot honom åberopa att medlemsavgiften inte har betalats.

Liksom i 5 kap. 4 § PFL skall försäkringsföreningen enligt förevarande paragraf om det begärts sända meddelande om dröjsmål med avgiften till exempelvis den som är förmånstagare enligt ett oåterkalleligt förmånstagarförordnande (jfr SOU 1986:56 s. 608 f). Bestämmelsen torde aktualiseras rätt sällan; särskilt i föreningar där försäkringsförmånerna är förhållandevis små lär intresset att få besked om dröjsmål vara litet.

Avgiftsbetalning genom post eller bank m.m.

6 § Om medlemmen betalar medlemsavgiften på ett post- eller bankkontor, anses beloppet komma försäkringsföreningen till handa omedelbart vid betalningen. Lämnar medlemmen ett betalningsuppdrag avseende medlemsavgiften till post-, bank- eller girokontor, anses beloppet komma föreningen till handa när betalningsuppdraget tas emot av det förmedlande kontoret.

Reglerna, som behandlar betalning av medlemsavgift genom bl.a. post och bank, motsvarar 5 kap. 5 § PFL (SOU 1986:56 s. 609 f).

Preskription av rätt till avgift

7 § Försäkringsföreningen förlorar rätten till obetald medlemsavgift när ett år har förflutit från det att avgiften skulle ha betalats, om inte medlemskapet dessförinnan har sagts upp av föreningen eller av annan anledning har upphört att gälla.

I paragrafen har tagits in regler om preskription av rätt till medlemsavgift. Bestämmelserna motsvarar 5 kap. 6 § PFL (SOU 1986:56 s. 610).

22.7 7 kap. (Förfoganden över försäkringen)

Bestämmelserna i detta kapitel har upprättats efter förebild av 6 kap. PFL och har kommenterats i den allmänna motiveringen (avsnitt 13.2.6).

Förmånstagarförordnande

1 § Medlemmen har rätt att förfoga över försäkringen genom förmånstagarförordnande. När ett sådant förordnande eller bestämmelserna i 7 eller 8 § tillämpas, ingår försäkringen inte i medlemmens förmögenhet eller kvarlåtenskap. I 8 kap. finns dock bestämmelser om utmätning m.m. för medlemmens skulder.

Vad som i 9 kap. 1 § och 13 kap. 2 och 3 §§ ärvdabalken föreskrivs om rätt att göra testamente och om testamentes ogiltighet gäller också i fråga om förmånstagarförordnanden.

Vad som i 9 kap. 2 § ärvdabalken föreskrivs om förordnande genom testamente till den som inte är född eller avlad vid testators

död gäller också för förmånstagarförordnande till den som inte är född eller avlad när förordnandet skall tillämpas första gången.

I denna paragraf finns bestämmelser om medlemmens rätt att göra förmånstagarförordnande och vissa frågor kring ett sådant förordnande. Reglerna överensstämmer med 6 kap. 1 § PFL (SOU 1986:56 s. 611 ff).

2 § Medlemmen kan, före den tidpunkt då försäkringsersättningen förfaller till betalning, ändra eller återkalla ett förmånstagarförordnande. Detta gäller dock inte om han gentemot förmånstagaren har utlovat att förordnandet skall stå fast (oåterkalleligt förmånstagarförordnande).

Liksom vid försäkring i allmänhet får enligt denna paragraf medlemmen, om han inte gjort ett oåterkalleligt förmånstagarförordnande, ändra eller återkalla ett förmånstagarförordnande (jfr 6 kap. 2 § PFL och SOU 1986:56 s. 616 ff).

3 § Ett förmånstagarförordnande och återkallelse eller ändring av ett sådant förordnande skall göras genom skriftligt meddelande till försäkringsföreningen.

Ett förmånstagarförordnande kan också göras genom att förordnandet tas in i stadgarna. Ett sådant förordnande saknar verkan, i den mån ett förordnande enligt första stycket gäller och kan verkställas.

Liksom vid individuell försäkring enligt PFL skall enligt förevarande bestämmelser ett förmånstagarförordnande göras genom ett skriftligt meddelande till försäkringsföreningen (jfr 6 kap. 3 § PFL; SOU 1986:56 s. 619 f). Till skillnad mot vad som gäller för individuell försäkring enligt PFL är det dessutom möjligt för en försäkringsförening att förordna förmånstagare genom bestämmelser i stadgarna. Skälen härför redovisas i allmänmotiveringen (jfr 9 kap. 19 § och 10 kap. 12 § PFL; SOU 1986:56 s. 725).

Tolkning av förmånstagarförordnande

4 § Vid tolkning av ett förmånstagarförordnande enligt 3 § första stycket gäller vad som sägs i 5 och 6 §§, om inte annat med hänsyn till omständigheterna får anses framgå av förordnandet. Vid tolkning av ett förordnande enligt 3 § andra stycket gäller vad som sägs i 5 och 6 §§ om inte annat framgår av förordnandet.

I likhet med PFL har försäkringsföreningslagen vissa regler om tolkning av förmånstagarförordnande. I förevarande lagrum ges besked om när reglerna skall tillämpas. I lagtexten har beaktats att ett förordnande kan tillkomma också genom föreskrift i stadgarna (jfr 6 kap. 4 §, 9 kap. 19 § och 10 kap. 12 § PFL; SOU 1986:56 s. 621 och 725).

5 § Skall enligt stadgarna en försäkring gälla på medlemmens liv eller hälsa, skall ett förmånstagarförordnande anses gälla bara för medlemmens död.

Om ett förmånstagarförordnande inte kan verkställas såvitt angår en viss förmånstagare, gäller förordnandet till förmån för hans avkomlingar, om de i fråga om arv efter medlemmen hade varit

berättigade att träda i förmånstagarens ställe. Saknas sådana avkomlingar men finns det andra förmånstagare, tillfaller hela försäkringen dem.

Reglerna överensstämmer med 6 kap. 5 § PFL (SOU 1986:56 s. 621 ff).

6 § Har en medlem som har en försäkring som gäller på hans liv eller hälsa utan att namnge förmånstagaren använt någon av nedan angivna beteckningar, anses detta innebära följande:

make: den som är gift med medlemmen när förordnandet tillämpas; om det pågår mål om äktenskapsskillnad mellan markarna, gäller förordnandet inte,

barn: medlemmens bröstarvingar, med fördelning av försäkringen efter de grunder som gäller i fråga om arvsrätt efter medlemmen,

make och barn: medlemmens make är förmånstagare till halva försäkringen och hans bröstarvingar till återstoden; efterlämnar medlemmen bara make eller bara bröstarvingar, tillfaller hela försäkringen maken eller bröstarvingarna,

arvingar: de som enligt 1-5 kap. ärvdabalken har arvsrätt efter medlemmen, med fördelning av försäkringen efter de grunder som gäller för arvsrätten.

Tolkningsreglerna överensstämmer med 6 kap. 6 § PFL (SOU 1986:56 s. 624 ff).

Jämkning av förmånstagarförordnande

7 § Om tillämpningen av ett förmånstagarförordnande som gäller för medlemmens död skulle leda till ett resultat som är oskäligt mot make eller bröstarvinge efter medlemmen, kan förordnandet jämkas så att försäkringen helt eller delvis tillfaller maken eller bröstarvingen. Vid prövningen skall särskilt beaktas skälen för förordnandet samt förmånstagarens och makens eller bröstarvingens ekonomiska förhållanden.

Har dödsfallet inträffat sedan det har dömts till äktenskapsskillnad mellan medlemmen och hans make eller sedan talan om äktenskapsskillnad har väckts men innan bodelning har förrättats, gäller i stället för vad som föreskrivs i första stycket följande beträffande jämkning till förmån för medlemmens make. Kan maken inte vid bodelningen få ut sin andel därför att försäkringen tillfaller någon annan som förmånstagare, är denne skyldig att avstå vad som fattas.

Den som vill begära jämkning enligt första eller andra stycket, skall väcka talan mot förmånstagaren inom ett år från det att boupp-teckning efter medlemmen avslutades eller dödsboanmälan gjordes.

Väcks inte talan inom denna tid, är rätten till jämkning förlorad.

Paragrafen, som innehåller regler om jämkning av förmånstagarförordnande, överensstämmer med 6 kap. 7 § PFL (SOU 1986:56 s. 627 ff).

Förmånstagare utan särskilt förordnande

8 § Om det inte finns någon annan förmånstagare, gäller följande i fråga om försäkringsersättning som utfaller med anledning av medlemmens död. Hans make är förmånstagare till halva ersättningen och hans arvingar till återstoden. Efterlämnar han inte make, är hans

arvingar förmånstagare till hela ersättningen. Make är inte förmånstagare, om det vid medlemmens död pågår mål om äktenskapsskillnad mellan makarna.

Vad som sägs i första stycket gäller inte om det sammanlagda belopp som skall utgå från försäkringen uppgår till högst det basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gällde vid medlemmens död.

Paragrafen innehåller regler om fördelning av försäkringsersättningen i vissa fall. Bestämmelserna, som motsvarar 6 kap. 8 § PFL (SOU 1986:56 s. 632 f), är tillämpliga t.ex. när försäkringstagaren inte gjort något förmånstagarförordnande och inte heller stadgarna ger besked på denna punkt (jfr 7 kap. 3 § andra stycket). Som framhålls i allmänmotiveringen kan man med hänsyn till reglerna i andra stycket räkna med att paragrafen kommer att aktualiseras relativt sällan.

Annat förfogande över försäkringen

9 § Medlemmen har rätt att förfoga över försäkringen genom pantsättning. Försäkringsföreningen kan dock i stadgarna bestämma att en pantsättning som inte avser hela försäkringen eller en kvotdel av den, är utan verkan mot föreningen.

Om det för försäkringen gäller ett oåterkalleligt förmånstagarförordnande, skall medlemmen anses ha utfäst sig att inte utan förmånstagarens samtycke förfoga över försäkringen på ett sätt som inskränker dennes rätt.

Paragrafen behandlar förfogande över försäkringen genom pantsättning. I denna del överensstämmer reglerna med 6 kap. 9 § PFL (SOU 1986:56 s. 633 ff). Som framgår av allmänmotiveringen har vi inte funnit anledning att som i PFL också ange överlåtelse av försäkringen. Det är sålunda möjligt för en förening att föreskriva i stadgarna att överlåtelse inte får ske (jfr dock 7 kap. 15 § lagförslaget). Som påpekats får man dock undantagsvis räkna med även överlåtelser i en försäkringsförening. — Det bör beaktas att det i försäkringsföreningar liksom i försäkringsbolag också kan förekomma förfoganden genom belåning av försäkringarna (jfr 4 kap. 3 § andra stycket).

10 § Pantsättning av försäkringen medför rätt för panthavaren att uppbära utfallande försäkringsersättning. Om försäkringen är förenad med återköpsrätt, får han också påkalla återköp av försäkringen. Återköp får dock ske bara om panthavaren har underrättat medlemmen och denne inte inom två månader har återlöst panten genom att betala det belopp som panthavaren kan få ut från försäkringsföreningen. Panthavaren har även rätt att påkalla utbetalning av återbäring som medlemmen är berättigad att få ut från föreningen.

Förbehåll om rätt att göra panträtten gällande på annat sätt än som sägs i första stycket är ogiltigt mot medlemmen.

Paragrafen, som behandlar panthavarens möjligheter att utnyttja pantsatt försäkring, överensstämmer med bestämmelserna i 6 kap. 11 § PFL (SOU 1986:56 s. 637 ff).

11 § Om det av försäkringsbrevet framgår att bara den som innehar detta har rätt att få ut försäkringsärsättning eller eljest förfoga över försäkringen, gäller följande.

Ett förfogande över försäkringen genom pantsättning, belåning hos försäkringsföreningen eller oåterkalleligt förmånstagarförordnande blir gällande mot medlemmens borgenärer när den, till vars förmån förfogandet sker, får försäkringsbrevet i sin besittning.

Förfogar medlemmen på sådant sätt över försäkringen till förmån för flera, gäller ett tidigare förfogande framför ett senare. Ett senare förfogande gäller dock framför ett tidigare om den, till vars förmån det senare förfogandet sker, i god tro får försäkringsbrevet i sin besittning.

Paragrafen reglerar när förfoganden över en försäkring får verkan mot medlemmens borgenärer och vad som gäller om företrädesrätten vid bl.a. dubbelpantsättning. Reglerna överensstämmer med bestämmelserna i 6 kap. 12 § PFL (SOU 1986:56 s. 639 f) fränsett att i försäkringsföreningslagen överlåtelse av försäkringen inte behöver beaktas.

12 § Är försäkringsbrevet inte sådant som sägs i 11 §, blir ett förfogande över försäkringen genom pantsättning eller oåterkalleligt förmånstagarförordnande gällande mot medlemmens borgenärer när meddelande om förfogandet kommer in till försäkringsföreningen. Förfogar medlemmen på sådant sätt över försäkringen till förmån för flera, gäller ett tidigare förfogande framför ett senare. Ett senare förfogande gäller dock framför ett tidigare, om meddelande om det senare förfogandet kommer in till föreningen först och den till vars förmån förfogandet skett då är i god tro.

Belåningen av försäkringen hos föreningen ger föreningen bättre rätt till försäkringen än medlemmens övriga borgenärer när lånebeloppet betalas ut. Har medlemmen tidigare förfogat över försäkringen på annat sätt, gäller belåningen dock framför det förfogandet bara om bolaget är i god tro vid utbetalningen.

Paragrafen behandlar samma frågor som 7 kap. 11 § men tar sikte på att försäkringsbrevet inte har värdepapperskaraktär. Reglerna motsvaras av 6 kap. 13 § PFL (SOU 1986:56 s. 640 f).

13 § Innan förmånstagarens rätt har inträtt får han inte förfoga över den rätt som förordnandet medför.

Paragrafen motsvarar 6 kap. 14 § PFL (SOU 1986:56 s. 641).

Rätten till försäkringen i vissa särskilda fall

14 § Om någon annan än medlemmen genom brottslig gärning uppsåtligen dödar den försäkrade eller en förmånstagar, tillämpas bestämmelserna i 15 kap. ärvdabalken.

Om vid försäkring på annans liv eller hälsa medlemmen genom brottslig gärning uppsåtligen framkallar ett försäkringsfall, skall oavsett vad som annars skulle gälla den försäkrade vara förmånstagar. Om den försäkrade är död, skall de personer vara förmånstagar som enligt 8 § första stycket skulle ha haft rätt till försäkringsärsättningen om den försäkrade hade varit medlem. Om medlemmen härigenom skulle komma att anses som förmånstagar, tillämpas bestämmelserna i 15 kap. 1 § första stycket och 4 § ärvdabalken.

Vad som sägs i andra stycket gäller inte om medlemmen var under femton år eller i sådant sinnestillstånd som avses i 30 kap. 6 § brottsbalken.

Paragrafen överensstämmer med 6 kap. 15 § PFL (SOU 1986:56 s. 642 f).

Förfoganden som är utan verkan m.m.

15 § Ett förfogande över försäkringen är utan verkan i den mån förfogandet är förbjudet enligt försäkringsvillkor, som enligt kommunalskattelagen (1928:370) skall tas in i försäkringsavtalet. Ett förbud mot överlåtelse hindrar dock inte utmätning eller överlåtelse vid ackord eller i konkurs i vidare mån än detta följer av vad som annars föreskrivs i lag eller annan författning.

Vad som föreskrivs i första stycket gäller också då villkoren innehåller förbud mot överlåtelse i annat fall och i förhållande till den som med stöd av bestämmelserna i 8 eller 14 § är berättigad till försäkringsersättning.

Motsvarande regler finns i 6 kap. 16 § PFL (SOU 1986:56 s. 643). I andra stycket i den föreslagna paragrafen har hänsyn tagits till föreningens rätt att alltid förbjuda överlåtelse av försäkringen, en fråga som har behandlats i allmänmotiveringen (jfr 9 kap. 19 § tredje stycket och 10 kap. 12 § tredje stycket PFL).

22.8 8 kap. (Förhållandet till borgenärerna)

Bestämmelserna i detta kapitel har upprättats efter förebild av 7 kap. PFL och ersätter 82 § UFL med i detta lagrum gjorda hänvisningar till FAL. De har kommenterats i den allmänna motiveringen (avsnitt 13.2.7).

1 § En försäkring och från den utfallande ersättning får tas i anspråk för medlemmens eller annan berättigads skulder i enlighet med reglerna i detta kapitel och lagstiftningen i övrigt. Ersättning som tillfaller någon annan än medlemmen eller dödsboet efter honom får tas i anpråk för medlemmens skulder, bara om fordran har uppkommit före försäkringsfallet och inte kan utgå ur medlemmens förmögenhet eller kvarlåtenskap.

Om verkan av oåterkalleliga förmånstagarförordnanden finns bestämmelser i 7 kap. 9, 11 och 12 §§.

Paragrafen innehåller vissa inledande bestämmelser om möjligheten att ta i anspråk en försäkring och ersättning som utfaller från denna för att täcka den ersättningsberättigades skulder. Överensstämmande regler finns i 7 kap. 1 § PFL (SOU 1986:56 s. 644 ff).

Skyddet för livförsäkring före försäkringsfall

2 § Innan något försäkringsfall har inträffat, får en livförsäkring som gäller på medlemmens eller hans makes liv tas i mät endast i den mån det under något av de senaste tio åren har betalats medlemsavgift med belopp som överstiger

1. för tidsbegränsad försäkring som endast avser dödsfall: fem gånger den avgift som beräknas belöpa på det året,

2. för kapitalförsäkring som inte omfattas av punkt 1: femton procent av det försäkringsbelopp som enligt stadgarna gällde efter betalningen och

3. för livränteförsäkring som inte omfattas av punkt 1: femton procent av den avgift som skulle ha betalats om försäkringen hade tecknats mot engångsavgift vid början av det året.

Utmätningen får avse ett belopp som förhåller sig till det vid utmätningstillfället gällande basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring på samma sätt som det överstigande avgiftsbeloppet förhåller sig till det basbelopp som gällde vid tiden för betalningen.

Reglerna behandlar utmätningsskyddet före ett försäkringsfall och överensstämmer med 7 kap. 2 § PFL (SOU 1986:56 s. 648 ff).

Skyddet för livförsäkring efter försäkringsfall

3 § Sedan ett försäkringsfall har inträffat, får en livförsäkring och från den utfallande ersättning inte utmätas för medlemmens eller annan berättigads skulder, i den mån ersättningen tillfaller någon som behöver den för sin försörjning eller fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom. Om ersättningen tillfaller någon annan än medlemmen, gäller första meningen bara om medlemmen har försörjt eller varit skyldig att försörja den berättigade. När ersättningen utgår i form av livränta, gäller förbudet mot utmätning för den berättigades skulder bara rätten till livräntan.

Även om förutsättningarna i första stycket inte är uppfyllda, gäller följande. Från vad som efter medlemmens död tillfaller hans make eller hans eller makens barn, som vid tiden för dödsfallet inte har fyllt 20 år, får för varje berättigad från utmätning undantas ett belopp motsvarande sex gånger det för dödsåret gällande basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Utan hinder av vad som sägs i första och andra styckena får ett ersättningsbelopp som inte hålls avskilt efter utbetalningen utmätas för den berättigades skulder. När två år har förflutit från det att beloppet förföll till betalning, får även vad som hålls avskilt utmätas i den mån beloppet inte behövs för den berättigades försörjning eller fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom.

I paragrafen har tagits in regler om utmätningsskyddet efter ett försäkringsfall. Bestämmelserna överensstämmer med 7 kap. 3 § PFL (SOU 1986:56 s. 653 ff).

Reglernas tillämpning på samboförhållanden m.m.

4 § Vid tillämpning av 2 och 3 §§ jämföras med make sådan sambo som avses i lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem. Vad som sägs i 2 § om make gäller också tidigare make eller sambo.

Paragrafen överensstämmer med 7 kap. 4 § PFL (SOU 1986:56 s. 660). Med sambor avses att en ogift kvinna och en ogift man bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Utmätningsskydd bör vidare gälla då två personer bor tillsammans i ett homosexuellt förhållande. Därför föreslår vi en ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor (lagförslag 6).

Tidsfrist för utmätning för medlemmens skulder

5 § Om en livförsäkring eller från sådan försäkring utfallande ersättning tillfaller någon annan än medlemmen eller dödsboet efter honom, får utmätning för medlemmens skulder äga rum i den utsträckning som framgår av 1–4 §§ bara om ansökan härom görs inom tre år från det att den berättigades rätt inträdde. Efter den tiden är borgenärernas rätt förfallen.

Paragrafen, som ger en förmånstagare skydd mot utmätning från medlemmens borgenärer efter viss tid, motsvarar 7 kap. 5 § PFL (SOU 1986:56 s. 661).

Medlemmens konkurs m.m.

6 § Om vid livförsäkring medlemmen eller dödsboet efter honom försätts i konkurs och medlemmen under de tre senaste åren före den i 4 kap. 2 § konkurslagen (1987:672) angivna fristdagen eller senare har betalat stadgeenlig avgift till försäkringsföreningen för försäkringen med belopp som vid betalningstillfället inte stod i skäligt förhållande till hans villkor, får konkursboet av tillgodohavandet hos föreningen återkräva vad han har betalat för mycket. Om inte medlemmen har lämnat sitt samtycke till återbetalningen, skall konkursboet för prövning av dess rätt väcka talan mot honom. Beträffande sådan talan tillämpas föreskrifterna i 4 kap. 19 och 20 §§ konkurslagen.

Har försäkringsbeloppet betalats ut, är den som har uppburit beloppet skyldig att till konkursboet återbetala det belopp som konkursboet annars hade kunnat återkräva av föreningen. Har beloppet uppburits av en förmånstagare, gäller detta dock bara om utbetalningen har skett senare än sex månader före fristdagen. Också beträffande talan mot den som har uppburit försäkringsbeloppet tillämpas föreskrifterna i 4 kap. 19 och 20 §§ konkurslagen.

Bestämmelserna i första och andra styckena tillämpas också om i stället offentligt ackord har fastställts. I fråga om talan med anledning av ackordsförhandling tillämpas 17 och 18 §§ ackordslagen (1970:847).

Paragrafen, som behandlar möjligheten för ett konkursbo att under vissa förutsättningar få tillbaka betald medlemsavgift, motsvarar 7 kap. 7 § PFL första, andra och tredje styckena (SOU 1986:56 s. 663 f).

Skyddet för sjuk- och olycksfallsförsäkring

7 § Om ersättningen från en sjuk- eller olycksfallsförsäkring skall tillfalla den försäkrade, får försäkringen och från den utfallande ersättning inte utmätas för medlemmens eller den försäkrades skulder. Om den försäkrade inte är medlem, får försäkringen inte i någon form tas i anspråk för medlemmens skulder. När ersättningen utgår i form av livränta, gäller förbudet mot utmätning bara rätten till livräntan.

Utan hinder av vad som sägs i första stycket får ett ersättningsbelopp som har tillfallit den försäkrade och som inte hålls avskilt efter utbetalningen utmätas för den försäkrades skulder. När två år har förflutit från det att beloppet förföll till betalning, får även vad som hålls avskilt utmätas i den mån beloppet inte behövs för den försäk-

rades försörjning eller fullgörande av underhållsskyldighet som åvilar honom.

Om ersättningen skall tillfalla någon annan än den försäkrade, tillämpas vad som enligt 2-5 §§ gäller om utmätning av tidsbegränsad livförsäkring som endast avser dödsfall och från livförsäkring utfallande ersättning.

Paragrafen reglerar borgenärsskyddet vid sjuk- och olycksfallsförsäkring. Motsvarande regler finns i 7 kap. 8 § PFL (SOU 1986:56 s. 665 f).

22.9 9 kap. (Reglering av försäkringsfall m.m.)

Bestämmelserna i detta kapitel har upprättats efter förebild av 8 kap. PFL och har kommenterats i den allmänna motiveringen (avsnitt 13.2.8).

Tiden för utbetalning m.m.

1 § Sedan försäkringsföreningen fått underrättelse om ett försäkringsfall, skall föreningen utan uppskov vidta de åtgärder som behövs för att försäkringsfallet skall kunna regleras. Föreningen skall handlägga ärendet skyndsamt och med iakttagande av den ersättningsberättigades behöriga intressen.

Försäkringsersättning skall betalas ut senast en månad efter det att rätten till ersättning inträtt och utredning, som skäligen kan begäras för att fastställa betalningsskyldigheten och mot vem denna skall fullgöras, har lagts fram för föreningen.

Om den som gör anspråk på försäkringsersättning uppenbarligen har rätt till åtminstone ett visst belopp, skall detta på hans begäran betalas ut i förskott.

Reglerna, som tar sikte på föreningens skyldigheter i samband med regleringen av ett försäkringsfall, motsvarar 8 kap. 1 § PFL (SOU 1986:56 s. 667 ff).

Utbetalning till annan än rätt förmånstagare

2 § Har försäkringsföreningen betalat ut försäkringsersättning till någon annan än den som i egenskap av förmånstagare har rätt till ersättningen och därvid iakttagit skäligen aktsamhet, är föreningen befriad från sin skuld. Detta gäller dock inte om utbetalningen grundats på en handling som är förfälskad eller som är ogiltig på grund av att den har tillkommit under tvång som avses i 28 § avtalslagen (1915:218) eller på grund av att den har utfärdats av någon som var omyndig eller som handlat under inflytande av rubbad själsverksamhet.

Paragrafen behandlar frågan om försäkringsföreningens ansvar när föreningen betalar ersättningen till annan än den som i egenskap av förmånstagare har rätt till denna. Reglerna motsvarar 8 kap. 2 § PFL (SOU 1986:56 s. 671 ff).

Försummelse att anmäla försäkringsfall m.m.

3 § Om medlemmen eller den försäkrade har försummat att iakttta föreskrifter i stadgarna om skyldighet att anmäla försäkringsfall till försäkringsföreningen inom viss tid eller om skyldighet att medverka till utredningen av försäkringsfallet eller föreningens ansvar och försummelsen har medfört skada för föreningen, kan ersättning som annars skulle ha utgått från försäkringen sättas ned efter vad som är skäligt med hänsyn till omständigheterna. Har någon annan på sådant sätt orsakat skada för föreningen, kan ersättning som annars skulle ha utgått till honom sättas ned efter vad som är skäligt med hänsyn till omständigheterna.

Paragrafen ger föreningen rätt att sätta ned ersättningen när medlemmen inte iakttagit föreskrifter i stadgarna om bl.a. skyldighet att i tid anmäla ett försäkringsfall. Reglerna överensstämmer med 8 kap. 3 § PFL (SOU 1986:56 s. 676 ff).

4 § Om den som kräver ersättning av försäkringsföreningen efter ett försäkringsfall uppsåtligt har oriktigt uppgett eller förtigit eller dolt något av betydelse för bedömningen av rätten till försäkringsersättning, kan ersättning som annars skulle ha utgått till honom sättas ned efter vad som är skäligt med hänsyn till omständigheterna.

Försäkringsföreningen kan enligt paragrafen sätta ned försäkringsersättningen om den som fordrar ersättning uppsåtligt exempelvis lämnar fel uppgifter till föreningen i samband med att ett försäkringsfall skall regleras. Reglerna överensstämmer med 8 kap. 4 § PFL (SOU 1986:56 s. 678 f).

Preskription av rätt till försäkringsersättning

5 § Den som vill göra anspråk på försäkringsersättning förlorar sin rätt mot försäkringsföreningen om han inte väcker talan mot föreningen inom tre år från det att han fick kännedom om att anspråket kunde göras gällande och i varje fall inom tio år från det att anspråket tidigast hade kunnat göras gällande. Har han framställt anspråk till föreningen inom denna tid, har han dock alltid sex månader på sig att väcka talan sedan föreningen har förklarat att det har tagit slutlig ställning till anspråket.

Paragrafen behandlar preskription av anspråk på försäkringsersättning. Motsvarade bestämmelser finns i 8 kap. 5 § PFL (SOU 1986:56 s. 680 f). Det bör anmärkas att regler om preskription av krav på medlemsavgifter finns i 6 kap. 7 § lagförslaget.

Risken för vissa meddelanden

6 § Gör medlemmen sannolikt att en uteslutning eller ansvarsbegränsning enligt 4 kap. 4 § eller 6 kap. 3 § eller en uppsägning enligt 10 kap. 6 § har försenats eller inte kommit fram på grund av omständigheter som han inte kunnat råda över, får försäkringsföreningens beslut verkan tidigast en vecka efter den dag då meddelandet kom fram och senast tre månader efter den dag då försäkringsföreningen avsände beslutet till honom. Beslutet får dock aldrig verkan tidigare än som anges i föreningens besked.

Paragrafen innehåller regler om postrisken för vissa meddelanden från en försäkringsförening. I denna del kan vi hänvisa till motsvarande regler i 8 kap. 6 § PFL (SOU 1986:56 s. 681).

Twist om rätten till medlemskap

7 § Om försäkringsföreningen i strid mot 4 kap. 1 § har vägrat någon medlemskap i föreningen, skall domstol på yrkande av honom förklara att han har rätt till medlemskap. Domstolen får bestämma att tiden för föreningens ansvar skall räknas från den tidpunkt som skulle ha gällt om föreningen hade bifallit ansökan.

Talan om förklaring enligt första stycket skall väckas inom sex månader från det att föreningen till sökanden har avsänt meddelande om sitt beslut, uppgift om skälen för detta och erinran om vad han skall iaktta om han vill få beslutet prövat av domstol.

Iakttas inte den tid som anges i andra stycket är rätten att föra talan förlorad.

Paragrafen ger den som vägrats medlemskap i en förening rätt att få föreningsbeslutet prövat av domstol. Bestämmelserna har behandlats i allmänmotiveringen. Liknande regler finns i 8 kap. 7 § PFL (SOU 1986:56 681 ff). Eftersom medlemskapet i en försäkringsförening till skillnad mot försäkringar i allmänhet inte fortlöpande förnyas, har i försäkringsföreningslagen inte tagits med regler som tar sikte på att förnyelse vägrats.

8 § Har en försäkringsförening uteslutit en medlem i förtid i strid mot denna lag, skall domstol på yrkande av medlemmen förklara beslutet ogiltigt.

Talan om förklaring enligt första stycket skall väckas inom sex månader från det att föreningen till medlemmen har avsänt meddelande om beslutet, uppgift om skälen för beslutet och erinran om vad medlemmen skall iaktta om han vill få beslutet prövat av domstol. Talan behöver dock aldrig väckas före den tidpunkt när beslutet skulle få verkan.

Iakttas inte den tid som anges i andra stycket är rätten att föra talan förlorad.

Paragrafen innehåller bestämmelser om domstolsprövning när föreningen sagt upp ett medlemskap i förtid. Motsvarande regler finns i 8 kap. 8 § PFL (SOU 1986:56 s. 684 ff).

9 § Domstolen kan på yrkande meddela förklaring enligt 7 eller 8 § att gälla för tiden intill dess att det föreligger ett avgörande som har vunnit laga kraft. En sådan förklaring får dock inte meddelas utan att försäkringsföreningen har beretts tillfälle att yttra sig över yrkandet.

Innan en twist som avses i 7 eller 8 § avgörs skall domstolen inhämta yttrande från försäkringsinspektionen, om det inte är obehövligt.

Reglerna överensstämmer med 8 kap. 9 § PFL (SOU 1986:56 s. 686).

Förbud mot regress

10 § Försäkringsföreningen får inte återkräva försäkringsersättning av den som har framkallat försäkringsfallet eller annars är ersättningskyldig med anledning av detta.

I överensstämmelse med vad som föreslagits för försäkringsbolagens del i 8 kap. 10 § PFL, får en försäkringsförening inte föra regresstalan mot den som i och för sig är ersättningsskyldig i anledning av ett försäkringsfall (SOU 1986:56 s. 686).

22.10 10 kap. (Kollektivavtalsgrundad försäkring)

Bestämmelserna i detta kapitel har upprättats efter förebild av 10 kap. PFL och har kommenterats i den allmänna motiveringen (avsnitt 13.2.9).

Tillämpningsområde m.m.

1 § Bestämmelserna i denna lag om kollektivavtalsgrundad försäkring tillämpas på försäkringar som meddelas

1. för att ge försäkringsskydd åt anställda hos arbetsgivare som har ingått anslutningsavtal med en försäkringsförening,

2. enligt stadgar som följer ett i stadgarna angivet kollektivavtal mellan en arbetsgivarorganisation och en arbetstagarorganisation och

3. av en försäkringsförening som framgår av kollektivavtalet.

Kollektivavtalsgrundad försäkring kan omfatta även arbetsgivaren själv, annan som har anknytning till hans verksamhet samt närstående till anställda eller andra försäkrade.

Om försäkringsskyddet enligt ett kollektivavtal som avses i första stycket skall gälla också för anställda hos sådana arbetsgivare som inte har fullgjort sin skyldighet enligt kollektivavtalet att ingå anslutningsavtal, skall utgående ersättning anses som ersättning från kollektivavtalsgrundad försäkring.

Som framgår av allmänmotiveringen har vi funnit att försäkringsföreningslagen liksom PFL bör innehålla regler om ka-försäkring. Förutsättningarna för att en försäkring skall anses om ka-försäkring preciseras i förevarande paragraf. Reglerna har formulerats ungefär som i 10 kap. 1 § PFL vartill kan hänvisas (SOU 1986:56 s. 730 ff). Det bör påpekas att kravet att stadgarna skall följa ett kollektivavtal tar sikte endast på de frågor som avses i 5 och 7—9 kap. försäkringsföreningslagen.

Arbetsgivaren ingår anslutningsavtal med föreningen men det är de anställda som skyddas av försäkringen. De anställda är föreningens medlemmar, men det är inte något som hindrar att arbetsgivaren anges som passiv medlem i stadgarna. Enligt andra stycket kan också arbetsgivaren själv liksom exempelvis vissa närstående till de anställda ha ett försäkringsskydd. I den mån arbetsgivaren och andra skyddas av försäkringen är de också medlemmar i föreningen.

2 § Bestämmelserna i 3, 4 och 6 kap. gäller endast för kollektivavtalsgrundad försäkring i den utsträckning det anges i detta kapitel.

Vad som i 3 och 4 §§ sägs om anställda gäller också andra som omfattas av försäkringen.

I första stycket anges vilka regler som skall tillämpas på ka-försäkring. Här bör reglerna om upplysningsplikt i 5 kap. beröras något. Vid ka-försäkring torde upplysningar som avses i 5 kap. i allmänhet lämnas till föreningen av arbetsgivaren men inte av de anställda. Med den hänvisning till reglerna om upplysningsplikt som sålunda görs även i försäkringsföreningslagen kommer emellertid inte som av PFL att följa att också arbetsgivaren har en upplysningsplikt; i 5 kap. försäkringsföreningslagen talas om endast medlemmens upplysningsplikt. Detta är en följd av att föreningen endast ägs av medlemmarna och det därför är främmande att föra in arbetsgivaren i sammanhanget. Vi har emellertid ansett att denna skillnad mellan PFL och försäkringsföreningslagen kan accepteras. I 10 kap. 11 § PFL sägs nämligen att vid tillämpning av reglerna om brott mot upplysningsplikten, försäkringsbolaget inte kan åberopa att någon annan än den försäkrade har lämnat oriktiga eller ofullständiga uppgifter till bolaget; i det avseendet kan reglerna alltså sägas vara osanktionerade.

Bestämmelsen i andra stycket innebär att information om försäkringen skall lämnas inte bara till de anställda utan också till närstående till de anställda som också omfattas av försäkringen (SOU 1986:56 s. 733 f).

Information

3 § När en överenskommelse som medför skyldighet för arbetsgivare att ingå anslutningsavtal med en försäkringsförening har ingåtts, skall föreningen och de arbetsmarknadsparter som har slutit det kollektivavtal som försäkringen följer på lämpligt sätt informera de arbetsgivare och anställda som berörs av överenskommelsen. Informationen skall avse arbetsgivarnas skyldighet att ingå anslutningsavtal, kostnaderna för försäkringen och förmånerna av denna.

Föreningen och arbetsmarknadsparterna skall i skälig omfattning fortlöpande informera arbetsgivare och anställda om sådana förhållanden rörande försäkringen som det är av betydelse för dem att känna till. Informationsskyldigheten med anledning av försäkringsfall åvilar föreningen och gäller även mot annan som har anspråk mot föreningen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om information innan ett anslutningsavtal ingås och under tiden då avtalet gäller. Motsvarande regler finns i 10 kap. 4 § PFL vartill vi kan hänvisa (SOU 1986:56 s. 734 ff).

4 § När en kollektivavtalsgrundad försäkring har meddelats, skall försäkringsföreningen snarast på ändamålsenligt sätt avsända försäkringsbesked för de anställdas kännedom. Beskeden skall innehålla upplysningar som de väsentliga rättigheter och skyldigheter som följer av försäkringen samt om viktiga avgränsningar av försäkringskyddet. Detsamma gäller när stadgarna har ändrats, om de nya stadgarna innebär begränsning av försäkringsskyddet eller väsentlig ändring av försäkringen.

Om en uppgift i ett försäkringsbesked avviker från stadgarna och avvikelsen inte är till nackdel för den som har fått beskedet, gäller uppgiften i försäkringsbeskedet. Uppgiften kan dock inte åberopas om nya försäkringsbesked eller annat meddelande i frågan senast fjorton dagar före försäkringsfallet på ändamålsenligt sätt har avsänts

för de anställdas kännedom eller om den som har fått försäkringsbeskedet har insett eller bort inse att uppgiften är riktig eller inte längre är giltig.

Reglerna i 3 kap. 4 § tillämpas vid kollektivavtalsgrundad försäkring. Om föreningen underlåter att fullgöra sin informationsskyldighet enligt denna lag, gäller 3 kap. 5 §.

Paragrafen, som behandlar bl.a. försäkringsföreningens skyldighet att sända försäkringsbesked när en ka-försäkring har meddelats, motsvaras av 10 kap. 5 § PFL (jfr SOU 1986:56 s. 737 ff). Godtrosregeln i andra stycket har emellertid formulerats på något annat sätt än i PFL; i den delen har vi följt försäkringsrättskommitténs förslag till 10 kap. 5 § skadeförsäkringslag (jfr SOU 1989:88 s. 379).

Tiden för försäkringsföreningens ansvar

5 § När en arbetsgivare ansöker om anslutning till en försäkringsförening enligt skyldighet i ett kollektivavtal, räknas tiden för försäkringsföreningens ansvar från och med den dag då arbetsgivaren blev bunden av kollektivavtalet eller den senare dag som anges i kollektivavtalet. I annat fall räknas tiden från och med dagen efter den då ansökan om anslutning avsändes eller lämnades till föreningen.

Paragrafen, som innehåller regler om ansvarstidens början, överensstämmer med 10 kap. 6 § PFL (SOU 1986:56 s. 739 f).

Uppsägning av försäkringen

6 § Stadgarna får innehålla att försäkringen inte kan upphöra på grund av uppsägning, så länge arbetsgivaren enligt kollektivavtal är skyldig att hålla försäkringen. Om villkoren inte innehåller en sådan bestämmelse gäller vad som anges i andra stycket.

En försäkring som gäller tills vidare kan sägas upp till utgången av månaden efter den då uppsägning skedde. Vid försäkring som gäller för viss tid kan försäkringsföreningen säga upp försäkringen för upphörande i förtid bara om medlemsavgiften inte erläggs i rätt tid. Uppsägningstiden skall då vara en månad, räknat från det att föreningen avsände uppsägningen till arbetsgivaren.

Paragrafen behandlar frågan om uppsägning av en ka-försäkring. Vårt förslag avviker inte i sak från 10 kap. 7 § PFL (SOU 1986:56 s. 741 ff). Emellertid har lagtexten formulerats på det något tydligare vis som försäkringsrättskommittén föreslår i 10 kap. 7 § skadeförsäkringslagen.

Ändring av stadgarna

7 § Försäkringsföreningens stadgar får såvitt gäller de frågor som behandlas i 2 kap. 2 § andra stycket 4–9 ändras bara med godkännande av de arbetsmarknadsparter som har slutit det kollektivavtal som stadgarna följer.

Liksom beträffande försäkringsvillkoren enligt 10 kap. 8 § PFL får stadgarna för en försäkringsförening som meddelar ka-försäkring i vad avser avtalsrättsliga frågor ändras endast efter godkännande av de arbetsmarknadsparter som slutit det kollektivavtal som stadgarna följer

(jfr SOU 1986:56 s. 743 f). Vad gäller förutsättningarna för att ändra en försäkringsförenings stadgar i övrigt kan hänvisas till 12 kap. 6 § och 13 kap. 14 och 15 §§.

Efterskydd m.m.

8 § När någon lämnar sin anställning, har han rätt till efterskydd, fribrev eller fortsättningsförsäkring enligt vad som föreskrivs i stadgarna. Detsamma gäller när någon av annan anledning inte längre uppfyller kraven för att omfattas av försäkringen. Fortsättningsförsäkring anses inte som kollektivavtalsgrundad försäkring.

I förevarande paragraf erinras om att stadgarna kan medge rätt till efterskydd, fribrev eller fortsättningsförsäkring när det ordinarie försäkringsskyddet upphör. Motsvarande regler för ka-försäkring i allmänhet finns i 10 kap. 9 § PFL (SOU 1986:56 s. 744 f). Om någon vill utnyttja en eventuell rätt till efterskydd eller fribrev torde det inte uppkomma några problem; vederbörande står i dessa fall kvar som medlem i föreningen och det är alltså fråga om en ka-försäkring. Vid fortsättningsförsäkring är — på samma vis som enligt PFL — det däremot inte en ka-försäkring, varför reglerna i 10 kap. försäkringsföreningslagen inte skall tillämpas. Givetvis måste stadgarna utformas så att även den som meddelas fortsättningsförsäkring står kvar som medlem i föreningen.

Återbäring

9 § Arbetsgivare och försäkrade har rätt till återbäring enligt vad som föreskrivs i stadgarna. Principerna för tillgodoräknande av återbäring skall framgå av stadgarna.

Paragrafen, som berör återbäringen, överensstämmer med 10 kap. 10 § PFL (SOU 1986:56 s. 745 f).

Förfoganden över försäkringen

10 § Försäkringsföreningen kan i stadgarna bestämma att den försäkrade inte får pantsätta sin rätt enligt försäkringen. Ett förfogande i strid mot en sådan bestämmelse är utan verkan.

Enligt denna paragraf kan en försäkringsförening som meddelar ka-försäkring förbjuda pantsättning. Motsvarande gäller för ett försäkringsbolag enligt 10 kap. 12 § PFL. I PFL tillåts försäkringsbolaget att bestämma att den försäkrade inte heller får överlåta sin rätt enligt försäkringen. Någon motsvarande regel behövs inte i 10 kap. försäkringsföreningslagen. Som framgått har en försäkringsförening nämligen rätt att vid all slags försäkring förbjuda överlåtelse (jfr 7 kap. 9 § lagförslaget). — Det kan erinras om att det vid ka-försäkring — liksom vid annan försäkring — som meddelas av en försäkringsförening kan förekomma s.k. villkorsförordnande (7 kap. 3 § andra stycket lagförslaget).

22.11 11 kap. (Rörelsen)

Bestämmelserna i detta kapitel har förebild i 7 kap. FRL men saknar motsvarighet i EFL. En av de viktigaste nyheterna är att den särskilda uttaxeringen avskaffas. Denna och andra ändringar kommenteras i den allmänna motiveringen i avsnittet om soliditets- och skälighetsprinciperna (avsnitt 13.2). Frågor om kapitalförvaltning har kommenterats i ett särskilt avsnitt (14.2). I FRL har termen "försäkringsfond" bytts ut mot "försäkringstekniska skulder". Vid införandet av FRL övervägdes att även göra motsvarande ändringar i UFL. Med hänsyn till att försäkringsfonden i UFL:s mening inte motsvarades av en klar skuld till föreningsmedlemmarna utan också innehåller vissa överskottsmedel ansågs det inte lämpligt att kalla försäkringsfonden för försäkringstekniska skulder (prop. 1982/83:24 s. 75). Till detta kan tilläggas att det inte heller i den nya lagen föreslagits någon skyldighet för samtliga försäkringsföreningar att utföra en årlig beräkning av premiereservernas storlek. Med hänsyn härtill kan det också vara svårt att vid varje tillfälle fastställa storleken av den försäkringstekniska skulden.

Benämningen försäkringsfond föreslås därför vara kvar för försäkringsföreningarna.

Försäkringsverksamheten

1 § Styrelsen och verkställande direktören skall fortlöpande tillse att verksamheten bedrivs så att kraven på betryggande soliditet och på skälighet tillgodoses.

Kravet på betryggande soliditet innebär att försäkringsföreningen skall vara i stånd att alltid uppfylla sina förpliktelser.

Kravet på skälighet innebär att medlemmarnas kostnader för försäkringsskyddet skall vara skäliga med hänsyn till förmånernas art och omfattning samt föreningens förhållanden.

Paragrafen behandlar soliditets- och skälighetsprinciperna. Dessa principer innebär att verksamheten skall bedrivas på ett sådant sätt att samtidigt som full soliditet upprätthålls kostnaden för försäkringarna hålls på en skälig nivå och även på ett skäligt sätt fördelas mellan olika medlemmar. Bestämmelserna har viss motsvarighet i 11 § UFL och har såvitt gäller soliditetsprincipen utformats efter förebild av 7 kap. 1 § FRL (enligt FVK:s förslag i SOU 1986:8).

I första stycket fastslås styrelsens och verkställande direktörens ansvar för att fortlöpande tillse att verksamheten bedrivs under tillgodoseende av soliditets- och skälighetsprinciperna. I andra och tredje styckena anges dessa båda principers innebörd.

Bestämmelsen ersätter 28 § andra och tredje styckena UFL och kan ses som ett komplement till den i 2 kap. 2 § första stycket intagna regeln att stadgarna skall vara förenliga med soliditets- och skälighetsprinciperna. Om styrelsen finner att stadgarna inte uppfyller dessa principer skall styrelsen förelägga föreningsstämman förslag till stadgeändring eller vidta annan åtgärd. I sista hand kan det bli aktuellt med överlåtelse av försäkringsrörelsen eller likvidation. Någon särskild föreskrift om detta, såsom i UFL, är inte nödvändig.

I andra stycket, som behandlar soliditetsprincipen, föreskrivs att föreningen skall vara i stånd att alltid uppfylla sina förpliktelser. Det har inte ansetts ändamålsenligt att i lagen precisera vilka förhållanden som skall beaktas vid en soliditetsbedömning av enskilda försäkringsföreningar. Soliditetsbedömningar bör i stället ske utifrån varje förenings speciella verksamhet och situation. Härvid bör hänsyn tas inte bara till rådande utvecklingstendenser utan även till skönjbara framtida förändringar.

När det så gäller vilka förhållanden som bör uppmärksammas vid en soliditetsbedömning av enskilda försäkringsföreningar bör till att börja med beaktas om bedömningen avser en stor försäkringsförening eller en liten förening med relativt begränsad verksamhet. I en stor förening är t.ex. risken för en oförmånlig sammansättning av försäkringsbeståndet mindre än i en liten förening. Sammansättningen av föreningens försäkringsbestånd är också av stor betydelse. Vidare måste analyseras förändringar och iakttagbara eller förväntade utvecklingstendenser avseende avgifter, kapitalavkastning, försäkringsersättningar och driftskostnader, liksom förskjutningar dem emellan. Ett annat viktigt inslag i bedömningen är hur beräkningen av försäkringsfonderna har gjorts. Vad gäller föreningarnas tillgångar skall, bl.a. mot bakgrund av gällande lagstiftning, dessa främst bedömas från säkerhetssynpunkt, dvs. i första hand hur deras marknadsvärden kan förväntas utveckla sig under en längre tidsperiod.

Av avgörande betydelse är huruvida grundernas antaganden om föräntning, dödlighet, sjuklighet och driftskostnader är betryggande i förhållande till det faktiska utfall som erhålls och som kan förväntas i framtiden.

I tredje stycket anges innebörden av kravet på skälighet. Detta krav har utformats i enlighet med det s.k. modifierade skälighetskravet i 11 § första stycket UFL.

2 § Styrelsen för en försäkringsförening skall minst vart tredje år låta verkställa försäkringsteknisk utredning av föreningens ställning vid närmast föregående års slut. I en stor försäkringsförening skall sådan utredning i stället utföras varje år. Försäkringsteknisk utredning behöver inte verkställas i fråga om livförsäkringar för vilka de årliga medlemsavgifterna beräknas täcka endast utbetalning för försäkringsfall och driftskostnader under året (riskförsäkring). Såvitt gäller sjuk- och olycksfallsförsäkring behöver utredning bara verkställas, om sjukpenning meddelas för längre tid än 180 dagar och för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd.

Försäkringsinspektionen kan ålägga föreningens styrelse att också på annan tid eller i annat fall än som följer av första stycket låta verkställa försäkringsteknisk utredning.

Försäkringstekniska utredningar skall göras av någon som är behörig att utöva befattningen som aktuarie vid livförsäkringsbolag eller som av inspektionen förklarats behörig att göra utredningen. Har föreningen flera verksamhetsgrenar, skall varje verksamhetsgren behandlas särskilt i utredningen. Utredningen skall inges till försäkringsinspektionen inom den tid som inspektionen bestämmer.

Paragrafen behandlar försäkringsteknisk utredning och överensstämmer i sak med 21 § UFL utom såvitt gäller hur ofta sådana utredningar skall utföras.

Enligt 21 § UFL skall försäkringsteknisk utredning utföras minst vart femte år. I praktiken är det endast de små föreningarna som enligt sina stadgar kan vänta så länge. Då minsta medlemsantalet i fortsättningen skall vara 500 har föreskrivits att minsta tiden mellan två försäkringstekniska utredningar skall vara tre år.

Dispensmöjligheten för de minsta föreningarna har flyttats över till 23 § andra stycket övergångsbestämmelserna. Undantaget för riskförsäkring omfattar också fondbildning för dessa försäkringar.

Frågan om hur ofta en försäkringsteknisk utredning skall verkställas måste avgöras med utgångspunkt i soliditets- och skälighetsprinciperna. Härvid bör bl.a. uppmärksammas att det bara är i samband med en försäkringsteknisk utredning som återbäring kan ske till de försäkrade i nu berörda föreningar. Ju oftare en försäkringsteknisk utredning utförs desto större möjligheter har de enskilda medlemmarna eller deras efterlevande att vid försäkringsfall få del av återbäringen.

För stora försäkringsföreningar enligt definitionen i 1 kap. 5 § krävs enligt förslaget att försäkringsteknisk utredning skall utföras årligen. I stadgarna för de flesta ITP-kassor finns redan ett sådant krav intaget i stadgarna.

3 § En premiereserv beräknas vid den försäkringstekniska utredningen för varje verksamhetsgren.

Premiereserven utgör skillnaden mellan det förväntade kapitalvärdet av föreningens framtida utgifter för löpande försäkringar och det förväntade kapitalvärdet av de avgifter föreningen ytterligare kan ha att uppbära för försäkringarna.

I paragrafen, som motsvarar 22 § UFL, föreskrivs att vid en försäkringsteknisk utredning en premiereserv skall beräknas för varje verksamhetsgren. Premiereserven utgör det beräknade värdet av föreningens ansvarighet på grund av samtliga försäkringar för vilka försäkringsansvaret finns kvar.

Såvitt gäller förfallna men ännu inte utbetalda försäkringar skall dessa enligt förslaget, i likhet med UFL men till skillnad mot vad som gäller för försäkringsbolag, tas upp som en vanlig skuldpost i balansräkningen. Den skuld som framkommer vid premiereservberäkningen skall täckas av den skuldpost som enligt 6 § är avsatt till försäkringsfonden.

I paragrafen definieras premiereserven som skillnaden mellan kapitalvärdet av föreningens framtida utgifter för löpande försäkringar, dvs. försäkringar för vilka försäkringsansvaret finns kvar, och kapitalvärdet av de avgifter som föreningen ytterligare kan ha kvar att uppbära för dessa försäkringar. När kapitalvärdena beräknas bör i regel tillämpas samma antaganden som för beräkning av avgifter. I överensstämmelse med UFL har, till skillnad mot vad som gäller enligt 7 kap. 3 § tredje stycket andra punkten FRL, inte tagits upp något krav på att premiereserven skall ökas med ett belopp som anses behövt för att kompensera för

att försäkringar upphör i förtid. Anledningen till detta är att anskaffningskostnaderna för försäkringsföreningarna får anses uppgå till ett obetydligt belopp.

I enlighet med vad som gäller enligt UFL definieras premiereserven som en kollektiv reserv och inte som summan av ett antal individuella reserver. Någon uttrycklig förpliktelse att, såsom gäller för försäkringsbolagen enligt 7 kap. 3 § sista stycket FRL, dessutom beräkna den del som skall anses belöpa på varje enskild försäkring finns inte. Om medlemmarna har rätt till återköp och fribrev sker beräkning av individuella premiereserver för att läggas till grund för beräkning av återköps- och fribrevsvärden i enlighet med regler i stadgarna.

4 § Den del av intäkterna under räkenskapsåret som inte gått åt till kostnader skall avsättas till en försäkringsfond för varje verksamhetsgren. Överstiger kostnaderna intäkterna nedsätts fonden i motsvarande mån.

Framgår det av den försäkringstekniska utredningen att försäkringsfonden överstiger vad som behövs för att täcka premiereserven ökad med fem procent av denna får överskjutande belopp helt eller delvis överföras till en fri fond. Överföring får dock endast ske om det medges enligt stadgarna.

I annat fall än som avses i andra stycket får belopp överföras från försäkringsfonden endast efter försäkringsinspektionens medgivande. Sådant medgivande får ej lämnas, om åtgärden kan äventyra föreningens förmåga att fullgöra sina förpliktelser.

Paragrafen behandlar avsättning till försäkringsfond och överensstämmer i sak med 23 § UFL.

I UFL krävs att försäkringsfonden uppgår till ett belopp motsvarande premiereserven ökad med 5 % av detta belopp innan någon avsättning till en annan fond får ske. Vid införandet av FRL avskaffades kravet på en särskild avsättning av ett belopp motsvarande 5 % av premiereserven i försäkringsbolag som meddelar livförsäkring. I stället kan i grunderna införas bestämmelser om särskilda säkerhetstillägg (7 kap. 3 § FRL). Det kan emellertid förväntas att bestämmelserna om dessa avsättningar blir föremål för en översyn inom ramen för det pågående integrationsarbetet med EG. I avvaktan på en sådan översyn bör den i 23 § UFL föreskrivna uppräknigen av premiereserven bibehållas.

Kapitalplacering

5 § En försäkringsförenings tillgångar, utöver dem som avses i 6–8 §§, skall vara så fördelade mellan olika tillgångsslag att tillräcklig riskspridning erhålls.

Paragrafen innehåller krav på att en försäkringsförenings tillgångar skall vara så fördelade mellan olika tillgångsslag att en tillräcklig riskspridning erhålls. Bestämmelsen, som tar sikte på placering av medel som inte är placerade i försäkringsfond, saknar motsvarighet i UFL men har viss förebild i 7 kap. 16 a § FRL (enligt FVK:s förslag i SOU 1987:58). Av 2 kap. 2 § andra stycket 13 följer att, det till skillnad mot vad som gäller för försäkringsbolag, skall anges i en försäkringsförenings stadgar hur

tillgångar som inte behövs för löpande utgifter skall placeras. I enlighet med förevarande paragraf skall stadgarna uppta bestämmelser som innebär att tillgångarna alltid är på ett tillfredsställande sätt fördelade. Med stöd av denna paragraf och 20 kap. 7 § 4 kan försäkringsinspektionen ingripa om man i en försäkringsförening har en ensidig placeringsinriktning.

Vad nu sagts skall emellertid inte hindra en försäkringsförening att placera huvuddelen av de nu aktuella tillgångarna i bank. I 6 § finns närmare regler om hur de tillgångar som täcker i första hand försäkringsfonderna skall vara placerade.

6 § Försäkringsföreningens försäkringsfond och övriga skulder, med undantag för andra fonder än försäkringsfonden, skall alltid motsvaras av följande slag av tillgångar:

1. Obligationer eller andra skuldförbindelser som utfärdats eller garanterats av staten.

2. Obligationer som utfärdats av Sveriges allmänna hypoteksbank, Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, Svenska bostadskreditkassan, Svenska skeppshypotekskassan, Nordiska Investeringsbanken eller av något kreditaktiebolag, eller

andra skuldförbindelser som utfärdats av någon av dessa kreditinrättningar.

Undantagna är förlagsbevis (förbindelser som är avsedda för rörelsen och som medför rätt till betalning först efter utfärdarens övriga fordringsägare).

3. Obligationer som utfärdats eller garanterats av ett bankaktiebolag, en sparbank eller en central föreningsbank, eller

andra fordringsbevis, med undantag av förlagsbevis, som en sådan bank eller riksbanken har utfärdat.

4. Obligationer eller andra skuldförbindelser som är utfärdade eller garanterade av en svensk kommun.

5. Obligationer som utfärdats av ett svenskt näringsföretag och som offentligen bjudits ut av ett svenskt bankaktiebolag, en sparbank, en föreningsbank, ett fondkommissionärsbolag, Sveriges Investeringsbank AB eller Nordiska Investeringsbanken.

6. Skuldförbindelser för vilka föreningen äger panträtt i en jordbruks-, bostads-, kontors- eller affärsfastighet inom fyra femtedelar eller i en fastighet som är helt eller delvis inrättad för industriell verksamhet, två tredjedelar av det senast fastställda taxeringsvärdet, eller

panträtt i en tomträtt, till vilken hör en byggnad som är avsedd för bostads-, kontors- eller affärsändamål, inom fyra femtedelar eller hör en byggnad helt eller delvis inrättad för industriell verksamhet inom två tredjedelar av det senast fastställda taxeringsvärdet.

Ytterligare begränsningar av rätten att utnyttja panträtten i en tomträtt kan föreskrivas av försäkringsinspektionen med hänsyn till tomträttsavtalets innehåll eller någon annan omständighet.

En förutsättning för att panträtten i en fastighet eller en tomträtt skall godkännas är att de tillhörande byggnaderna är brandförsäkrade i ett svenskt försäkringsbolag eller i ett utländskt försäkringsföretag med rätt att driva försäkringsrörelse i Sverige. Detta gäller dock inte för lån till en svensk kommun för vilket försäkringsinspektionen har medgett undantag.

7. Svenska eller utländska värdehandlingar som kan jämföras med någon av de som nämns under 1-6, dock inte sådana som skall lösas in i främmande valuta.

8. Lån mot säkerhet i föreningens försäkringsbrev inom återköpsvärdet.

9. Fastighet eller tomträtt i Sverige som tillhör föreningen direkt eller genom ett dotterbolag som har till ändamål att äga fastigheter eller tomträtter (fastighetsbolag), med de begränsningar och med de brandförsäkringsvillkor som enligt 6 gäller för pantträtt dock endast motsvarande aktieinnehavet. För fastigheter och tomträtter som inte omfattas av 6 fastställer försäkringsinspektionen i varje särskilt fall det värde som får redovisas.

10. Värdet av återförsäkringsgivares ansvarighet på grund av de livförsäkringar som har övertagits i form av en återförsäkring, i den mån ansvarigheten överstiger värdet av reservdeposition som har ställts av återförsäkringsgivare hos den avgivande föreningen.

Värdet av utländska försäkringsföretags ansvarighet får dock inte användas till redovisning av försäkringsfonder i större omfattning än vad försäkringsinspektionen medger med hänsyn till medlemmarnas säkerhet.

Paragrafen, som behandlar placering av tillgångar motsvarande försäkringsfond och vissa övriga skulder, överensstämmer i sak med 24 § första stycket UFL. Beträffande nionde punkten har dock första meningen upprättats efter förebild av 7 kap. 9 § första stycket 10 FRL i dess lydelse fr.o.m. den 1 januari 1990 samt andra meningen upprättats efter förebild av 7 kap. 9 a § tredje stycket sista meningen FRL enligt förslaget i prop. 1990/91:7 som framlades i augusti 1990.

7 § En försäkringsförening, som enligt sina stadgar huvudsakligen är avsedd för anställda i ett visst eller vissa företag, får vid tillämpningen av placeringsbestämmelserna i 6 § även redovisa sådana skuldförbindelser som är utfärdade av ett eller flera av företagen och som föreningen har säkerhet för i värdehandlingar enligt 1-5 och 7.

Paragrafen överensstämmer med 24 § andra stycket UFL.

8 § För stora försäkringsföreningar gäller vid tillämpningen av 6 § 6 följande:

Fyra femtedelar av taxeringsvärdet ersätts

— med sjuttio procent av det uppskattade värdet, eller

— med sjuttiofem procent av pantvärdet, om pantvärdet fastställts för egendomen enligt gällande bestämmelser om lån av statsmedel till främjande av bostadsbyggandet, och

två tredjedelar av taxeringsvärdet ersätts

— med sextio procent av egendomens uppskattade värde.

Om pantträtten avser en tomträtt, till vilken hör en byggnad som helt eller delvis är inrättad för industriell verksamhet, får försäkringsinspektionen föreskriva ytterligare begränsningar med hänsyn till tomträttsavtalets innehåll eller någon annan omständighet.

Med det uppskattade värdet avses det värde som försäkringsföreningen bestämt på grundval av en särskild värdering.

Stora försäkringsföreningar får redovisa ett belopp som motsvarar högst tjugo procent av deras försäkringsfond i andra värdehandlingar än dem som sägs i 6 § 1-7. Undantagna är dock aktier, andelar i en aktiefond samt tillgångar som sägs i 6 § 9 och som överskrider den gräns som anges där.

Denna paragraf överensstämmer i allt väsentligt med 24 § andra och tredje styckena UFL. Möjligheterna att använda sig av uppskattningsvärden i stället för taxeringsvärde vid beräkning av inteckningslån m.m. och av den s.k. fria sektorn är dock enligt förslaget förbehållna stora försäkringsföreningar enligt definitionen i 1 kap. 5 §. I 9 § ges dock möjlighet även för andra föreningar att genom dispens få använda sig av dessa bestämmelser.

9 § Regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, försäkringsinspektionen får medge att 8 § får gälla även annan förening än stor försäkringsförening, om det finns särskilda skäl för detta.

Den dispens som avses i denna paragraf är i första hand avsedd för de försäkringsföreningar, t.ex. de största begravningskassorna, som även om de inte uppfyller kraven för stora försäkringsföreningar enligt definitionen i 1 kap. 5 §, dock har en betydande kapitalförvaltning.

10 § En försäkringsförening får inte äga

1. en större andel av aktierna i ett svenskt eller utländskt aktiebolag än som svarar mot högst fem procent av röstetalet för samtliga aktier, eller

2. andelar i aktiefonder eller i andra juridiska personer än aktiebolag.

Tillhör försäkringsföreningen en koncern skall vad nu sagts gälla koncernen.

Stora försäkringsföreningar får utan hinder av första stycket äga andelar i juridiska personer vars verksamhet enligt bolagsordningen har till uteslutande uppgift att förvalta försäkringsföreningens fastigheter eller att biträda försäkringsföreningen vid rörelsens bedrivande.

Föreligger särskilda skäl får försäkringsinspektionen medge undantag från första stycket.

Paragrafen behandlar inskränkningar i försäkringsföreningarnas möjligheter att äga aktier m.m. och ersätter 25 § UFL. Den har utformats efter förebild av 7 kap. 17 § FRL. Till skillnad mot vad som gäller för försäkringsbolagen skall undantagen från aktiebegränsningsregeln såvitt gäller ägande av dotterbolag endast avse de stora försäkringsföreningarna. Med hänsyn till de övriga försäkringsföreningarnas särskilda verksamhet torde det föreligga mindre behov för dessa att driva rörelse genom dotterbolag än vad det gör för försäkringsbolagen. Om emellertid i ett visst fall särskilda skäl för ett bildande av ett sådant bolag kan anses föreligga finns möjligheter att med stöd av fjärde stycket medge dispens från aktiebegränsningsregeln.

Första stycket behandlar inskränkningar i försäkringsföreningarnas möjligheter att göra kapitalplaceringar och överensstämmer med 7 kap. 17 § första stycket första meningen och andra stycket FRL. I sak torde den nya bestämmelsen knappast innebära några förändringar i förhållande till 25 § UFL.

I andra punkten slås sålunda uttryckligen fast att försäkringsföreningar inte får förvärva andelar i andra juridiska personer än aktiebolag, t.ex. handelsbolag, ekonomiska föreningar eller bostadsrättsföreningar. I försäkringsinspektionens tillsynspraxis anses redan i dag ett sådant förbud följa av förbudet mot annan rörelse än försäkringsrörelse.

Andra stycket överensstämmer med 7 kap. 17 § första stycket andra meningen FRL.

Enligt *tredje stycket* ges stora försäkringsföreningar enligt definitionen i 1 kap. 5 § möjlighet att utan särskilt tillstånd äga egna eller med andra försäkringsföreningar gemensamma fastighets- och servicebolag. Bestämmelsen överensstämmer i princip med 7 kap. 17 § tredje stycket FRL.

Fjärde stycket behandlar möjligheterna till dispens från bestämmelserna i första stycket. I uttrycket "särskilda skäl" ligger att tillståndsprövningen skall vara restriktiv.

Såvitt gäller aktieplaceringar utöver de i lagen uppställda gränserna kan tillstånd närmast gälla sådana fall då aktiebolaget i fråga har en klar anknytning till den egentliga försäkringsverksamheten och som försäkringsföreningen efter försäkringsinspektionens prövning lika gärna kunnat få driva bolagets verksamhet i egen regi.

För att dispens för förvärv av andelar i aktiefonder skall kunna medges av försäkringsinspektionen torde krävas att föreningens inflytande över vederbörande fondförvaltare eller över ett annat aktiebolag inte blir större i det andra aktiebolaget än vad föreningen skulle få i detta med tillämpning av aktiebegränsningsregeln i första stycket första punkten.

11 § En försäkringsförening får inte på andra villkor än sådana som föreningen normalt ställer upp lämna penninglån till

1. styrelseledamot, verkställande direktör eller person som verkställer försäkringsteknisk utredning åt föreningen,

2. ställföreträdare som ensam eller tillsammans med annan får avgöra på styrelsen ankommande låneärenden,

3. anställd som innehar en ledande ställning inom föreningen,

4. make eller sambo till revisor i försäkringsföreningen eller till person som avses under 1-3, eller

5. juridisk person i vilken en sådan person som avses under 1-4 har ett väsentligt ekonomiskt intresse i egenskap av delägare eller medlem.

Tillhör försäkringsföreningen en koncern skall vad nu sagts gälla koncernen.

Försäkringsinspektionen prövar om en anställd har en sådan ledande ställning som avses i första stycket 3.

Föreningens styrelse och verkställande direktör skall i en förteckning föra in uppgifter om de lån som har beviljats någon som avses i första stycket. Regeringen, eller efter regeringens bemyndigande försäkringsinspektionen, får utfärda föreskrifter om vilka uppgifter som skall antecknas i förteckningen.

Första och fjärde styckena tillämpas på motsvarande sätt beträffande lån mot säkerhet av borgen eller fordringsbevis som utfärdats av någon som avses i första stycket. Detsamma gäller för en fordran som föreningen förvärvar och för vilken någon som avses i första stycket är betalningsskyldig.

Paragrafen, som behandlar utlåning till vissa särskilt angivna personer, ersätter 26 § UFL och har som förebild 2 kap. 17 § bankrörelselagen (1987:617) och 12 kap. 12 § FRL (enligt FVK:s förslag i SOU 1987:58).

I stället för det låneförbud som f.n. gäller uppställs en föreskrift att lån inte får beviljas till nu berörda personer på andra villkor än sådana som

föreningen normalt uppställer. Vidare görs den ändringen, att vissa ytterligare personkategorier, såsom personer i ledande ställning i försäkringsföreningar, omfattas av bestämmelserna. Å andra sidan begränsas släktskapsbanden till att avse make eller sambo. Inom försäkringsföreningarna skall upprättas register över de lån som beviljas nu nämnda personer. Med hänsyn till tillgängligt låneutrymme bör utlåning till styrelseledamöter begränsas till de största föreningarna.

I *första stycket* slås fast att försäkringsföreningarna till några av de personer som omnämnts i första stycket får bevilja penninglån på andra villkor än sådana som bolaget normalt ställer upp. Av 14 kap. 5 § jämfört med 1 § framgår att den som står i låneskuld inte kan vara revisor eller revisorssuppleant. Paragrafen omfattar därför inte dessa personer.

Syftet med stycket är inte att söka förhindra varje avvikelse från de villkor som normalt uppställts. Om personalen i en förening i allmänhet erbjuds lån på vissa generösa villkor kan dessa villkor anses vara normala även beträffande personer i ledande ställning. Detta innebär att även arbetstagarrepresentanter i försäkringsföreningarnas styrelser har rätt att utnyttja sådana förmånliga lån som bolagen normalt tillämpar gentemot de anställda.

Försäkringsinspektionen kan med stöd av 20 kap. 7 § ingripa mot en försäkringsförening som beviljar lån i strid mot bestämmelserna i denna paragraf. Efter förebild av BRL är bestämmelsen dock inte straffsanktionerad.

Första punkten överensstämmer med 12 kap. 12 § första stycket FRL. Av 12 kap. 1 § tredje stycket och 3 § andra stycket framgår att denna punkt även omfattar styrelsesuppleant och vice verkställande direktör.

Andra punkten motsvarar 12 kap. 12 § första stycket andra punkten FRL. Bestämmelsen tar sikte på varje person som har rätt att meddela penninglån.

Tredje punkten överensstämmer med 12 kap. 12 § första stycket tredje punkten FRL. Försäkringschef är ett exempel på en anställd som innehar en ledande ställning i en försäkringsförening. Försäkringsinspektionen skall enligt andra stycket pröva om anställd intar en ledande ställning inom föreningen.

Fjärde punkten motsvarar femte punkten 12 kap. 12 § FRL. Även make eller sambo till revisor och revisorssuppleant tillhör enligt förslaget denna kategori.

Femte punkten motsvarar sjätte punkten 12 kap. 12 § första stycket FRL. Uttrycket väsentligt ekonomiskt intresse har liksom i UFL valts för att uppnå likhet med bankrörelselagens bestämmelser. Till tolkningen av detta begrepp hänvisas till banklagstiftningens förarbeten.

Enligt *andra stycket* skall försäkringsinspektionen pröva om anställd har en sådande ledande ställning som avses i första stycket tredje punkten. Prövningen bör ske i samråd med försäkringsföreningen. Inspektionen bör genom föreskrifter ge riktlinjer för föreningarna i detta hänseende.

Enligt *tredje stycket* skall försäkringsföreningens styrelse och i förekommande fall verkställande direktör i en särskild förteckning anteckna

de penninglån som beviljats personer som avses i första stycket. Detta bör medföra att föreningarna själva bevakar att berörda personer inte beviljas lån i sådan utsträckning att risk för kreditförluster kan uppstå. Försäkringsinspektionen bör efter bemyndigande från regeringen ges befogenhet att i föreskrifter närmare ange vilka villkor och andra uppgifter som förteckningen skall innehålla. Om den ges in till försäkringsinspektionen blir den allmän handling och omfattas av sekretesslagen.

Försäkringssekretess

12 § Enskildas förhållanden till försäkringsförening får inte obehörigen röjas.

I det allmännas verksamhet tillämpas i stället bestämmelserna i sekretesslagen (1980:100).

Paragrafen som saknar motsvarighet i UFL innebär efter förebild av 12 kap. 20 § FRL (enligt FVK:s förslag i SOU 1987:58) att en allmän bestämmelse om försäkringssekretess införs i den föreslagna lagen. Överträdelse av sekretessbestämmelsen är inte straffsanktionerad, men kan föranleda skadeståndsansvar för föreningen. Försäkringsinspektionen kan vidare ingripa mot en försäkringsförening där sekretessen åsidosatts.

Paragrafen omfattar alla uppgifter som rör en försäkrads eller en lånekunds mellanhavande med försäkringsföreningen. Såväl medlemmar som kunder inom finansförvaltningen omfattas sålunda av försäkringssekretessen.

Sekretesskyddet träffar däremot inte föreningens förhållande till andra, t.ex. anställd personal. Vidare upprätthålls inte försäkringssekretessen gentemot allmänna myndigheter såsom försäkringsinspektionen, domstolar, polis-, kronofogde- och åklagarmyndigheter eller de allmänna försäkringskassorna.

Sekretessen bör vidare kunna vika i andra fall. I första hand gäller det då medlemmen själv lämnat sitt samtycke till att uppgifter lämnas ut, t.ex. i samband med ansökan om lån i en bank eller om en livförsäkring i ett livförsäkringsbolag.

Upplysningar bör kunna utlämnas till andra försäkringsföreningar eller till försäkringsbolag utan en medlems samtycke då det gäller uppgifter om kriminellt eller annat otillbörligt förfarande mot föreningen.

Insyn i sidoordnat organ

13 § Om det föreligger intressegemenskap mellan å ena sidan en försäkringsförening och å andra sidan ett aktiebolag, ekonomisk förening eller annan liknande sammanslutning får försäkringsinspektionen förelägga aktiebolaget, föreningen eller sammanslutningen att avge en särskild redovisning över intressegemenskapen. Sådant föreläggande får dock endast meddelas om det behövs med hänsyn till tillsynen över försäkringsverksamheten och om regeringen lämnat sitt samtycke till det. Redovisningen skall avges enligt anvisningar av försäkringsinspektionen.

Paragrafen, som behandlar försäkringsinspektionens möjligheter till insyn när det föreligger intressegemenskap mellan en försäkringsförening och en annan sammanslutning, överensstämmer i sak med 68 § andra stycket UFL.

22.12 12 kap. (Försäkringsföreningens ledning)

Kapitlet har upprättats efter förebild av 6 kap. EFL och 8 kap. FRL.

De föreslagna reglerna i detta kapitel bygger i allt väsentligt på samma principer som gällande rätt. Efter förebild från EFL införs möjlighet att utse verkställande direktör. Kraven på att föreningsledningen skall ha svenskt medborgarskap avskaffas. Detta har närmare kommenterats i ett särskilt avsnitt i den allmänna motiveringen (avsnitt 11). Bestämmelserna ersätter 27 och 28 §§ första stycket UFL. De kommenteras närmare i den allmänna motiveringen.

1 § En försäkringsförening skall ha en styrelse med minst tre ledamöter. Styrelsen väljs av föreningsstämman, om det inte föreskrivs i stadgarna att en eller flera styrelseledamöter skall utses på annat sätt. Minst hälften av ledamöterna skall dock väljas av föreningsstämman eller av en organisation som kan anses företräda medlemmarna.

En styrelseledamots uppdrag gäller för den tid som anges i stadgarna. Uppdragstiden får inte omfatta mer än fyra räkenskapsår och skall bestämmas så att uppdraget upphör vid slutet av den ordinarie föreningsstämma på vilken styrelseval förrättas.

Vad som sägs i denna lag om styrelseledamöter skall i tillämpliga delar gälla även suppleanter.

Bestämmelser om arbetstagarrepresentanter finns i lagen (1987:1245) om styrelserepresentation för de privatanställda.

Paragrafen som motsvarar 27 § UFL första och andra punkterna har utformats efter förebild av 6 kap. 1 § EFL.

Efter förebild av 6 kap. 1 § EFL har föreskrivits att tiden för uppdraget inte får omfatta mer än fyra räkenskapsår och skall bestämmas så att uppdraget upphör vid slutet av den ordinarie föreningsstämma på vilken styrelseval förrättas.

Det nuvarande kravet i UFL på dispens från försäkringsinspektionen för att styrelseledamot skall kunna väljas på fyra år är därmed obehövligt.

2 § Ett uppdrag som styrelseledamot upphör i förtid, om ledamoten eller den som har utsett honom begär det. Anmälan om avgång skall göras hos styrelsen och, om en ledamot som inte är vald på föreningsstämma vill avgå, även hos den som har tillsatt honom.

Om en styrelseledamots uppdrag upphör i förtid eller hinder enligt 4 § uppkommer för honom att vara styrelseledamot och det inte finns någon suppleant som kan inträda i hans ställe, skall övriga styrelseledamöter vidta åtgärder för att en ny styrelseledamot tillsätts för den återstående mandattiden. Sådana åtgärder behöver dock inte vidtas, om den förutvarande ledamoten var arbetstagarrepresentant som avses i lagen (1987:1245) om styrelserepresentation för de privatan-

ställda. Skall ledamoten väljas på föreningsstämma, kan utan hinder av 1 § första stycket valet anstå till nästa ordinarie stämma på vilken styrelseval förrättas, om styrelsen är beslutför med kvarstående ledamöter och suppleanter.

Om en styrelseledamot som enligt stadgarna skall tillsättas i annan ordning än genom val av föreningsstämman inte har utsetts, skall rätten förordna en ersättare på ansökan av en styrelseledamot, medlem, borgenär eller någon annan vars rätt kan vara beroende av att det finns någon som kan företräda föreningen.

Paragrafen överensstämmer med 6 kap. 2 § EFL.

3 § Styrelsen skall utse en verkställande direktör i en stor försäkringsförening. Har en verkställande direktör utsetts, får han kvarstå i befattningen även om de årliga medlemsavgifterna sammanlagt skulle komma att nedgå under 120 basbelopp enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring eller ett lägre tal. I en föreningsstadgar kan föreskrivas att styrelsen även i andra fall skall utse en verkställande direktör. Om en verkställande direktör inte utses, skall styrelsen uppdra åt en av styrelseledamöterna att fullgöra de skyldigheter som åligger verkställande direktören i fråga om bokföring och medelsförvaltning. Styrelsen svarar för vad som i övrigt åligger verkställande direktören enligt denna lag.

Vad som sägs i denna lag om verkställande direktör skall i tillämpliga delar gälla även en suppleant för honom (vice verkställande direktör).

Försäkringsinspektionen får meddela undantag från första stycket första meningen, om det finns särskilda skäl.

Paragrafen saknar motsvarighet i UFL men har förebild i 6 kap. 3 § EFL.

I första stycket införs en skyldighet att utse verkställande direktör i stora försäkringsföreningar. Motiveringen för den nya bestämmelsen har behandlats i den allmänna motiveringen.

Sista stycket har motsvarighet i 8 kap. 5 § andra stycket FRL. Redan i dag har många föreningar, som inte uppfyller kraven på stora försäkringsföreningar en s.k. verkställande styrelseledamot. Föreningsstämman i en sådan förening kan dock bestämma att en verkställande direktör skall utses. Bestämmelser om detta skall då tas in i stadgarna.

Ansvarsfördelningen mellan verkställande ledamot och övriga styrelseledamöter behandlas i kommentaren till 5 §.

4 § Verkställande direktören och minst halva antalet styrelseledamöter skall vara bosatta i Sverige om inte regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer i särskilda fall tillåter något annat. Den som är underårig eller i konkurs eller som har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken kan inte vara styrelseledamot eller verkställande direktör.

Styrelseledamöterna skall vara medlemmar i försäkringsföreningen, om inte stadgarna i särskilt angivna fall tillåter annat. Den som enligt lag är ställföreträdare för en medlem får dock vara styrelseledamot utan att vara medlem i föreningen, även om stadgarna saknar föreskrift om det.

Bestämmelserna i andra stycket gäller inte arbetstagarrepresentanter som har utsetts enligt lagen (1987:1245) om styrelserepresentation för de privatanställda.

Paragrafen överensstämmer i sak med 6 kap. 4 § EFL enligt prop. 1989/90:160.

5 § Styrelsen svarar för försäkringsföreningens organisation och förvaltningen av föreningens angelägenheter. Verkställande direktören skall ha hand om den löpande förvaltningen enligt de riktlinjer och anvisningar som styrelsen meddelar. Verkställande direktören får dessutom utan styrelsens bemyndigande vidta sådana åtgärder som med hänsyn till omfattningen och arten av föreningens verksamhet är av osedvanlig beskaffenhet eller stor betydelse, om styrelsens beslut inte kan avvaktas utan väsentlig olägenhet för föreningens verksamhet. I sådana fall skall styrelsen så snart som möjligt underlättas om åtgärderna.

Styrelsen skall se till att organisationen beträffande bokföringen och medelsförvaltningen även innefattar en tillfredsställande kontroll. Verkställande direktören skall sörja för att föreningens bokföring fullgörs i överensstämmelse med lag och att medelsförvaltningen sköts på ett betryggande sätt.

Paragrafen överensstämmer med 6 kap. 6 § EFL och 8 kap. 7 § FRL.

Kooperationsutredningen föreslog i sitt betänkande Kooperativa föreningar (SOU 1984:9) att understödsföreningar skulle få möjlighet att utse verkställande direktör (i förslaget kallad föreningschef). I motsats till vad som skulle gälla för ekonomiska föreningar skulle emellertid styrelsen även i fortsättningen ha ansvaret för att understödsföreningens bokföring fullgjordes i överensstämmelse med lag och givna föreskrifter och att medelsförvaltningen var ordnad på ett betryggande sätt. Anledningen till denna avvikelse var enligt kooperationsutredningen understödsföreningarnas speciella karaktär med ett ofta stort medlemsantal och en omfattande förmögenhetsförvaltning (SOU 1984:9 s. 317 f).

Utredningen finner emellertid inte någon anledning föreligga att bibehålla styrelsens skyldigheter i nu nämnt avseende såvitt gäller försäkringsföreningarna. Verkställande direktör torde i praktiken endast bli utsedd i de största föreningarna. Deras förvaltning torde i mycket påminna om den i försäkringsbolagen. Enligt 8 kap. 7 § andra stycket FRL gäller samma ansvarsfördelning mellan verkställande direktör och styrelsen som i en ekonomisk förening. Någon anledning till att det inom försäkringsföreningarna skall gälla en annan ordning föreligger därför inte.

En av styrelsens viktigaste uppgifter är att besluta om placeringen av inflytande medel. I mindre försäkringsföreningar får förutsättas att all utlåning skall vara godkänd av föreningens styrelse. Vad gäller större försäkringsföreningar torde styrelsen kunna uppdra åt verkställande direktören eller en sådan styrelseledamot som avses i 3 § första stycket att ensam eller i samråd med annan avgöra ärenden om placering av kapital. Om uppdraget avser förvaltning av föreningens tillgångar bör grunderna för föreningens kapitalplaceringar och affärer på penningmarknaden fastställas i en instruktion. Det är viktigt att delegeringsreglerna på ett klart sätt anger omfattningen av delegeringen. Styrelsen skall förlöpande bevaka att reglerna efterföljs. Dessa kan formuleras så att den eller de som anförtrots beslutanderätt för placering av föreningens medel

får besluta i fråga om vissa slag av värdehandlingar. I vissa fall kan det vara lämpligt att ange olika beloppsgränser för när då en person beslutar ensam respektive tillsammans med andra personer (jfr försäkringsinspektionens cirkulär 1987:U1).

De penningplaceringar som görs med stöd av ett delegationsbeslut bör regelmässigt anmälans för styrelsen. Styrelsen bör vidare uppställa etiska regler för portföljförvaltarna med syfte att såvitt möjligt hindra eller försvåra missbruk av marknadsinformation. Denna fråga är f.n. under övervägande inom finansdepartementet mot anledning av kreditmarknads-kommitténs betänkande Värdepappersmarknaden i framtiden (SOU 1989:72).

6 § Om en försäkringsförening meddelar kollektivavtalsgrundade försäkringar som avses i 10 kap. får styrelsen, såvitt gäller dessa försäkringar, besluta om ändringar i stadgarna i de delar som avses i 2 kap. 2 § stycket 4–11. För genomförandet av ändringar gäller 13 kap. 14 § tredje stycket i tillämpliga delar.

Paragrafen ersätter 37 § andra stycket UFL. Emellertid har det i detta lagrum gjorda medgivandet för styrelsen att själv besluta om stadgeändringar för kollektivavtalsgrundade försäkringar utvidgats till att, i likhet med vad som gäller för ändring av grunder enligt 8 kap. 8 § FRL, avse samtliga försäkringstekniska grunder samt dessutom inträdesvillkoren beträffande dessa försäkringar. Ändringen skall godkännas genom registrering av försäkringsinspektionen och får inte verkställas innan registrering skett.

7 § Om en försäkringsförening har blivit moderförening, skall styrelsen meddela detta till dotterföretagets ledning. Dotterföretagets ledning skall lämna styrelsen för moderföreningen de upplysningar som behövs för beräkningen av koncernens ställning och resultatet av koncernens verksamhet.

Paragrafen överensstämmer med 6 kap. 7 § EFL men gäller i praktiken endast stora försäkringsföreningar enligt definitionen i 1 kap. 5 §.

8 § Inom styrelsen skall en av ledamöterna vara ordförande. Styrelsen skall välja ordförande, om inte annat föreskrivs i stadgarna eller har beslutats av föreningsstämman. Vid lika röstetal avgörs valet genom lottning. Den som är anställd i försäkringsföreningen får inte vara ordförande.

Ordföranden skall se till att sammanträden hålls när det behövs. På begäran av en styrelseledamot eller verkställande direktören skall styrelsen sammankallas. Verkställande direktören har, även om han inte är styrelseledamot, rätt att närvara och yttra sig vid styrelsens sammanträden, om inte styrelsen bestämmer annat i ett särskilt fall.

Vid styrelsens sammanträden skall det föras protokoll som under-tecknas eller justeras av ordförande och den ledamot som styrelsen utser till det. Styrelseledamöterna och verkställande direktören har rätt att få avvikande mening antecknad till protokollet. Protokollen skall föras i nummerföljd och förvaras på betryggande sätt.

Paragrafen motsvarar 27 § första stycket tredje punkten UFL. Till skillnad mot 6 kap. 8 § EFL gäller således förbudet att vara ordförande

för samtliga anställda, inte endast verkställande direktören. I försäkringsföreningar finns oftast endast ett fåtal anställda.

9 § Styrelsen är beslutförför, om mer än hälften av hela antalet styrelseledamöter eller det högre antal som föreskrivs i stadgarna är närvarande. Beslut i ett ärende får dock inte fattas, om inte såvitt möjligt samtliga styrelseledamöter har fått tillfälle att delta i ärendets behandling och erhållit tillfredsställande underlag för att avgöra ärendet. Om en styrelseledamot inte kan komma och det finns en suppleant som skall träda in i hans ställe, skall suppleanten ges tillfälle till det. Suppleant för arbetstagarledamot, som har utsetts enligt lagen (1987:1245) om styrelserepresentation för de privatanställda, skall dock alltid få underlag och ges tillfälle att delta i ärendets behandling på samma sätt som en styrelseledamot.

Om inte stadgarna föreskriver en särskild röstmajoritet, gäller som styrelsens beslut den mening för vilken mer än hälften av de närvarande röstar eller, vid lika röstetal, den mening som ordföranden biträder. Är styrelsen inte fulltalig, skall de som röstar för beslutet dock utgöra mer än en tredjedel av hela antalet styrelseledamöter, om inte annat föreskrivs i stadgarna.

Handlingar som enligt denna lag skall undertecknas av styrelsen skall skrivas under av minst hälften av hela antalet styrelseledamöter.

Paragrafen överensstämmer med 6 kap. 9 § EFL.

10 § En styrelseledamot eller verkställande direktören får inte handlägga frågor rörande avtal mellan honom och föreningen. Han får inte heller handlägga frågor om avtal mellan föreningen och tredje man, om han i frågan har ett väsentligt intresse som kan vara stridande mot föreningens. Med avtal jämställs rättegång eller annan talan.

Paragrafen överensstämmer med 6 kap. 10 § EFL.

11 § Styrelsen företräder föreningen och tecknar dess firma.

Styrelsen kan bemyndiga en styrelseledamot, verkställande direktören eller någon annan att företräda föreningen och teckna dess firma, om inte ett förbud mot sådant bemyndigande har tagits in i stadgarna. Minst en av dem som bemyndigas att företräda föreningen och teckna dess firma skall vara bosatt i Sverige om inte regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer i särskilda fall tillåter något annat. I övrigt gäller i fråga om den som inte är styrelseledamot eller verkställande direktör vad som sägs i 4 och 8 §§ om verkställande direktör. Styrelsen kan föreskriva att rätten att företräda föreningen och teckna dess firma får utövas endast av två eller flera personer i förening. Ingen annan inskränkning får registreras.

Styrelsen kan när som helst återkalla ett bemyndigande som avses i andra stycket.

Paragrafen överensstämmer med 6 kap. 11 § EFL enligt prop. 1989/90:160.

12 § Verkställande direktören har alltid rätt att företräda föreningen och teckna dess firma beträffande sådana åtgärder som enligt 5 § ankommer på honom.

Paragrafen överensstämmer med 6 kap. 12 § EFL.

13 § Styrelsen eller annan ställföreträdare för försäkringsföreningen får inte företa en rättshandling eller annan åtgärd som är ägnad att bereda en otillbörlig fördel åt en medlem eller någon annan till nackdel för föreningen eller annan medlem.

En ställföreträdare får inte följa sådana föreskrifter av föreningsstämman eller annat föreningsorgan som inte är gällande därför att de står i strid med denna lag eller stadgarna.

Paragrafen överensstämmer med 6 kap. 13 § EFL och delvis med 8 kap. 15 § FRL.

14 § Har en ställföreträdare överskridit sin befogenhet när han företog en rättshandling för föreningen, gäller inte rättshandlingen mot försäkringsföreningen, om den mot vilken rättshandlingen företogs insåg eller borde ha insett att befogenheten överskreds. Dessamma gäller, om verkställande direktören då han företog en rättshandling överskred den behörighet att vidta åtgärder på föreningens vägnar som tillkommer honom enligt 5 §.

Paragrafen överensstämmer med 6 kap. 14 § EFL.

15 § För registrering skall försäkringsföreningen till försäkringsinspektionen anmäla vem som har utsetts till styrelseledamot, verkställande direktör, suppleant eller firmatecknare samt deras postadress och personnummer. För registrering skall även anmälas av vilka och hur föreningens firma tecknas.

Anmälan görs första gången när föreningen enligt 2 kap. 3 § anmäls för registrering och därefter genast efter det att ändring har inträffat i ett förhållande som har anmälts eller skall anmälas för registrering enligt första stycket. Rätt att göra anmälan tillkommer även den som anmälningen gäller.

Om föreningens postadress ändras, skall föreningen genast anmäla det för registrering.

Paragrafen överensstämmer med 6 kap. 15 § EFL.

22.13 13 kap. (Föreningsstämman)

Kapitlet ersätter bestämmelserna i 33–35 §§ UFL och i dessa lagrum gjorda hänvisningar till 1951 års lag om ekonomiska föreningar. Avvikelse i detta kapitel i förhållande till motsvarande kapitel i EFL betingas främst av att juridiska personer inte kan vara medlemmar i en försäkringsförening, att det inte förekommer förlagsandelar i försäkringsföreningar samt att försäkringsinspektionen är tillsynsmyndighet för föreningarna.

Reglerna i detta kapitel bygger på samma principer som gällande rätt. Vissa nyheter föreslås dock. Så är fallet bl.a. när det gäller rätten att företrädas av ombud, frågan om när jäv föreligger, reglerna om rätten att få upp ärenden till behandling på föreningsstämman samt reglerna om kallelse till föreningsstämman. Kapitlet har närmare behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 16.2).

1 § Föreningsmedlemmarnas rätt att besluta i försäkringsföreningens angelägenheter utövas vid föreningsstämman.

Varje medlem har en röst.

Av 12 § framgår att föreningsstämman befogenheter kan helt eller delvis överlämnas åt särskilt valda fullmäktige.

Paragrafen överensstämmer med 7 kap. 1 § EFL. Emellertid föreslås ett förbud mot graderad rösträtt vid föreningsstämma i en försäkringsförening. I förarbetena till EFL diskuterades att införa en tvingande regel om lika rösträtt. Emellertid ansågs det grundläggande demokratiska synsättet bäst tillgodosett om de ekonomiska föreningarna liksom dittills fick en möjlighet att i stadgarna differentiera medlemmarnas rösträtt. I detta sammanhang kan också erinras om att i ömsesidiga försäkringsbolag antalet röster ofta är beroende av tecknat försäkringsbelopp.

Det lär dock inte finnas några understödsföreningar där graderad rösträtt tillämpas vid föreningsstämman. Till skillnad mot vad som gäller för ekonomiska föreningar kan inte juridiska personer bli medlemmar i en försäkringsförening. Med hänsyn till detta bör ett förbud mot graderad rösträtt införas när det gäller försäkringsföreningarna.

2 § En medlems rätt vid föreningsstämman utövas av medlemmen personligen eller den som är medlemmens ställföreträdare enligt lag eller genom ombud med skriftlig, dagtecknad fullmakt.

Endast medlemmens make eller sambo eller annan medlem får vara ombud, om inte annat anges i stadgarna.

Ingen får som ombud företräda mer än en medlem, om inte annat anges i stadgarna. Fullmakten gäller högst ett år från utfärdandet.

En medlem kan vid föreningsstämman medföra högst ett biträde. Endast medlemmens make eller sambo eller annan medlem får vara biträde om inte annat anges i stadgarna.

Paragrafen överensstämmer i sak med 7 kap. 2 § EFL.

3 § En medlem får inte själv eller genom ombud rösta i fråga om

1. talan mot honom,
2. hans befrielse från skadeståndsansvar eller annan förpliktelse emot föreningen, eller

3. talan eller befrielse som avses i 1 eller 2 beträffande annan, om medlemmen i fråga har ett väsentligt intresse som kan strida mot föreningens.

Bestämmelserna i första stycket om medlem gäller även ombud för medlem.

Paragrafen överensstämmer med 7 kap. 3 § EFL.

4 § Ordinarie föreningsstämma skall hållas inom sex månader efter utgången av varje räkenskapsår.

Vid ordinarie föreningsstämma skall styrelsen lägga fram årsredovisningen och revisionsberättelsen.

Vid stämman skall beslut fattas

1. om fastställelse av resultaträkningen och balansräkningen,
2. om ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna och verkställande direktören, samt

3. i andra ärenden som ankommer på stämman enligt denna lag eller stadgarna.

Beslut i en fråga som avses i tredje stycket 1 och 2 skall dock skjutas upp till en fortsatt stämma, om majoriteten eller en minoritet

som består av minst en tiondel av samtliga röstberättigade begär det. Sådan stämma skall hållas minst en och högst två månader därefter. Något ytterligare uppskov är inte tillåtet.

Paragrafen överensstämmer i sak med 7 kap. 5 § EFL.

5 § Extra föreningsstämma skall hållas när styrelsen finner skäl till det. Sådan stämma skall även hållas när det för uppgivet ändamål skriftligen begärs av en revisor eller av minst en tiondel av samtliga röstberättigade eller det mindre antal som kan vara bestämt i stadgarna. Kallelse skall utfärdas inom fjorton dagar från den dag då sådan begäran kom in till föreningen.

Paragrafen överensstämmer med 7 kap. 5 § EFL.

En nyhet jämfört med gällande rätt är att varje revisor kan påkalla extra stämma. Däremot har inte revisorerna särskild rätt att själva utlysa extra stämma. När en revisor eller en minoritet av de röstberättigade begär extra stämma, skall det göras skriftligen och ändamålet anges. Kallelse till stämman skall utfärdas inom fjorton dagar efter det sådan begäran har kommit in till föreningen. Underlåter styrelsen att utfärda kallelse, kan försäkringsinspektionen utlysa stämman, se 7 §.

6 § En medlem har rätt att få ett ärende behandlat vid en föreningsstämma, om han begär det i den ordning och inom den tid som kan vara bestämd i stadgarna. Saknar stadgarna sådana bestämmelser, skall medlemmen skriftligen framställa sin begäran hos styrelsen i så god tid att ärendet kan tas upp i kallelsen till stämman. Den som har uteslutits ur föreningen saknar rätt att få ärenden behandlade vid stämman även om han ännu inte har avgått ur föreningen.

Paragrafen överensstämmer med 7 kap. 6 § EFL.

7 § Styrelsen kallar till föreningsstämma. Om en stämma som skall hållas enligt denna lag, enligt stadgarna eller enligt ett stämmobeslut inte sammankallas i föreskriven ordning, skall försäkringsinspektionen på anmälan av en styrelseledamot, verkställande direktören, en revisor eller någon röstberättigad genast på föreningens bekostnad sammankalla stämman i den ordning som sägs i 8 §. Detsamma gäller om inspektionen på något annat sätt fått kännedom om förhållandet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vem som skall kalla till föreningsstämma och överensstämmer i sak med 9 kap. 8 § FRL.

8 § Kallelse till en föreningsstämma får utfärdas tidigast fyra veckor före stämman. Kallelsen skall utfärdas senast två veckor före ordinarie och en vecka före extra stämma, om inte stadgarna föreskriver längre tid. Om en stämma skjuts upp till en dag som infaller senare än fyra veckor efter det att stämman har inletts, skall kallelse utfärdas till den fortsatta stämman. Om det enligt denna lag eller stadgarna krävs för att ett föreningsstämmobeslut skall bli giltigt att det fattas på två stämmor, får kallelse till den senare stämman inte utfärdas innan den första stämman har hållits. I en sådan kallelse skall anges vilket beslut den första stämman har fattat. Kallelse skall ske enligt stadgarna.

I kallelsen skall tydligt anges de ärenden som skall förekomma på stämman. Om stämman skall behandla ett ärende om föreningens uppgående i en annan förening genom fusion eller ett ärende om föreningens försättande i likvidation, skall förslaget och grunden för detta anges i kallelsen. Om ett ärende avser ändring av stadgarna, skall det huvudsakliga innehållet av förslaget till ändringen anges i kallelsen. Ett fullständigt förslag till stadgeändringen skall efter det att kallelse har utfärdats hållas tillgängligt för medlemmarna hos föreningen och genast sändas till medlemmar som begär det och uppger sin postadress.

Under minst en vecka före den stämma som avses i 4 § skall redovisningshandlingarna och revisionsberättelsen eller avskrifter därav hållas tillgängliga för medlemmarna hos föreningen och genast sändas till medlemmar som begär det.

Paragrafen överensstämmer med 7 kap. 8 § EFL. Någon motsvarighet till krav på skriftlig kallelse i vissa fall enligt andra stycket i detta lagrum har dock inte tagits med. Skälen för detta har redovisats i den allmänna motiveringen.

9 § Om bestämmelser i denna lag eller stadgarna rörande kallelse till föreningsstämma eller tillhandahållande av handlingar har åsidosatts i ett ärende, får stämman inte besluta i ärendet utan samtycke av alla medlemmar som berörs av felet. Stämman får dock även utan sådant samtycke avgöra ett ärende som inte har tagits upp i kallelsen, om ärendet enligt stadgarna skall förekomma på stämman eller omedelbart föranleds av ett annat ärende som skall avgöras. Den får också besluta att extra föreningsstämma skall sammankallas för behandling av ärendet.

Paragrafen ersätter 34 § UFL och överensstämmer med 7 kap. 9 § EFL.

10 § Föreningsstämman öppnas av styrelsens ordförande eller av den som styrelsen har utsett. Ordförande vid föreningsstämma utses av stämman. I stadgarna kan dock bestämmas vem som skall öppna föreningsstämman och vara ordförande vid stämman.

Stämmans ordförande skall, om det behövs, upprätta en förteckning över närvarande medlemmar, ombud och biträden (röstlängd). Uppgift om medlemmarnas rösträtt skall lämnas i röstlängden, om det förekommer olika rösträtt bland medlemmarna. Sedan röstlängden har godkänts av stämman, skall den tillämpas till dess att stämman beslutar om ändring. Uppskjuts stämman till en senare dag än nästföljande vardag, skall en ny röstlängd upprättas om det behövs.

Ordföranden skall sörja för att det förs protokoll vid stämman. I fråga om protokollets innehåll gäller

1. att röstlängden skall tas in i eller fogas som bilaga till protokollet,
2. att stämmans beslut skall föras in i protokollet, samt
3. om röstning har skett, att resultatet skall anges i protokollet.

Protokollet skall undertecknas av ordföranden och minst en justeringsman som utses av stämman. Senast tre veckor efter stämman skall det justerade protokollet hållas tillgängligt hos föreningen för medlemmarna. Protokollen skall förvaras på betryggande sätt.

Paragrafen överensstämmer med 7 kap. 10 § EFL.

11 § Styrelsen och verkställande direktören skall, om någon medlem begärt det och styrelsen finner att det kan ske utan väsentlig nackdel för föreningen, på föreningsstämman lämna upplysningar om förhållanden som kan inverka på bedömningen av föreningens årsredovisning och dess ställning i övrigt eller av ett ärende på stämman.

Kan en begärd upplysning lämnas endast med stöd av uppgifter som inte är tillgängliga på stämman, skall upplysning inom två veckor därefter hållas skriftligen tillgänglig hos föreningen för medlemmarna samt översändas till varje medlem som har begärt upplysningen.

Finner styrelsen att en begärd upplysning inte kan lämnas till medlemmarna utan väsentlig nackdel för föreningen, skall upplysningen i stället på medlemmens begäran lämnas till föreningens revisorer inom två veckor därefter. Revisorerna skall inom en månad efter stämman till styrelsen skriftligen yttra sig om huruvida den begärda upplysningen har lämnats till dem samt huruvida upplysningen enligt deras mening borde ha föranlett ändring i revisionsberättelsen eller, beträffande moderförening, i koncernrevisionsberättelsen, liksom huruvida upplysningen i övrigt ger anledning till erinran. Om så är fallet, skall ändringen eller erinringen anges i yttrandet. Styrelsen skall hålla revisorernas yttrande tillgängligt hos föreningen för medlemmarna samt översända yttrandet i avskrift till varje medlem som har begärt upplysningen.

Paragrafen överensstämmer med 7 kap. 11 § EFL.

12 § I stadgarna får bestämmas att föreningsstämmans befogenheter skall helt eller delvis utövas av särskilt valda fullmäktige. Minst hälften av fullmäktige skall utses av föreningsstämman eller av en organisation som kan anses företräda medlemmarna.

En fullmäktig får inte väljas för längre tid än fyra år. Till fullmäktig får utses endast medlemmar i försäkringsföreningen. Försäkringsinspektionen kan, om särskilda skäl föreligger, medge att även annan än medlem får vara fullmäktig.

Ett fullmäktigesammanträde anses som en föreningsstämma. I fråga om fullmäktig gäller bestämmelserna i 1–11 §§ om föreningsmedlem. Dock får en fullmäktig inte rösta genom ombud.

Angående beslut av fullmäktige i ämnen som avses i 15 § eller i 17 kap. 4 § skall medlemmarna underrättas på det sätt som stadgarna föreskriver.

Även om fullmäktige har utsetts, har föreningsmedlemmarna sådan rätt som avses i 6 §, 8 § fjärde stycket och 10 § fjärde stycket andra meningen.

I paragrafen ges bestämmelser om fullmäktige. Paragrafen motsvarar i huvudsak 35 § UFL.

Minst hälften av fullmäktige skall liksom enligt UFL väljas av föreningsstämman eller av organisation som kan anses företräda medlemmarna.

Liksom för styrelsedamöter har i den nya lagen mandattiden för fullmäktige bestämts till fyra år.

Huvudregeln är att en fullmäktig skall vara medlem i föreningen. Samma bestämmelser gäller för en suppleant för en fullmäktig (jfr Mallmén, *Lagen om ekonomiska föreningar* s. 248). Liksom enligt UFL kan emellertid försäkringsinspektionen medge att även annan än medlem

får vara fullmäktig. Dispensregeln bör liksom hittills tillämpas restriktivt och som regel endast omfatta ett mindre antal fullmäktige. Vad gäller de försäkringsföreningar där arbetsgivare erlägger medlemsavgifter bör också mera väsentliga undantag från huvudregeln kunna tillåtas.

13 Föreningsstämmans beslut utgörs av den mening som har fått mer än hälften av de avgivna rösterna eller, vid lika röstetal, den mening som ordföranden biträder. Vid val anses den vald som har fått de flesta rösterna. Vid lika röstetal avgörs valet genom lottning, om inte annat beslutas av stämman innan valet förrättas.

Första stycket gäller inte, om annat följer av denna lag eller föreskrivs i stadgarna. Beträffande beslut som avses i 14 och 15 §§ kan dock i stadgarna endast föreskrivas villkor som går längre än som anges i dessa paragrafer.

Paragrafen överensstämmer med 7 kap. 13 § EFL.

14 § Beslut att ändra stadgarna är giltigt om det har biträttats av samtliga röstberättigade eller vid en föreningsstämma har biträttats av minst två tredjedelar av de röstande.

Har i stadgarna tagits in ytterligare villkor för ändring av stadgarna gäller det villkoret.

Ett beslut om ändring av stadgarna skall genast anmälas för godkännande genom anmälan för registrering. Beslutet får inte verkställas förrän registreringen har skett.

Bestämmelser om när styrelsen får besluta om ändring av stadgarna finns i 12 kap. 6 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om ändring av en försäkringsförenings stadgar och har upprättats efter förebild av 7 kap. 14 § EFL. Reglerna innebär vissa ändringar i förhållande till motsvarande bestämmelser i 37 § UFL och har kommenterats i den allmänna motiveringen.

I första stycket föreskrivs att beslut om ändring av stadgarna fattas skriftligen av samtliga röstberättigade eller av föreningsstämman. Stämmbeslutet är giltigt om det har biträttats av minst två tredjedelar av de röstande. Detta är emellertid endast en huvudregel. För vissa ändringsbeslut krävs enligt 15 § större majoritet.

Andra stycket

Andra stycket innebär att villkoren för ett giltigt beslut om stadgeändring kan skärpas men däremot inte mildras genom bestämmelse i stadgarna. Sådana villkor kan vara att större röstmajoritet än två tredjedelar krävs, att stadgeändringsbeslutet skall godkännas av det företag, till vilket föreningens verksamhet är knuten eller att föreningens styrelse skall godkänna beslutet.

Tredje stycket överensstämmer i sak med 7 kap. 14 § fjärde stycket EFL.

Fjärde stycket innehåller en hänvisning till styrelsens möjligheter att göra de ändringar i stadgarna som påkallas av ändringar i kollektivavtal.

15 § Ett beslut om en sådan ändring av stadgarna som innebär att det införs en ny grund för när medlemskapet kan upphöra och som gäller även dem som är medlemmar i försäkringsföreningen när frågan avgörs är giltigt endast om beslutet har biträttats av samtliga

röstberättigade eller har fattats på två på varandra följande föreningsstämmor och på den senare stämman har biträts av minst tre fjärdedelar av de röstande. Den senare stämman skall vara en ordinarie föreningsstämma.

Ett beslut om en sådan ändring av stadgarna som innebär nya bestämmelser om fördelning av tillgångarna vid en förenings upplösning skall fattas i samma ordning som beslut om likvidation enligt 16 kap. 1 §.

Paragrafen behandlar stadgeändring som avser införande av ny grund för utslutning av medlem eller ändrad fördelning av tillgångar vid likvidation.

Första stycket överensstämmer med 37 § första stycket andra meningen UFL. Dock är det tillräckligt med att den senare stämman är ordinarie.

Beträffande *andra stycket* kan hänvisas till specialmotiveringen till 16 kap. 1 §.

16 § Föreningsstämman får inte fatta beslut som är ägnade att bereda otillbörlig fördel åt en medlem eller någon annan till nackdel för försäkringsföreningen eller annan medlem.

Bestämmelsen överensstämmer med 7 kap. 16 § EFL (och delvis med 9 kap. 19 § FRL) och innehåller en s.k. generalklausul enligt vilken föreningen inte får fatta beslut som är ägnade att bereda otillbörlig fördel åt en medlem eller någon annan till nackdel för föreningen eller annan medlem. Paragrafen kan ses som ett komplement till den i 11 kap. 1 § inskrivna skälighetsprincipen. Som framgår av 12 kap. 13 § gäller en motsvarande regel för styrelsen eller annan ställföreträdare för föreningen.

17 § Om ett beslut av föreningsstämman inte har kommit till i behörig ordning eller i övrigt strider mot denna lag eller mot stadgarna, kan talan mot försäkringsföreningen om att beslutet skall upphävas eller ändras föras av föreningsmedlemmar, styrelsen, styrelseledamöter eller verkställande direktören.

Talan skall väckas inom tre månader från dagen för beslutet. Väcks inte talan inom denna tid, är rätten till talan förlorad.

Talan får väckas senare än vad som sägs i andra stycket, när

1. beslutet är sådant att det inte lagligen kan fattas ens med alla medlemmarnas samtycke,

2. samtycke till beslutet krävs av alla eller vissa medlemmar och sådant samtycke inte har getts, eller

3. kallelse till stämman inte har skett eller de bestämmelser om kallelse som gäller för föreningen har eftersatts i något väsentligt avseende.

En dom varigenom föreningsstämmans beslut upphävs eller ändras gäller även för medlemmar som inte har fört talan. Rätten kan ändra föreningsstämmans beslut endast om det kan fastställas vilket innehåll beslutet rätteligen borde ha haft. Är föreningsstämmans beslut sådant som enligt denna lag skall anmälas för registrering, skall rätten underrätta försäkringsinspektionen för registrering, om beslutet har upphävts eller ändrats genom en dom som har vunnit laga kraft eller rätten genom beslut under rättegången har förordnat att föreningsstämmans beslut inte får verkställas.

Paragrafen överensstämmer i sak med 7 kap. 17 § EFL.

18 § Om styrelsen vill väcka talan mot försäkringsföreningen, skall styrelsen sammankalla en föreningsstämma för val av ställföreträdare att föra föreningens talan i tvisten. Stämning delges med den valde ställföreträdaren.

Ett förbehåll i stadgarna att tvister mellan föreningen och styrelsen, styrelseledamot, verkställande direktören, likvidator, föreningsmedlem eller röstberättigad som inte är medlem skall hänskjutas till skiljemän har samma verkan som ett skiljeavtal. Om styrelsen begär skiljemannaförfarande mot föreningen, tillämpas första stycket. Är det fråga om en klandertalan av styrelsen mot föreningsstämmans beslut är rätten till talan inte förlorad enligt 17 § andra stycket, om styrelsen inom den klandertid som anges där har kallat till föreningsstämma enligt första stycket.

Paragrafen överensstämmer i sak med 7 kap. 18 § EFL.

22.14 14 kap. (Revision)

Kapitlet har upprättats efter förebild av motsvarande bestämmelser i EFL och FRL och ersätter 31 och 32 §§ UFL samt i förstnämnda lagrum gjorda hänvisningar till 1951 års lag om ekonomiska föreningar.

De främsta nyheterna i kapitlet är bestämmelser om effektivare företagsrevision och skärpta krav på anlitan av kvalificerade revisorer. Till skillnad mot vad som gäller för ekonomiska föreningar och föreningsbanker införs inte några möjligheter att påkalla att en medrevisor utses eller att en särskild granskning utförs. Försäkringsföreningar står till skillnad mot ekonomiska föreningar under ingående tillsyn av en särskild myndighet. Den ekonomiska verksamhet som drivs inom försäkringsföreningarna är i de flesta fall inte heller så omfattande att det förefaller vara behov av en möjlighet för en minoritet av medlemmarna att påkalla utseende av en medrevisor eller utförande av en särskild granskning jämsides med de möjligheter till insyn i verksamheten som tillsynsmyndigheten förfogar över.

Något behov av sådana särskilda revisionsorgan som behandlas i 8 kap. 4 § EFL har hittills inte förelegat bland försäkringsföreningarna. En motsvarande bestämmelse har därför inte föreslagits i den nya lagen.

1 § En försäkringsförening skall ha minst två revisorer. Revisorererna väljs av föreningsstämman, om det inte föreskrivs i stadgarna att en eller flera revisorer skall utses på annat sätt.

En revisors uppdrag gäller för den tid som anges i stadgarna. Om uppdraget inte skall gälla tills vidare, skall uppdragstiden bestämmas så att uppdraget upphör vid slutet av den ordinarie föreningsstämma på vilken revisorsval förrättas.

Den som har utsetts till revisor skall omedelbart underrättas om det. Har revisorn valts på föreningsstämma är styrelsen skyldig att sörja för underrättelsen. I annat fall ligger skyldigheten på den som har tillsatt revisorn.

Föreningsstämman kan utse en eller flera revisorssuppleanter. Bestämmelserna i denna lag om revisorer gäller i tillämpliga delar om revisorssuppleanter.

När revisor eller revisorssuppleant utsetts skall anmälan om detta genast göras till försäkringsinspektionen. Om han valts på föreningsstämman skall anmälan göras genom styrelsens försorg. I annat fall skall anmälan göras av den som utsett honom. Närmare föreskrifter om sådan anmälan meddelas av regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, av försäkringsinspektionen.

Paragrafen innehåller regler om antalet revisorer samt om hur de skall utses och om deras mandattid.

Första—fjärde styckena motsvarar delvis 31 § UFL och har förebild i 8 kap. 1 § EFL. Enligt EFL är det tillräckligt med en revisor. Liksom enligt UFL skall det dock finnas minst två revisorer i en försäkringsförening.

Femte stycket överensstämmer med 32 § andra stycket UFL. Även i fortsättningen skall således namnen på samtliga revisorer och revisorssuppleanter anmälas till försäkringsinspektionen (enligt 10 kap. 4 § sista stycket FRL behövs endast auktoriserade och godkända revisorer anmälas).

2 § Försäkringsinspektionen får förordna en eller flera revisorer att med övriga revisorer delta i revisionen. För revisor som förordnats av försäkringsinspektionen skall inspektionen utfärda instruktion. Revisorn har rätt att få arvode av försäkringsföreningen. Arvodets storlek bestäms av inspektionen.

Försäkringsinspektionen får när som helst återkalla förordnandet enligt första stycket och i stället utse ny revisor.

Paragrafen överensstämmer i sak med 69 § UFL.

3 § Revisorer som inte är auktoriserade eller godkända skall vara svenska medborgare och bosatta i Sverige om inte regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, försäkringsinspektionen i särskilda fall tillåter något annat. Vad som sagts nu gäller dock inte om även en auktoriserad eller godkänd revisor deltar i revisionen. Den som är underårig, i konkurs eller underkastad näringsförbud eller som har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken får inte vara revisor.

Revisorerna skall ha den insikt och erfarenhet av redovisning och ekonomiska förhållanden som med hänsyn till arten och omfånget av försäkringsföreningens verksamhet fordras för uppdragets fullgörande.

Till revisor kan utses även ett auktoriserat eller ett godkänt revisionsbolag. Vid tillämpningen av bestämmelserna i detta kapitel likställs ett auktoriserat revisionsbolag med auktoriserad revisor och ett godkänt revisionsbolag med godkänd revisor. Ett bolag som utses till revisor skall till styrelsen för den förening som revisionen avser anmäla vem som är huvudsansvarig för revisionen. Den huvudansvarige skall i ett auktoriserat revisionsbolag vara auktoriserad revisor och i ett godkänt revisionsbolag auktoriserad eller godkänd revisor. Bestämmelserna i 5 och 13 §§ tillämpas på den huvudansvarige.

Till revisor i dotterföretag bör utses minst en av moderföreningens revisorer, om det kan ske. Anmälan av revisor behandlas i 1 §.

Paragrafen överensstämmer i sak med 8 kap. 3 § EFL enligt prop. 1989/90:160. Anmälan av revisorer behandlas i 1 §.

4 § Minst en av revisorerna skall vara auktoriserad revisor eller godkänd revisor, om tillgångarnas bruttovärde (balansomslutningen) enligt fastställda balansräkningar för de två senaste räkenskapsåren överstiger ett gränsbelopp som motsvarar 100 basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Minst en av de revisorer som föreningsstämman utser skall vara auktoriserad revisor, om balansomslutningen enligt fastställda balansräkningar för de två senaste räkenskapsåren överstiger ett gränsbelopp som motsvarar 1 000 gånger det angivna basbeloppet.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan i fråga om en förening som avses i andra stycket förordna att en viss godkänd revisor får utses i stället för en auktoriserad revisor. Sådana beslut är giltiga i högst fem år.

Första-tredje styckena gäller även för en moderförening i en koncern om bruttovärdet av koncernföretagens tillgångar enligt fastställda koncernbalansräkningar för de två senaste åren överstiger det gränsbelopp som anges i första eller andra stycket.

Paragrafen innehåller regler om krav på auktoriserad eller godkänd revisor i vissa föreningar. Bestämmelsen motsvarar delvis 32 § första stycket UFL och överensstämmer i sak med 10 kap. 4 § FRL.

Bestämmelser om auktorisation och godkännande av revisorer finns i förordningen (1973:221) om auktorisation och godkännande av revisorer samt i kommerskollegiets revisorskungörelse (KFS 1973:6). Auktorisation och godkännande meddelas av kommerskollegium. Kvalifikationskraven på en revisor för att erhålla auktorisation är högre än för att erhålla godkännande.

Med hänsyn till den möjlighet försäkringsinspektionen har att förordna kvalificerade revisorer i försäkringsföreningar kan det inte anses nödvändigt att samtliga försäkringsföreningar skall behöva använda sig av auktoriserade eller godkända revisorer. Däremot bör de största föreningarna utse en auktoriserad revisor och vissa andra större föreningar anlita antingen en auktoriserad eller godkänd revisor. När det gäller att avgöra vilka föreningar som bör ha kvalificerade revisorer bör samma indelningsgrund användas som gäller för försäkringsbolagen.

Med hänsyn till den förhållandevis begränsade omfattning som försäkringsrörelsen uppvisar inom de i dag existerande mindre öppna föreningar vars verksamhet omfattar hela riket har i förslaget, till skillnad från vad som gäller för försäkringsbolag, något alternativt storlekskriterium inte uppställts.

Vid sidan av de föreslagna bestämmelserna finns inte något motsvarande behov av den i 8 kap. 6 § första stycket EFL införda regeln om rätt att även i andra fall förordna att minst en revisor skall vara auktoriserad eller godkänd.

5 § Den kan inte vara revisor som

1. är styrelseledamot eller verkställande direktör eller innehar en befattning i ledande ställning i försäkringsföreningen eller dess dotterföretag eller biträder vid föreningens bokföring eller medelsförvaltning eller föreningens kontroll däröver,
2. är anställd hos eller på annat sätt intar en underordnad eller beroende ställning till föreningen eller någon som avses under 1 eller

är verksam i samma företag som den som yrkesmässigt biträder föreningen vid grundbokföringen eller medelsförvaltningen eller föreningens kontroll däröver,

3. är gift eller sambo med eller är syskon eller släkting i rätt upp- eller nedstigande led till en person som avses under 1 eller är besvägrad med en sådan person i rätt upp- eller nedstigande led eller så att den ene är gift med den andres syskon, eller

4. på annat sätt än genom belåning av livförsäkringsbrev enligt stadgarna står i låneskuld till föreningen eller annat företag i samma koncern eller har förpliktelser för vilka föreningen eller sådant företag har ställt säkerhet.

I ett dotterföretag kan den inte vara revisor som enligt första stycket inte är behörig att vara revisor i moderföreningen.

En revisor får vid revisionen inte anlita någon som enligt första eller andra stycket inte är behörig att vara revisor. Har föreningen eller moderföreningen någon anställd i sin tjänst med uppgift att uteslutande eller huvudsakligen ta hand om föreningens interna revision, får revisorn dock anlita en sådan anställd i den utsträckning det är förenligt med god revisionssed.

Paragrafen överensstämmer i allt väsentligt med 10 kap. 5 § FRL.

6 § Ett uppdrag att tills vidare vara revisor upphör när ny revisor har utsetts.

Ett uppdrag som revisor upphör i förtid, om revisorn eller den som har utsett honom begär det. Anmälan om detta skall göras hos styrelsen och, om en revisor som inte är vald på föreningsstämman vill avgå, hos den som har tillsatt honom.

En revisor vars uppdrag upphör i förtid skall genast anmäla detta till försäkringsinspektionen. Revisorn skall i anmälningen lämna en redogörelse för iakttagelserna vid den granskning som han har utfört under den del av löpande räkenskapsår som hans uppdrag har omfattat. För anmälningen gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs i 11 § tredje och fjärde styckena om revisionsberättelse. Avskrift av anmälningen skall överlämnas till föreningens styrelse.

Upphör en revisors uppdrag i förtid eller uppkommer hinder för honom enligt 3-5 §§ eller enligt stadgarna att vara revisor och finns det inte någon suppleant för honom, skall styrelsen vidta åtgärder för att en ny revisor tillsätts för den återstående mandattiden eller anmäla förhållandet för försäkringsinspektionen, som på förslag av styrelsen skall utse en ny revisor under tiden fram till nästa ordinarie föreningsstämma.

Paragrafens tre första stycken överensstämmer med 8 kap. 8 § första - tredje styckena EFL, medan fjärde stycket överensstämmer med 10 kap. 6 § tredje stycket FRL.

7 § På anmälan skall försäkringsinspektionen förordna behörig revisor, om

1. någon auktoriserad revisor eller godkänd revisor inte är utsedd enligt 4 § första - tredje styckena,

2. en revisor är obehörig enligt 3 § första stycket eller 5 § första eller andra stycket, eller

3. en bestämmelse i stadgarna om antalet revisorer eller om revisors behörighet har åsidosatts.

Var och en kan göra anmälan enligt första stycket. Styrelsen är skyldig att göra anmälan, om inte rättelse utan dröjsmål sker genom den som utser revisor.

Paragrafen överensstämmer i sak med 10 kap. 7 § FRL. Någon motsvarighet till 8 kap. 9 § fjärde stycket EFL har inte tagits in i lagen. Försäkringsinspektionen kan i stället erhålla rättelse genom tillsynsstämmelserna i 20 kap.

8 § Revisorerna skall i den omfattning som följer av god revisionsredovisning granska försäkringsföreningens årsredovisning jämte räkenskaperna samt styrelsens och verkställande direktörens förvaltning.

Om föreningen är en moderförening, skall revisorerna även granska koncernredovisningen och koncernföretagens inbördes förhållanden i övrigt.

Revisorerna skall följa de särskilda föreskrifter som meddelas av föreningsstämman om de inte strider mot lag, av regering eller försäkringsinspektionen utfärdade föreskrifter, stadgarna och god revisionssed.

Paragrafen överensstämmer med 8 kap. 10 § EFL.

9 § Styrelsen och verkställande direktören skall ge revisorerna tillfälle att verkställa granskningen i den omfattning som dessa finner behövt samt lämna de upplysningar och det biträde som de begär. Samma skyldighet föreligger för företagsledningen och revisorerna i ett dotterföretag gentemot revisorerna i en moderförening.

Paragrafen överensstämmer med 8 kap. 11 § EFL.

10 § Sedan revisorerna har slutfört granskningen, skall de skriva en hänvisning till revisionsberättelsen på årsredovisningen. Finner revisorerna att balansräkningen eller resultaträkningen inte bör fastställas, skall de anteckna även detta.

Paragrafen överensstämmer med 8 kap. 12 § EFL.

11 § Revisorerna skall för varje räkenskapsår avge en revisionsberättelse till föreningsstämman. Berättelsen skall överlämnas till försäkringsföreningens styrelse senast två veckor före den ordinarie föreningsstämman. Revisorerna skall inom samma tid till styrelsen återlämna de redovisningshandlingar som har överlämnats till dem.

Revisionsberättelsen skall innehålla ett uttalande om huruvida årsredovisningen har gjorts upp enligt denna lag eller föreskrifter enligt 15 kap. Innehåller inte årsredovisningen sådana upplysningar som skall lämnas enligt 15 kap., skall revisorerna ange detta och lämna behövliga upplysningar i sin berättelse, om det kan ske.

Har revisorerna vid sin granskning funnit att någon åtgärd eller försummelse som kan föranleda ersättningsskyldighet ligger en styrelseledamot eller verkställande direktören till last eller att en styrelseledamot eller verkställande direktören på annat sätt har handlat i strid mot denna lag eller stadgarna, skall det anmärkas i berättelsen. Revisionsberättelsen skall även innehålla ett uttalande i frågan om ansvarsfrihet för styrelseledamöterna och verkställande direktören. Revisorerna kan även i övrigt till berättelsen anteckna de upplysningar som de önskar meddela medlemmarna.

I revisionsberättelsen skall också anmärkas om revisorerna funnit att föreningen inte har fullgjort sin skyldighet

1. att göra avdrag för preliminär A-skatt eller kvarstående skatt enligt uppbördslagen (1953:272),

2. att lämna uppgift enligt 54 § 1 mom. uppbördslagen eller 4 eller 11 § lagen (1984:668) om uppbörd av socialavgifter från arbetsgivare, eller

3. att i rätt tid betala skatter och avgifter som avses i 1 och 2.

Om revisionsberättelsen innehåller anmärkning om att föreningen inte har fullgjort någon sådan skyldighet som avses i fjärde stycket 1-3, skall revisorerna genast sända in en avskrift av den till länsstyrelsen i det län där föreningens styrelse enligt stadgarna har sitt säte.

Revisionsberättelsen skall innehålla särskilda uttalanden om fastställande av balansräkningen och resultaträkningen.

I en moderförening skall revisorerna avge en särskild revisionsberättelse beträffande koncernen. Härvid skall första—tredje och sjätte styckena tillämpas.

Paragrafen överensstämmer i allt väsentligt med 8 kap. 13 § EFL.

12 § Erinringar som revisorerna framställer till styrelsen eller verkställande direktören och som inte har tagits in i revisionsberättelsen skall de anteckna i protokoll eller någon annan handling. Handlingen skall överlämnas till styrelsen och bevaras av denna på betryggande sätt.

Paragrafen överensstämmer med 8 kap. 14 § EFL.

13 § Revisorerna har rätt att närvara vid föreningsstämmorna. De är skyldiga att närvara vid en stämma, om det med hänsyn till ärendena kan anses påkallat.

Paragrafen överensstämmer med 8 kap. 15 § EFL.

14 § Revisorerna får inte lämna upplysningar till enskilda medlemmar eller utomstående om sådana försäkringsförenings angelägenheter som de har fått kännedom om vid fullgörandet av sitt uppdrag, om det kan vara till nackdel för föreningen.

Revisorerna är skyldiga att

1. till föreningsstämman lämna alla upplysningar som stämman begär, om det inte skulle vara till väsentlig nackdel för föreningen,

2. till ny revisor och, om föreningen har försatts i konkurs, konkursförvaltare lämna erforderliga upplysningar om föreningens angelägenheter, samt

3. på begäran lämna upplysningar om föreningens angelägenheter till undersökningsledare under förundersökning i brottmål.

Paragrafen överensstämmer med 8 kap. 16 § EFL.

22.15 15 kap. (Redovisning)

Detta kapitel har upprättats efter förebild av 11 kap. FRL och 9 kap. EFL. Som framhållits i den allmänna motiveringen (avsnitt 17.2) har emellertid i avvaktan på integreringen med EG i allt väsentligt nuvarande ordning för försäkringsföreningarna behållits.

Årsredovisning

1 § Kalenderår utgör räkenskapsår, om inte annat följer av 12 § andra stycket bokföringslagen (1976:125). För varje räkenskapsår skall årsredovisning avges. Denna består av resultaträkning, balansräkning och förvaltningsberättelse. Har en försäkringsförening flera verksamhetsgrenar, skall intäkter och kostnader redovisas särskilt för varje verksamhetsgren.

I fråga om resultaträkning och balansräkning i årsredovisning och i årsbokslut enligt bokföringslagen gäller, förutom bestämmelserna i den lagen, föreskrifterna i detta kapitel.

Regeringen, eller efter regeringens bemyndigande försäkringsinspektionen, får utfärda närmare föreskrifter om försäkringsföreningsarnas löpande bokföring, årsbokslut och årsredovisning samt därvid, om särskilda skäl föreligger, meddela föreskrifter som avviker från bokföringslagen. Föreskrifterna skall utformas så att de främjar en klar och rättvisande översikt av föreningens resultat och ställning.

Paragrafen överensstämmer med 29 § och 30 § första och tredje stycket UFL samt — bortsett från att bestämmelser om resultatanalys ej medtagits — med 11 kap. 1 § FRL.

Med stöd av denna paragraf kan försäkringsinspektionen föreskriva att de stora försäkringsföreningarna skall tillämpa samma regler beträffande värdering och klassificering av tillgångar som försäkringsbolagen.

2 § I årsredovisningen skall återges resultaträkningen och balansräkningen för det närmast föregående räkenskapsåret. Har det under året skett någon ändring i specificeringen av poster i resultaträkningen och balansräkningen, skall uppgifterna från den tidigare årsredovisningen sammanställas så att dessa kan jämföras med posterna i den senare årsredovisningen, om det inte möter särskilda hinder.

Årsredovisningen skall skrivas under av samtliga styrelseledamöter och av verkställande direktören. Har en avvikande mening beträffande årsredovisningen antecknats till styrelsens protokoll, skall den avvikande meningen fogas till redovisningen.

Paragrafen överensstämmer med 11 kap. 2 § FRL och 9 kap. 2 § EFL.

Första stycket saknar motsvarighet i UFL medan andra stycket motsvarar 29 § UFL.

3 § Minst en månad före ordinarie föreningsstämma skall årsredovisningshandlingarna för det förflutna räkenskapsåret avlämnas till revisorerna.

Senast en månad efter det att resultaträkningen och balansräkningen har blivit fastställda, skall avskrift av årsredovisning och revisionsberättelse hållas tillgängliga hos försäkringsföreningen för alla som är intresserade.

Jfr 29 § UFL, 11 kap. 3 § FRL och 9 kap. 3 § EFL. Försäkringsföreningarnas skyldighet att insända årsredovisning och revisionsberättelse till försäkringsinspektionen regleras i 20 kap. 4 § andra stycket.

Koncernredovisning

4 § Bestämmelserna om koncernredovisning i 11 kap. 12 och 13 §§ försäkringsrörelselagen (1982:713) skall tillämpas i fråga om stora försäkringsföreningar.

Paragrafen innebär att de försäkringsföreningar som omfattas av koncernbestämmelsen, också måste tillämpa koncernredovisning.

22.16 16 kap. (Likvidation och upplösning)

Bestämmelserna i detta kapitel motsvarar i allt väsentligt reglerna om likvidation och konkurs i 40–62 §§ UFL samt i dessa paragrafer gjorda hänvisningar till 1951 års lag om ekonomiska föreningar.

I 56 § UFL och 14 kap. 26 § FRL förutsätts att likvidatorerna i en understödsförening respektive försäkringsinspektionen skall försöka överlåta försäkringsbeståndet.

En försäkringsförening kan upplösas dels genom likvidation och konkurs som regleras i detta kapitel, dels genom fusion som regleras i 17 kap. Hittills har det vanligaste sättet för en förening att upplösas varit att föreningens tillgångar och skulder överförs till en annan förening i samband med att rörelsen övertas av den andra föreningen. Den överlåtande föreningen upplöses därefter genom likvidation. Genom de föreslagna bestämmelserna om fusion blir inte likvidation i samband med sammanslagningar mellan försäkringsföreningar nödvändig.

Likvidatorer i en understödsförening eller ett försäkringsbolag skall utses av föreningsstämman respektive av bolagsstämman. Enligt 72 § UFL och 14 kap. 7 § FRL kan emellertid försäkringsinspektionen också förordna en likvidator att genomföra likvidationen tillsammans med de övriga likvidatorerna.

Vid likvidation av en bank skall emellertid numera likvidatorerna utses av bankinspektionen. Till stöd för detta anförs i förarbetena (prop. 1986/87:12 Föreningsbankslag s. 102) att det av hänsyn till skyddet av insättarnas intressen bör ställas särskilda krav på en likvidator i en bank samt att god kännedom om bankverksamhetens speciella förhållanden är en förutsättning för att likvidatorn skall kunna fullgöra sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt. Det får vidare enligt förarbetena förutsättas att bankinspektionen bättre än de allmänna domstolarna har kännedom om personer som är lämpliga för sådana uppdrag.

För ekonomiska föreningar föreskriver EFL att likvidatorerna alltid skall utses av domstol. Genom den ordningen anses de bästa garantierna erhållas för att endast lämpliga personer utses (prop. 1986/87:7 s. 213).

Merparten av de likvidationer som blir aktuella när det gäller försäkringsföreningar torde komma att gälla föreningar med betydligt lägre balansomslutning än en föreningsbank. Till skillnad mot en ekonomisk förening står en försäkringsförenings likvidationsförvaltning under tillsyn.

I förslaget har därför i huvudsak gällande ordning bibehållits. Detta innebär att vid en frivillig likvidation skall likvidatorerna utses av föreningsstämman. Efter förebild av de nya bestämmelserna i FRL om likvidation av livförsäkringsbolag föreslås emellertid att försäkringsinspektionen skall utse medlikvidator när stora försäkringsföreningar skall likvideras. Bestämmelserna om tvångslikvidation har anpassats till vad som gäller för försäkringsbolagen.

Enligt 40 § andra stycket UFL skall beslut om frivillig likvidation godkännas av försäkringsinspektionen. Bestämmelsen saknar motsvarighet för såväl försäkringsbolag, ekonomiska föreningar som föreningsbanker. I praktiken torde det också vara svårt att mot medlemmarnas vilja tvinga en förening att fortsätta verksamheten. Enligt förslaget skall det därför räcka med att likvidationsbeslutet registreras av försäkringsinspektionen.

Frivillig likvidation

1 § Föreningsstämman kan besluta att försäkringsföreningen skall träda i likvidation.

Ett beslut om likvidation är giltigt endast om samtliga röstberättigade har förenat sig om beslutet eller detta har fattats på två på varandra följande föreningsstämmor, varav en ordinarie, och på den senare stämman biträts av minst två tredjedelar av de röstande.

Längre gående villkor för att beslutet skall bli giltigt får föreskrivas i stadgarna. Likvidationen inträder omedelbart eller den senare dag som föreningsstämman beslutar.

Ett beslut om likvidation kan dock alltid fattas med enkel majoritet, om det gäller ett beslut enligt 24 § andra stycket eller om det föreligger grund för tvångslikvidation enligt 2 eller 4 §. Vid lika röstetal utgörs stämmans beslut av den mening som ordföranden biträder. Ett beslut om likvidation enligt detta stycke har omedelbar verkan.

Paragrafen överensstämmer med 11 kap. 1 § EFL. En av föreningsstämmorna skall dock vara en ordinarie stämma. Anledningen till detta är samma som vid beslut om fusion (se avsnitt 18.2).

Tvångslikvidation

2 § Om antalet föreningsmedlemmar går ned under det lägsta antal som föreskrivs i 2 kap. 1 § eller som inspektionen bestämt, skall styrelsen omedelbart anmäla detta till försäkringsinspektionen. Inspektionen skall pröva om försäkringsföreningen skall få fortsätta sin verksamhet. Om inspektionen lämnar medgivande till detta, skall inspektionen föreskriva de villkor som skall gälla och bestämma nytt minsta antal medlemmar för föreningen. Om inspektionen beslutar att inte medge föreningen att fortsätta verksamheten skall föreningen träda i likvidation.

Paragrafen överensstämmer i sak med 41 § andra stycket UFL.

3 § Om styrelseledamöterna underlåter att fullgöra vad som åligger dem enligt 2 §, svarar de och andra som med vetskap om denna underlåtenhet handlar på försäkringsföreningens vägnar solidariskt för de förpliktelser som uppkommer för föreningen. Ett sådant ansvar inträder även för sådana medlemmar som, när likvidationsplikt föreligger enligt 2 §, med vetskap om likvidationsplikten deltar i beslut att fortsätta föreningens verksamhet.

Paragrafen motsvarar 46 § UFL såvitt gäller underlåtenhet att anmäla otillräckligt medlemsantal men har utformats efter förebild av det två första meningarna i dels 11 kap. 3 § tredje stycket EFL, dels 9 kap. 3 § FBL och betingas av att likvidatorer skall utses av försäkringsinspektionen. (Skillnader gentemot nu nämnt lagrum i FBL beror på att styrelsen

enligt 2 § i förslaget skall vända sig direkt till försäkringsinspektionen. Den sista meningen i 9 kap. 3 § FBL blir därför inte aktuell.)

4 § Rätten skall förordna att försäkringsföreningen skall träda i likvidation, om

1. likvidationsskyldighet föreligger enligt 2 § eller stadgarna och någon uppgift om att föreningen trätt i likvidation inte införs i försäkringsföreningsregistret inom sex veckor från det att denna skyldighet inträtt,

2. föreningen efter en konkurs som avslutats med överskott inte inom föreskriven tid har fattat beslut om likvidation enligt 24 §, eller

3. föreningen inte inom bestämd tid följt ett av försäkringsinspektionen enligt 20 kap. 7 § utfärdat föreläggande som vunnit laga kraft och ändamålet med föreläggandet inte förfallit eller på annat sätt tillgodosetts.

Beslut om likvidation skall dock inte meddelas, om det styrks att likvidationsgrunden har upphört under ärendets handläggning i första instans.

Frågor om likvidation enligt första stycket prövas på anmälan av försäkringsinspektionen eller på ansökan av styrelsen, styrelseledamot, verkställande direktören, föreningsmedlem eller röstberättigad som inte är medlem. I de fall som avses i första stycket 2 prövas frågan även på ansökan av borgenär eller av annan vars rätt kan vara beroende av att det finns någon som kan företräda föreningen.

Motsvarigheten till bestämmelserna i denna paragraf finns i 44 § UFL och har förebild i 11 kap. 4 § EFL och 14 kap. 3 § FRL.

Första punkten i första stycket överensstämmer i sak med 41 § första stycket UFL.

Andra punkten motsvarar 61 § andra stycket UFL.

Tredje punkten kan sägas i sak överensstämma med 71 § tredje stycket UFL men har utformats som en motsvarighet till 14 kap. 3 § första stycket 4 FRL.

Det kan anmärkas att det i 45 § första stycket UFL som särskild grund för tvångslikvidation anges att understödsföreningar saknar en till understödsföreningsregistret anmäld behörig styrelse. Bestämmelser av motsvarande innebörd återfinns i 11 kap. 4 § första stycket 3 EFL och i 14 kap. 3 § 6 FRL.

I banklagstiftningen har emellertid inte någon sådan likvidationsgrund upptagits. Anledningen till detta är att bankinspektionen har till uppgift att kontrollera att ett sådant förhållande inte uppstår och om det likväl inträffar ingripa mot banken i fråga (jfr prop. 1986/87:12 Föreningsbankslag s. 100). Om en försäkringsförening inte utsett behörig styrelse och trots föreläggande enligt bestämmelserna om tillsyn underlåter att göra detta kan försäkringsinspektionen ingripa mot föreningen med stöd av 20 kap. 7 § fjärde punkten. En särskild likvidationsgrund är därför onödig.

Andra stycket motsvarar 71 § sista stycket UFL.

Förfarandet hos rätten

5 § Görs ansökan eller anmälan som avses i 4 §, skall rätten genast kalla försäkringsföreningen, försäkringsinspektionen samt de föreningsmedlemmar och borgenärer som vill yttra sig i ärendet att inställa sig för rätten på en bestämd dag, då frågan om skyldighet för föreningen att träda i likvidation skall prövas. Kallelsen skall delges föreningen, om det kan ske på annat sätt än enligt 15–17 §§ delgivningslagen (1970:428). Kallelsen skall i fall som avses i 4 § första stycket 3 kungöras genom rättens försorg i Post- och Inrikes Tidningar minst två och högst fyra månader före inställedagen.

Paragrafen motsvarar 45 § andra stycket UFL och överensstämmer med 14 kap. 4 § FRL.

6 § Har sökanden haft kostnader för delgivning eller kungörelse samt för expeditioner i ett ärende enligt 2 eller 4 §, skall kostnaderna betalas av försäkringsföreningens medel, om föreningen förpliktas träda i likvidation eller om rätten i annat fall finner det skäligt. När anmälan har gjorts av försäkringsinspektionen, skall dessa kostnader betalas av föreningen eller, om föreningen saknar tillgångar, av staten.

Paragrafen saknar motsvarighet i gällande rätt men överensstämmer med 14 kap. 5 § FRL och 11 kap. 6 § EFL.

Utseende av likvidatorer

7 § Föreningsstämman eller den domstol som fattar beslut att försäkringsföreningen skall träda i likvidation enligt 4 § första stycket, skall samtidigt utse en eller flera likvidatorer. I fall som avses i 4 § första stycket 1 och 2 skall domstolen i stället förelägga föreningen att inom viss tid, dock minst sex veckor, till domstolen inkomma med bevis om att föreningsstämman har utsett likvidator. Har något beslut om detta inte registrerats inom denna tid skall domstolen utse likvidator. I stadgarna kan föreskrivas att dessutom en eller flera likvidatorer skall tillsättas på något annat sätt.

Likvidatorerna träder i styrelsens och verkställande direktörens ställe och har i uppgift att genomföra likvidationen.

Saknar en försäkringsförening som trätt i likvidation, till registret anmälda behöriga likvidatorer, skall rätten förordna en eller flera likvidatorer efter anmälan av försäkringsinspektionen eller på ansökan av medlem eller röstberättigad som inte är medlem eller borgenär eller annan vars rätt kan vara beroende av att det finns någon som kan företräda föreningen.

Likvidatorerna skall genast anmäla likvidationsbeslutet för registrering.

Paragrafen överensstämmer i sak med 43 §, 44 § sista meningen, 47 och 49 §§ och 71 § tredje stycket UFL och har utformats efter förebild av 14 kap. 6 § FRL.

8 § Försäkringsinspektionen skall om det behövs förordna en likvidator att tillsammans med de övriga likvidatorerna genomföra likvidationen. När en stor försäkringsförening trätt i likvidation, skall en sådan likvidator förordnas. Förordnas en likvidator av inspektionen, skall föreningens firma tecknas av denne i förening med annan som äger teckna firman.

Bestämmelserna i denna lag om likvidator skall tillämpas på den likvidator som har utsetts av försäkringsinspektionen. Sådan likvidator får endast entledigas av inspektionen. Ersättare får inte förordnas av rätten.

En likvidator som har förordnats av försäkringsinspektionen har rätt till arvode av föreningen. Arvodets storlek bestäms av inspektionen.

Bestämmelsen motsvarar 72 § UFL men har utformats efter förebild av 14 kap. 7 § FRL i dess lydelse fr.o.m. den 1 januari 1990. Försäkringsinspektionen skall således alltid utse medlikvidator i stora försäkringsföreningar enligt definitionen i 1 kap. 5 §.

9 § Om en likvidator visar uppenbar motvilja eller försummelse när han fullgör sitt uppdrag kan rätten på anmälan av försäkringsinspektionen entlediga honom och förordna annan i hans ställe. Yttrande skall inhämtas från likvidatorn.

Paragrafen överensstämmer med 48 § UFL.

Genomförandet av likvidationen

10 § Bestämmelserna i denna lag om styrelse och styrelseledamöter tillämpas på likvidatorerna, i den mån inte annat följer av detta kapitel.

Ett uppdrag att vara revisor upphör inte genom att föreningen träder i likvidation. Bestämmelserna i 14 kap. tillämpas under likvidationen. Revisionsberättelsen skall innehålla ett uttalande huruvida enligt revisorernas mening likvidationen onödigt fördröjs.

Paragrafen överensstämmer med 11 kap. 7 § fjärde och femte styckena EFL.

Försäkringsinspektionen får enligt bestämmelserna om tillsyn i 20 kap. utse revisor i en försäkringsförening. Sådana förordnanden upphör inte genom att försäkringsföreningen träder i likvidation utan den av inspektionen utsedde revisorn fortsätter sitt uppdrag under likvidationen. Bestämmelsen i 72 § tredje stycket UFL om försäkringsinspektionens rätt att utse likvidationsrevisor är därför överflödiga (jfr prop. 1986/87:12 Föreningsbankslag s. 103 n f).

11 § I fråga om föreningsstämma under likvidationen skall bestämmelserna i denna lag om föreningsstämma tillämpas, i den mån inte annat följer av detta kapitel.

Paragrafen överensstämmer med 11 kap. 8 § EFL.

12 § När försäkringsföreningen har trätt i likvidation skall styrelsen och verkställande direktören genast avge en redovisning för sin förvaltning av föreningens angelägenheter under den tid för vilken redovisningshandlingar inte förut har lagts fram på föreningsstämma.

Redovisningen skall läggas fram på föreningsstämma så snart det kan ske. Bestämmelserna om årsredovisning och revisionsberättelse skall tillämpas.

Om tiden även omfattar det föregående räkenskapsåret, skall en särskild redovisning avges för detta år. I en moderförening skall denna särskilda redovisning även omfatta koncernredovisning.

Paragrafen överensstämmer med 11 kap. 9 § EFL.

13 § Likvidatorerna skall genast söka kallelse på föreningens okända borgenärer.

Paragrafen överensstämmer med 11 kap. 10 § EFL.

14 § Likvidatorerna skall så snart det kan ske genom försäljning på offentlig auktion eller på annat lämpligt sätt förvandla försäkringsföreningens egendom till pengar, i den mån det behövs för likvidationen, samt betala föreningens skulder. Försäkringsinspektionen får medge att föreningens rörelse får fortsättas, om det behövs för en ändamålsenlig avveckling eller för att de anställda skall få skäligt rådrom för att skaffa sig nya anställningar. Medgivandet får förenas med föreskrifter.

Paragrafen motsvarar 54 § sista stycket UFL och överensstämmer i huvudsak med 11 kap. 11 § första stycket EFL och 14 kap. 12 § första stycket FRL. Eftersom det i paragrafen markeras en skyldighet för likvidatorerna att noggrant överväga om en försäljning under hand är förmånligare för försäkringsföreningen än en försäljning på offentlig auktion behövs inte någon motsvarighet till bestämmelserna i andra stycket i de två nämnda paragraferna i EFL respektive FRL (jfr prop. 1986/87:12 Föreningsbankslag s. 105 n f).

15 § Likvidatorerna skall för varje räkenskapsår avge en årsredovisning, som skall läggas fram på den ordinarie föreningsstämman för godkännande. I fråga om likvidatorernas redovisning och dess behandling på föreningsstämman tillämpas inte 13 kap. 4 § tredje stycket 1 eller 15 kap. 3 §.

Paragrafen överensstämmer i sak med 11 kap. 12r § EFL.

16 § Om en försäkringsförening trätt i likvidation eller försatts i konkurs får inte nya medlemmar antas eller förskott på framtida förmåner lämnas. En medlem har vid sin avgång ur föreningen rätt att få ut del av tillgångarna endast om medlemmen avgått innan beslutet om likvidation eller konkurs fattats av föreningen eller meddelats av rätten.

Sedan beslutet om likvidationen eller konkursen fattats av föreningen eller meddelats av rätten får inte de avgifter samt de försäkringsförmåner som förfaller till betalning efter denna tidpunkt utkrävas eller utges. Livräntebelopp som förfallit till betalning efter beslutet om likvidation får dock utbetalas, om försäkringsfallet inträffat innan likvidationsbeslutet och utbetalning kan ske utan att borgenärernas, de övriga medlemmarnas eller förmånsberättigades rätt försämrats.

Har beslutet om likvidation fattats på flera föreningsstämmor gäller vad som sagts i första stycket andra meningen och andra stycket beslutet på den sista stämman.

Paragrafen överensstämmer med 54 § samt 61 § första stycket UFL.

17 § När den i kallelsen på okända borgenärer bestämda anmälningstiden har gått ut och alla kända skulder blivit betalda, skall likvidatorerna skifta försäkringsföreningens behållna tillgångar.

Om något skuldbelopp är tvistigt eller inte förfallit till betalning eller av annan orsak inte kan betalas, skall så mycket av föreningens medel som kan behövas för denna betalning behållas och återstoden skiftas.

Paragrafen överensstämmer i sak med 55 § UFL men har utformats efter förebild av 11 kap. 13 § första stycket EFL.

18 § Om tillgångarna fördelats eller överlämnats till någon som enligt stadgarna är berättigad att övertaga dem utan att betalning för skuld erlagts eller innehållits, är den som uppburit något till nackdel för en borgenär skyldig att återbetala vad han därigenom fått om föreningen ej kan fullgöra sina förpliktelser. Detsamma gäller om de innehållna medlen inte räcker till för att betala skulderna.

Livräntebelopp som utbetalats med tillämpning av 16 § skall återbetalas, om utbetalningen är till nackdel för borgenär, medlem eller annan förmånsberättigad.

För den brist som kan uppkomma när belopp skall återbetalas är likvidatorerna ansvariga enligt bestämmelserna i 18 kap.

Paragrafen överensstämmer i sak med 57 § första stycket UFL.

I 17 och 18 §§ används termerna "återbetala" och "återbetalningsskyldighet" i stället för "återbära" och "återbäringsskyldighet", som förekommer i 57 § UFL. Avsikten med denna ändring är endast att undvika sammanblandning med återbäring i försäkringsteknisk mening.

19 § De föreningsmedlemmar som vill klandra skiftet skall väcka talan mot försäkringsföreningen senast tre månader efter det att slutredovisning lades fram på föreningsstämman.

I fråga om återbetalningsskyldighet och om likvidators ansvarighet äger 18 § motsvarande tillämpning.

Om en medlem inte inom fem år efter det att slutredovisning lades fram på föreningsstämman har anmält sig för att lyfta vad han erhållit vid skiftet, har han förlorat sin rätt till detta. Om medlen är ringa i förhållande till de skiftade tillgångarna, kan rätten på ansökan av likvidatorerna och efter hörande av försäkringsinspektionen förordna att medlen skall tillfalla allmänna arvsfonden. I annat fall skall 23 § tillämpas.

Paragrafen överensstämmer i sak såvitt gäller första och andra styckena samt första meningen i tredje stycket helt med 57 § andra stycket och tredje stycket UFL, men har utformats efter förebild av 11 kap. 13 § andra stycket och tredje stycket första meningen EFL.

Återstoden av tredje stycket ersätter 58 § UFL och har utformats efter förebild av andra och tredje meningarna i tredje stycket av förevarande bestämmelse i EFL. Om en försäkringsförenings tillgångar inte räcker till för att betala likvidationskostnaden skall således inte längre ett förenklat likvidationsförfarande tillämpas. I stället skall föreningen försättas i konkurs.

20 § När likvidatorerna har fullgjort sitt uppdrag, skall de så snart det kan ske avge en slutredovisning för sin förvaltning genom en förvaltningsberättelse som avser likvidationen i dess helhet. Berättelsen skall även innehålla en redogörelse för skiftet. Till berättelsen skall fogas redovisningshandlingar för hela likvidationstiden. Berät-

telsen och redovisningshandlingarna skall avlämnas till revisorerna. Dessa skall inom en månad därefter avge en revisionsberättelse över slutredovisningen och förvaltningen under likvidationen.

Efter det att revisionsberättelsen har avlämnats till likvidatorerna skall dessa genast kalla föreningsmedlemmarna till en föreningsstämma för granskning av slutredovisningen. Slutredovisningen med bifogade redovisningshandlingar och revisionsberättelsen skall hållas tillgängliga och sändas till medlemmar enligt bestämmelserna i 13 kap. 8 § fjärde stycket samt läggas fram på stämman. Föreskrifterna i 13 kap. 4 § tredje stycket 2 och fjärde stycket om beslut på föreningsstämma om ansvarsfrihet för styrelseledamöterna och verkställande direktören skall tillämpas på likvidatorerna.

Paragrafen överensstämmer i sak med 11 kap. 14 § EFL.

21 § När likvidatorerna har lagt fram slutredovisningen, är försäkringsföreningen upplöst. Detta förhållande skall genast anmälas för registrering.

En tiondel av samtliga röstberättigade kan dock begära hos likvidatorerna att en föreningsstämma inkallas för att behandla frågan huruvida talan skall väckas enligt 18 kap. 5 §. Därvid tillämpas 13 kap. 7 § andra meningen.

Om likvidatorerna finner att föreningen är på obestånd och inte kan betala likvidationskostnaderna skall de ansöka om att föreningen försätts i konkurs.

Paragrafen överensstämmer med 11 kap. 15 § EFL.

22 § Om det efter försäkringsföreningens upplösning enligt 21 § visar sig att föreningen har tillgångar eller om talan väcks mot föreningen eller det av någon annan orsak uppkommer behov av en likvidationsåtgärd, skall likvidationen fortsättas. Detta skall genast anmälas av likvidatorerna för registrering. Kallelse till första föreningsstämman efter återupptagandet skall utfärdas enligt stadgarna.

Paragrafen överensstämmer med 11 kap. 16 § EFL.

23 § Om en försäkringsförening har trätt i likvidation på grund av föreningsstämmans beslut, kan stämman sedan revisorerna har avgett yttrande besluta att likvidationen skall upphöra och föreningens verksamhet återupptas. Ett sådant beslut får dock inte fattas, om det finns anledning till likvidation på grund av denna lag eller stadgarna eller om utskiftning har ägt rum. Beslut om att återuppta verksamheten får inte fattas om det inte finns full täckning för föreningens förpliktelser.

Om beslut enligt första stycket fattas, skall en styrelse samtidigt väljas.

Föreningsstämmans beslut om likvidationens upphörande och val av styrelse skall likvidatorerna genast anmäla för registrering. Beslutet får inte verkställas förrän registrering har skett.

Om ett likvidationsbeslut som avses i 1, 2 eller 4 § har blivit upphävt genom en dom eller ett beslut av domstol som har vunnit laga kraft, skall likvidatorerna genast anmäla detta för registrering samt kalla till föreningsstämma för val av styrelse.

När likvidation har upphört enligt denna paragraf, skall 20 § tillämpas.

Paragrafen överensstämmer med 11 kap. 17 § EFL, med undantag av sista meningen i första stycket och tredje stycket. Sistnämnda bestämmelse saknar motsvarighet i UFL, EFL och FBL, men har förebild i bestämmelserna för ömsesidiga försäkringsbolag i sista meningen i 14 kap. 18 § första stycket FRL. Avsikten med bestämmelsen är att i detta hänseende skapa samma trygghet för medlemmarna och borgenärerna i en försäkringsförening som i ett försäkringsbolag.

Utformningen av tredje stycket har skett i överensstämmelse med 9 kap. 18 § fjärde stycket FBL.

Konkurs

24 § Om en försäkringsförening är försatt i konkurs och denna avslutas utan överskott, är föreningen upplöst när konkursen avslutas.

Om det finns överskott, skall föreningsstämman inom en månad från det att konkursen avslutades besluta att föreningen skall träda i likvidation. Om inte ett sådant beslut fattas gäller 3 och 4 §§.

Var föreningen i likvidation när den försattes i konkurs, skall likvidationen fortsättas enligt 22 §, om konkursen avslutas med överskott.

Paragrafen överensstämmer i huvudsak med 11 kap. 19 § EFL. Hänvisningen till 3 § innebär i likhet med vad som sägs i 46 § UFL, att en underlåtenhet att försätta en förening i likvidation kan föranleda skadeståndsskyldighet.

25 § Om en försäkringsförening försatts i konkurs skall tingsrätten sända en underrättelse om beslutet till försäkringsinspektionen för registrering.

Under konkursen företräds föreningen som konkursgäldenär av den styrelse och verkställande direktör eller de likvidatorer som finns vid konkursens början. Även under konkursen gäller dock bestämmelserna i denna lag om rätt att avgå, om entledigande och om ny tillsättning.

När en konkurs har avslutats skall tingsrätten genast för registrering underrätta försäkringsinspektionen samt ange om något överskott finns eller inte. Tingsrätten skall även för registrering underrätta försäkringsinspektionen när en överrätt genom beslut som vunnit laga kraft har upphävt ett beslut att försätta föreningen i konkurs.

Paragrafen överensstämmer med 9 kap. 20 § FBL i huvudsak. Skillnaden mot 11 kap. 20 § EFL beror på att bestämmelserna i ackordslagen (1970:847) enligt 48 § i denna lag inte gäller för försäkringsföreningar.

26 § Har en försäkringsförening försatts i konkurs, skall försäkringsinspektionen förordna ett allmänt ombud. Det allmänna ombudet skall som konkursförvaltare delta i konkursboets förvaltning tillsammans med den eller de förvaltare som utses enligt konkurslagen (1987:672).

Det allmänna ombudet kan beträffande medförvaltare göra en sådan framställning som avses i 7 kap. 5 § konkurslagen.

Även om beslut om delning av konkursboets förvaltning enligt 7 kap. 3 § andra stycket konkurslagen (1987:672) har fattats, får det allmänna ombudet delta i förvaltningen i dess helhet.

Bestämmelserna i konkurslagen om arvode till konkursförvaltare gäller också det allmänna ombudet.

Paragrafen saknar motsvarighet i UFL men överensstämmer med 14 kap. 21 § FRL. Enligt den föreslagna bestämmelsen skall emellertid, i likhet med vad som stadgas i 7 kap. 13 § BRL, ett allmänt ombud alltid utses. Bestämmelsen är en konsekvens av de nya regler om effektivare revision som genom förslaget införs för försäkringsföreningarna.

22.17 17 kap. (Fusion och inlösen av aktier i dotteraktiebolag)

Genom bestämmelserna i detta kapitel införs möjligheter för försäkringsföreningar att gå samman genom fusion. De föreslagna bestämmelserna har kommenterats i den allmänna motiveringen (avsnitt 17.2).

Detta kapitel ersätter 56, 63 och 64 §§ samt i tillämpliga delar 55 § UFL.

Som förebild har tjänat 12 kap. EFL samt 10 kap. FBL.

Fusion genom absorption

1 § Genom ett avtal om fusion kan en försäkringsförening (den överlåtande försäkringsföreningen) gå upp i en annan försäkringsförening (den övertagande försäkringsföreningen). En sådan fusion innebär att medlemmarna i den överlåtande föreningen blir medlemmar i den övertagande föreningen, att den överlåtande föreningen upplöses utan likvidation samt att dess försäkringsrörelse med tillgångar och skulder övertas av den övertagande föreningen. Avtalet skall för att bli giltigt godkännas av föreningsstämman i den överlåtande föreningen.

Fusion kan ske, trots att den överlåtande föreningen har trätt i likvidation. I ett sådant fall skall likvidationen avslutas när godkännande av fusionen enligt 7 § har registrerats.

Paragrafen som innehåller bestämmelser om fusion mellan försäkringsföreningar genom absorption saknar som tidigare anförts motsvarighet i UFL men överensstämmer med 12 kap. 1 § EFL.

Det kan anmärkas att i 56 och 63 §§ UFL har använts benämningen "anbud" i stället för "avtal" men att detta inte innebär någon skillnad i sak.

En fusion kan ske även om den överlåtande föreningen är i likvidation. Förfarandet blir då i princip detsamma som i dag gäller enligt 56 § UFL för överlåtelse av försäkringsrörelse under likvidation.

Således fullgörs styrelsens, styrelseledamöternas och verkställande direktörens uppgifter under likvidationen av likvidatorerna. Till skillnad mot vad som gäller enligt 55 § UFL kan överlåtelse ske innan den i kallelsen på föreningens okända borgenärer utsatta inställedagen är förbi och alla kända skulder betalats. Likvidationen avslutas genom att likvidatorerna lägger fram en slutredovisning för sin förvaltning (se 7 kap. 18 §). Däremot äger inte något skifte rum. Medlemmarna i den överlåtande föreningen blir i stället medlemmar i den övertagande föreningen.

I stadgarna kan införas längre gående bestämmelser om vilken röstmajoritet som är erforderlig eller att beslutet skall fattas vid en ordinarie föreningsstämma.

Enligt förslaget har den enskilde medlemmen inte någon rätt att med hänvisning till fusionsavtalet säga upp sitt medlemskap. Samma förhållande gäller vid överlåtelse enligt UFL och FRL.

I 13 kap. 8 § andra stycket finns bestämmelser om hur kallelse skall utformas till den föreningsstämma som skall besluta om fusionen skall äga rum.

2 § Följande handlingar skall hållas tillgängliga för de röstberättigade och föreningsmedlemmarna i den överlåtande försäkringsföreningen under minst en vecka före den föreningsstämma vid vilken frågan om godkännande av fusionsavtalet skall behandlas samt läggas fram på stämman

1. förslag till föreningsstämmans beslut,
2. fusionsavtalet,
3. en redogörelse av styrelsen i den överlåtande föreningen för de omständigheter som kan vara av vikt vid bedömningen av förslagets lämplighet för föreningen, samt
4. ett yttrande av revisorerna över styrelsens redogörelse enligt 3.

Skall den överlåtande föreningens årsredovisning inte behandlas på den stämma som anges i första stycket skall i stället följande handlingar hållas tillgängliga och läggas fram på den förstnämnda stämman i enlighet med vad som anges i första stycket

1. avskrift av föreningens senaste årsredovisning samt avskrift av revisionsberättelsen för det år årsredovisningen avser,
2. en av föreningens styrelse undertecknad redogörelse för händelser av väsentlig betydelse för föreningens ställning som har inträffat efter det att årsredovisningen har avgetts, samt
3. ett av revisorerna avgivet yttrande över styrelsens redogörelse enligt 2.

Handlingarna skall genast sändas till sådan röstberättigad eller medlem som begär det och uppger sin postadress.

Paragrafen överensstämmer med 12 kap. 2 § EFL utom så tillvida att det inte krävs att årsredovisningar och revisionsberättelser eller motsvarande redogörelser i den övertagande föreningen skall läggas fram på föreningsstämmorna i den överlåtande föreningen. Något motsvarande krav finns inte heller i 15 kap. 1 § FRL.

Fusion genom kombination

3 § Genom ett avtal om fusion kan två eller flera försäkringsföreningar (de överlåtande försäkringsföreningarna) förenas genom att bilda en ny förening (den övertagande försäkringsföreningen). En sådan fusion innebär att medlemmarna i de överlåtande föreningarna blir medlemmar i den nya föreningen, att de överlåtande föreningarna upplöses utan likvidation samt att deras försäkringsrörelse jämte övriga tillgångar och skulder övertas av den nya föreningen. Avtalet skall för att bli giltigt godkännas av föreningsstämman i varje överlåtande förening. Bestämmelserna i 1 § andra stycket skall därvid tillämpas.

De handlingar som anges i 2 § första stycket 1–4 och andra stycket 1–3 skall upprättas för varje överlåtande förening. De skall hållas

tillgängliga för de röstberättigade och föreningsmedlemmarna i respektive överlåtande förening under minst en vecka före den föreningsstämma vid vilken frågan om godkännande av fusionsavtalet skall behandlas. Handlingarna skall genast sändas till sådan röstberättigad eller medlem som begär det och uppger sin postadress. Handlingarna skall läggas fram på stämmorna.

Fusionsavtalet skall innehålla ett förslag till stadgar för den nya föreningen och ange hur styrelse och revisorer skall utses. Om de överlåtande föreningarna godkänner fusionsavtalet, skall de samtidigt i enlighet med fusionsavtalets bestämmelser utse styrelse och revisorer i den nya föreningen.

Paragrafen saknar motsvarighet i UFL men överensstämmer med 12 kap. 3 § EFL. Bestämmelsen reglerar fusion genom kombination som innebär att två eller flera föreningar (överlåtande föreningar) uppgår i en ny förening (den övertagande föreningen) som bildas i och med fusionen.

Fusionsförfarandet

4 § Ett beslut om godkännande av fusionsavtal är giltigt endast om det har biträttts av samtliga röstberättigade eller har fattats på två på varandra följande föreningsstämmor, varav en ordinarie, och på den senare stämman har biträttts av minst två tredjedelar av de röstande. I stadgarna får föreskrivas villkor som går längre.

Paragrafen innehåller bestämmelser om den röstövertikt som krävs för att ett giltigt beslut om fusion skall föreligga. Bestämmelsen har förebild i 12 kap. 4 § EFL.

För att ett beslut om godkännande av fusionsavtalet skall bli giltigt krävs liksom vid överlåtelse av en förenings rörelse enligt 56 och 63 §§ UFL att samtliga röstberättigade förenat sig om beslutet eller att beslutet fattats på två varandra följande stämmor varav minst en ordinarie och biträttts av minst två tredjedelar av de röstande på den sist hållna stämman.

5 § När fusionsavtalet har slutligt godkänts av föreningsstämman skall det underställas försäkringsinspektionen för godkännande genom anmälan för registrering. Om detta inte har skett inom fyra månader från stämmans beslut eller om försäkringsinspektionen genom lagakraftätagande beslut har avskrivit en sådan anmälan eller vägrat registrering av avtalet, har frågan om fusion fallit.

Inspektionen skall vid sin prövning av fusionsavtalet se till att inte vissa medlemmar eller andra förmånsberättigade otillbörligt gynnas på övriga medlemmars eller förmånsberättigades bekostnad.

I samband med att fusionsavtalet godkänns skall stadgeändringar eller, i fall som avses i 3 §, den nybildade föreningens stadgar godkännas.

Paragrafen innehåller bestämmelser om godkännande av fusionsbeslut m.m.

Första stycket innehåller bestämmelser om godkännande av fusionsbeslut m.m. Som viss förebild för stycket har tjänat bestämmelserna i 12 kap. 5 och 6 §§ EFL samt 10 kap. 4 och 5 §§ FBL. Som nämnts i inledningen har emellertid i lagförslaget, efter förebild av 56 och 63 §§

UFL, stadgats att föreningsstämman beslut om fusion skall anmälas för godkännande utan föregående registrering. En ordning som innebär att en förening först måste registrera beslutet om godkännande av fusionsavtalet och sedan ansöka om tillstånd att verkställa avtalet skulle särskilt för små försäkringsföreningar med obetydlig verksamhet kunna upplevas som ett hinder. Härigenom skulle en motiverad fusion kunna försvåras.

Efter förebild av nyssnämnda bestämmelser i EFL har föreskrivits att den överlåtande föreningen inom fyra månader skall ansöka om registrering av fusionen. Någon kallelse på okända borgenärer behöver inte utfärdas. Skälen för detta har utvecklats i den allmänna motiveringen.

Andra stycket överensstämmer i sak med 63 § tredje stycket sista meningen UFL och anger att försäkringsinspektionen vid godkännande av en fusion skall tillse att inte vissa medlemmar eller andra förmånsberättigade otillbörligt gynnas genom beslutet på övriga medlemmars eller förmånsberättigades bekostnad. Prövningen inriktas i första hand på att skydda de medlemmar och pensionsberättigade som omfattas av fusionen och måste baseras på en försäkringsteknisk utredning om föreningen är skyldig att upprätta en sådan.

Om pensionsutbetalningar börjat utgå före fusionen bör dessa ha företrädare framför andra förpliktelser i den överlåtande föreningen. Någon uttrycklig föreskrift om detta såsom i UFL är emellertid inte nödvändig. Om överskottsmedel finns bör dessa användas till förbättring av förmåner för dem som varit försäkrade i den överlåtande föreningen, t.ex. genom höjning av försäkringsbelopp eller sänkning av avgifter (jfr cirk. 1986:U 14 s. 4).

Rent allmänt skall liksom vad gäller överlåtelse av försäkringsbestånd enligt FRL (i enlighet med FVK:s betänkande 1987:58 s. 429) konstateras att kraven på betryggande soliditet och skälighet inte äventyras. Vid prövning av tillstånd till fusion bör därför avgörande vikt fästas vid om den övertagande eller nya föreningens soliditet och konsolideringskapital kan bedömas ge en garanti för att dessa krav kan uppfyllas. Särskild hänsyn måste tas till en situation där en fusion bedöms vara den lämpligaste lösningen för att skydda medlemmarna i en förening som hotas komma på obestånd eller annars befinner sig i en ogynnsam utveckling (se SOU 1987:58).

Av tredje stycket följer att om stadgarna i den övertagande försäkringsföreningen ändrats i samband med en fusion genom absorption enligt 1 § skall denna förening i samband med fusionsärendet ansöka om försäkringsinspektionens godkännande genom anmälan för registrering.

Vid en fusion genom kombination enligt 3 § där en ny försäkringsförening bildas skall de överlåtande föreningarna samtidigt underställa försäkringsinspektionen den nybildade föreningens stadgar för godkännande. Inspektionen skall då också i enlighet med bestämmelserna i 2 kap. 4 § pröva att stadgarna överensstämmer med den nya lagen och med andra författningar samt om särskilda bestämmelser krävs.

En fusion bör vidare inte stå i strid med en sund utveckling av försäkringsväsendet. Dessutom bör vid tillståndsprövningen beaktas de syften som konkurrenslagen slår vakt om.

De föreningar som avser att träffa avtal om fusion bör lämpligen i ett tidigt stadium av förhandlingarna ta kontakt med försäkringsinspektionen för att få inspektionens synpunkter på vad som krävs för att en fusion skall kunna genomföras (se cirk. 1985:U 14 och kom. t. FRL).

6 § Om sådan rätt som tillkommer den som är anställd i en försäkringsförening och som innehar en pensionsfordran finns bestämmelser i 23 § andra stycket lagen (1967:531) om tryggnad av pensionsutfästelse m.m.

Paragrafen saknar motsvarighet i UFL och innebär att en innehavare av en pensionsfordran på grund av anställning i en överlåtande försäkringsförening inte behöver förtecknas och kallas i ett ärende om fusion om vederbörande tillsynsmyndighet medger det. Bestämmelsen motsvarar 12 kap. 15 § tryggandelagen enligt förslag av utredningen om beskattning av tjänstepension (SOU 1985:63).

Bestämmelsen har förebild i 12 kap. 6 § tredje stycket andra meningen EFL.

7 § Försäkringsinspektionen skall registrera sitt beslut om godkännande enligt 5 § första och tredje styckena. Genom registreringen anses fusionen genomförd och överlåtande förening upplöst. Överlåtande föreningsmedlemmar blir då medlemmar i den övertagande föreningen. Samtidigt övergår överlåtande förenings tillgångar och skulder till den övertagande föreningen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om fusionsförfarandets avslutande. Bestämmelsen motvarar 64 § UFL och har språklig förebild i 10 kap. 7 § FBL.

Vid fusion enligt 3 § skall styrelse och revisorer i den nya försäkringsföreningen utses i samband med att de berörda föreningarnas stämmor godkänner fusionsavtalet. Fusionen skall anses genomförd och överlåtande försäkringsförening upplöst när tillståndsbeslutet registrerats. Som ytterligare förutsättning för att fusionen skall anses fullbordad anges att erforderliga stadgeändringar eller, vid fusion enligt 3 §, den nybildade försäkringsföreningens stadgar registrerats.

I likhet med vad som gäller vid fusion mellan föreningsbanker och mellan ekonomiska föreningar har inte upptagits något krav på slutredovisning i en överlåtande försäkringsförening.

Från de tillgångar som övergår vid registrering av fusionsbeslutet undantas enligt EFL eventuella skadeståndsanspråk som en överlåtande ekonomisk förening kan ha mot sina styrelseledamöter eller verkställande direktör. I likhet med vad som gäller för föreningsbanker överförs emellertid enligt förslaget sådana skadeståndsanspråk till den övertagande försäkringsföreningen. Särskilda bestämmelser om talerätt för den överlåtande föreningens medlemmar enligt 12 kap. 7 § sista stycket blir därför inte aktuella.

Många försäkringsföreningar förvaltar donationsfonder, till vilka har knutits särskilda gävföreskrifter. Liksom vid likvidation kan i samband med fusion erfordras tillstånd av kammarkollegiet för att genom permutation ändra i dessa föreskrifter.

8 § Sedan fusionen registrerats skall styrelsen och verkställande direktören i den övertagande försäkringsföreningen underrätta de medlemmar eller förmånstagare som berörs av överlåtelsen. Försäkringsinspektionen bestämmer på vilket sätt underrättelsen skall ske.

Bestämmelsen överensstämmer i sak med 64 § andra stycket UFL och 15 kap. 6 § FRL.

Fusion mellan försäkringsförening och ett helägt dotteraktiebolag

9 § Om en försäkringsförening äger samtliga aktier i ett dotterföretag kan föreningens och bolagets styrelser träffa ett fusionsavtal som innebär att dotterföretaget skall gå upp i föreningen. Styrelserna skall anmäla avtalet för registrering hos försäkringsinspektionen. Därvid gäller 5—7 §§ i tillämpliga delar.

Dotterföretaget är upplöst när försäkringsinspektionens beslut om godkännande enligt 5 § har registrerats. Försäkringsinspektionen skall lämna uppgifter om fusionen till pant- och registreringsverket, som skall registrera tillståndet enligt 5 §.

Paragrafen överensstämmer i sak med 10 kap. 9 § FBL.

Inlösen av aktier i ett dotteraktiebolag

10 § Bestämmelserna om inlösen av aktier i ett dotteraktiebolag i 15 kap. 8—12 §§ försäkringsrörelselagen (1982:713) gäller i fråga om stora försäkringsföreningar.

Av denna paragraf följer att vid inlösen av aktier i helägda dotteraktiebolag skall samma förfarande tillämpas som i försäkringsbolagen.

22.18 18 kap. (Skadestånd m.m.)

Bestämmelserna i detta kapitel ersätter 76 § UFL och i detta lagrum gjorda hänvisningar till 1951 års lag om ekonomiska föreningar och överensstämmer i allt väsentligt med 13 kap. EFL. Efter förebild av bestämmelserna i 16 kap. FRL har införts ett särskilt skadeståndsansvar för dem som utför försäkringsteknisk utredning. Genom hänvisningen i 16 kap. 7 § är bestämmelserna även tillämpliga på likvidatorer. Möjligheterna till jämkning av skadestånd har vidgats. Samtidigt har möjligheterna att föra talan mot föreningsorgan ökat.

1 § Om en styrelseledamot, verkställande direktören eller den som utfört försäkringsteknisk utredning åt försäkringsföreningen uppsätliggen eller av oaktsamhet skadar föreningen då han fullgör sitt uppdrag, skall han ersätta skadan. Detsamma gäller när skadan tillfogas en föreningsmedlem eller någon annan genom överträdelse av denna lag eller stadgarna.

Paragrafen överensstämmer med 13 kap. 1 § EFL. Efter förebild av 16 kap. 1 § FRL har dessutom skadeståndsansvar införts för dem som utför försäkringsteknisk utredning åt försäkringsföreningen.

2 § En revisor är ersättningsskyldig enligt de grunder som anges i 1 §. Han ansvarar även för skada som uppsåtligen eller av oaktsamhet orsakas av hans medhjälpare.

Om ett revisionsbolag är revisor, åligger ersättningsskyldigheten detta bolag och den som är huvudansvarig för revisionen.

Paragrafen överensstämmer med 13 kap. 2 § EFL utom såtillvida att någon motsvarighet till sista meningen i nu nämnda paragraf inte medtagits. Någon motsvarighet till sådana sammanslutningar och revisionsorgan som omnämns i 8 kap. 4 § EFL har inte föreslagits för försäkringsföreningar.

3 § En föreningsmedlem eller en röstberättigad som inte är medlem är skyldig att ersätta den skada som han genom att medverka till överträdelse av denna lag eller stadgarna uppsåtligen eller av grov oaktsamhet tillfogar försäkringsföreningen, en medlem eller någon annan.

Paragrafen överensstämmer med 13 kap. 3 § EFL. Av uttrycket "röstberättigad" framgår att en fullmäktig är underkastad samma skadeståndsansvar som en föreningsmedlem.

4 § Om någon är ersättningsskyldig enligt 1-3 §§, kan skadeståndet jämkas efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens beskaffenhet, skadans storlek och omständigheterna i övrigt.

Skall flera ersätta samma skada, svarar de solidariskt för skadeståndet i den mån inte skadeståndsskyldigheten har jämkats för någon av dem enligt första stycket. Vad någon har utgett i skadestånd får krävas tillbaka från de andra efter vad som är skäligt med hänsyn till omständigheterna.

Paragrafen överensstämmer med 13 kap. 4 § EFL. Jämkning kan således även ske vid brottslig gärning.

5 § Talan om skadestånd till försäkringsföreningen enligt 1-3 §§ kan väckas, om vid en föreningsstämma majoriteten eller en minoritet bestående av minst en tiondel av samtliga röstberättigade har biträtt ett förslag om att väcka skadeståndstalan eller, såvitt gäller en styrelseledamot eller verkställande direktören, har röstat mot ett förslag om att bevilja ansvarsfrihet. En uppgörelse om skadeståndsskyldigheten kan träffas endast av föreningsstämman och bara under förutsättning att inte en tiondel av samtliga röstberättigade röstar mot förslaget till uppgörelse. Om en föreningsmedlem för skadeståndstalan för föreningens räkning, kan någon uppgörelse inte träffas utan hans samtycke.

Talan om skadestånd till föreningen får föras av röstberättigade som utgör minst en tiondel av samtliga röstberättigade. Om en röstberättigad sedan talan har väckts avstår från talan, kan likväl de övriga fullfölja denna. Den som har väckt talan svarar för rättegångskostnaderna men har rätt till ersättning av föreningen för den kostnad som täcks av vad som har kommit föreningen till godo genom rättegången.

Talan för föreningens räkning mot en styrelseledamot eller verkställande direktören om skadestånd på grund av ett beslut eller en åtgärd under ett räkenskapsår skall väckas senast ett år från det att årsredovisningen och revisionsberättelsen för räkenskapsåret lades fram på föreningsstämma.

Har ett beslut fattats om att bevilja ansvarsfrihet eller att inte föra skadeståndstalan utan att det minsta antalet röstberättigade som avses i första stycket röstat mot beslutet eller har tiden för talan försuttit enligt tredje stycket, kan trots detta talan enligt första eller andra stycket väckas, om det i årsredovisningen eller i revisionsberättelsen eller på något annat sätt till föreningsstämman inte har lämnats i väsentliga hänseenden riktiga och fullständiga uppgifter om det beslut eller den åtgärd som ligger till grund för talan.

Skadeståndstalan som grundas på brott kan alltid föras av styrelsen.

Paragrafen överensstämmer med 13 kap. 5 § EFL.

6 § Sådan talan för försäkringsföreningens räkning enligt 1–3 §§ som inte grundas på brott kan ej väckas mot

1. styrelseledamot, verkställande direktören eller den som utfört försäkringsteknisk utredning sedan tre år har förflutit från utgången av det räkenskapsår då det beslut eller den åtgärd, som ligger till grund för talan fattades eller vidtogs,

2. revisor sedan tre år har förflutit från det att revisionsberättelsen lades fram på föreningsstämman eller yttrande som avses i denna lag avgavs,

3. föreningsmedlem eller röstberättigad, som inte är föreningsmedlem, sedan två år har förflutit från det beslut eller den åtgärd som ligger till grund för talan.

Försätts föreningen i konkurs på en ansökan som gjorts innan den tid som anges i första stycket har gått ut, kan konkursboet föra talan enligt 1-3 §§ trots att frihet från skadeståndsansvar har inträtt enligt 5 §.

Efter utgången av den nämnda tiden kan en sådan talan dock inte väckas senare än sex månader från edgångssammanträdet enligt 6 kap. 4 § konkurslagen (1987:672).

Paragrafen överensstämmer med 13 kap. 6 § EFL. Efter förebild av 16 kap. 6 § 2 FRL har i första punkten tillagts den som utfört försäkringsteknisk utredning åt föreningen.

22.19 19 kap. (Försäkringsföreningens firma)

Bestämmelserna i detta kapitel ersätter 12, 27 och 53 §§ UFL samt i dessa lagrum gjorda hänvisningar till 1951 års lag om ekonomiska föreningar och har upprättats efter förebild av 14 kap. EFL.

Något förbud för annan än försäkringsförening att i sin firma använda beteckningen försäkringsförening har inte upptagits i förslaget. Inte heller i UFL finns något sådant förbud. Såsom anförts i inledningen till 1 kap. använder sig några försäkringsbolag av beteckningen försäkringsförening i sin firma. Dessutom kallar sig några ideella föreningar med anknytning till försäkringsväsendet för försäkringsföreningar.

Något behov för försäkringsföreningar att kunna registrera firmen på något annat språk kan knappast anses föreligga. Inte heller torde försäkringsföreningarna ha någon anledning att utnyttja en bifirma.

1 § En försäkringsförenings firma skall innehålla ordet "försäkringsförening". Meddelar förening uteslutande eller huvudsakligen sjuk-

hjälp får firman dock i stället innehålla ordet "sjukkassa". I firman får inte ordet "bolag" eller något annat som betecknar ett bolagsförhållande tas in på ett sådant sätt som kan leda till missförståndet att ett bolag innehar firman. Firman får inte heller innehålla orden "erkänd" eller "bank" eller såväl ordet "ömsesidig" som ordet "försäkring". Firman skall tydligt skilja sig från andra ännu bestående firmor som är införda i föreningsregistret. I övrigt finns bestämmelser om registreringen i firmalagen (1974:156).

Paragrafen överensstämmer med 12 § UFL. Dock skall en förening inte längre kunna välja mellan orden "understödsförening" och "försäkringsförening" utan alltid ha ordet "försäkringsförening" i sin firma. Motiveringen för denna bestämmelse är densamma som för namnändringen på lagen.

2 § Skriftliga handlingar som utfärdas för en försäkringsförening bör undertecknas med föreningens firma. Har styrelsen eller någon annan ställföreträdare för föreningen utfärdat en handling utan firmateckning och framgår det inte av handlingens innehåll att den har utfärdats på föreningens vägnar, svarar de som har undertecknat handlingen solidariskt för förpliktelsen enligt handlingen. Detta gäller dock inte, om

1. det framgick av omständigheterna vid handlingens tillkomst att handlingen utfärdades för föreningen, samt

2. medkontrahenten har fått ett av föreningen behörigen undertecknat godkännande av handlingen utan oskäligt dröjsmål efter det att antingen en begäran om sådant godkännande har framställts eller personlig ansvarighet har gjorts gällande mot undertecknarna.

Paragrafen överensstämmer med 14 kap. 2 § EFL.

3 § I firmalagen (1974:156) finns bestämmelser om förbud mot användning av firma och om hävande av firmaregistrering.

Paragrafen överensstämmer med 14 kap. 3 § andra stycket EFL.

22.20 20 kap. (Tillsyn m.m.)

Bestämmelserna i detta kapitel överensstämmer i allt väsentligt med reglerna om tillsyn i UFL och har utformats i överensstämmelse med FRL. Vissa frågor med anknytning till tillsynsarbetet har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 19.2).

1 § Försäkringsinspektionen skall verka för en sund utveckling av försäkringsföreningarnas verksamhet.

Paragrafen saknar direkt motsvarighet i UFL men överensstämmer med 19 kap. 1 § första stycket FRL.

2 § Försäkringsinspektionen får, när det anses nödvändigt, sammankalla försäkringsföreningens styrelse. Har styrelsen inte rättat sig efter en begäran från inspektionen om att kalla till en extra föreningsstämma, får inspektionen utfärda sådan kallelse.

Företrädare för försäkringsinspektionen får närvara vid stämma och vid sådant styrelsesammanträde som inspektionen har sammankallat samt delta i överläggningarna.

Paragrafen överensstämmer i sak med 70 § UFL och 19 kap. 8 § och 9 § andra stycket FRL, men har utformats efter förebild av 7 kap. 4 § i bankrörelselagen (1987:617/BRL).

3 § Styrelsen, verkställande direktören och andra befattningshavare i ansvarig ställning i en försäkringsförening skall lämna försäkringsinspektionen de upplysningar om verksamheten som inspektionen begär.

Paragrafen ersätter 67 § tredje punkten UFL och överensstämmer i sak med 19 kap. 3 § första stycket FRL men har utformats efter förebild av 7 kap. 6 § femte punkten BRL.

4 § Styrelsen och verkställande direktören skall när som helst för befattningshavare hos försäkringsinspektionen eller för annan som inspektionen har förordnat hålla försäkringsföreningens kassa och övriga tillgångar samt böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning.

Styrelsen och verkställande direktören skall inom två månader efter ordinarie föreningsstämma till försäkringsinspektionen sända in

1. avskrift av styrelsens årsredovisningshandlingar och revisionsberättelse,

2. i förekommande fall, koncernredovisningshandlingar och koncernrevisionsberättelse med tillhörande handlingar,

3. protokoll över förhandlingarna vid ordinarie föreningsstämma och

4. en särskild redogörelse för försäkringsföreningens verksamhet under räkenskapsåret.

Redogörelsen skall vara undertecknad av behörig firmatecknare eller i förekommande fall verkställande direktören.

På avskriften av årsredovisningen skall finnas av firmatecknare eller verkställande direktören undertecknat bevis om att resultaträkning och balansräkning har fastställts.

Paragrafen ersätter motsvarande bestämmelser i 67 § första och andra punkterna UFL samt av försäkringsinspektionen meddelade föreskrifter angående redogörelse till försäkringsinspektionen (cirkulär 1986:U3 avsnitt 3.1.2).

Paragrafen överensstämmer i sak med 19 kap. 3 § andra stycket och 9 § första stycket FRL (efter FVK:s förslag i SOU 1987:56), men har utformats efter förebild av 9 kap. 6 § första och andra punkterna BRL. Dock skall i överensstämmelse med inspektionens ovannämnda föreskrifter redovisningshandlingar inges inom två månader efter ordinarie föreningsstämma.

5 § Senast en månad efter sådan föreningsstämma som avses i 16 kap. 12, 15, 20 och 23 §§ skall likvidatorerna till försäkringsinspektionen sända in avskrifter av de vid stämman framlagda handlingar som nämns i dessa lagrum.

Paragrafen överensstämmer med 19 kap. 7 § FRL.

6 § Styrelsen och verkställande direktören i de aktiebolag, föreningar eller andra sammanslutningar vilkas verksamhet uteslutande har till ändamål att biträda försäkringsföreningar skall enligt 3 och 4 §§ lämna upplysningar och hålla tillgångar och handlingar tillgängliga

för granskning. Detsamma gäller ordföranden och verkställande direktören eller motsvarande befattningshavare i villkorsnämnder och andra organ som biträder försäkringsföreningar vid rörelsens bedrivande samt styrelsen och verkställande direktören i annat aktiebolag än nu sagts, om det med bolagets samtycke föreskrivits i villkor för medgivande enligt 11 kap. 10 § att inneha aktier i bolaget.

Paragrafen motsvarar 68 § första stycket UFL och överensstämmer med 19 kap. 10 § FRL.

7 § Försäkringsinspektionen får meddela de erinringar i fråga om verksamheten i en försäkringsförening som inspektionen finner påkallade.

Försäkringsinspektionen skall förelägga föreningen eller styrelsen att inom viss tid vidta erforderliga åtgärder, om inspektionen finner att någon av följande omständigheter föreligger

1. Avvikelse skett från denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av denna lag från andra författningar som gäller för verksamheten eller från stadgarna.

2. Stadgarna inte längre är tillfredsställande med hänsyn till omfattningen och beskaffenheten av föreningens rörelse.

3. Tillgångarna i vilka försäkringsfond redovisas med hänsyn till omfattningen och beskaffenheten av föreningens rörelse inte är eller kan förväntas vara tillräckliga för att en betryggande soliditet skall anses föreligga.

4. Det i övrigt finns allvarliga anmärkningar mot föreningens verksamhet.

Om ett föreläggande enligt andra stycket inte har följts inom den bestämda tiden och det anmärkta förhållandet inte heller på något annat sätt undanröjts, kan försäkringsinspektionen hos rätten ansöka om att föreningen skall åläggas att träda i likvidation enligt bestämmelserna i 16 kap. 4 § 3.

Paragrafen överensstämmer i sak med 71 § första t.o.m. tredje styckena UFL och har utformats efter förebild av 19 kap. 11 § FRL (efter FVK:s förslag i SOU 1986:8 och i SOU 1987:58). Någon motsvarighet till 19 kap. 11 § andra stycket 4 FRL har emellertid inte upptagits i förslaget. Av 2 kap. 2 § andra stycket 13 framgår att i stadgarna skall anges hur de fria fonderna skall placeras. Stadgarna skall godkännas av försäkringsinspektionen. Bestämmelserna i andra stycket 1, 3 och 4 ger därigenom försäkringsinspektionen möjlighet att tillse att fördelningen mellan tillgångsslag till sin art och omfattning möjliggör en erforderlig riskspridning.

8 § Om det kan antas att någon driver sådan verksamhet att denna lag är tillämplig, får försäkringsinspektionen förelägga denne att till inspektionen lämna de upplysningar om verksamheten som behövs för att bedöma om lagen är tillämplig.

Om försäkringsinspektionen finner att någon driver försäkringsrörelse enligt denna lag utan att vara registrerad, skall inspektionen förelägga denne att inom viss tid ansöka om registrering eller vidta de ändringar i verksamheten som inspektionen anger eller också upphöra med verksamheten.

Paragrafen överensstämmer med 19 kap. 12 § FRL (i dess lydelse fr.o.m. 1985, 1984:1115, och med 7 kap. 20 § BRL enligt Kreditmarknadskommitténs förslag SOU 1988:29).

9 § Uppgifter om en skadelidandes hälsotillstånd vilka sammanställts av en försäkringsförening i samband med ett skadeärende skall, om den skadelidande begär det, tillhandahållas denne så snart som möjligt, om det inte med hänsyn till ändamålet med vården eller behandlingen av den skadelidande är av synnerlig vikt att uppgiften inte lämnas till denne eller att det kan antas att fara uppkommer för att den som lämnat uppgiften eller någon denne närstående utsätts för våld eller annat allvarligt men om uppgiften röjs.

Änser föreningen att uppgifterna eller någon del av dessa inte bör lämnas ut, skall föreningen genast med eget yttrande överlämna frågan om utlämnande till försäkringsinspektionen för prövning. Inspektionen skall innan ärendet avgörs inhämta yttrande från socialstyrelsen.

Paragrafen saknar motsvarighet i UFL men överensstämmer med 19 kap. 12 a § FRL (enligt FVK:s förslag i SOU 1986:8).

10 § Försäkringsinspektionens eller annan myndighets beslut som inte meddelas i ett särskilt fall överklagas till regeringen genom besvär.

Försäkringsinspektionens beslut enligt denna lag överklagas i övriga fall till kammarrätten genom besvär. Inspektionens beslut får verkställas utan hinder av att det överklagats, om inte annat förordnats.

Twist om rätt till medlemskap prövas av allmän domstol enligt 9 kap. 7–9 §§.

Paragrafen överensstämmer i sak med 75 § UFL och har utformats efter förebild av 19 kap. 13 § FRL och 15 kap. 6 § EFL.

Enligt 19 kap. 13 § FRL skall talan mot beslut av försäkringsinspektionen angående försäkringsbolag föras genom besvär hos regeringen utom när det gäller beslut i vissa registreringsärenden och vitesärenden. Det kan ifrågasättas om inte motsvarande borde gälla också i fråga om försäkringsföreningarna.

År 1984 gav emellertid riksdagen riktlinjer för en översyn av rätten att överklaga till regeringen och för hur överklaganderegler i nya ärendegrupper skulle utformas. Riktlinjerna innebär att regeringen i möjligaste mån skall befrias från sådana ärenden som inte kräver ett ställningstagande från regeringen som politiskt organ. I promemorian Ds Ju 1987:4, som utarbetats i justitiedepartementet, har föreslagits att uppgiften att pröva överklaganden i ärenden av dessa slag skall flyttas från regeringen till kammarrätt. I syfte att säkerställa att svensk rätt uppfyller de krav på tillgång till domstolsprövning som uppställs i Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna har genom lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut införts en ny möjlighet att få beslut som regeringen och andra myndigheter meddelar i förvaltningsärenden prövade i regeringsrätten. Den nya prövningsmöjligheten har utformats som ett komplement. Införandet av den skall följas upp genom områdesvisa översyner av lagstiftningen på de områden som berörs (prop. 1987/88:69).

Enligt EG-direktiven gäller vidare att ett beslut genom vilket en ansökan om koncession avslagits eller koncession dragits in skall kunna överklagas domstolsvägen.

Mot bakgrund av nu redovisade förhållanden bör understödsföreningsutredningen inte lägga fram några förslag om att nuvarande besvärordning skall ändras.

Paragrafens sista stycke innehåller en erinran om att frågor om rätt till medlemskap och uteslutning ur förening prövas av allmän domstol.

11 § Under en försäkringsförenings likvidation har försäkringsinspektionen samma befogenheter i fråga om likvidatorerna och stämman som annars tillkommer inspektionen beträffande styrelsen och stämman.

Paragrafen motsvarar delvis 72 § andra stycket UFL och 19 kap. 14 § FRL men har upprättats i överensstämmelse med 7 kap. 12 § BRL.

12 § Försäkringsföreningarna skall med årliga avgifter bidra till försäkringsinspektionens organisation och verksamhet enligt de närmare föreskrifter som regeringen meddelar. Denna avgift skall bestämmas till högst två promille av föreningens hela inkomst av medlemsavgifter och en promille av föreningens nettokapitalavkastning för det nästföregående räkenskapsåret. Avgiften får dock inte understiga två procent av det enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring bestämda basbeloppet som gällde vid utgången av nästföregående räkenskapsår, avrundat till närmast högre femtiotal kronor.

Paragrafen överensstämmer i sak med 73 § UFL, men har utformats efter förebild av 19 kap. 15 § FRL och 7 kap. 15 § BRL (i dess lydelse fr.o.m. den 1 augusti 1988, 1988:753).

13 § Den som är ledamot eller suppleant i styrelsen för försäkringsinspektionen eller befattningshavare där får inte ingå i styrelsen för eller vara anställd i en försäkringsförening. Inte heller får en sådan person vara fullmäktig i en försäkringsförening.

Regeringen får meddela särskilda bestämmelser om beviljande av kredit till sådan person som avses i första stycket.

Paragrafen saknar motsvarighet i UFL men överensstämmer i sak med 19 kap. 16 § FRL. Paragrafen har utformats som 7 kap. 16 § BRL.

22.21 21 kap. (Registrering)

Bestämmelserna i detta kapitel ersätter 3 § andra stycket och 66 § UFL samt 65 § UFL med i detta lagrum gjorda hänvisningar till 1951 års lag om ekonomiska föreningar. Mer detaljerade föreskrifter som närmast riktar sig till försäkringsinspektionen bör, liksom i EFL, i fortsättningen meddelas i förordning.

Inregistreringar av nya ekonomiska föreningar, försäkringsbolag och föreningsbanker samt ändringar av inregistrerade uppgifter skall kungöras i Post- och Inrikes Tidningar. Enligt UFL krävs emellertid inte ett sådant kungörelseförfarande såvitt gäller understödsföreningar.

Försäkringsföreningar är till sin karaktär slutna. Föreningarnas stadgar och ändringar av dessa skall för att kunna registreras godkännas av försäkringsinspektionen. Det skulle kunna innebära praktiska svårigheter att ha bestämmelser om kungörelse endast för de stora försäkringsföreningar som avses i 1 kap. 5 §. Inte heller i förslaget har därför tagits upp något krav på kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar.

1 § Hos försäkringsinspektionen skall föras ett försäkringsföreningsregister för registrering enligt denna lag eller andra författningar.

Paragrafen överensstämmer i sak med 3 § andra stycket UFL.

2 § Har någon fått en uppgift om ett visst förhållande från registret kan ändring i förhållandet åberopas med laga verkan mot honom, endast om han visas ha vetat om ändringen.

Paragrafen överensstämmer med 66 § UFL.

3 § Om en sökande vid anmälan för registrering inte har iakttagit vad som är föreskrivet om anmälan, skall han föreläggas att inom viss tid avge yttrande eller vidta rättelse. Detsamma gäller, om försäkringsinspektionen finner att ett beslut som anmäls för registrering, eller en handling som bifogas anmälningen

1. inte har tillkommit i behörig ordning,
2. till sitt innehåll strider mot denna lag eller annan författning eller stadgarna, eller
3. i något viktigare hänseende har en otydlig eller vilseledande avfattning.

Om sökanden inte rättar sig efter föreläggandet, skall anmälan avskrivas. En underrättelse om denna påföljd skall tas in i föreläggandet. Finns det även efter det att yttrandet har avgetts något hinder mot registrering och har sökanden haft tillfälle att yttra sig över hindret, skall registrering vägras, om det inte finns anledning att ge sökanden ett nytt föreläggande.

Bestämmelserna i första stycket utgör inte hinder mot registrering av ett beslut av föreningsstämman, om rätten till talan mot beslutet har gått förlorad enligt 13 kap. 17 § andra stycket.

Försäkringsinspektionen skall genast skriftligen underrätta föreningen när inspektionen förklarar frågan om fusion förfallen enligt 17 kap. 5 § eller förelagt eller dömt ut vite enligt 22 kap. 2 §.

Paragrafen överensstämmer i sak med 20 kap. 4 § FRL.

4 § I firmalagen (1974:156) finns bestämmelser om avförande av en firma ur registret sedan en dom om att häva firmaregistreringen har vunnit laga kraft.

Paragrafen överensstämmer i sak med 20 kap. 5 § FRL.

5 § Försäkringsinspektionens beslut genom vilket en anmälan avskrivits eller en registrering vägrats enligt 3 § första och andra styckena överklagas till kammarrätten genom besvär inom två månader från beslutets dag. Detsamma gäller ett beslut av försäkringsinspektionen som avses i 17 kap. 5 §.

Paragrafen överensstämmer i sak med 20 kap. 7 § FRL.

22.22 22 kap. (Straff och vite)

Paragraferna i detta kapitel ersätter bestämmelserna i 77–80 §§ UFL samt i dessa lagrum gjorda hänvisningar till 1951 års lag om ekonomiska föreningar och har upprättats efter förebild av 10 kap. EFL, 21 kap. FRL och 9 kap. BRL. Genom ändring i FRL har brottet olaga försäkringsrörelse upphävts. I enlighet härmed har i förslaget inte upptagits någon motsvarighet till straffsanktionerna i 77 § UFL gentemot den som ansvarar för verksamheten inom en icke registrerad understödsförening. Även i övrigt har, som angetts i den allmänna motiveringen, antalet i lagen angivna brott minskats medan möjligheterna att utfärda vitesföreläggande utökats.

1 § Till böter eller fängelse i högst ett år döms den som uppsåtligt eller av oaktsamhet begår någon av följande gärningar:

1. Till försäkringsinspektionen meddelar oriktiga eller vilseledande uppgifter i försäkringsteknisk utredning eller om andra sådana omständigheter som han är skyldig att lämna uppgift om enligt denna lag.

2. Underlåter att föra medlemsregister enligt 4 kap. 9 §.

3. Underlåter att enligt 12 kap. 8 § andra stycket sammankalla styrelsen på begäran av styrelseledamot eller verkställande direktör eller underlåter att iaktta vad som enligt 12 kap. 9 § första stycket andra eller tredje meningen gäller för styrelsens beslut.

Ansvar enligt 20 kap. 3 § brottsbalken skall inte följa för den som bryter mot förbudet i 11 kap. 12 § första stycket att obehörigen röja enskildas förhållande till en försäkringsförening. Detsamma gäller en revisor som bryter mot förbudet i 14 kap. 14 § att lämna upplysningar om en försäkringsförenings angelägenheter.

Den som har åsidosatt ett vitesföreläggande enligt 2 § detta kapitel döms ej till ansvar för gärning som omfattas av föreläggandet.

Första punkten i första stycket överensstämmer i sak med 79 § 1 UFL.

Andra punkten överensstämmer med 9 kap. 2 § 3 BRL och har viss motsvarighet i 78 § UFL.

Tredje punkten överensstämmer i sak med 16 kap. 1 § 2 EFL.

Andra stycket överensstämmer i sak med 21 kap. 1 § första stycket 4 och sista stycket FRL men saknar motsvarighet i BRL.

Tredje stycket överensstämmer i sak med 21 kap. 1 § andra stycket FRL, men har språkligt utformats efter förebild av 9 kap. 1 § tredje stycket BRL.

Fjärde stycket överensstämmer med 21 kap. 1 § tredje stycket FRL.

2 § Försäkringsinspektionen kan förelägga verkställande direktören eller styrelseledamot att fullgöra skyldighet enligt denna lag eller andra författningar att

1. till försäkringsinspektionen sända in försäkringsteknisk utredning eller behöriga redovisningshandlingar, revisionsberättelser, övriga handlingar som avses i 20 kap. 4 § och registreringshandlingar, eller

2. hos inspektionen göra anmälan för registrering.

Ett föreläggande enligt första stycket 2 får inte meddelas, om underlåtenheten att göra anmälan medför att föreningsstämmans eller styrelsens beslut förfaller eller föreningen blir skyldig att träda i

likvidation. Försäkringsinspektionen får förena föreläggande enligt denna lag med vite.

Försäkringsinspektionen skall pröva frågan om utdömande av ett vite som har förelagts enligt första stycket. I övriga fall prövas frågan enligt lagen (1985:206) om viten av länsrätten. Försäkringsinspektionens beslut varigenom vite förelagts eller utdömts får överklagas hos kammarrätten genom besvär.

Paragrafen ersätter 74 § UFL och har utformats efter förebild av 21 kap. 2 § FRL och 9 kap. 3 § BRL (i kreditmarknadskommitténs förslag i SOU 1988:29).

Genom den nya bestämmelsen får inspektionen möjlighet att själv döma ut viten som inspektionen förelagt enligt första stycket. Inspektionens beslut beträffande viten skall såvitt gäller försäkringsföreningar alltid överklagas direkt till kammarrätten.

23 Specialmotivering till lagen om införande av försäkringsföreningslagen (1990:000)

(I lagen har använts direkta tidsangivelser eftersom framställningen då blir åskådliggare. Med hänsyn till att bl.a. reglerna om årsredovisning ändras är det mest ändamålsenligt att försäkringsföreningslagen träder i kraft vid ett årsskifte).

Bestämmelserna i denna lag har upprättats efter förebild av lagen (1972:262) om understödsföreningar (UFL), övergångsbestämmelserna till denna lag (UFLP), lagen (1987:668) om införande av lagen (1987:6-67) om ekonomiska föreningar (EFLP), lagen (1982:728) om införande av försäkringsrörelselagen (1982:713), lagen (1987:621) om införande av ny banklagstiftning (BLP) samt förslaget till lag om införande av personförsäkringslagen (PFLP). I lagen har också införts särskilda möjligheter att medge undantag för de minsta understödsföreningarna från bestämmelserna i försäkringsföreningslagen (FFL). Lagen kommenteras i den allmänna motiveringen (avsnitt 20.2).

1 § Försäkringsföreningslagen (1990:000) och denna lag träder i kraft den 1 januari 1991.

Bestämmelserna i 26 § andra stycket och 28 § denna lag träder dock i kraft två veckor efter den dag då lagen enligt uppgift på den har utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Paragrafen överensstämmer i sak med 1 § EFLP.

2 § Genom försäkringsföreningslagen (1990:000) upphävs, med de begränsningar som följer av denna lag, lagen (1972:262) om understödsföreningar.

Paragrafen motsvarar 2 § EFLP.

3 § Om det i lag eller annan författning hänvisas till en föreskrift som har ersatts genom en bestämmelse i försäkringsföreningslagen (1990:000) eller i denna lag tillämpas i stället de nya bestämmelserna.

Paragrafen överensstämmer i sak med 3 § EFLP.

Ordet understödsförening förekommer framför allt i skattelagstiftningen. Såvitt gäller aktuella lagar på detta område talas om "understödsföreningar" i 2 § 6 mom. och 7 § 4 och 10 mom. lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt, 27 § 2 st. och 37 § 1 mom. 3, taxeringslagen (1956:623) och 19 § uppbördslagen (1953:272). I lagen (1941:46) om arvsskatt och gåvoskatt talas i 38 § om "registrerad understödsförening". "Understödsföreningar" omnämns vidare i 26 § 1 mom. lagen (1934:38) om försäk-

ringsavtal och 48 § ackordslagen (1970:847). I 30 § första stycket lagen (1962:283) om införande av lagen om allmän försäkring finns en numera obsolet bestämmelse om understödsföreningar. I kungörelsen (1972:412) om sjömanspension talades också om "understödsförening." Denna kungörelse upphävdes hösten 1989 genom en särskild förordning (1989:996).

4 § För understödsföreningar som registrerats före den 1 januari 1991 gäller vad som föreskrivs för försäkringsföreningar i försäkringsföreningslagen (1990:000) med de undantag som anges i det följande.

Paragrafen överensstämmer med 4 § EFLP och 4 § första stycket FRLP.

5 § En understödsförening som inte är sluten enligt bestämmelserna i 1 kap. 4 § försäkringsföreningslagen (1990:000) anses som försäkringsförening enligt denna lag om föreningen vid utgången av år 1972 var registrerad som en understödsförening.

Om en förening som avses i första stycket genom fusion går upp i en annan förening får den övertagande föreningen i sina stadgar införa bestämmelser som innebär att föreningen inte är sluten.

Första stycket överensstämmer i sak med 1 § andra stycket UFL.

Enligt *andra stycket* får en ny försäkringsförening som bildas genom fusion genom kombination enligt 17 kap. 3 § FFL bli öppen om minst en av de föreningar som ingår i fusionen är öppen enligt undantagsbestämmelsen i första stycket.

Likaledes får en försäkringsförening som övertar en öppen förening enligt bestämmelserna om fusion genom absorption enligt 17 kap 3 § FFL rätt att ändra sina stadgar så att föreningen blir öppen.

6 § Om en understödsförening som registrerats före den 1 januari 1991 endast bedriver rörelse i ringa omfattning får regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, försäkringsinspektionen medge sådana undantag från försäkringsföreningslagen (1990:000) som föranleds av rörelsen och föreningens förhållanden i övrigt.

I 2 § andra stycket UFL föreskrivs att om en understödsförenings verksamhet endast har ringa omfattning kan försäkringsinspektionen medge undantag från bestämmelserna i den lagen om inte hinder föreligger från allmän synpunkt och det är lämpligt med hänsyn till föreningens förhållanden.

Som framgått av den allmänna motiveringen har utredningen ansett att en sådan bestämmelse bör behållas för de äldre minsta föreningarna.

Prövningen i vilken utsträckning det skall vara tillåtet att avvika från lagen skall göras av försäkringsinspektionen. Utgångspunkten bör vara att FFL i dess helhet skall tillämpas på alla föreningar. Förutsättningen för att avvika från lagen beskrivs ungefär som i 2 § UFL och det är meningen att man till stor del skall följa den praxis som nu gäller på detta område. Lagförslaget utesluter dock inte dispens redan på den grunden att föreningens verksamhet inte är ringa.

Avsikten är att föreningarna inte skall drabbas av administrativt betungande regler som inte kan anses stå i proportion till medlemmarnas berättigade intresse. Redan här bör dock påpekas att med vår inställning

till när dispens skall kunna ges, vi anser att i fråga om bl.a. följderna av brott mot upplysningsplikten i 5 kap., föreningarna alltid bör rätta sig efter bestämmelserna i försäkringsföreningslagen. Vidare bör framhållas att det i och för sig inte finns något hinder mot dispens bara därför att en förening har många medlemmar; även en sådan förening kan ha mycket små försäkringsförmåner.

Dispens kan aldrig komma i fråga såvitt angår de näringsrättsliga reglerna i 3 kap. 1—5 §§ och reglerna i 8 kap. om förhållandet till tredje man. Och vad gäller 7 kap. kan dispens aktualiseras endast vad gäller vissa paragrafer (jfr SOU 1986:56 s. 475).

Några av de områden där dispens kan bli aktuellt är rätten enligt 4 kap. 3 § FFL för fribrevshavare att stå kvar i föreningen, föreningens undermåttsskyldighet i 7 § samma kapitel samt meddelandeplikten enligt 6 kap. 5 § FFL mot förmånstagare om dröjsmål med medlemsavgift.

Vad gäller reglerna i 4 kap. 3 § torde det dock inte bli aktuellt att en förening befrias helt från skyldigheten att följa bestämmelserna. Däremot kan det tänkas t.ex. att en påminnelse till medlemmen får skickas tidigare än sex månader innan medlemskapet upphör. Det är t.ex. tänkbart att föreningen får skicka meddelandet redan i samband med ett sista krav på medlemsavgift.

Skulle det anses att försäkringsgivare generellt skall åläggas skyldighet att vid försäkringsfall underrätta förmånstagare (jfr riksdagens uttalande våren 1990 med anledning av lagutskottets utlåtande 1988/89:22) bör i allt fall de nu aktuella föreningarna kunna beviljas dispens.

Dispens bör vidare kunna medges från kraven på soliditet och skälighet i 11 kap. 1 §. Som exempel kan nämnas försäkringsfondens storlek i vissa mindre sjukförsäkringskassor samt möjligheten till att göra avsteg från skälighetsprincipen när det gäller beräkning av avgifter och återbäring samt rätt till fribrev och återköp enligt den praxis som f.n. gäller (se avsnittet Soliditets- och skälighetsprinciperna, Försäkringsinspektionens tillämpning av skälighetsprincipen).

7 § Om tillgångarna i en understödsförening som registrerats före den 1 januari 1991 enligt fastställda balansräkningar för ett av de tre senaste räkenskapsåren överstiger ett gränobelopp som motsvarar 10.000 basbelopp enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring skall föreningen anses som en stor försäkringsförening även om inte medlemsavgifterna uppgår till de belopp som anges i 1 kap. 5 § försäkringsföreningslagen (1990:000).

Enligt denna paragraf blir de största fribrevskassorna stora försäkringsföreningar enligt definitionen i 1 kap. 5 § FFL. Även andra äldre föreningar kan givetvis omfattas av denna bestämmelse om de i framtiden når en sådan storlek på balansomslutningen att paragrafen blir tillämplig.

8 § De godkännanden av stadgar för understödsföreningar som gäller vid ikraftträdandet av försäkringsföreningslagen (1990:000) skall gälla som om de meddelats för försäkringsföreningar enligt den lagen.

Paragrafen överensstämmer i sak med 4 § andra stycket FRLP och 40 § BLP.

9 § De avvikelser och undantag från bestämmelser i lagen (1972:262) om understödsföreningar som har medgetts skall sedan försäkringsföreningslagen (1990:000) trätt i kraft i stället avse motsvarande bestämmelser i den nya lagen.

Paragrafen överensstämmer i sak med 4 § tredje stycket FRLP.

10 § Registrering och verkställande av ett beslut av föreningsstämman som har fattats före utgången av december 1990 samt talan mot ett sådant beslut skall ske enligt lagen (1972:262) om understödsföreningar. Det sagda gäller dock inte om annat följer av 28 § denna lag.

Paragrafen överensstämmer i sak med 7 § EFLP och 9 § FRLP.

11 § På understödsföreningar som registrerats före den 1 januari 1991 skall 5 § lagen (1972:262) om understödsföreningar tillämpas.

Enligt denna paragraf, krävs inte att de försäkringsföreningar som har bildats innan FFL trätt i kraft kan uppfylla de nya reglerna om minsta medlemsantal i 2 kap. 1 § försäkringsföreningslagen. För dessa föreningar skall i stället 5 § UFL gälla även i fortsättningen och således även den mer liberala dispensregeln i denna paragraf. De föreningar som enligt vad som sägs i den allmänna motiveringen kan undantas från tillsyn bör även i fortsättningen medges att ytterligare understiga det i 5 § UFL angivna medlemsantalet än de redan gör.

12 § Om stadgarna i en understödsförening som registrerats före den 1 januari 1991 efter utgången av december 1991 strider mot försäkringsföreningslagen (1990:000), skall styrelsen utan dröjsmål lägga fram förslag till föreningsstämman om ändring av stadgarna så att de överensstämmer med den nya lagen.

Anmälan för registrering av stadgeändringar som avses i första stycket skall göras hos försäkringsinspektionen före utgången av december 1995.

Denna paragraf gäller inte föreskrifter i stadgarna som med stöd av denna lag får tillämpas efter utgången av december 1990.

I paragrafen, som har förebild i 3 § andra stycket UFLP, 12 § EFLP samt 21 § FRLP, medges föreningarna en övergångstid på fem år för att göra erforderliga stadgeändringar. I inledningen till kommentaren till denna lag har anledningen till den långa övergångstiden berörts. Om någon anmälan om registrering av stadgeändringar inte görs under denna tid kan försäkringsinspektionen med stöd av 20 kap. 7 § i den nya lagen förelägga föreningarna att ändra stadgarna. Om ett sådant föreläggande inte åtföljs kan inspektionen med stöd av 16 kap. 4 § första stycket 3 ansöka om att föreningen försätts i likvidation.

Några särskilda föreskrifter om detta som i 3 § andra stycket UFLP är inte nödvändiga.

13 § För försäkringar som har meddelats före den 1 januari 1991 (*äldre försäkringar*) gäller lagen (1927:77) om försäkringsavtal, om inte annat sägs nedan.

I den utsträckning bestämmelser i försäkringsföreningslagen (1990:000) enligt 14–21 §§ skall tillämpas på äldre försäkringar, gäller också 1 kap. 11 § den lagen.

Paragrafen överensstämmer i sak med 1 § PFLP.

14 § Bestämmelserna i 3 kap. 3–6 §§ försäkringsföreningslagen (1990:000) tillämpas på äldre försäkringar.

Paragrafen överensstämmer i sak med 2 § PFLP.

15 § Bestämmelserna i 4 kap. 3, 7 och 8 §§ försäkringsföreningslagen (1990:000) tillämpas på äldre försäkringar.

Paragrafen överensstämmer i sak med 3 § PFLP.

16 § Bestämmelserna i 5 kap. 1 § och 7 § andra stycket försäkringsföreningslagen (1990:000) gäller även för äldre försäkringar. Om föreningen begär upplysningar med stöd av 5 kap. 1 §, tillämpas i den delen 2–4 §§ samma kapitel.

Försäkringsföreningen får inte efter den 1 januari 1991 tillämpa bestämmelserna i 4, 6 och 7 §§ lagen (1927:77) om försäkringsavtal, i den mån detta skulle leda till ett resultat som är uppenbart oskäligt mot medlemmen eller hans rättsinnehavare.

Bestämmelserna i 5 kap. 6 och 8–11 §§ försäkringsföreningslagen tillämpas på äldre försäkringar i fråga om försäkringsfall som inträffar efter den 1 januari 1991.

Paragrafen överensstämmer i sak med 4 § PFLP.

17 § Om en avgift för en äldre försäkring enligt försäkringsavtalet eller stadgarna skall betalas efter den 1 januari 1991 tillämpas bestämmelserna i 6 kap. försäkringsföreningslagen (1990:000). Bestämmelserna i 6 kap. 5 § tillämpas dock bara om begäran om meddelande har framställts efter den 1 januari 1991.

Paragrafen överensstämmer i sak med 5 § PFLP.

18 § Bestämmelserna i 7 kap. 1–3 och 9–10 §§ samt 13 § och 15 § första stycket försäkringsföreningslagen (1990:000) tillämpas på äldre försäkringar.

Frågan om ett förmånstagarförordnande eller återkallelse eller ändring av ett sådant förordnande har gjorts på föreskrivet sätt skall bedömas enligt äldre rätt, om förfogandet har skett före den 1 januari 1991.

I fråga om förfoganden som sker efter den 1 januari 1991, tillämpas bestämmelserna i 7 kap. 11 § på äldre kapitalförsäkringar och bestämmelserna i 7 kap. 12 § på äldre livränteförsäkringar.

Bestämmelserna i 7 kap. 4–8 och 14 §§ samt 15 § andra stycket tillämpas på äldre försäkringar, om försäkringsfallet eller annan händelse som avses i 14 § inträffar efter den 1 januari 1991.

Paragrafen överensstämmer i sak med 6 § PFLP.

19 § Bestämmelserna i 8 kap. försäkringsföreningslagen (1990:000) tillämpas på äldre försäkringar, om beslut om utmätning, konkurs eller offentligt ackord meddelas efter den 1 januari 1991. En äldre försäkring får dock inte utmätas med stöd av 8 kap. 2 §, om den skulle ha undantagits från utmätning enligt 116 § första stycket lagen (1927:77) om försäkringsavtal.

Paragrafen överensstämmer i sak med 7 § PFLP.

20 § Bestämmelserna i 9 kap. 1—4 och 10 §§ försäkringsföreningslagen (1990:000) tillämpas på äldre försäkringar, om försäkringsfallet inträffar efter den 1 januari 1991.

Bestämmelserna i 9 kap. 5 § gäller även för fordran som tillkommit före ikraftträdandet och som inte vid denna tidpunkt är preskriberad enligt äldre bestämmelser.

Bestämmelserna i 9 kap. 6, 8 och 9 §§ tillämpas på äldre försäkringar, om uppsägningen avsänds efter den 1 januari 1991.

Paragrafen överensstämmer i sak med 8 § PFLP.

21 § I fråga om äldre kollektivavtalsgrundade försäkringar tillämpas dels försäkringsföreningslagen i den utsträckning som anges i 16 och 18—20 §§, dels bestämmelserna i 10 kap. 3 § andra stycket, 4 § tredje stycket, 6—8 och 10 §§ försäkringsföreningslagen.

Om en äldre försäkring ändras efter den 1 januari 1991 tillämpas också 10 kap. 4 § första och andra styckena.

Paragrafen överensstämmer i sak med 10 § PFLP.

22 § Om stadgarna i en understödsförening som registrerats före den 1 januari 1991 medger särskild uttaxering enligt bestämmelserna i 20 § tredje stycket lagen (1972:262) om understödsföreningar får, utan hinder av försäkringsföreningslagen (1990:000), föreningen även efter denna tidpunkt behålla föreskrifter om särskild uttaxering i stadgarna.

Enligt denna paragraf medges de föreningar som enligt sina stadgar kan verkställa särskild uttaxering att göra detta även efter försäkringsföreningslagen trätt i kraft. Motiveringen för detta undantag är att ett borttagande av denna uttaxeringsrätt skulle kunna leda till svårigheter för de minsta sjukhjälpkassorna, vilka torde vara de föreningar som i störst utsträckning i sina stadgar infört möjligheter till särskild uttaxering.

Den särskilda uttaxeringen skall ske enligt UFL:s bestämmelser.

23 § Försäkringsteknisk utredning enligt bestämmelserna i 11 kap. 2 § försäkringsföreningslagen (1990:000) skall utföras senast under år 1993. Till dess sådan utredning utförts skall i stället motsvarande äldre bestämmelser tillämpas.

Såvitt gäller understödsföreningar som registrerats före den 1 januari 1991 skall 21 § andra stycket lagen (1972:262) om understödsföreningar tillämpas.

Flertalet mindre försäkringsföreningar behöver enligt sina nuvarande stadgar endast utföra försäkringsteknisk utredning vart femte år. Några av de föreningar som enligt den nya lagen skall utföra en årlig försäkringsteknisk utredning måste i dag endast utföra en sådan utredning vart annat eller vart tredje år.

Av denna paragraf framgår att dessa försäkringsföreningar får anstånd till år 1992 med att utföra försäkringsteknisk utredning enligt försäkringsföreningslagen.

Med stöd av *andra stycket* kan försäkringsinspektionen för vissa äldre försäkringsföreningar vars rörelse är av ringa storlek medge att tiden mellan två försäkringstekniska utredningar blir längre än tre år eller helt

befria föreningen från skyldigheten att utföra försäkringsteknisk utredning.

24 § Om stadgarna i en understödsförening som registrerats före den 1 januari 1991 vid försäkringsföreningslagens (1990:000) ikraftträdande innehåller föreskrifter om försäkringsfonden som avviker från bestämmelserna i 11 kap. 6 § försäkringsföreningslagen får förening-
en tillämpa föreskrifterna under åren 1991 och 1992.

I denna paragraf ges vissa övergångsbestämmelser angående placering av försäkringsfond.

I dag förekommer att vissa större begravningskassor som inte är tillräckligt stora för att omfattas av bestämmelserna i 1 kap. 5 § i den nya lagen i sina stadgar har föreskrifter om placeringen av försäkringsfonder som i FFL förbehålls den sistnämnda gruppen av föreningar. Det torde kunna förutsättas att dessa föreningar genom dispens från försäkringsinspektionen enligt 11 kap. 10 § FFL får behålla dessa föreskrifter.

25 § Har en försäkringsförening före den 1 januari 1991 beviljat penninglån till någon som avses i 11 kap. 11 § försäkringsföreningslagen (1990:000) skall styrelsen inom den tid och i den utsträckning regeringen, eller efter regeringens bemyndigande, försäkringsinspektionen föreskriver föra in uppgifter om penninglånen i den förteckning som avses i tredje stycket samma paragraf.

Paragrafen överensstämmer i sak med 7 § BLP.

26 § Om styrelsen inte har utsett verkställande direktör enligt bestämmelsen i 12 kap. 3 § första stycket första meningen försäkringsföreningslagen (1990:000) skall det ske snarast möjligt efter första ordinarie föreningsstämma efter denna tidpunkt, om inte försäkringsinspektionen har medgett att försäkringsföreningen inte utser verkställande direktör.

Ett sådant medgivande får meddelas före den 1 januari 1991.

Paragrafen överensstämmer i sak med 9 § EFLP (men har språklig förebild i 38 § BLP).

27 § Utan hinder av 13 kap. 2 § försäkringsföreningslagen (1990:000) gäller fullmakter som har utfärdats före utgången av december månad 1990 vid stämman som hålls år 1991. En sådan fullmakt gäller dock inte för stämma som börjar senare än fem år efter fullmaktens utfärdande.

Paragrafen överensstämmer i sak med 18 § BLP.

28 § Redan före den 1 januari 1991 får föreningsstämman med tillämpning av bestämmelserna om majoritetskrav i 13 kap. 14 och 15 §§ försäkringsföreningslagen (1990:000) och utan hinder av särskilda föreskrifter i stadgarna besluta om sådana ändringar som behövs för att stadgarna skall stämma överens med den nya lagen. Beslutet skall gälla från och med den 1 januari 1991.

Paragrafen har förebild i 11 § EFLP och 20 § FRLP.

Även enligt försäkringsföreningslagen får i stadgarna införas föreskrifter som går längre i kraven på särskild röstmajoritet än vad lagen gör. I paragrafen sägs därför att lagen i detta fall tar över dessa föreskrifter.

29 § Har en föreningsstämma i andra fall än som avses i 28 § denna lag fattat beslut före den 1 januari 1991 skall bestämmelserna om röstmajoritet i 37 § lagen (1972:262) om understödsföreningar tillämpas på beslutet.

Av denna paragraf följer att om en föreningsstämma fattat beslut om stadgeändring i andra fall än som avses i 28 §, och det enligt UFL eller stadgarna krävs beslut vid ytterligare en föreningsstämma, skall UFL tillämpas även om den senare föreningsstämman äger rum efter den 1 januari 1990.

30 § Den som har utsetts till revisor eller revisorssuppleant före den 1 januari 1991 får utan hinder av 14 kap. 5 § försäkringsföreningslagen (1990:000) utöva sitt uppdrag under den tid för vilken han är vald.

Paragrafen överensstämmer i sak med 10 § BLP.

31 § Bestämmelserna i 14 kap. 4 § försäkringsföreningslagen (1990:000) om auktoriserad eller godkänd revisor skall gälla från och med den ordinarie stämman år 1991 eller den senare tidpunkt som försäkringsinspektionen i varje särskilt fall medger.

Paragrafen överensstämmer i sak med 11 § BLP.

32 § Årsredovisningen och koncernredovisningen skall från och med räkenskapsåret 1991 upprättas enligt försäkringsföreningslagen (1990:000). I koncernredovisningen för räkenskapsåret 1991 behöver koncernresultaträkning och koncernbalansräkning för räkenskapsåret 1990 inte tas med.

Paragrafen överensstämmer i sak med 15 § FRLP.

33 § Likvidation skall genomföras enligt lagen (1972:262) om understödsföreningar, om likvidatorerna har utsetts före utgången av december 1990.

Paragrafen överensstämmer i sak med 10 § EFLP.

34 § Överlåtelse av en försäkringsförenings rörelse skall genomföras enligt lagen (1972:262) om understödsföreningar om anbudet om överlåtelsen har godkänts före utgången av december 1990.

Paragrafen berör överlåtelser av rörelsen vilka beslutats före lagens ikraftträdande.

35 § En försäkringsförening får använda ordet bank i sin firma om föreningen vid utgången av juni 1987 använde ordet bank i firman.

Paragrafen överensstämmer med övergångsbestämmelser till lagen (1987:625) om ändring i UFL.

Bilaga 1

Sammandrag av betänkande av den finska kommissionen för förnyande av lagstiftningen om understöds-kassor

Kommissionen för förnyande av lagstiftningen om understöds-kassor har haft till uppgift att bereda ett förslag till revidering av lagen om understöds-kassor (471/42), som uppgjorts i form av en regeringsproposition. Kommissionen skulle i sitt arbete särskilt beakta de ändringar som efter stiftandet av lagen om understöds-kassor skett i understöds-kassaverksamheten och i den lagstiftning som nära ansluter sig därtill samt i tillämpliga delar även de förslag som ingår i kommissionens för revision av lagstiftningen om understöds-kassor betänkande (KB 1969:B64) och det material som arbetsgruppen för utredning av frågan om förnyande av lagstiftningen om understöds-kassor år 1980 lämnade till social- och hälsovårdsministeriet. I enlighet med sitt uppdrag har kommissionen uppgjort ett förslag till en regeringsproposition angående en lag om försäkringskassor, genom vilken lagen om understöds-kassor skulle upphävas. Förslaget baserar sig till den del det gäller associationsrätten på lagen om försäkringsbolag och lagen om försäkringsföreningar samt på lagen om aktiebolag, vilken utgör bakgrund för dessa. Dispositionen av förslaget följer i huvudsak dispositionen i dessa lagar. I syfte att understryka den försäkringsverksamhet som kassorna bedriver, används om denna typ av inrättning i lagförslaget benämningen försäkringskassa.

I den gällande lagen saknas stadganden som begränsar en understöds-kassas verksamhetskrets. Särskilt i fråga om lagstadgad pensionsförsäkringsverksamhet har detta ansetts vara en brist. En understöds-kassa får inte bedriva affärsmässig försäkringsverksamhet. Om kassornas verksamhetskrets i lagstiftningen fastställs tillräckligt noggrant och snävt, blir det för kassornas del inte fråga om sådan affärsmässighet som är karakteristiskt för försäkringsrörelsen. Av denna orsak har strävan varit att i lagförslaget noggrant fastställa de gränser inom vilka en kassa kan bedriva sin verksamhet.

De stadganden i den gällande lagen som berör minimiantalet medlemmar är onödigt komplicerade. Då särskilt utvecklingen av sjukförsäkrings- och pensionsförsäkringsverksamheten efter stiftandet av lagen om understöds-kassor beaktas, har läget ändrats så väsentligt att det har ansetts vara nödvändigt att på nytt ta ställning till minimiantalet med-

lemmar. Beträffande kassor som bedriver verksamhet enligt lagen om pension för arbetstagare bör dessutom beaktas att systemet med kassor som bedriver lagstadgad pensionsförsäkringsverksamhet är ett alternativ till den verksamhet som bedrivs av pensionsstiftelserna och pensionsförsäkringsbolagen. Det innebär att de stadganden om minimiantalet medlemmar, som gäller exempelvis pensionsstiftelser och pensionskassor, bör vara lika krävande.

Vid den tidpunkt då lagen om understöds-kassor stiftades var det lagstadgade socialskyddet outvecklat. Det var därför ändamålsenligt att medlemskapet var obligatoriskt. Numera är läget förändrat, emedan de lagstadgade socialskyddssystemen tillgodoser grundskyddet. Därför skall varje arbetstagare ha rätt att överväga huruvida han utöver de lagstadgade förmånerna vill erlägga avgifter till kassan och därigenom få tilläggsförmåner. I fråga om lagstadgade system är det däremot rimligt att medlemskap i kassan är obligatoriskt.

Stadgandena om bildande av en försäkringskassa i lagförslaget motsvarar i huvudsak de principer som ingår i den gällande lagen. De åtgärder som gäller bildandet har dock definierats noggrannare och mera detaljerat än i lagen om understöds-kassor. Enligt förslaget förutsätter bildandet av en försäkringskassa alltså att social- och hälsovårdsministeriet fastställer stadgarna för kassan. Strukturen och behörighetsförhållandena hos försäkringskassans ledning har preciserats och förtydligats i enlighet med lagen om försäkringsbolag. Förvaltningsrådets ställning i egenskap av övervakningsorgan framhävs på samma sätt som i lagen om försäkringsbolag och styrelsens ställning såsom ett centralt organ vid kassan klarläggs. Verkställande direktören föreslås vara ett obligatoriskt organ vid kassan. I de stadganden som gäller kassamöten avses medlemmarnas och delägarnas rättigheter bli mera effektivt tryggade än för närvarande. Vid ett kassamöte tillämpas den inom kassaförvaltningen kända paritetsprincipen. Delägarna får inte sammanlagt ha ett röstetal som överstiger de vid mötet företrädade medlemmarnas röstetal. Beslutanderätten vid ett kassamöte kan genom en bestämmelse i stadgarna överföras på ett representantskap, som medlemmarna och delägarna utser inom sig.

Strävan har varit att i lagförslaget effektivisera och utveckla revisionen vid försäkringskassorna genom att hos revisorerna förutsätta fackkompetens och oavhängighet av kassans ledning. Kassorna förpliktas att anlita minst en yrkesrevisor. I förslaget ingår dessutom preciserade stadganden om en revisors jävighet. Förslaget innehåller inte några detaljerade stadganden om hur egentlig revision skall verkställas, utan förfarandet är bundet vid god revisionssed. De medlemmar och delägare i kassan som är i minoritet berättigas att yrka på verkställande av särskild granskning.

De stadganden i lagen om understöds-kassor som gäller erläggandet av förmån och begränsandet av kassans ansvar är föråldrade. I lagförslaget har man försökt formulera dessa stadganden så att de skall motsvara försäkringstagarens och den försäkrades ställning i ett försäkringsavtalsförhållande. I lagförslaget har även intagits stadganden om upplysningsplikten hos den som anholder om att bli medlem i kassan och de påföljder som underlåtelse i detta avseende medför.

I de gällande stadgandena om tillsynen över försäkringskassor har inte införts några betydande materiella ändringar. Social- och hälsovårdsministeriets övervakningsuppgifter har i lagförslaget bibehållit nuvarande omfattning. Uppgifternas innehåll har dock preciserats. Pensionsskyddscentralen och folkpensionsanstalten kommer att i nuvarande omfattning övervaka kassor som bedriver lagstadgad försäkringsverksamhet.

De stadganden som gäller likvidation och upplösning samt ansvarsövertagning är mera detaljerade än i den gällande lagen. Förslaget innehåller även stadganden om fusionering mellan och uppdelning av kassor, frågor som överhuvudtaget inte reglerats i den gällande lagen.

Enligt den gällande lagen är kassorna förpliktade att konstituera sig som en förening underställd social- och hälsovårdsministeriet. Försäkringskassornas lagstadgade gemensamma organ har bibehållits i lagförslaget. Beträffande kassaverksamheten har det ansetts vara en brist att det inte finns något särskilt förfarande, genom vilket rättelse kan fås i en kassas beslut om tilläggsförmåner. En förmånstagare, som varit missnöjd med ett beslut om tilläggsförmåner, har endast kunnat väcka talan mot kassan vid allmän underrätt i syfte att få rättelse till stånd. Det rådande läget kan inte anses vara tillfredsställande med avseende på de försäkrades och andra förmånstagares rättsskydd. I lagförslaget har därför intagits stadganden om ett rättsskyddsorgan, en försäkringskassanämnd, som har till uppgift att avge utlåtanden i försäkringskassaärenden.

Den nya lagen avses träda i kraft vid ingången av kalenderåret. I lagförslaget har för ett flertal stadganden reserverats en övergångstid, inom vilken kassorna skall rätta sin verksamhet efter den nya lagen.

Bilaga 2

Understödsföreningar i storleksordning

Antal medlemmar 1988	Förening	Förs. belopp	Grundad år
I Under 100 medlemmar			
	Tjänstepensionskassor		
8	Magistratens i Gävle Å ppk	6 000	1874
30 S F	Sv Icopalfabriken uf		1945
80 S F	Pensionsinr f städernas i Skåne tjmäns änkor o barn	1 000	1838
	Andra pensionskassor		
28	De handlades i Karlskrona Å ppk	800	1832
28	Hantverkarens o fabriksidkarens i Karlskrona Å ppk	500	1842
29	Fabriks- o hantverksidkarens i Visby pk	4 +	1860
31	Borgerskapets i Karlskrona pk	1 000	1864
35	Sk. Husarregm. uoffkårs epk	60	1897
39 S	Gbg:s friv. brandkårs puf	+	1870
50	Släktuf Anders Sidners ättlingar	100	1928
53	Malmö Tullstats epinr	75	1850
64	Wendes Art.rgm. offkårs epf	200	1894
66	Kgl Dalreg. offkårs pk	100	1876
70	Lotsverkets epk	3 000	1885
71	Skepparegillet i Sundsvall	50	1831
79	Pinrättn. mln yngre lärare o tj.m vid Lunds universitet	45	1858
88 Ö	Torekovs eäkassa	20	1787
98	Kullens fartygsbefäls pk	+	1883
	Begravningskassor		
56	Kompoßsällskapet i Linköping uf	500	1922
57	Uoff vid kgl Livregm. grenadjärer ebf	700	1874
81	"Brödrahjälpen" (Odd Fellow nr 84)	1 000	
85	Sjökapten-Societeten	1 000	
85	Föreningen Gefle Forums Bk	250	
92	Ystads Fabriks o Hantverks fsbk	1 000	1932
95	Conrad Nordquists fondsbuf	500	1930
	Sjuk- och begravningskassor		
32	Örebro Stads Hantverksidkarens sbk		1857
93	Västra Postdistriktets uf		

Antal medlemmar 1988		Förening	Förs. belopp	Grundad år
II 100 - 200 medlemmar				
Tjänstepensionskassor				
198		Pk Sv Prästerskapets uf	800	
Andra pensionskassor				
101		Wendes Art.rgm.uoffkårs äppk	80	1876
105		Barnmorskornas i Sthlm uf	200	1860
121		Wendes Art.rgm.uoffkårs epf	100	1894
116		Pk Gutenbergska stiftelsen	100	1840
155		Skepparegillet i Visby	+	1682
186		Köpmansgillet i Visby	100	1849
Begravningskassor				
110		Örebro poliskårs euf	500	
110		BuF Wilhelm Laurentz (Odd Fellow)	500	1937
115		Uf Oriongåvan (Odd Fellow)	500	
125		Sthlms Tullpackhuslags bk	500	
128		Holma-Helsinglands bk	300	1933
134		Sthlms stads befattn.havares bk	500	1905
138	Ö	Sotenäs Allm. Bk	500	1934
145		S:H:N-n-Brödernas i Norrköping bk	1 000	1937
169		Järnvägsmannakassan	500	1914
178		Bk för konditorister och butiksbiträden i Malmö	300	1935
177		Uf 500 - 550	500	
184	Ö S	BhjälP i Hamrånge	300	1934
Sjuk- och begravningskassor				
103		Sydsv. Tidn.männens sk		
114		Kgl Hovkapellet's esbk		1925
112		Bryggeritjänstem.för (uf)		1895
145		Björkborns sbk		
Sjukkassor				
172	Ö S	Sk Kronan, Malmö		
172	Ö S	Fortsättn.k Allians, Malmö		
III 201 - 500 medlemmar				
Tjänstepensionskassor				
216	S F	Tjm.pers. vid AB Turitz Pk		
216	S F	Sv Pressbyråns Pk		
300	S F	NK:s personals pk		
Andra pensionskassor				
237	Ö	Sällskapet Vänskap och välgörenhet	20	1832
303		Skanör o Falsterbo stads Sjökapteners puf	25	1763
319		Donsö Fiskares Pk	+	1937
454		Sjökaptenernas i Gbg pk	+	
458	S F	Sv sjuksköterskornas allm.pf	+	
Begravningskassor				
201		Gbgs Fartygsbef.havares bk	1 500	1895
206	Ö	Bk Kronan	500	
235	S	Sällskapet Vänskapen uf	1 000	1876
274		Sjömannafören. ff	1 000	1863
308		Förb. Frihetsbrödernas uf	2 000	
335		Hälsingborgs Poliskårs Bhk	1 000	

Antal medlemmar 1988	Förening	Förs. belopp	Grundad år
341 O	Bk Skandinavien	600	1893
360 Ö	Grycksbo Arbetares Bhk	300	1891
369	Brödragåvan (Odd Fellow)	1 000	1926?
412	Dramatiska o Musikaliska		
	Artisternas Pf	500	1857
433	Bk SS i Karlskrona	500	1898
473	Poliskårens i Malmö bk	1 000	1891
486	Bk Förtänksamhet	500	1934
Sjuk- och begravningskassor			
251	Klippans pappersbruksarb. sbk		1885
259	Sthlms Polisbefälssällskaps sbk		
453	Anställdas vid Svedala-Arbrå verkstäder sbk		
495	SvD:s kamratklubbs sbk	1 000	
Sjukkassor			
290	Sk Posten		
362	Supras Arbetares sk		
364	Marinbefälets sk		
380	Tulltjänstens sk		
462	Ljunga Verks anställdas ff		
IV Över 500 medlemmar, men låga försäkringsbelopp			
Andra pensionskassor			
600 Ö	Fårö pinrättning	27	1879
Begravningskassor			
509	Sthlms Murares Bk	1000	1936
511	KMW:s personals p bk	500	
535 Ö	Likbärlaget Enigheten	500	1729
560	Simrishamns ff	1 000	1932
579 S	Sthlms E Banks Pers. Bk	1 500	
676	Bk Posten	1 950	1958
684	Degerfors arbetare	1 000	
782	Sv. Sockerfabr. tj.m. uf	1 000	
872 O	Ortvikens arb.bk	600	
1 026 Ö	Bk Arbetaren, Hammarö	1 000	1933
1 178 O	Uf AB Papyrus	1 000	1935
1 573	Siriusbrödernas euf	1 000	
1 671 S	Kiurunavaara-Tuolluvaara Bk	500	1933
1 768	Tjmuf inom Mö-Norrk.distr. av SJ	500	
4 890	För. Gla Druidordens uf	1 000	
13 167 Ö	Malmö centrala bk	1 000	
6 största sjuk- och begravningskassor			
1 290	AB Marabou	500	
1 414	Tele-Ettans uf	500	
3 769	Sv. Läreförb. ff	1 000	
8 300	Komm.arb. i Mö Olycksfalls o bk	150	
12 782 R	Volvo verkstadsklubb ff	1 000	1951
29 588 O	ASB-Asea personalens ff	1 000	
8 största sjukkassor			
848	Katrineholms o Tidans sk		
977 S	SJ Beförb. sk		1941
1 004	SVB Olycksfallskassa uf		
1 453 O	VME arb sk		
2 233	Bolidengruvornas arb. uf		

Antal medlemmar 1988		Förening	Förs. belopp	Grundad år
3 516	O	ABB STAL uf		
3 696	O	Gränges Anst. Medecinfond uf		
3 977		LKAB:s anst. ff		

V Understödsföreningar med över 500 medlemmar och som meddelar försäkring till större belopp

Tjänstepensionskassor

558	S F	Göta tms.o.bef. pk uf		1923
570	S	Apotekarkårens livr.ö. pk uf		1887
639	S F	Stat. Skogsind. pk uf		1943
993		Pk Sv Tobaks förvpers ff		1939
1 434	S F	Sv Tobaksarb. ff		1939
1 145		AP		1955
6 533		pk SHB		1901
6 559		KPK		1946
11 163		FPK		1945
14 484		PP		1882
15 702	S F	SKP		1922
27 308		Sparinst. pk ff		1944
120 474		KP		1942

Andra pensionskassor

4 038		Västskustfisk pk ff		1963
12 644		Volvoresultats ff		1988

Begravningskassor

592	S	Sthlms EBanks Pers bk	1 500	
694		Bk Posten	1 950	1958
2 844		Sv. Frisörföretagares ff	15 000	1907
8 228		Uf Gävobrevet	12 000	1974
26 017		Försäkringskassan Funebris ff	15 000	1933
28 720		Sv. Eldbegängelsek. ff	15 000	1932
78 161		Allm. Begr.fond-Trygghet ff	15 000	1932
131 063		Ff Livkronan	15 000	1861

Använda förkortningar

Ö	öppen
S	stängd
O	obligatorisk
F	fribrevskassa
uf	understödsförening
ff	försäkringsförening
pk	pensionskassa
bk	begravningskassa
sk	sjukkassa
sbk	sjuk- och begravningskassa
bhk	begravningshjälpskassa
ppk	pupillkassa
ä	änke-
e	enskilda
o	och

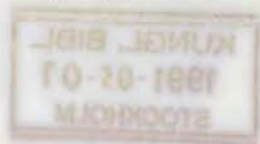
Initialförkortningar förklaras i början av betänkandet.

Försäkringsbelopp avser vad gäller begravningskassor samt sjuk- och begravningskassor utfästa kapitalbelopp och såvitt gäller pensionskassor utfästa årliga pensionsbelopp.

Bilaga 3

Sammanställning med hänvisning mellan lagrummen
i UFL och utredningsförslaget

UFL	Försäkringsföreningslagen
1 § 1 st	1 kap. 3 § 1 st och 4 §
1 § 2 st	5 § FFLP
2 § 1 st	—
2 § 2 st	6 § FFLP
3 § 1 st	1 kap. 3 § 2 st
3 § 2 st	21 kap. 1 §
4 §	2 kap. 6 §
5 §	(2 kap. 1 §)
6 §	1 kap. 6 §
7 § 1 st	1 kap. 8 §
7 § 2 st	2 kap. 7 §
8 §	1 kap. 9 §
9 §	2 kap. 8 och 9 §§
10 §	2 kap. 3 §
11 §	2 kap. 2 § 2 st
12 §	19 kap. 1 §
13–14 §§	(1 föreskrifter)
15 §	4 kap. 9 §
16 §	4 kap. 1 §, 9 kap. 7–9 §§
17 § 1 st	4 kap. 3 §
17 § 2 st	4 kap. 4 §
18 §	4 kap. 6 § 2 p
19 §	4 kap. 3 §
20 §	6 kap. 1 §
21 § 1, 3 och 4 st	11 kap. 2 §
21 § 2 st	23 § 2 st FFLP
22 §	11 kap. 3 §
23 §	11 kap. 4 §
24 §	11 kap. 6–9 §§
25 §	11 kap. 10 §
26 §	11 kap. 11 §
27 §	12 kap. 1–4, 8–11 och 14–15 §§, 13 kap., 18–19 kap. 2 §
28 § 1 st	12 kap. 5 §
28 § 2 och 3 st	(11 kap. 1 §)
29 §	15 kap. 1 § 1 st 2 och 3 pp samt 2 st, 2 § 2 st och 3 §
30 § 1 st	15 kap. 1 § 1 st 1 p
30 § 2 st	15 kap. 1 § 1 st 4 p
30 § 3 st	15 kap. 1 § 3 st
31 §	14 kap. 1, 3, 5–6 och 8–10 §§, 11 § 1–3 och 6 st, 12 §
32 § 1 st	14 kap. 4 §
32 § 2 st	14 kap. 3 § 5 st

UFL	Försäkringsföreningslagen
33 §	13 kap. 1-6, 7, 10 §§,
34 §	14 kap. 13 §
35 §	13 kap. 9 §
36 §	13 kap. 12 §
37 § 1 st	18 kap. 5 och 6 §§
37 § 2 st	13 kap. 14 § 1 st och 15 §§
37 § 3 och 4 st	12 kap. 6 §
38 §	13 kap. 14 § 2 och 3 st
39 §	4 kap. 5 §
40 §	13 kap. 17 §
41 § 1 st	16 kap. 1 §
41 § 2 st	16 kap. 4 § 1 st 1 p
42 §	16 kap. 2 §
43 §	-
44 §	16 kap. 8 § 2 p
45 § 1 st	16 kap. 4 §
45 § 2 st	-
46 §	16 kap. 5 §
47 §	16 kap. 3 §
48 §	16 kap. 10 § 1 st
49 §	16 kap. 9 §
50 §	16 kap. 7 §
51 §	16 kap. 10 § 2 st
52 §	16 kap. 12 §
53 §	16 kap. 11 §
54 § 1-3 st	16 kap. 8 § 3 p, 13 § och 14 § 1 p
54 § 4 st	16 kap. 16 §
55 §	16 kap. 14 § 2 p
56 §	16 kap. 17 §
57 § 1 st	(17 kap.)
57 § 2 och 3 st	16 kap. 18 §
58 §	16 kap. 19 § 1 och 2 st samt 3 st 1 p
59 §	16 kap. 19 § 3 st 2 p
60 §	16 kap. 22 §
61 § 1 st	16 kap. 24 § 1 st och 23 §
61 § 2 st	16 kap. 16 §
62 §	16 kap. 4 § 1 st 2 p och
63 §	24 § 2 och 3 st
64 §	18 kap. 5 och 6 §§
65 §	(17 kap.)
66 §	(17 kap.)
67 § 1 och 2 p	19 kap. 3 §, 21 kap. 3-5 §§
67 § 3 p	(samt föreskrifter)
68 § 1 st	21 kap. 2 §
68 § 2 st	20 kap. 4 §
69 §	20 kap. 3 §
70 §	20 kap. 6 §
71 § 1 och 2 st	11 kap. 15 §
71 § 3 st	14 kap. 2 §
71 § 4 st	20 kap. 2 §
72 § 1, 3 och 4 st	20 kap. 2 §
72 § 2 st	20 kap. 7 §
73 §	16 kap. 4 § 1 st 3 p
74 §	16 kap. 4 § 2 st
75 §	14 kap. 2 §, 16 kap. 8 och 10 §§
76 §	20 kap. 11 §
77 §	20 kap. 12 §
78 §	22 kap. 2 §
79 §	20 kap. 10 §
80 §	18 kap.
81 §	(20 kap. 8 §)
82 §	22 kap. 1 § 1 st 2 p
	22 kap. 1 § 1 st 1 p
	-
	8 kap.

Statens offentliga utredningar 1990

Kronologisk förteckning

1. Företagsförvärv i svenskt näringsliv. I.
2. Överklagningsrätt och ekonomisk behovsprövning inom socialtjänsten. S.
3. En idrottshögskola i Stockholm - struktur, organisation och resurser för en självständig högskola på idrottens område. U.
4. Transportrådet. K.
5. Svensk säkerhetspolitik i en föränderlig värld. Fö.
6. Förbud mot tjänstehandel med Sydafrika m.m. UD.
7. Lagstiftning för reklam i svensk TV. U.
8. Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn. Idéskisser och bakgrundsmaterial. S.
9. Kostnader för fastighetsbildning m. m. Bo.
10. Strömgatan 18 - Sveriges statsministerbostad. SB.
11. Vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda. U.
12. Meddelarrätt. Ju.
13. Översyn av sjölagen 2. Ju.
14. Långtidsutredningen 1990. Fi.
15. Beredskapen mot oljeutsläpp till sjöss. Fö.
16. Storstadstrafik 5 - ett samlat underlag. K.
17. Organisation och arbetsformer inom bilateral utvecklingsbistånd. UD.
18. Lag om folkbokföringsregister m.m. Fi.
19. Handikapp och välfärd? - En lägesrapport. S.
20. Välfärd och segregation i storstadsregionerna. SB.
21. Den elintensiva industrin under kärnkraftsavvecklingen. ME.
22. Den elintensiva industrin under kärnkraftsavvecklingen. Bilagedel. ME.
23. Tomträttsavgäld. Bo.
24. Ny kommunallag. C.
25. Konkurrensen inom livsmedelssektorn. C.
26. Förmånssystemet för värnpliktiga m. fl. Fö.
27. Post & Tele - Affärsverk med regionalt och socialt ansvar. K.
28. Att följa upp kommunal verksamhet - En internationell utblick. C.
29. Tobakslag. S.
30. Översyn av upphovsrättslagstiftningen. Ju.
31. Perspektiv på arbetsförmedlingen. A.
32. Staden. SB.
33. Urban Challenges. SB.
34. Stadsregioner i Europa. SB.
35. Storstädernas ekonomi 1982-1996. SB.
36. Storstadsliv. Rika möjligheter - hårda villkor. SB.
37. Författningsreglering av nya importrutiner m.m. Fi.
38. Översyn av naturvårdslagen m.m. ME.
39. Konstnärens villkor. U.
40. Kärnkraftsavveckling - kompetens och sysselsättning. ME.
41. Tio år med jämställdhetslagen - utvärdering och förslag. C.
42. Internationellt ungdomsutbyte. C.
43. Förenklad statistikreglering; med förslag till lag om den statliga statistikframställningen. C.
44. Demokrati och makt i Sverige. SB.
45. Kapitalavkastningen i bytesbalansen. Fi.
46. Särskild skatt i den finansiella sektorn. Fi.
47. Beskattnings av stipendier. Fi.
48. Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn, del III. S.
49. Arbete och hälsa. A.
50. Ny folkbokföringslag. Fi.
51. SÄPO Säkerhetspolisens arbetsmetoder, personalkontroll och meddelarfrihet. C.
52. Utbyte av utländska körkort. K.
53. I skuggan av de stora - De mindre partiernas villkor i kommunalpolitiken. C.
54. Arbetslivsforskning - Inriktning, organisation, finansiering. A.
55. Flygplats 2000 - De svenska flygplatserna i framtiden. K.
56. Skatt på lotterier och spel. Fi.
57. Personalutbildning inom totalförsvaret. Fö.
58. Konkurrens i inrikesflyget. C.
59. Sätt värde på miljön! Miljöavgifter och andra ekonomiska styrmedel. M.
60. Skada av vilt. Jo.
61. Skärpt tillsyn - huvuddrag i en reformerad datalag. Ju.
62. Konkurrensen inom bygg/bosektorn. C.
63. Svensk lönestatistik. C.
64. Årlig revision i statsförvaltningen. C.
65. Folkhögskolan i framtidsperspektiv. U.
66. Det fria bildningsarbetet. Debattinlägg om folkbildningen och folkhögskolan i framtiden. U.
67. Återbetalning av mervärdesskatt till utländska företagare. Fi.
68. Vad kostar ett statsbidrag? C.
69. SIPRI 90 - om SIPRIs finansiering och arbetsformer. UD.
70. Lokalt ledd närradio. U.
71. Sekretess för landskapsinformation. Fö.
72. Lokalkontor. C.
73. Transportstöd. K.
74. Skuldsaneringslag. Ju.
75. Utvärdering av försöksverksamheten med treårig yrkesinriktad utbildning i gymnasieskolan. Andra året. U.

Statens offentliga utredningar 1990

Kronologisk förteckning

76. Allmän pension. S.
77. Allmän pension. Bilagor. S.
78. Allmän pension. Expert rapporter. S.
79. Utlänningsnämnd. A.
80. Förskola för alla barn 1991 - hur blir det? S.
81. Vapenfrivärningens effekter. En undersökning av tillståndsärenden 1980 - 1989. Fö.
82. Vad kostar begravningar - vem betalar? C.
83. Ny budgetproposition. C.
84. Språkbyte och språkbevarande. Ju.
85. Översyn av skatten på dryckesförpackningar. M.
86. Finansiering av vägar och järnvägar. K.
87. Den nya centrala jordbruksmyndigheten. Jo.
88. Nya mål och nya möjligheter. M.
89. En ny värnpliktslag. Fö.
90. Pedagogiska meriter i högskolan. U.
91. Samerätt och samiskt språk. Ju.
92. Våld och brottsoffer. Ju.
93. Miljön i Västra Skåne. År 2000 i våra händer. M.
94. Miljön i Västra Skåne. Diverse underlagsmaterial och sammanställningar. M.
95. Miljön i Västra Skåne. Underlagsmaterial Mark och vattendrag. M.
96. Miljön i Västra Skåne. Underlagsmaterial Energi. M.
97. Miljön i Västra Skåne. Underlagsmaterial Trafik. M.
98. Rapportering från den öppna vården. Basdata för uppföljning. S.
99. Statistikbehovet inom livsmedelssektorn - vissa förslag till förändringar på kort sikt. Jo.
100. Avtalsvillkor eller föreskrifter. En rättslig översyn av postens och televerkets kundvillkor. K.
101. Försäkringsföreningar. Fi.

Statens offentliga utredningar 1990

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Strömngatan 18 - Sveriges statsministerbostad. [10]
Välfärd och segregation i storstadsregionerna. [20]
Staden. [32]
Urban Challenges. [33]
Stadsregioner i Europa. [34]
Storstädernas ekonomi 1982-1996. [35]
Storstadsliv. Rika möjligheter- hårda villkor. [36]
Demokrati och makt i Sverige. [44]

Justitiedepartementet

Meddelarrätt. [12]
Översyn av sjölagen 2. [13]
Översyn av upphovsrättslagstiftningen. [30]
Skärpt tillsyn - huvuddrag i en reformerad datalag. [61]
Skuldsaneringslag. [74]
Språkbyte och språkbevarande. [84]
Samerätt och samiskt språk. [91]
Våld och brottsoffer. [92]

Utrikesdepartementet

Förbud mot tjänstehandel med Sydafrika m.m. [6]
Organisation och arbetsformer inom bilateralt utvecklingsbistånd. [17]
SIPRI 90 - om SIPRI:s finansiering och arbetsformer. [69]

Försvarsdepartementet

Svensk säkerhetspolitik i en föränderlig värld. [5]
Beredskapen mot oljeutsläpp till sjöss. [15]
Förmånssystemet för värnpliktiga m. fl. [26]
Personalutbildning inom totalförsvaret. [57]
Sekretess för landskapsinformation. [71]
Vapenfriprövningens effekter. En undersökning av tillståndsärenden 1980 - 1989. [81]
En ny värnpliktslag. [89]

Socialdepartementet

Överklagningsrätt och ekonomisk behovsprövning inom socialtjänsten. [2]
Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn. Idéskisser och bakgrundsmaterial. [8]
Handikapp och välfärd? - En lägesrapport. [19]
Tobakslag. [29]
Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn, del III. [48]

Allmän pension. [76]
Allmän pension. Bilagor. [77]
Allmän pension. Expert rapporter. [78]
Förskola för alla barn 1991 - hur blir det? [80]
Rapportering från den öppna vården. Basdata för uppföljning. [98]

Kommunikationsdepartementet

Transportrådet. [4]
Storstadstrafik 5 - ett samlat underlag. [16]
Post & Tele - Affärsverk med regionalt och socialt ansvar. [27]
Utbyte av utländska körkort. [52]
Flygplats 2000 - De svenska flygplatserna i framtiden. [55]
Transportstöd. [73]
Finansiering av vägar och järnvägar. [86]
Avtalsvillkor eller föreskrifter. En rättslig översyn av postens och televerkets kundvillkor. [100]

Finansdepartementet

Långtidsutredningen 1990. [14]
Lag om folkbokföringsregister m.m. [18]
Författningsreglering av nya importrutiner m.m. [37]
Kapitalavkastningen i bytesbalansen. [45]
Särskild skatt i den finansiella sektorn. [46]
Beskattningsstipendier. [47]
Ny folkbokföringslag. [50]
Skatt på lotterier och spel. [56]
Återbetalning av mervärdesskatt till utländska företagare. [67]
Försäkringsföreningar. [101]

Utbildningsdepartementet

En idrottshögskola i Stockholm - struktur, organisation och resurser för en självständig högskola på idrottens område. [3]
Lagstiftning för reklam i svensk TV. [7]
Vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda. [11]
Konstnärens villkor. [39]
Folkhögskolan i framtidsperspektiv. [65]
Det fria bildningsarbetet. Debattinlägg om folkbildningen och folkhögskolan i framtiden. [66]
Lokalt ledd närradio. [70]
Utvärdering av försöksverksamhet enmed treårig yrkesinriktad utbildning i gymnasieskolan. Andra året. [75]
Pedagogiska meriter i högskolan. [90]

Statens offentliga utredningar 1990

Systematisk förteckning

Jordbruksdepartementet

Skada av vilt. [60]
Den nya centrala jordbruksmyndigheten. [87]
Statistikbehovet inom livsmedelssektorn - vissa förslag till förändringar på kort sikt. [99]

Arbetsmarknadsdepartementet

Perspektiv på arbetsförmedlingen. [31]
Arbete och hälsa. [49]
Arbetslivsforskning - Inriktning, organisation, finansiering. [54]
Utlänningsnämnd. [79]

Bostadsdepartementet

Kostnader för fastighetsbildning m. m. [9]
Tomträttsavgäld. [23]

Industridepartementet

Företagsförvärv i svenskt näringsliv. [1]

Civildepartementet

Ny kommunallag. [24]
Konkurrensen inom livsmedelssektorn. [25]
Att följa upp kommunal verksamhet - En internationell utblick. [28]
Tio år med jämställdhetslagen - utvärdering och förslag. [41]
Internationellt ungdomsutbyte. [42]
Förenklad statistikreglering; med förslag till lag om den statliga statistikframställningen. [43]
SÄPO Säkerhetspolisens arbetsmetoder, personalkontroll och meddelarfrihet. [51]
I skuggan av de stora - De mindre partiernas villkor i kommunalpolitiken. [53]
Konkurrens i inrikesflyget. [58]
Konkurrensen inom bygg/bosektorn. [62]
Svensk lönestatistik. [63]
Årlig revision i statsförvaltningen. [64]
Vad kostar ett statsbidrag? [68]
Lokalkontor. [72]
Vad kostar begravingar - vem betalar? [82]
Ny budgetproposition. [83]

Miljö- och energidepartementet

Den elintensiva industrin under kärnkraftsavvecklingen. [21]
Den elintensiva industrin under kärnkraftsavvecklingen. Bilagedel. [22]
Översyn av naturvårdslagen m.m. [38]
Kärnkraftsavveckling - kompetens och sysselsättning. [40]

Miljödepartementet

Sätt värde på miljön! Miljöavgifter och andra ekonomiska styrmedel. [59]
Översyn av skatten på dryckesförpackningar. [85]
Nya mål och nya möjligheter. [88]
Miljön i Västra Skåne. År 2000 i våra händer. [93]
Miljön i Västra Skåne. Diverse underlagsmaterial och sammanställningar. [94]
Miljön i Västra Skåne. Underlagsmaterial Mark och vattendrag. [95]
Miljön i Västra Skåne. Underlagsmaterial Energi. [96]
Miljön i Västra Skåne. Underlagsmaterial Trafik. [97]

